

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1949

ANDRA KAMMAREN

Nr 31

6—7 december.

Debatter m. m.

Tisdagen den 6 december.

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
Herr Persson i Svensköp ang. förfarandet vid markegångssättningen	3
Herr Edström ang. beredande av möjlighet för systembolagen att hålla utminuteringsställen öppna även efter klockan fem eftermiddagen	3
Herr Svensson i Stenkyrka ang. avveckling av den vid 1948 års riksdag genomförda extra bensinskatten	6
Svar på frågor av:	
Herr Nihlfors ang. lämnande av anvisningar å debetsedlarna å slutlig skatt för möjliggörande av kontroll av skattebeloppen..	9
Herr Fagerholm ang. rätt att vid inkomstbeskattningen göra av- drag för flyttningskostnader	12
Herr Håstad ang. den av riksdagen begärda utredningen om beslutande folkomröstning	12

Onsdagen den 7 december fm.

Samförläggning av Södra skånska infanteriregementet	16
Nya grunder för avlöningen av präster m. m. (forts. se em)	20

Onsdagen den 7 december em.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m. (forts. från fm) ..	74
Dispositionen av aktiebolags vinstmedel	90
Ändringar i lagen om expropriation (forts. se 8/12)	93

Samtliga avgjorda ärenden.**Onsdagen den 7 december fm.**

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 51 ang. förordningar om tilläggs- skatt på bensin m. m. (gemensam omröstning)	15
— betänkande nr 50, ang. förordning om särskilt anstånd med in- betalning av kvarstående skatt på grund av 1949 års taxering	16
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 185, ang. samförläggning av Södra skånska infanteriregementet	16
— memorial nr 186, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budget- året 1949/50	20

Onsdagen den 7 december em.

<i>Sammansatta stats- och första lagutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. nya grunder för avlöningen av präster m. m.	74
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 54, ang. fortsatt tillämpning av lagen med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktie- bolags vinstmedel	90

Tisdagen den 6 december.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 29 och den 30 nästlidna november.

§ 2.

Svar på interpellation ang. förfarandet vid markegångssättningen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Persson i Svensköp till mig riktat följande fråga:

Har den prövning av förfarandet vid markegångssättningen, som 1940 års statsutskott förordade, ägt rum, och när kan det i så fall förväntas att förslag i ämnet kommer att föreläggas riksdagen?

Den av interpellanten berörda frågan har även behandlats i den av riksdagens revisorer till 1948 års riksdag överlämnade berättelsen och föranlett en hemställan av riksdagen till Kungl. Maj:t att taga frågan om markegångsinstitutets avveckling under närmare prövning. Såsom framgår av Kungl. Maj:ts skrivelse nr 114 till innevarande års riksdag, har med anledning härav Kungl. Maj:t den 10 september 1948 uppdragit åt kammarkollegiet att utreda frågan om en förenkling eller avveckling av markegångsinstitutet. Jag har från kammarkollegiet inhämtat, att igångsättandet av ifrågavarande utredning blivit fördröjd huvudsakligen på grund av kollegiets nuvarande arbetsbörda i samband med handläggningen av ärenden rörande den allmänna kommunregleringen. Kollegiet räknar emellertid med att sedan denna arbetsbelastning minskat utredningen skall kunna

bedrivas så, att ett förslag i ämnet kan framläggas i mitten av nästa år.

Härpå yttrade

Herr **PERSSON** i Svensköp: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för det lämnade interpellationssvaret.

Frågan om en ändring i grunderna och sättet för markegångstaxornas upprättande har varit aktuell ända sedan slutet av 1920-talet. Den 31 december 1930 avgav kammarkollegiet ett förslag till förändringar och förenklingar i förfarandet vid markegångssättningen. Flerfaldiga ansatser att åstadkomma en reform i detta stycke ha emellertid ännu icke lett till något resultat. Varje gång vi komma till den tidpunkt på året, då markegångssättningen påkallar uppgiftslämnande eller sammanträden, frågar man sig ute i landet, hur länge vi måste behålla den nuvarande omständliga proceduren.

Jag är givetvis tacksam för finansministerns förklaring, att ett nytt förslag nu är att vänta, och jag begagnar tillfället att understryka angelägenheten av att de förenklingar och avvecklingar i den allmänna förvaltningen, som kunna åstadkommas, också bli vidtagna utan för långt dröjsmål.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3.

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för systembolagen att hålla utminuteringsställen öppna även efter klockan fem eftermiddagen.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**, som anförde: Herr

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för systembolagen att hålla utminuteringsställen öppna även efter klockan fem eftermiddagen.

talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Edström till mig riktat följande fråga: Är herr statsrådet villig föreslå sådan ändring i rusdrycksförordningen, att möjlighet ges för systembolagen att en kväll i veckan hålla utminuteringsställen öppna senare än klockan 17?

I anledning härav får jag anföra följande.

Regeringen kommer i sinom tid att få taga ställning till frågan om den framtida utformningen av nykterhetslagstiftningen. Frågan om ordningen för utminuterung av rusdrycker ingår som en viktig del av detta problemkomplex. Under sådana förhållanden anser jag mig inte för närvarande böra taga ställning till den fråga, som interpellanten berört.

Härefter yttrade:

Herr EDSTRÖM: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för finansdepartementet för det svar han givit på min fråga.

Svaret hade ungefär den form jag väntat mig. Men jag vill här icke underlåta att påpeka, att jag trodde, att herr finansministerns kända intresse för en ökad export skulle ha medfört, att svaret på denna interpellation blivit litet mera positivt.

Jag tror icke, att herr finansministern inser den här sakens fulla vikt. Av egen erfarenhet vet jag, att mellan 12 och 15 procent av den manliga arbetsstyrkan brukar vara frånvarande på lördagarna. I de fall jag kunnat kontrollera har frånvaron berott på att man velat göra spritinköp. Då har man icke ansett det lönande att gå till arbetet bara för några timmar.

Socialstyrelsen har också undersökt frånvaron vid arbetsplatserna och kommit fram till siffror, som äro något lägre än mina. Av socialstyrelsens statistik framgår, att bortemot 10 procent av ar-

betsstyrkan inom den mekaniska verkstadsindustrien äro borta från arbetet hela lördagarna. Det finnes cirka 125 000 manliga arbetare i verkstadsindustrien. Räkna vi med att bortemot 8 procent äro frånvarande på lördagarna för att köpa sprit, få vi fram siffran 10 000 lördagsfrånvarande arbetare. Per år och arbetare räkna vi cirka 250 arbetstimmar på lördagar. Således skulle enbart i verkstadsindustrien 2,5 miljoner arbetstimmar gå förlorade årligen därför att arbetarna måste stå i spritkö på lördagen.

Som herr finansministern säkert vet motsvarar varje arbetstimme ett exportvärde av ungefär 8 kronor. Alltså skulle vi enbart på grund av lördagsfrånvaron inom verkstadsindustrien förlora en produktion, vars exportvärde uppgår till 20 miljoner kronor.

Vad denna frånvaro betyder för hela den svenska industrien är svårt att uppskatta, men säkerligen skulle en beräkning giva oss siffror, som äro mångdubbelt högre än de som jag här anför. Siffran ökar naturligtvis, om man dessutom tar hänsyn till frånvaro under en del av lördagen och till frånvaro under andra veckodagar.

Jag är naturligtvis icke så blåögd, herr finansminister, att jag tror att man skulle komma till rätta med problemet enbart om man ordnade öppethållande någon kväll i veckan på systembolagen. Men säkerligen kunde man genom en så enkel reform vinna tillbaka en hel del tid för produktivt arbete. En möjlighet är givetvis att se till att utminuteringslokalerna äro öppna åtminstone till kl. 5 på eftermiddagen. Det skulle vara en liten men dock förbättring som kunde åstadkommas utan någon som helst lagändring.

I varje fall är det uppenbart, att så som öppethållandet nu är ordnat finns det ingen möjlighet för kanske en miljon motboksinnnehavare att ordna sina spritinköp under annan tid än arbetstiden. Den gamla teorien, att man ge-

Svar på interpellation ang. beredande av möjlighet för systembolagen att hålla utminuteringsställen öppna även efter klockan fem eftermiddagen.

nom att försvåra spritinköpen skulle minska spritkonsumtionen, är väl en förlegad åsikt.

Den exportökning, som kunde bli resultatet, om vi komme ifrån detta slöseri med tid, skulle verksamt kunna bidra till en standardökning. Visserligen har herr finansministern sagt, att han icke tror att en standardhöjning är möjlig. Det tror däremot jag och med mig också högern för övrigt — nämligen om svenska folket arbetar litet mera.

Jag kan till sist icke underlåta att framhålla, att det för gemene man gör ett något underligt intryck, då regeringen å ena sidan sätter upp affischer, spelar in filmer och delar ut broschyrer med propaganda för höjd produktion men å andra sidan icke tyckes ha lust att medverka till sådana reformer, som skulle kunna åstadkomma att flera miljoner arbetstimmar toges till vara för produktiva ändamål i stället för att som nu slösas bort, därför att det statliga spritmonopolet icke tillhandahåller sina kunder en förnuftig service.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Herr Edström trodde, att jag icke riktigt uppskattat denna frågas betydelse med hänsyn till produktionsökningsmöjligheterna. Det är möjligt att jag icke har gjort detta. Men det beror i så fall på att jag anser, att det bevismaterial som för närvarande föreligger icke ger möjlighet till en säker bedömning av frågans räckvidd. Det kan väl hända, att statistiken visar en stor frånvaro från arbetsplatserna på lördagarna. Men därmed är väl icke sagt, att denna frånvaro beror på att människorna taga sig ledigt för att köpa sprit. Det har gjorts en undersökning rörande veckan den 5—12 november i en större industristad i Sverige. Det visade sig, att på alla försäljningsställen i staden voro alla köer avverkade 5—10 minuter efter klockan

14, då stängningen inträdde. Man kan icke säga, att det visar någon särskilt stark tillströmning. Vidare ha fem av stadens största arbetsgivare för manliga arbetare tillfrågats. Fyra av dem påstodo med bestämdhet, att det vid deras företag icke skedde någon skolknning på grund av intresset för spritinköp, under det att den femte menade, att det föreläge någon anledning att tro att så vore fallet.

Det är klart, att jag icke vill tillerkänna detta exempel någon större beviskraft; det är bara ett stickprov. Men jag vill anföra det såsom ett skäl för påståendet, att det kanske ej är så klart som herr Edström tror, att stängningstiden vid systembolagen förorsakar skolknning. Det är väl bäst att vänta och se, till dess vi få litet mera material för att bedöma frågan.

Till sist vill jag bara säga herr Edström, att det är riktigt, att jag i ett föredrag förklarar, att jag ej anser någon standardhöjning i Sverige möjlig *nu*. Är det beträffande den punkten som herr Edström har annan uppfattning än jag, så kom ihåg att jag underströk ordet *nu*!

Herr **EDSTRÖM**: Herr talman! Finansministerns sista genmäle var ju litet mera positivt än vad svaret på min interpellation var. Det är klart, att man kan diskutera, om de anställda äro borta på lördagarna på grund av spritinköp eller av andra orsaker. I de fall, som jag har haft möjlighet att undersöka, ha de till största delen eller kanske nästan uteslutande varit borta just på grund av spritinköp. Jag har här bara räknat med manlig personal. Man måste betänka, att det icke är bara den tid som åtgår för spritinköpen utan även tiden för resorna till och från spritbolagen som går bort. Allt detta tar så lång tid, tycka vederbörande, att det knappast lönar sig att gå till arbetet. De flesta skolkar- na äro kanske de som komma på mor-

Svar på interpellation ang. avveckling av den vid 1948 års riksdag genomförda extra bensinskatten.

gonen för att sedan försvinna. Det finns med nuvarande lagstiftning praktiskt taget ingen möjlighet för dem att köpa sprit utan att gå ifrån arbetet.

Beträffande finansministerns sista tillägg, nämligen ordet »nu», så vad betyder det? »Nu» betyder väl »i dag». Det är klart, att en standardhöjning kan man icke få på en dag. Jag har aldrig tänkt mig någon möjlighet att höja standarden på en dag. Den är naturligtvis just en följd av en produktionsökning, som kan åstadkommas genom att man arbetar litet mera i stället för att stå i spritkö. Denna produktionsökning anser jag absolut vara möjlig.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Jag förstår herr statsrådets inställning i den här föreliggande saken så, att han vill vänta till dess nykterhetskommittén kan lägga fram sitt förslag i detta avseende. Jag har ingenting att invända däremot. Men även om herr Edström nu har rätt — och jag utgår från att han i viss mån har rätt — så tror jag dock att frågan i själva verket icke gäller så mycket lördagarna som de andra dagarna. Då skulle jag vilja rekommendera honom att titta efter i vår rusdrycksförsäljningsförordning sådan den föreligger. Därvid upptäcker han nämligen snart, att utan att fråga vare sig Kungl. Maj:t eller någon annan har man möjlighet att utsträcka försäljningstiden praktiskt taget en timme varje dag i veckan. Om nu industrien anser att detta är ett problem, som sålunda kan skada landets produktionsmöjligheter — något som jag icke vill uttala mig om — så är det ju en mycket enkel sak för Industriförbundet eller någon annan institution av denna art att hos kungl. kontrollstyrelsen hemställa om vidtagande av åtgärder för att utsträcka den tid som butikerna äro öppna intill den gräns som denna författning medgiver.

Herr EDSTRÖM: Herr talman! Till herr Olsson i Gävle vill jag bara säga, att herr Olsson hörde tydligen icke på vad jag sade. Jag sade nyss, om jag minns rätt, att en möjlighet är givetvis att se till, att utminuteringslokalerna äro öppna åtminstone till klockan 5 på eftermiddagen. Det skulle vara en liten men dock förbättring, som kunde åstadkommas utan lagändring. Det är just vad herr Olsson påpekade.

Denna hänvisning till nykterhetskommittén är ett mycket vanligt sätt att komma ifrån en brännande fråga. Man hänvisar till kommittén; det är kanske rätt och riktigt. Men om man vill ha en standardhöjning snarast möjligt genom ökad produktion, skall man icke vänta till dess kommittén om två eller tre år kommer till ett positivt resultat. Då kanske vi icke behöva någon produktionsökning. Det kan vara helt andra förhållanden då. Vi veta icke hur förhållandena på arbetsmarknaden ligga till när den frågan kommer upp.

Herr OLSSON i Gävle: Herr talman! Detta förrycker ingenting av vad jag här yttrade. Det tvärtom fastslår, att om företagarna äro intresserade i detta sammanhang och tro, att det skulle betyda ökad produktion, böra de ju kunna göra denna hemställan till kontrollstyrelsen utan att gå över Kungl. Maj:t.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Svar på interpellation ang. avveckling av den vid 1948 års riksdag genomförda extra bensinskatten.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD, erhöi på begäran ordet och anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Svensson i Stenkyrka frågat mig, hur snart man kan förvänta en avveckling av den extra

Svar på interpellation ang. avveckling av den vid 1948 års riksdag genomförda extra bensinskatten.

bensinskatt, som genomfördes vid 1948 års riksdag.

I anledning av interpellationen vill jag erinra om att den i våras tillsatta kommittén för översyn av skatterna till staten och deras verkningar enligt sina direktiv har att pröva bl. a. frågan om avvecklingen av de extraordinära konsumtionskatter, som beslötos av 1948 års riksdag såsom ett led i åtgärderna till skydd för penningvärdet. Jag hade anledning beröra detta förhållande i den för någon tid sedan avlätna propositionen nr 215 angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att överföra vissa medel till en clearingkassa för kaffe. Jag framhöll därvid att de i nuvarande läge erforderliga kompenseringarna på vissa varuområden kunde åstadkommas genom slopande eller sänkning av vissa indirekta skatter. Emellertid borde resultaten av skattekommitténs överväganden icke föregripas genom att några förslag om dylika skattelindringar nu framlades. Jag tillade vidare, att det torde bli anledning att återkomma till dessa frågor i statsverkspropositionen till nästa riksdag.

Sedan dessa uttalanden gjordes har frågan om tilläggsskatten å bensin varit aktuell i annat sammanhang, nämligen vid sloandet av bensinransoneringen. I den kommuniké från folkhushållningsdepartementet, som därvid utfärdades, uttalades sålunda, att förutsättningen för ransoneringens hävande vore, att den nuvarande bensinskatten bibehölles oförändrad. Även med oförändrat bensinpris vore visserligen en viss ökning av efterfrågan på bensin att vänta, men denna ökning syntes icke bli större än att import av erforderlig bensinkvantitet låge inom ramen för våra möjligheter. Skulle däremot skatten sänkas, komme ökningen i efterfrågan säkerligen att bli större än vad som ur valutasynpunkt kunde tillgodoses. Någon sänkning av bensinskatten

vore alltså — enligt vad i kommunikén uttalades — icke nu aktuell.

Regeringens ståndpunkt till frågan om tidpunkten för en sänkning av bensinbeskattningen framgår av det nu sagda. Regeringen kommer alltså att avvakta resultaten av den nu pågående skatteutredningen, innan regeringen tager ståndpunkt till frågan. Ett dylikt uppskov synes vara så mycket mera berättigat, som frågan om bensinbeskattningens höjd — enligt vad nyss anfördes — har direkt samband med våra nuvarande valutaproblem.

Vidare yttrade:

Herr SVENSSON i Stenkyrka: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för svaret. Beträffande svarets innehåll skulle jag dock ha önskat ett mera positivt uttalande. Jag skall icke på nytt upprepa vad jag sagt i interpellationen — det har icke finansministern berört — nämligen hur ojämnt denna extraskatt drabbar. Jag utgår alltså ifrån att finansministern deklarerar denna uppfattning. Men jag förstår, att finansministern här ställer sig bakom den tillsatta skattekommittén.

När finansministern säger, att med hänsyn till bensinransoneringens upphävande frågan kommit i ett nytt läge och att det i enlighet med kommunikén från folkhushållningsdepartementet icke nu föreligger något skäl för att ändra bensinbeskattningen, skulle jag vilja fråga, om det är ett ställningstagande av regeringen som är ett tilläggsdirektiv till den arbetande skattekommittén. Riksdagen har ju såväl 1948 som i år vid behandlingen av denna fråga eftertryckligt sagt, att denna tilläggsskatt skulle vara av tillfällig natur. Jag hoppas därför, att den skattekommitté, som nu sysslar med dessa frågor, snart skall bli färdig med sitt förslag. Den har ju dock arbetat ett halvt år. När bensin-

Svar på interpellation ang. avveckling av den vid 1948 års riksdag genomförda extra bensinskatten.

skatten infördes vill jag minnas, att den dåvarande kommittén icke var sysselsatt fullt en månad, kanske icke mera än ett par veckor.

Jag har, herr statsråd, endast velat göra detta påpekande.

Herr **OHLIN**: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av finansministerns förklaring om risken av en prissänkning på bensinen, som skulle leda till en så stor ökning av bensinkonsumtionen att betalningsbalansen inte skulle kunna bära den. Denna förklaring var så allmänt formulerad, om jag hörde rätt, att den närmast måste tolkas såsom innebärande att finansministern ställer sig bakom det argument, som jag hört många gånger tidigare, nämligen att även en prissänkning på endast 3 öre, som skulle kompensera prisstegringen under hösten, i dagens läge skulle kunna väntas få betydande konsekvenser för konsumtionen. Mig förefaller denna ståndpunkt vara närmast orimlig. Den skulle bl. a. innebära, att finansministern menar, att om vi inte fått någon devalvering och därför inte en prisstegring från 68 öre till 71 öre, skulle vi inte haft någon möjlighet att avskaffa bensinransoneringen. Ty det skulle ju vara denna skillnad i priset mellan 68 och 71 öre, som är av avgörande betydelse för konsumtionens omfattning. Jag har för min del svårt att tro, att den prisvariation det härvidlag är fråga om i motsats kanske till den interpellanten väl hade i tankarna och som var av större omfattning, skulle ha en sådan inverkan på konsumtionen. Jag tror för min del, att vilken uppfattning man än kan ha rörande en större prisvariations inverkan på konsumtionen är det av värde att man såvitt möjligt slår fast, att denna prisvariation av mindre storleksordning inte kan ha en sådan inverkan på konsumtionen att detta kan tas till intäkt för en ändrad

hållning i ransoneringsfrågan. Då frågan tidigare diskuterats här skall jag emellertid, herr talman, inte förlänga debatten.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**: Herr talman! Det är ju riktigt som herr Ohlin säger, att denna fråga så nyligen som i onsdags debatterats här i riksdagen, och det kan väl då knappast finnas någon större anledning att ta upp saken i dag. Men jag vill ändå ge den förklaring, som jag i onsdags gav i första kammaren, nämligen att inom regeringen övervägdes borttagandet av bensinransoneringen före devalveringen. Vi hade nog kommit till den uppfattningen, att ett upphävande var möjligt och att våra valutatillgångar skulle medge detta under förutsättning av ett bibehållet bensinpris. Innan det slutliga ståndpunktstagandet hade fattats inträffade devalveringen, och det blev då anledning att överväga, om den situation, som då inträdde, och om de ökade påfrestningar på valutan, som därmed skulle inträda, skulle göra det nödvändigt för oss att avstå ifrån föresatsen att upphäva bensinransoneringen. Vid förnyat övervägande kommo vi till det resultatet, att vi vågade göra detta experiment, inte minst därför att devalveringen kom att medföra en ytterligare åtstramning av priset.

Sedan är det en fråga, som man inte kan mäta med räknesticka eller linjal, nämligen vilka prisförändringar som medföra en åtstramning av konsumtionen. Herr Ohlin kan väl ha den meningen, att de där tre örena eller vad det kan bli inte kunna ha någon inverkan på konsumtionen, men det får ju vara herr Ohlins alldeles privata mening. Man får väl ändå slå fast som en generell regel, att ju högre priset är, desto mera åtstramande på konsumtionen blir det; det är åtminstone den ståndpunkt,

Svar på fråga ang. lämnande av anvisningar å debetsedlarna å slutlig skatt för möjliggörande av kontroll av skattebeloppen.

som gjort att jag för min del vill vänta och se resultatet av bensinransoneringsens hävande, innan jag vill överväga en sänkning av bensinpriset även med de tre örena.

Till herr Svensson i Stenkyrka skulle jag bara vilja säga, att sambandet mellan bensinransoneringsens hävande och slopandet av tilläggsskatten på bensin inte inneburit något nytt direktiv för skattekommittén. Skattekommittén har att ta sin ståndpunkt till denna fråga utifrån de rent statsfinansiella synpunkterna vid sitt bedömande av i vilken ordning och på vad sätt de tillfälliga skatterna skola avvecklas. Vid sidan därav kommer regeringen naturligtvis oavsett skattekommitténs betänkande att dessutom följa bensinkonsumtionens utveckling för att se när det med hänsyn till vår valutaställning kan bli möjligt att upphäva tilläggsskatten eller så stor del därav, som inte kan vara erforderlig för det kommande vägnunderhållet. Det har inte inträtt någon ändring i regeringens ståndpunkt att tilläggsskatten på bensin är en tilläggsskatt, som så snart som möjligt bör avskaffas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Svar på fråga ang. lämnande av anvisningar å debetsedlarna å slutlig skatt för möjliggörande av kontroll av skattebeloppen.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD, som anförde: Herr talman! Herr Nihlfors har frågat mig om jag anser, att åtgärder böra vidtagas för att i samband med utsändande i december av debetsedlarna å slutlig skatt lämna de skattskyldiga sådana anvisningar, att de själva kunna kontrol-

lera sin skatt utan att därvid behöva besvara skattemyndigheterna med förfrågningar i onödan.

Till svar får jag meddela följande:

Den av herr Nihlfors berörda frågan har länge varit föremål för uppmärksamhet. Enligt vad jag har mig bekant, övervägde sålunda redan 1944 års uppborädsberedning, huruvida det vore möjligt att på debetsedlarna å slutlig skatt trycka sådana anvisningar, att de skattskyldiga kunde själva kontrollera riktigheten av de verkställda debiteringarna. Detta befanns emellertid praktiskt ogenomförbart. Sedermera har inom finansdepartementet övervägts att vid slutskattsedlarna foga en tryckt liten broschyr innehållande dylika anvisningar. Några åtgärder i åsyftad riktning ha emellertid ännu icke vidtagits. Detta beror på flera omständigheter.

De erforderliga anvisningarna skulle med nödvändighet bliva tämligen omfattande. Sålunda skulle upplysningar behöva lämnas angående de författningsbestämmelser, som reglera de statliga respektive de kommunala ortsavdragen, ävensom angående reglerna om den s. k. bankningen av de kommunala avdragen. Vidare borde vid anvisningarna fogas dels tabell angående beräkning av statligt ortsavdrag för ensamstående skattskyldig och dels särskilda tabeller till ledning vid uträkandet av den statliga inkomstskatten respektive den statliga förmögenhetsskatten. Även om tabellmaterialet icke redovisades i dess helhet, skulle broschyren sålunda bliva ganska vidlyftig. I detta sammanhang vill jag också nämna, att en eventuell broschyr finge tryckas i så pass stor upplaga som 4 milj. exemplar.

Vidare vill jag framhålla, att om den skattskyldige skall kunna kontrollera skattepåföringen, bör han äga tillgång till en avskrift av sin senaste självdeklaration.

Med hänsyn bl. a. till det nu anförda

Svar på fråga ang. lämnande av anvisningar å debetsedlarna å slutlig skatt för möjliggörande av kontroll av skattebeloppen.

komma några anvisningar för beräkning av skatten *icke* att distribueras till de skattskyldiga innevarande år.

Tanken att de skattskyldiga böra beredas ökade möjligheter att själva kontrollera skatten är emellertid enligt min mening riktig, förutsatt att detta kan ske utan att anvisningarna bli alltför vidlyftiga. Det är möjligt att förutsättningarna härför bli gynnsammare efter den omläggning av de kommunala ortsavdragen, som kan bli resultatet av den nu arbetande ortsavdragskommitténs arbete. Frågan torde därför i sinom tid böra upptagas till förnyad prövning.

Härpå yttrade:

Herr NIHLFORS: Herr talman! Jag får tacka herr statsrådet för svaret på min fråga. I sitt svar radade herr statsrådet upp en hel del omständigheter, som skulle göra det besvärligt att lösa problemet hur de stackars skattebetalarna skola kunna kontrollera sina skatter. Svaret mynnade dock ut i en optimistisk förväntan, att frågan i sinom tid skulle kunna tagas upp ånyo. Tanken att de skattskyldiga skola kunna beredas ökade möjligheter att själva kontrollera skatten är riktig, sade herr statsrådet. Detta konstaterande vill jag med tillfredsställelse notera, särskilt som jag är övertygad om att relativt enkla anvisningar skulle kunna lämnas, om blott reklamteknisk expertis sättes på uppgiften att utforma texten. Att behovet av anvisningar är stort framgår ju bl. a. av att uppbördsverket i Stockholm nyligen inrättat en mängd extra avdelningar, som just nu bereda sig på att söka besvara alla frågor, som de skattskyldiga väntas komma med per telefon eller vid besök.

Alla minnas vi ju hur kaotisk situationen var förra året vid denna tid. Visserligen behöves man väl inte befara, att allmänheten är lika desorienterad i år som förra året, då det obe-

hagliga begreppet kvarskatt blev en pinsam realitet för många. Men de höga skatterna i kombination med det invecklade källskattesystemet ha gjort att medborgarna numera äro på ett helt annat sätt än tidigare intresserade av skatternas beräkning. De vilja därför inte längre finna sig i så knapphändigt utformade »räkningar» som skattsedlarna, trots allt trycket på dem, utgöra. Det är väl ingen som tror, att en privat företagare skulle våga presentera en räkning av ur kontrollsynpunkt så ofullständigt slag som våra debetsedlar? I detta sammanhang vill jag passa på att ge tidningarna en eloge för den insats de göra i denna fråga. Överallt kan man just nu läsa populärt hållna anvisningar i sättet att kontrollera skatterna. I mina händer har jag helt nyligen fått en av Skattebetalarnas förening utgiven folder, som enligt min mening skulle kunna tagas som mönster.

Om man i en, som jag hoppas, snar framtid kan sammanställa en sådan broschyr, bör man absolut undvika långrandiga hänvisningar till författningsbestämmelser. Det torde vara få, som skulle misstro korrektheten i statsverkets egna anvisningar. Reglerna om bankning kunna beskrivas mycket enkelt. I den folder jag nyss nämnde sker det på fyra rader. Tabellerna för ortsavdrag kunna inte gärna fordra stor plats, och om man beslutar sig för att ha olika serier av denna tänkta statliga broschyr, blir detta givetvis till fördel för skattebetalarna. Skattskyldiga i lägre inkomstlägen behöva inte i en för dem avsedd broschyr ha diagram för beräkning av skatt på högre inkomstbelopp. På det sättet kan en broschyr enligt mitt förmenande inte behöva bli på så många sidor att den skapar förvirring för den skattskyldige vid hans kontrollräkning.

Till slut kan jag inte underlåta att fästa uppmärksamheten på det strida ordflöde i bästa kurialstil, som förekom-

Svar på fråga ang. lämnande av anvisningar å debetsedlarna å slutlig skatt för möjliggörande av kontroll av skattebeloppen.

mer på baksidan av slutskattensedlarna. Om något normalare språk användes, skulle vissa anvisningar för kontroll av skatten kunna få rum där.

och kategorier emellan. Det tror jag är enda kungsvägen, som leder fram till möjligheten att här skaffa allmänheten inblick i skattesystemet.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD: Herr talman! Jag tar ordet egentligen bara för att varna litet för alltför stor övertro på dessa anvisningar. Jag skulle för min del vilja säga, att om staten tar sig före att ge ut sådana räkneexempel, som det överflödar av i tidningspressen, skulle vi komma ur askan i elden. Ty vad staten skall ge ut i detta avseende måste ju vara korrekt och fullständigt; jag tror att man inte heller kan auktorisera det som Skattebetalarnas förening ger ut. Man har där inte det ansvar, som måste läggas på staten för att den enskilde skall kunna få en korrekt vägledning. Jag har inte alls bortsett från den möjlighet, som kan föreligga att göra anvisningar av olika slag för olika sorters skattebetalare, men jag vet hur kolossalt svårt detta är. Jag är kanske en av då få i denna kammare, som på allvar och i praktiken har sysslat med dessa frågor. Jag har skrivit en sådan här handledning, som gått ut i mer än 100 000 exemplar. Jag fick emellertid begränsa mig till några få skattebetalarkategorier för att det skulle vara möjligt att inom ramen av ett 20-tal sidor ge en sådan vägledning. Trots att jag ju ändå inte saknar en viss förmåga att popularisera tror jag dock, att åtminstone hälften av skattebetalarna skulle gå bet på att använda de av mig försökta anvisningarna. Jag vill bara säga: Låt oss inte hysa någon övertro till möjligheterna i detta avseende. Skall det bli möjligt att göra sådana anvisningar fordras det säkert att vi så småningom kunna komma överens om att göra en enklare skattelagstiftning utan hänsyn till minuthandelsrättvisa, om jag så får säga, alla olika människor

Herr NIHLFORS: Herr talman! Min fråga till finansministern gick ju bland annat ut på hur man skulle försöka att med någon enkel anvisning åstadkomma att inte skattebetalarna så att säga kasta sig över skattemyndigheterna. Det är väl i alla fall därvidlag en hel del att göra, såsom jag också framhållit. Man har nog möjlighet att på något sätt få dem, som bli pinsamt överraskade av en stor kvarskatt, att lugna ner sig. Genom att man ger dem en populär broschyr kan man nog få dem att hejda sig en smula och titta litet på vad de själva kunna kontrollera, innan de besvara myndigheterna. I det avsendet förmodar jag, att finansministern och jag ha samma uppfattning, nämligen att det är till allas fördel att allmänheten inte lämnas vind för våg och måste vända sig till skattemyndigheterna, varigenom dessa alltså tvingas kosta på en hel del arbete för att möta den frågesport de äro utsatta för. Jag är medveten om att här uppställa sig stora svårigheter, jag har ett minne av att jag läst finansministerns handbok en gång i världen, men jag tror nog, att man i detta sammanhang inte behöver tänka sig taga med de skattebetalare, som ha synnerligen invecklade skatteberäkningar att kontrollera, utan att det framför allt är de enkla löntagarna som behöva en vägledning. Företagarna, åtminstone de av större storleksordning, ha ju alltid egen expertis till sin hjälp. För deras del behövs det förmodligen ingen enkel broschyr, de klara saken själva. Den folder, som jag nämnde nyss och som jag nu visar upp för kammaren, har ett något långt snitt, men den innehåller diagram, som täcka hela fältet. Jag har faktiskt själv gjort

Svar på fråga ang. rätt att vid inkomstbeskattningen göra avdrag för flyttningskostnader. — Svar på fråga ang. den av riksdagen begärda utredningen om beslutande folkomröstning.

en provräkning med den — jag har ännu inte fått någon kvarskattsedel, men att jag får kvars katt så mycket kan jag konstatera. Det är tyvärr omöjligt för mig att säga vad denna folder ger för resultat, men tydligt är att om man hade olika sådana folders för olika kategorier skattebetalare, skulle frågorna om kvars katten bli av mindre omfattning. Jag hoppas trots allt, att det i framtiden skall bli möjligt att från statsverkets sida prestera sådana här enkla anvisningar, och jag tror att uppborndsmyndigheterna skulle bli tack samma, om de finge i kuverten med debetsedlarna plocka in en enkel broschyr.

Sedan är det naturligtvis, som finansministern sade, en mycket viktigare sak att få fram ett enklare skattesystem. Där är det naturligtvis ett mycket större gebit att arbeta på, det inser även jag, men min fråga var kanske av mera aktuell natur med hänsyn till de besvärigheter, som förra året uppstod för våra uppborndsmyndigheter och som man tycker att det från statsverkets sida bort göras något åt för att undvika i år.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6.

Svar på fråga ang. rätt att vid inkomstbeskattningen göra avdrag för flyttningskostnader.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**, som anförde: Herr talman! Herr Fagerholm har frågat mig om jag har för avsikt att, i anslutning till ett av 1944 års skattesakkunniga avgivet betänkande, för 1950 års riksdag framlägga förslag om avdrag för flyttningskostnader vid inkomstbeskattningen.

Till svar får jag meddela följande:

Det ifrågavarande betänkandet avlämnades år 1948 och har varit föremål för remissbehandling i vanlig ordning. Från remissinstansernas sida har därvid framförts åtskillig kritik mot förslaget. Med hänsyn härtill räknar jag knappast med att förslag i ämnet kommer att framläggas för 1950 års riksdag.

Härefter yttrade

Herr **FAGERHOLM**: Herr talman! Herr finansministern har kort och klart besvarat den fråga jag riktat till honom. Svarets innehåll ger mig inte anledning till några närmare utläggningar. Jag har fått det besked, som jag önskat, och jag ber därför att få tacka finansministern för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7.

Svar på fråga ang. den av riksdagen begärda utredningen om beslutande folkomröstning.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **ZETTERBERG**, erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Herr Håstad har frågat mig, vad anledningen är till att regeringen dröjt så länge med att taga ställning till 1948 års riksdags skrivelse om utredning angående beslutande folkomröstning.

Den 26 januari detta år besvarade jag i första kammaren en fråga av herr Näsgård med samma innehåll. Jag erinrade då om att den offentliga utredningsapparaten var hårt belastad och framhöll att en rad andra lagstiftningsfrågor, som voro särskilt brådskande, hade fått företräde. Till komplettering av dessa synpunkter vill jag erinra om att det här gäller en grundlagsfråga och att ett eventuellt förslag ej kan slutligen antagas förrän vid 1953 års riksdag.

Svar på fråga ang. den av riksdagen begärda utredningen om beslutande folkomröstning.

Emellertid har frågan nu i höst upptagits till övervägande inom justitiedepartementet tillsammans med vissa spörsmål om valsystemet, där det också gäller grundlagsfrågor och där riksdagen likaledes har anhållit om utredning. En preliminär behandling av dessa problem har redan ägt rum inom justitiedepartementet, och regeringens ställningstagande kan väntas inom den närmaste tiden.

Härpå yttrade

Herr HÅSTAD: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet för det givna svaret, även om jag knappast kan finna den förklaring, som herr statsrådet har avgivit, i allo tillfredsställande. Man anser nog på många håll, att det dröjsmål, som denna fråga har utsatts för, inte uteslutande har stått i sammanhang med de lagstiftningssvårigheter, som herr statsrådet har talat om.

Jag vill här erinra om själva utgångspunkten för frågan. År 1948 väcktes det från fyra partier, högern, folkpartiet, bondeförbundet och indirekt även kommunisterna, motioner, som gingo ut på införande av decisiv folkomröstning i en eller annan form. Till det förslag, som sålunda väcktes, anslöto sig till slut också socialdemokraterna — vilka ju sedan 1917 ha införande av decisivt referendum på sitt partiprogram — låt vara att det skedde med en viss tvekan i utskottet. Frågan var emellertid före vid det socialdemokratiska partimötet, och efter detta enades utskottet i kompromissens form om en skrivelse om en förutsättningslös utredning.

Det torde vara ganska ovanligt att riksdagen praktiskt taget enhälligt begär utredning i en fråga, i vilken riksdagen kan anses vara speciellt sakkunnig — i detta fall beträffande stats-

skicket — men att regeringen hesiterar. Det skulle knappast kunna ske under normala förhållanden, och det borde inte heller kunna ske, anser jag, med en regering av nuvarande färg och med tanke på vad partiprogrammet innehåller på denna punkt.

Jag vill erinra om att det redan under vårriksdagen av herr Näsgård ställdes en fråga liknande den jag nu har ställt till herr statsrådet. Herr Ohlin upprepade frågan i remissdebatten vid denna höstriksdag, då ställd till statsministern, men utan att få något svar.

Av svarets innehåll att döma skall besked under alla förhållanden ges inom den närmaste tiden, och jag förmodar att det blir ett positivt besked och att en utredning på ett eller annat sätt kommer till stånd. Statsrådet kan naturligtvis med en viss rätt säga, att ingenting har förlorats, eftersom denna fråga inte kan slutgiltigt avgöras förrän år 1953, men utredningen kan nu inte komma i gång på allvar förrän under 1950, och den bör föreligga färdig 1951, så att allmänheten och de intresserade partierna i god tid kunna diskutera problemet innan proposition och motioner läggas fram till 1952 års riksdag.

Det finns anledning att i detta sammanhang erinra om den föregående utredningen angående folkomröstning, vilken på riksdagens begäran anordnades 1920 under ordförandeskap av landshövding Edén. Den sattes till på sommaren 1920 och blev färdig i början av år 1923, alltså efter nära tre års arbete. Det kan nu sägas, att den föregående utredningen lämnade ett så rikhaltigt och allsidigt belyst material, att den nya utredningen inte behöver bli lika utförlig eller omständlig, och det är vidare sant, att folkomröstningskommittén avlämnade som bilagor flera betänkanden, därav två utomordentligt värdefulla, nämligen nuvarande professorn Brusewitz' framställning om referendum i Schweiz och nuvarande chef-

Svar på fråga ang. den av riksdagen begärda utredningen om beslutande folkomröstning.

redaktören professor Tingstens framställning om referendum i Amerika. Jag tror mig gott kunna säga, att det inte på något språk finns en motsvarighet till dessa båda arbeten, vare sig i fråga om grundlighet eller i fråga om kvalitet. Men — och nu kommer problemet — problemställningen i dag är inte alls densamma som den var 1923. Om man nu här bara yttrar ett par ord om Schweiz, som jag till följd av omsändigheternas makt relativt väl känner till, så är läget nu ett helt annat än det var 1923. Det har uppstått många konflikter mellan förbundsmyndigheterna och folket under de kriser och under det krig, som vi haft sedan 1923. När jag skrev min doktorsavhandling i Schweiz om ett annat ämne, var jag åsyna vittne till det kanske mest kritiska läget för referendumproblemet i Schweiz. Senast för ett par veckor sedan mötte vi samma problemställning, samma strid mellan folket och förbundsmyndigheterna, och det intressanta att konstatera är att folket då slog vakt gent emot förbundsmyndigheterna om referendurrättigheterna, även om man där med hänsyn till den moderna estatiska utvecklingen var beredd till vissa eftergifter. Allt detta, menar jag, behöver studeras och studeras helt nytt, och den Brusewitzska boken kan endast tjänstgöra som ett historiskt material.

Om det sedan är ytterligare ett land, där folkomröstningsinstitutet har vunnit vidare omfattning, nämligen Amerikas förenta stater eller, rättare sagt, ungefär hälften av delstaterna i Amerikas förenta stater, så gäller det att mig veterligen finns det inget sammanfattande arbete om erfarenheterna från dessa delstater sedan den Tingstenska utredningen avlämnades, utan vad man på sin höjd för närvarande kan erhålla är små monografier från Kalifornien, Michigan eller andra delstater, och dessa äro ofta föga uttömmande.

Det finns ju referendumerfarenheter också från andra länder, från Australien och nu senast från Frankrike, från Eire, från Norge — särskilt har ju referendum för ett par år sedan varit uppe till mycket grundlig diskussion i norska stortinget — från de baltiska länderna under mellankrigstiden, från Weimarförfattningen etc., men trots allt skulle jag tro att det blir erfarenheterna ifrån Schweiz och Amerikas förenta stater som i huvudsak kunna vara av intresse för oss att studera.

Jag vet inte alls vilket omfång regeringen kommer att vilja ge denna utredning, eller om man över huvud har tänkt sig att man på samma sätt som skedde under 1920-talet skall försöka att taga del av de erfarenheter, som stå att vinna utomlands. Men vare sig utredningen blir större eller mindre är det väl ändå alldeles otänkbart att vi här skulle famla i mörker, och jag har all anledning tro att konstitutionsutskottet, när det begärde denna utredning, för sin del ansåg att vi liksom för 30 år sedan skulle få taga del av de väsentligaste erfarenheterna utomlands. Även om detta skulle kunna presteras på en relativt kort tid, vilket jag för min del betvivlar, kvarstår ännu ett problem, som inte tillräckligt kom att beaktas 1923, helt enkelt av det skälet, att den dåvarande Edénska folkomröstningskommittén inte föreslog någon decisiv folkomröstning, alltså saknade anledning att gå in på de olika detaljproblemen, och det är den svenska konstitutionens mycket egenartade utformning när det till exempel gäller budgetbegrepp och lagbegrepp. Vi kunna inte här helt kort säga, att lagar skola under vissa förutsättningar gå till referendum, därför att lagbegreppet är här så skiftande. Det förutsätter med andra ord en ganska vidlyftig och mycket besvärlig inventering av den svenska regeringsformen, ifall utredningen skulle stanna för en positiv lösning.

Svar på fråga ang. den av riksdagen begärda utredningen om beslutande folkomröstning.

Vad jag med detta, herr talman, har velat säga är, kort sagt, att jag för min del är av den uppfattningen att frågan inte har vunnit sakligt sett på uppskottet i regeringen under ungefär ett och ett halvt år, utan tvärtom kan det befaras att en lugn, förnuftig och väl övervägd lösning härigenom har kunnat försvåras.

Härmed var överläggningen slut.

§ 8.

Föredrogos, men bordlades ånyo statsutskottets utlåtande och memorial nr 185 och 186, sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2, för-

sta lagutskottets utlåtande nr 54 och andra lagutskottets utlåtande nr 34.

§ 9.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 396, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag rörande pensionering genom statens pensionsanstalt av vissa icke-statliga befattningshavare, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.58 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 7 decemder.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av bevillningsutskottet i dess memorial nr 51 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla vad utskottet i ifrågavarande betänkande hemställt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att i anledning av de likalydande motionerna I: 339 av herr Sunne m. fl. och II: 432 av herr Persson i Svensköp m. fl. samt motionen II: 436 av herr Hansson i Skediga

A) antaga följande

1) Förslag

till

förordning om tilläggsskatt å bensin.

Härigenom förordnas, att för bensin, som till riket införes eller här tillverkas, skall — utöver skatt varom förmäles i förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit — till staten erläggas tilläggsskatt med 24 öre för liter; och skola de i nämnda förordning meddelade bestämmelserna rörande skatt å bensin tillämpas jämväl i fråga om sålunda utgående tilläggsskatt.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1950, från och med vilken dag förordningen den 5 mars 1948 (nr 81) om tilläggsskatt å bensin skall upphöra att gälla.

Samförläggning av Södra skånska infanteriregementet.

2) Förslag

till

förordning om tilläggsskatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor.

Härigenom förordnas, att för brännoljor, som avses i förordningen den 3 maj 1935 (nr 142) angående skatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor, skall — utöver skatt enligt nämnda förordning — till staten erläggas tilläggsskatt med 18 öre för liter; och skola de i nämnda förordning meddelade bestämmelserna tillämpas jämväl i fråga om sålunda utgående tilläggsskatt.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1950, från och med vilken dag förordningen den 5 mars 1948 (nr 83) om tilläggsskatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor skall upphöra att gälla.

B) bemyndiga Kungl. Maj:t att beträffande sådana för försäljning avsedda myckenheter bensin, för vilka tilläggsskatt å bensin erlagts enligt hittills gällande bestämmelser, meddela föreskrifter om restitution av den del av skatten, som motsvarar den föreslagna skattesänkningen.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat, och utföll densamma med 108 Ja och 114 Nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 78 Ja och 60 Nej, vadan, då därtill lades andra kammarens röster eller 108 Ja och 114 Nej, sammanräkningen visade 186 Ja och 174 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2.

Justerades protokollet för den 1 innevarande december.

§ 3.

Herr talmannen meddelade, att herr Andersson i Löbbo, som vid kammarens sammanträde den 23 nästlidna november med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, samt herr Fagerholm, som vid sammanträdet den 3 innevarande december likaledes med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 4.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilt anstånd med inbetalning av kvarstående skatt på grund av 1949 års taxering.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Samförläggning av Södra skånska infanteriregementet.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående samförläggning av Södra skånska infanteriregementet jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 135 hade Kungl. Maj:t (punkt 2 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 11 mars 1949) föreslagit riksdagen att besluta, att Södra skånska infanteriregementet skulle i sin helhet förläggas till Ystad.

Samförläggning av Södra skånska infanteriregementet.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ivar Persson m. fl.* (I: 275) och den andra inom andra kammaren av herr andre vice talmanen *Olsson m. fl.* (II: 346), hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen i avvaktan på förnyad utredning av de ekonomiska konsekvenserna av regementets förläggande till Ystad måtte avslå Kungl. Maj:ts under punkt 2 i propositionen nr 135 framlagda förslag.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 275 och II: 346, såvitt nu vore i fråga, besluta, att Södra skånska infanteriregementet skulle i sin helhet förläggas till Ystad.

Reservationer hade avgivits:

I. av herrar *Karl Andersson, von Heland, Edin, Rubbestad* och *Johansson* i Mysinge, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 275 och II: 346, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om Södra skånska infanteriregementets samförläggning till Ystad;

II. av herr *Nilsson* i Steneberg.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr JOHANSSON i Mysinge: Herr talman! Södra skånska infanteriregementets förläggningsfråga är ju en gammal och segsliten fråga, som varit föremål för många och skiftande uppfattningar bland experter och utredande myndigheter. Man vågar väl också påstå, att det även i utskottet rått stor tveksamhet inför avgörandet av denna fråga just nu. Därom bära ju motive-ringarna, både reservanternas och utskottsmajoritetens, tydligt vittnesbörd. Slutsatserna ha dock blivit vitt skilda, i det att utskottet tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag och reservanterna, som äro de-

lade på två linjer, avstyrkt detsamma. Herr Nilsson i Steneberg vill gå så långt som till att redan nu fastställa regementets framtida form och att således nu också fastställa regementets dubbel-förläggning. Så långt, herr talman, vill inte jag gå. Jag ansluter mig till den av herr Karl Andersson m. fl. avgivna reservationen, vari yrkas, att frågan skall ytterligare utredas, så att alla ärendet påverkande faktorer bli klarlagda, innan riksdagen tar slutlig ställning till frågan. Det är enligt min mening så mycket mera angeläget, som detta regementets förläggningsfråga vid skilda tidpunkter dels varit föremål för utredning inom två försvarsutredningar, dels också varit föremål för uppmärksamhet från statens organisationsnämnd, som gått på den linjen, att regementet i fortsättningen skulle förläggas till Revingehed.

Man har ju helt ändrat uppfattning i denna sak på militärt håll, och såsom framgår av propositionen föreslår man nu förläggning av regementet i dess helhet till Ystad. Jag vill, som sagt, för dagen inte ta någon bestämd ståndpunkt i det hänseendet. Därvid tänker jag inte minst på sådana faktorer som förhandlingsläget beträffande markav-talet med Ystads stad, svårigheten att nu kunna bedöma, om övningsfältet i Ystad är tillräckligt för det framtida större regementet, och den föreslagna skjutbanans användbarhet, som är minst sagt oklar — man har nog grundad anledning förmoda, att det är ganska otänkbart, att den över huvud taget kan användas för sitt ändamål på grund av sitt sankta läge och svårigheten att dränera densamma.

Jag kommer således, herr talman, fram till att det är varken önskvärt eller nödvändigt att nu fatta bindande beslut i denna fråga utan att man bör invänta den tidpunkt, då ett fullt klarläggande av alla på denna fråga inver-kande faktorer skett och desamma på ett tillfredsställande sätt kunnat redo-

Samförläggning av Södra skånska infanteriregementet.

visas för riksdagen. Jag tror också, herr talman, att detta är nödvändigt inte minst med hänsyn till att den nu sittande försvarskommittén väl också kommer att ha ett ord med i laget i denna fråga och torde komma att i sin mån belysa regementets framtida storlek och de byggnadsbehov, som då kunna föreligga.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Karl Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Herr WARD: Herr talman! Som den föregående ärade talaren framhöll, har frågan om Södra skånska infanteriregementets förläggning varit föremål för många olika bedömningar. Man kan visserligen som herr Johansson i Mysinge säga, att då kan man också vänta ytterligare med definitivt beslut i denna angelägenhet. Jag tror emellertid att med hänsyn till vad som förevarit är det på tiden, att riksdagen bestämmer, hur det skall bli med detta regementes förläggning. Utskottets första avdelning har besökt såväl Revingehed som Ystad och därvid blivit övertygad om att de förläggningsförhållanden, som Ystad kan erbjuda, äro så pass överlägsna dem i Revinge, att man tryggt kan bestämma sig för att hela regementet bör förläggas till Ystad.

Herr Johansson i Mysinge nämnde något om vissa besvärligheter i Ystad beträffande skjutbanan, övningsfältet o. s. v. Med den skrivning, som utskottet här har bestämt sig för, lär man emellertid inte löpa några som helst risker, om man följer utskottet i vad det här föreslagit. Man kan nog också säga, att det finns andra faktorer än de, som äro redovisade här, som tala till förmån för Ystad. Man bör i varje fall inte låta denna fråga vila längre. Regimentets ledning bör få klart besked om hur det skall bli i fortsättningen.

Vidare säger herr Johansson i My-

singe liksom reservanterna, att man bör avvakta den nu pågående försvarsutredningens resultat. Jag kan inte föreställa mig, att denna försvarsutrednings resultat kommer att få någon betydelse vid bedömningen av denna förläggningsfråga. Utredningen skall ju inte bedöma förläggningsfrågor utan något helt annat. Nn säges det, att man kan räkna med att regementet inte kommer att upprätthållas i sin nuvarande organisation, d. v. s. med tre bataljoner, utan att det kan bli en minskning till två bataljoner. Ja, det är mycket möjligt, men utskottet har ju i sin skrivning garderat sig och riksdagen mot obehagliga överraskningar härvidlag från Ystads stads sida. Man har på den punkten sagt tillräckligt, och jag anser, som jag förut nämnt, att det inte finns någon risk för riksdagen att nu fatta beslut.

Nu kan man naturligtvis ömma för en plats sådan som Revingehed, som så länge har haft militärförläggning, men såsom framgår av propositionen liksom av utskottets utlåtande kommer Revinge ingalunda att bli lottlös. Meningen är ju, att man skall förlägga en bataljon sjukvårdssoldater till Revingehed, och Revinge får på det sättet fullgod ersättning, om man betraktar saken ur kommunala synpunkter. Man kan nog säga, att det är mycket lättare att dela upp ett trängregemente än ett infanteriregemente. Ett trängregemente arbetar så att säga med olika specialiteter. Vi ha t. ex. sjukvårdsbataljonen, som inte har så mycket att skaffa med den övriga trängen och som därför, såsom här är tänkt, kan förläggas till annan plats.

Man kan också säga, att ett beslut i överensstämmelse med utskottets förslag innebär en förbättring inte bara för Södra skånska infanteriregementet utan också för T 4, trängregementet i Hässleholm. Detta trängregemente är nu förlagt till tre olika platser: förutom till Hässleholm till Kristianstad och till

Samförläggning av Södra skånska infanteriregementet.

Revingehed. Detta medför naturligtvis ett ganska betungande arbete för ledningen. Om man nu bestämmer, att hela Södra skånska infanteriregementet skall förläggas till Ystad, kan trängregementet förläggas till två platser i stället för till tre, som för närvarande är fallet. Även ur den synpunkten finns det sålunda goda skäl att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Det är beklagligt att denna fråga har så illa planlagts från början, men det är, som jag nämnde inledningsvis, nu på tiden att riksdagen bestämmer hur det skall bli med regementets förläggning. Fatta vi nu principbeslut, kan man, med de medel som redan finnas anvisade, påbörja nödvändiga restaurerings- och moderniseringsarbeten i kasernetablissemnet i Ystad och därmed befrämja en större trivsel för manskapet där nere.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr RUBBESTAD: Herr talman! Jag tror nog att denna sak tål att funderas på. Man torde inte kunna göra gällande, att det är nödvändigt att nu med det samma flytta regementet från Revingehed till Ystad. Först och främst kommer det att kosta ganska mycket pengar. Kostnaden har beräknats till 8,1 miljoner kronor, och det är ändå åtskillig tid sedan den kostnadsberäkningen gjordes, varför det torde vara betydligt dyrare nu.

Dessutom är det många andra faktorer, som ännu inte äro klarlagda. Utskottet har pekat på en hel del av dem, och den som läser utskottets utlåtande blir nog förvånad, när han kommer till klämman och finner, att utskottet ändå har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Utskottets hela motivering borde egentligen leda till ett yrkande om avslag, och jag tror att detta vore det klokaste. Det pågår ju, som herr Johansson i Mysinge nyss nämnde, en utredning angående

vår försvarsorganisation. Utskottet säger, att man inte kan bortse från att frågan om en reducering av regementet kan bli aktuell vid dessa överväganden. I utskottet sitta också två av ledamöterna i denna kungliga utredning, så man kan nog ha belägg för att frågan är ganska aktuell, då dessa kunna vara med om utskottets skrivning. Om regementet skall reduceras till bara två bataljoner, är det ju alldeles onödigt att uppföra dessa kostbara byggnader nu.

Jag anser också att man måste se frågan ur en annan synpunkt. Det är inte många år sedan riksdagen fattade beslut om att flytta Skånska pansarregementet från Hälsingborg till Hässleholm med den motiveringen, att det i händelse av krigsförvecklingar med en främmande makt skulle vara riskabelt att ha regementet på en så utsatt plats vid kusten. Jag vill förmena, att även Ystad ligger lika utsatt. Ur den synpunkten är förslaget betänkligt, och om det skulle uppstå förvecklingar få vi kanske en knnlig proposition där det sägs, att det är riskabelt att ha regementet liggande i Ystad och att det samma bör flyttas tillbaka till Revingehed.

Allt detta gör att jag inte kan inse nödvändigheten av att kasta ut pengar i nuvarande läge, när det pågår utredning. Jag tror därför kammaren gör klokt i att följa den reservation, som är anförd av herrar Karl Andersson, von Heland m. fl.

Herr LINDHOLM: Herr talman! Det har i diskussionen onvittnats, att den ursprungliga planeringen vid Revingehed var illa skött. Jag skall gärna erkänna, att det finns anledning till kritik mot de beredande myndigheterna på den punkten. Uppläggningsen av de stora markköpen berättigar till kritik mot den bristande planläggningen. Vid dessa stora markinköp tog man t. ex. icke hänsyn till att det saknades möj-

Samförläggning av Södra skånska infanteriregementet.

lighet att ordna ett godtagbart strids-skjutfält för ett infanteriregemente. Den omständigheten, att man tidigare har verkställt en dålig planering, kan emellertid inte få utgöra skäl för att man nu konserverar dessa förhållanden, när det har framkommit förslag om en lämpligare lösning av spörsmålet.

När herr Rubbestad talade om de framtida byggnadskostnaderna tror jag han i någon mån överdrev, ty herr Rubbestad uraktlät att för kammaren redovisa en annan byggnadsfråga, som vi eljest med all sannolikhet skulle åsamkas för T 4. Såsom herr Ward tidigare har anfört är T 4 för närvarande delat på tre förlägningsplatser. På grund av brist på utrymme i Hässleholm har man styckat upp sjukvårdsbataljonen på det sättet, att två kompanier ligga i Kristianstad, två kompanier i Revinge och ett kompani i Hässleholm. Det måste vara synnerligen olämpligt ur utbildningssynpunkt att ha bataljonen förlagd på det sättet. Nu kan man, genom att samförlägga I 7, lösa även den frågan, och det måste betraktas som en betydande vinst.

Jag vill vidare erinra om att ett beslut angående byggnadskostnaderna nu inte binder oss för framtiden, därest I 7 skulle genomgå en omorganisation och reducering från tre till två bataljoner. I utskottets skrivning finnas fullt betryggande garantier på den punkten.

Jag ber, herr talman, att för min del få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Karl Andersson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Johansson i Mysinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 185, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Karl Andersson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Johansson i Mysinge begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgavos 152 ja och 53 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 186, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1949/50.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

Föredrogs sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående nya grunder för avlöningen av präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 1 april 1949 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposi-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

tion, nr 204, vilken tilldelats första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden föreslagit riksdagen att godkänna av föredraganden, statsrådet Quensel, enligt samma protokoll förordade grunder för prästernas avlöning och pensionering, avsedda att träda i tillämpning å tidpunkt, som framdeles bestämdes.

I propositionen hade föreslagits, att principbeslut skulle fattas om tillämpning av det civila lönesystemet för avlöning av präster.

Beträffande lönegradsplaceringen för komministrar innebar Kungl. Maj:ts förslag placering i lönegraderna Ca 25—Ca 28. För visst tjänstgöringsområde anställd komminister skulle vid löneavvägningen speciellt kompenseras, därest tjänstgöringsområdet vore särskilt omfattande.

I anledning av propositionen hade under vårsessionen av innevarande riksdag väckts elva motioner.

I motionerna I: 305 av herr *Svedberg m. fl.* och II: 391 av herr *Spångberg m. fl.*, likalydande, II: 381 av herr *Senander m. fl.* samt II: 404 av herr andre vice talmannen *Olsson m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå propositionen.

I motionen I: 318 av herrar *Arrhén* och *Eskilsson*, likalydande med motionen II: 405 av herr *Hallén m. fl.*, hade föreslagits, bland annat, att riksdagen ville besluta, att den i propositionen för vissa komministertjänster föreslagna hänsynen till tjänstgöringsområdets areal skulle utsträckas att gälla komministerjänst i allmänhet.

På hemställan av första lagutskottet i dess memorial nr 41 vid vårsessionen hade kamrarna beslutat uppskjuta behandlingen av propositionen och de vid samma session väckta motionerna till den nu pågående höstsessionen. Un-

der höstsessionen hade i anledning av propositionen väckts ytterligare en motion.

Propositionen och samtliga motioner hade efter överenskommelse mellan statsutskottet och första lagutskottet hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott.

Sammansatta utskottet hemställde,

A) att riksdagen, i anledning av förevarande proposition, nr 204, måtte, med de avvikelser som föranleddes av utskottets i utlåtandet gjorda uttalanden, godkänna de av föredraganden enligt propositionen förordade grunderna för prästernas avlöning och pensionering, avsedda att träda i tillämpning å tidpunkt, som framdeles bestämdes;

B) att motionerna I: 305, II: 391, I: 318, II: 405, I: 319, II: 407, I: 320, II: 408, II: 381, II: 404, II: 406 och II: 431, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet hemställt under A), icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hade beträffande löneavvägningen för ordinarie församlingspräster (kyrkoherdar och komministrar) med tillstyrkande i övrigt av den i propositionen förordade avvägningen föreslagit, att inplaceringsreglerna för komminister utan eget tjänstgöringsområde skulle kompletteras med en av utskottet närmare angiven arealregel.

Reservationer hade avgivits:

1) av herr *Rubbestad*, utan angivet yrkande;

2) av herrar *Lodenius*, *Lindblom*, *Bergh* och *Boman* i Kieryd, likaledes utan angivet yrkande;

3) av herrar *Pauli*, *Branting* och *Olsson* i Mellerud, som ansett, att utskottet bort i enlighet med vad som yrkats i motionerna I: 305, II: 391, II: 381 samt II: 404 hemställa, att riksdagen måtte lämna Kungl. Maj:ts proposition nr 204 utan bifall ävensom avslå motionerna

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

I: 318, II: 405, I: 319, II: 407, I: 320, II: 408, II: 406 och II: 431;

4) av herr *Mårtensson* i Uddevalla, som ansett, att utskottet i avsnittet om löneavvägningen för ordinarie församlingspräster (kyrkoherdar och komministrar) bort tillstyrka den i propositionen förordade löneavvägningen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *OLSSON* i Mellerud: Herr talman, ärade kammarledamöter! Även för den som vid sitt övervägande av denna fråga kommit till ett annat resultat än utskottsmajoriteten är det inte alltför påkostande att giva ett erkännande åt det tekniska arbetet, som utförts av såväl kommitterade som departementet. När jag i denna fråga nödgats skilja mig från utskottsmajoriteten och därvid blivit ensam reservant i andra kammaren, kan det möjligen misstänkas att det kunde bero på några speciella skäl. Jag vill därför förklara att jag ingalunda bejakas av några antikyrkliga intressen och ej heller betraktar det som mindre angeläget att sörja för en skälig utkomst för denna grupp av statens tjänstemän än för den stora massa, för vilken löne reglering tidigare genomförts. Nej, mitt ställningstagande domineras helt av hänsyn till de konsekvenser, som enligt min mening skulle följa av ett beslut i enlighet med utskottets rekommendation, ävensom av vissa praktiska och erfarenhetsmässiga synpunkter.

Utän att gå in på förslagets detaljer måste jag bekänna att jag anser lönegradsplaceringarna för det högre prästerskapet alltför generösa. Jämförelsen med läroverkslärarna, enkannerligen lektorerna, är i högsta grad omtvistad och torde inte med hänsyn till utbildning m. m. vara hållbar. Med all aktning för våra biskopar kan jag heller inte för min del vara med om att jämställa dessa med landshövdingarna, och detta särskilt efter den kraftiga expansion som förekommit beträffande läns-

styrelsernas arbete under senare tid. Jag betraktar ingalunda denna expansion såsom avslutad. I den mån decentraliseringssträvandena inom förvaltningen bära frukt kommer detta otvivelaktigt att leda till att allt flera och allt betydelsefullare uppgifter flyttas över på länsstyrelserna.

Åtskilliga högst betydelsefulla problem, såsom prästvalsbestämmelserna, den kyrkliga kommunala indelningen, den prästerliga organisationen i pastoraten, finansieringen av prästlönekostnaderna ävensom frågan om stiftsbandet, ha skjutits på framtiden. En del av dessa problem — och jag tänker då kanske i första hand på prästvalsbestämmelserna — sammanhånga så intimt med denna löne reglering, att jag för min del anser det vara lyckligast, om vi hade fått se dem i ett sammanhang. Detsamma torde man kunna säga om frågan om den prästerliga organisationen i pastoraten. Jag misstänker att möjligheterna att genomföra en sådan hade varit väsentligt större, om man på ett bräde hade kunnat presentera denna fråga och den nu ifrågasatta löne regleringen. Det finns anledning tro att när man en gång kommer fram till lösandet av detta problem och då inte har löne regleringsfrågan jämsides därmed, kommer det då att stöta på ett väsentligt motstånd.

Frågan om grunderna för bestämmande av bostadsersättningen har enligt min mening fått en mindre tillfredsställande lösning, vilken på grund av det synnerligen skiftande bostadsbeståndet kommer att giva en dålig rättvisa, liksom den med all säkerhet kommer att giva ett ur det allmännas synpunkt magert resultat. En annan form för bostadsuppskattningen är enligt min mening påkallad; om man vill ha en god bostadsuppskattning, som ger rättvisa såväl åt det allmänna som åt vederbörande befattningshavare inbördes, tror jag näppeligen att det går att komma ifrån en uppskattning av bostadskostnaderna, som

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

närmare sammanfaller med den vi ha för övriga statstjänstemän, exempelvis folkskollärare. Jag har inte kunnat finna att det mot denna kan riktas sådana anmärkningar, att man inte borde ha mera grundligt prövat denna väg att komma fram.

Mina väsentliga skäl för uppskov, som jag kallar det, med denna lönerereglering innefattas dock inte i de nu anförda kritiska anmärkningarna i fråga om förslagets detaljstadganden. Huvudsynpunkten måste såsom jag ser saken vara, om det nu kan anses tillrådligt att riksdagen beslutar om en omfattande lönereglering vid en tidpunkt, då alla goda krafter måste sättas in på att få en lönestabilisering på ännu ett år i hamn, låt vara att avsikten är att beslutet skall träda i kraft först på tid som Kungl. Maj:t bestämmer. Enligt statsmakternas uttalade mening är inkomststabiliseringen ett av fundamenten för landets ekonomiska återhämtning. Därav bör nödvändigtvis följa att varje handling, som kan bidra till att underminera detta fundament, undvikas. Det kan inte hjälpas: uppslutningen kring lönestoppet måste vara hundra procentig och omfatta alla, om aktionen skall ha utsikt att lyckas. Fronten bör icke få genombrytas genom åtgärder, som liksom gå om knuten på lönestoppet, men vilkas verkan i psykologiskt avseende blir hart när lika fördödande som den mera regelrätta löneaktionen. Man måste förstå menige man inom låglöneyrkena, där massor av ojämnheter, orättvisor och välmotiverade framställningar liksom ligga på is, när han hävdar att stoppet skall gälla för alla och avse alla former av löneförmåner, om det över huvud taget skall gälla. Jag ställer frågan: Hur många grupper skulle inte önska ett principavtal med tillämpning efter lönestoppets hävande? Jag har under en avsevärd tid fått företräda ett av de stora kommunalförbunden vid förhandlingsbordet, och jag vet vad jag talar om.

Ett beslut som detta måste skapa svårigheter, då det är åtskilliga grupper, som anse sig med samma rätt kunna få en förmån liknande den som man nu är beredd att giva prästerskapet. Såvitt jag förstår måste det betraktas såsom ett vågspel att rubba grunderna för den ståtliga samling omkring för land och folk betydelsefulla ting, som i detta stycke genom ett betydelsefullt frivilligt åtagande åstadkommits. Denna samling vittnar enligt min mening om en politisk och ekonomisk mognad hos vårt folk, över vilken vi ha anledning att vara stolta. Men vi böra inte enbart vara stolta över densamma, utan vi böra också se till att vi underbygga densamma och inte vidtaga åtgärder, som måste irritera och åstadkomma skada.

Härtill kommer ännu ett skäl, som går som jag säger i tungviktsklassen. Sedan någon tid tillbaka arbetar på Kungl. Maj:ts initiativ en kommitté med revision av tjänsteförteckningen, varvid olika statstjänster vägas mot varandra och avses så småningom skola finna sin slutliga placering. Jag klandrar inte i detta avseende propositionen, då den ju framlades tidigare än denna tjänsteförteckningsrevision tillsattes. Men det är ändå ett enligt min mening mycket vägande moment för riksdagen, när den i dag skall taga ställning i denna fråga, att man inte föregriper denna tjänsteförteckningsrevision. Jag har mig bekant, att man bland dess ledamöter är orolig över den situation som här inträtt. Jag frågar, hur man inom tjänsteförteckningsrevisionen skall gå i land med sin uppgift, om riksdagen mitt under dess arbete och utan att ha varit i tillfälle att rådgöra med sagda organ gör placeringar för stora och betydelsefulla grupper. Har riksdagen i denna stund klart för sig, vilka konsekvenser ett sådant beslut kan leda till? Är det någon som tror att de placeringar, som riksdagen rekommenderas att företaga särskilt i fråga om det högre prästerskapet, inte komma att få följder, och

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

detta även utom läroverksvärlden? Det förefaller mig som om riksdagen här måste taga sig en allvarlig funderare, om den skall fortsätta genom att giva ett bifall till den kungl. proposition, som nu föreligger till behandling.

Å andra sidan kan det, såvitt jag finner, knappast vara något större intresse för prästerskapet att detta beslut nu genomdrives under lönestoppet. Är det för övrigt sannolikt att det kommer att medföra ett tidigare ikraftträdande av denna lönereglering? Nog förefaller det mig vara angenämare för prästerskapet att få sin lönefråga behandlad utan inmängande av det irritationsmoment, som lönestoppet utgör, detta så mycket mer som en sådan väntetid komme att bli av ganska kort varaktighet, då ju lönestoppet inte beräknas bli utsträckt längre än till 1950 års utgång.

Herr talman! Med hänsyn till vad jag sålunda anfört ber jag att få hemställa om bifall till den reservation, som avgivits av herrar Pauli, Branting och undertecknad och som innebär att den kungl. propositionen lämnas utan bifall.

Häruti instämde herrar *Nilsson* i Landskrona, *Svensson* i Alingsås, *Andersson* i Mölndal, *Jansson* i Hällefors, *Olsson* i Gävle, *Pettersson* i Degerfors, *Kärrlander*, *Östrand*, *Åkerström*, *Skoglund* i Umeå och *Wiklund* i Öjebyn, fru *Ericsson* i Luleå samt herrar *Jansson* i Kalix, *Gavelin* och *Bark*.

Herr SENANDER: Herr talman! Det har sagts att prästlöneförslaget väckt stor förvåning bland allmänheten. Denna uppgift är riktig. Förvåning är emellertid knappast på sin plats. Den som något litet följt regeringens politik borde för länge sedan ha upphört att förvånas. Dess inkonsekvenser ha varit så många och uppenbara, att man egentligen numera kan vänta sig vad som helst. För en allmänhet, som fått se hur regeringen på några år hunnit med att vraka sitt program och acceptera en

borgerlig ideologi som grund för sitt politiska handlande, borde ju sådana bagateller som exempelvis 100 000-kronorsanslaget till en prinsessa, löneförhöjningar åt avpolletterade högre stats-tjänstemän och löneförhöjningar till prästerskapet i en tid, då regeringen bittert klagat över rikets ekonomiska nöd, endast betraktas som ganska typiska uttryck för regeringens politik och borde i varje fall inte vara på något sätt överraskande.

Däremot måste jag för min del erkänna, att jag trots den följsamhet, som riksdagens utskott i allmänhet bruka visa gentemot regeringen, inte trodde att sammansatta utskottet skulle vara i stånd till den grova utmaning som ligger i ett tillstyrkande av regeringsförslaget. Då så ändå har skett har jag bara att konstatera, att min optimism var absolut oberättigad. Det fanns verkligen tretton män inom sammansatta stats- och första lagutskottet, som bestämt sig för en modig uppslutning kring prästerskapets lönekrav. Utskottet har inte bara efter vanligheten svalt regeringsförslagets motivering. Det har spanat efter tecken i skyn och funnit nya bidrag till motiveringen. Utskottets ansträngningar att utplåna effekten av det faktum, att det med sitt tillstyrkande begär helgerån mot det heliga och sakrosanta lönestoppet, äro mer än lovligt enkla och bestå bland annat i försöket att inarbete benämningen reform och reformarbete i stället för lönereglering i det föreliggande fallet. I sin iver glömmar emellertid utskottet, att vi numera ha inte bara lönestopp utan också reformstopp, och ur denna synpunkt är det lika illa vilken benämning man åsätter det framlagda förslaget.

Det skall emellertid erkännas att utskottet måste ha haft det svårt att finna melodien. Onekligen är det en prestation av osedvanliga mått att hitta motiv för en löneförhöjning åt prästerskapet, när man tidigare vägrat statstjänarna deras avtalsenliga rätt till dyr-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

tidskompensation, satt lönestopp för svältavlönade arbetare, exempelvis banarbetarna vid de enskilda järnvägarna med sina 1 krona 62 öre i timmen, och nonchalerat våra åldringars krav på rimligt dyrtidstillägg på sina knappa folkpensioner. Det verkar emellertid som ett dåligt skämt, när utskottet i detta sammanhang åberopar rättvisesynpunkter. När prästerna, som bruka tala om att man skall vara gudelig och låta sig nöja, ity att det är vinning nog, redan ha löner på närmare 30 000 kronor om året, förefaller det verkligen som om rättvisan fått sitt och mer till. Försöket att förgylla upp motiveringen med allmänna talesätt om rättvisesynpunkter kan inte ändra helhetsintrycket av det ominösa förslaget. Och helhetsintrycket är att utskottsmajoriteten kanske av ängslan för sina sjäalars välfärd eller av fruktan för regeringen utan verkliga sakskaäl givit sitt bifall till löneförhöjningar till en ämbetsmannagrupp, som redan nu har löner och andra förmåner, vilka böra göra dess vandring i jämmerdalen lätt och behaglig, inte minst i jämförelse med dem som utsatts för lönestoppets välsignelser.

Förslaget innebär som bekant att ärkebiskopen skall erhålla en årsavlöning av 29 328 kronor jämte 9 000 till representation eller sammanlagt 38 328 kronor. De 9 000 kronor, som äro avsedda till representation, äro skattefria. Dessutom får han fri bostad, fria möbler till fyra representationsrum samt tre fjärdedelar av kostnaderna för uppvärmning och belysning. Biskopen i Lund får en årslön av 27 228 kronor jämte 5 000 kronor till representation eller sammanlagt 32 228 kronor. För övriga biskopar föreslås samma grundlön, medan representationen värderas till 3 000 kronor. Det gör en samlad årsinkomst av 30 228 kronor. Till samtliga biskopar utgå i övrigt samma förmåner som till ärkebiskopen, det vill säga fri bostad, fria möbler till representationsrummen jämte bidrag intill

tre fjärdedelar av kostnaderna för uppvärmning och belysning av bostaden. Även för större delen av övriga prästmän föreslås kraftiga löneförhöjningar. Kyrkoherdarna få en löneförbättring av 2 020 kronor per år, alltså lika mycket eller mer i löneförhöjning än vad ett åldrigt par får i folkpension. Kommunerarna få upp till 2 480 kronor i löneförhöjning, kyrkoadjunkterna upp till 2 670 kronor o. s. v. Härvid bör man också taga i betraktande förmånen av bostäder till låga hyror. En kyrkoherde behöver inte betala mer än 3 012 kronor om året för en bostad på 7—8 rum i högsta klassen och i lägsta klassen endast 1 332 kronor. En komminister får för sin bostad om 6—7 rum och kök betala resp. 2 472 och 1 080 kronor.

Man måste säga att detta är bra marscherat i lönestoppets tider. Regeringen och utskottet ha verkligen markerat sin omsorg om prästerskapet och kyrkan. Jag skall inte i detta sammanhang vara ofin nog att gå in på spørsmålet om hur denna generositet mot prästerskapet kan rimma med den socialdemokratiska programpunkten om kyrkans skiljande från staten. Men jag skulle vilja fråga, hur man utan att blinka kan giva sig till att föreslå en höjning av lönerna till prästerskapet med sammanlagt 9 383 000 kronor, till prästerna, som med hänsyn till värdet av sina samhällseliga insatser redan äro väl avlönade. Hur kan man göra detta, medan man driver en sparsamhetspolitik, som ställt och ställer de mest angelägna uppgifter åt sidan, inte minst på det kulturella området? Jag tillåter mig fråga, hur man kan svälja detta förslag samtidigt som man sänt ut en hel härskara av större och mindre profeter, som resa land och rike runt för att plädera för det försakelsens evangelium, som går under benämningen lönestopp och återhållsamhet.

Herr talman! Man brukar tala om utmaningar mot den allmänna opinionen. Här föreligger faktiskt en sådan utma-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

ning. Frågan är nu, huruvida riksdagen skall fullfölja den eller ej. Tusenden lågt avlönade arbetare inom exportindustrin, statstjänare, tjänstemän såväl som kollektivavtalsanställda arbetare, folkpensionärer och andra samhällsgrupper, som fått finna sig i den strama politik, som regeringen genomfört och genomför, vänta med intresse på utgången av voteringarna i denna fråga. Representanter för 10 000 socialdemokratiska arbetare i Stockholm ha krävt, att den socialdemokratiska riksdagsgruppen skall medverka till ett avslag på propositionen och utskottets förslag. Då vi kommunister komma att rösta för blankt avslag, vilar hela ansvaret för utgången av denna fråga på den socialdemokratiska gruppen.

Herr talman! Ehuru reservationen av herrar Pauli, Branting och Olsson i Mellerud i sin motivering innehåller åtskilligt som vi inte kunna godkänna, innebär den dock rent avslag, och jag ber att på den kommunistiska gruppens vägnar få yrka bifall till denna reservation.

Herr RYLANDER: Herr talman! Ingen har såvitt jag hört velat bestrida behovet av att nu gällande ålderdomliga och alltför invecklade bestämmelser om prästernas avlöning underkastas en rationalisering och förenkling, och man har ansett det vara ganska naturligt, att det civila lönesystemets principer skulle i huvudsak tillämpas också på prästerna. I allmänhet är man väl också ense om att i samband med en sådan rationalisering en förbättring bör ske av de lägst avlönade prästernas lönevillkor. Det är egentligen bara herr Sennander och hans medmotionärer som helt generellt uttalat, att prästerna, som det heter i motionen, »med hänsyn till sina samhällliga insatser redan äro väl avlönade och att det över huvud taget inte finns några sakliga skäl för att genomföra reformen». Mot förslaget

att nu antaga nya grunder för avlöningen av präster m. m. ha emellertid rests åtskilliga invändningar, som vi ha hört här i dag och som vi sett i motionerna. Utskottet har i huvudsak tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Det är bara på några punkter, som utskottet i sitt utlåtande frångått förslaget. Jag skall nu redogöra för utskottets ställningstagande i de väsentligaste delarna. Beträffande detaljerna får jag kanske tillfälle att senare återkomma, i den mån det blir anledning till det. Måhända komma andra ledamöter av utskottet att i åtskilliga detaljfrågor komplettera min framställning.

Jag vill då först nämna en invändning, som herr Olsson i Mellerud ansåg gå i tungviktsklassen. Det är den invändningen att det existerar en tjänsteförteckningskommitté, som tillsatts senare än propositionen avgavs. Propositionen framlades den 1 april i år, och strax därefter eller i början av maj tillsatte chefen för finansdepartementet en tjänsteförteckningskommitté, som skulle göra en allmän översyn av lönegradsplaceringen för åtskilliga tjänstemän. Det gäller dels statliga befattningshavare och dels vissa icke statliga befattningshavare med lön, som är bestämd på samma sätt som för de statliga befattningshavarna. Utskottet har inte haft anledning att gå närmare in på frågan om prästlönerns förhållande till denna kommittés arbetsuppgifter, och jag förmodar att inte heller reservationerna på den tiden då utskottet arbetade ansåg denna invändning gå i tungviktsklass, eftersom den så litet berördes av dem i utskottet. Jag kan inte erinra mig mer än att en av dem helt hastigt talade om denna kommitté utan att gå in på dess direktiv.

Att regeringen i varje fall inte har haft en sådan avsikt som att denna prästlöne regleringsfråga rätteligen också bort falla under tjänsteförteckningskommittén synes ju klart framgå redan av kronologiska skäl. Regeringen

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

släpper minsann inte ifrån sig vare sig en proposition, allra minst en sådan som denna, eller direktiv för en utredning på en enda dag, utan frågan har ju dessförinnan varit föremål för långvarigt förberedelsearbete i kanslihuset inom de olika departementen. Båda dessa frågor ha ju länge varit föremål för regeringens prövning, och en gemensam beredning har föregått båda besluten. Det skulle vara alldeles otroligt, att regeringen skulle med så kort tidsmellanrum ha tillåtit sig att fatta två mot varandra så stridande beslut, som det skulle vara att den 1 april inlämna denna vidlyftiga proposition och så gott som samtidigt tillsätta en kommitté, som rätteligen skulle befatta sig med samma sak.

Även av direktiven för tjänsteförteckningskommittén synes för övrigt framgå, att frågan om prästernas lönegradsplacering inte skulle upptagas av kommittén. Jag vill särskilt peka på att den anbefallda tjänsteförteckningsrevisionen enligt direktiven i princip bör omfatta de tjänster, statliga och icke statliga, som berörts av den under åren 1947 och 1948 genomförda allmänna löneregleringen. Det heter vidare i direktiven, att frågan om förhållandet mellan å ena sidan den allmänna tjänsteförteckningsrevisionen och å andra sidan löneutredningar med mera speciell inriktning bör behandlas i en viss särskild ordning. Man säger att övervägande skäl i allmänhet synas tala för att redan igångsatta utredningars uppdrag slutföras i enlighet med tidigare givna direktiv, men det finns möjlighet att överlämna de resultat, vartill ett sådant utredningsorgan kommit, till tjänsteförteckningsrevisionen. Detta gäller alltså sådana utredningar, som nu äro verksamma. Beträffande redan avslutade utredningar får man väl antaga, att regeringen vid tjänsteförteckningskommitténs tillsättande tagit under bedömning, hur det skall gå med dem. I detta fall synes det mig alldeles

självklart, att regeringen har funnit att utredningens resultat inte har ansetts böra överlämnas till kommittén. Det tycker jag också att regeringen gjort på mycket goda grunder. Detta är en mycket svår fråga. Tjänsteförteckningskommittén skulle säkerligen ha fått sitt arbete i hög grad försvårat, om den redan från början fått på sig en så stor och intrikat sak som denna fråga om prästernas löneroglering.

Det nu framlagda förslaget innebär ju, som alla veta, att principbeslut skulle fattas om prästernas inordnande under det statliga lönesystemet och om lösande av uppkommande viktiga spörsmål, i första hand lönegradsplaceringen, under det att andra frågor skulle komma i en senare etapp. Från skilda håll har satts i fråga, huruvida verkligen bärande skäl föreligga för att nu fatta bindande beslut om »en löneroglering, som innefattar icke oväsentliga löneökningar också för de bäst ställda befattningshavarna». Det skäl som i första hand åberopats mot ett principbeslut är, att ett sådant beslut skulle välla misstämning hos andra tjänstemannagrupper, som slutit upp kring stabiliseringspolitiken, och kunna äventyra dennas fortsatta genomförande. Mot detta vill nu utskottet framhålla, att förslaget ju bara syftar till att uppdraga de närmare riktlinjerna för den blivande lönerogleringen och att ett bifall till förslaget alltså inte innebär någon omedelbar höjning av lönerna. Det fordras nytt beslut av riksdagen om lönerogleringens ikraftträdande, och riksdagen är alltså i det hänseendet obunden, innan lönerogleringen kommer att tillämpas i praktiken. Enligt utskottets mening är det sålunda inte ur saklig synpunkt något skäl att på grund av lönestabiliseringspolitiken avstå från att nu fatta ett principbeslut.

Å andra sidan har utskottet inte bortsett från de psykologiska skäl, som här med stor styrka åberopats mot ett bifall till propositionen i nuvarande läge.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

Även om vad man har anfört i den delen delvis måste bero på bristande kännedom om den verkliga innebörden av förslaget, anser utskottet för sin del att dessa psykologiska skäl förtjäna allt beaktande. Det är klart att ju mer uttänjd och skör den tråd är, med vilken man lyckas hålla stabiliseringspolitiken, desto tyngre väga dessa psykologiska skäl. Utskottet skulle med hänsyn till dessa skäl icke förordat att ett principbeslut nu fattas angående nya grunder för prästernas avlöning, om icke de sakliga skälen för en sådan ordning hade framstått för utskottet som synnerligen starka. Det framgår också av utredningen, att under hela det förberedande arbetet inom regeringen dessa skäl vägts mot de psykologiska skälen.

Mot ett principbeslut har också anförts, att innan riksdagen tar ställning till frågan, om nya utgifter av den storleksordning det här är fråga om, åtskilliga frågor som stå i nära samband med löneregringsfrågan borde underkastas en närmare prövning. Bland de frågor, som sålunda ansetts böra närmare utredas, innan beslut om lönereglering fattas, kunna nämnas frågan om den kyrkligt-kommunala indelningen och den prästerliga organisationen i pastoraten, frågan om stiftsbandet, frågan om prästvalsbestämmelserna, frågan om kostnaderna för reformen — de i propositionen framlagda beräkningarna ha ansetts otillfredsställande — frågan om finansieringen av prästlönekostnaderna och slutligen frågan om grunderna för bostadsersättningsbestämmande.

Jag får möjligen senare återkomma mera i detalj till dessa frågor. Under detta stadium av debatten vill jag säga, att bara uppräknningen av en rad var för sig synnerligen svåra frågor, av vilka flera kräva ingående utredning, innan de kunna vinna sin slutliga lösning, bör även för de ledamöter av kammaren, som icke äro orienterade i detta ämne, göra det klart, att det är

omöjligt och i vart fall icke förenligt med en rationell arbetsmetod att i riksdagen på en gång till slutligt avgörande upptaga ett så vidlyftigt frågekomplex. Under alla förhållanden skulle en utredning i alla dessa hänseenden ta mycket lång tid, och det är självfallet, att man icke så länge skulle kunna undanskjuta löneregringsfrågan.

Föredragande statsrådet har också med rätta starkt understrukit kommitténs uppfattning att om ett resultat inom rimlig tid skall kunna nås i frågan om en omläggning av prästlönesystemets tekniska struktur allehanda under- och sidoliggande problem, som icke ha ett tvingande samband med lönefrågan, nu måste skjutas åt sidan.

Utskottet har ingående prövat denna fråga, och särskilt har utskottet därvid varit inne på tanken, huruvida med ett ställningstagande beträffande själva lönegradsplaceringarna skulle kunna anstå till den andra etappen i reformarbetet, då det ju är denna fråga som är särskilt känslig i dagens läge. Det har emellertid visat sig, att reformarbetets fullföljande i så fall skulle avsevärt försvåras och fördröjas.

Om man inte har en fast grund beträffande huvudfrågan i det här komplexet, synes det icke möjligt att genomföra den detaljmässiga regleringen. Lönegradsplaceringen blir sålunda avgörande för lösandet av flera huvudspörsmål. Det kan räcka med att jag här pekar på sådana saker som bostadsavdraget, semesterfrågan och framför allt den viktiga övergångsregleringen. Om vid den slutliga riksdagsbehandlingen en väsentlig ändring av lönegradsplaceringen skulle företagas, skulle man icke kunna hinna med att göra de mycket omständliga omräkningar, som komme att vara nödvändiga.

En uppdelning av en löneroglering på två etapper, som föreslås i detta fall, är ej heller alltför ovanlig. Det har förekommit tidigare. Förfarandet

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

var sålunda detsamma vid den allmänna löneregleringen för statstjänstemännen vid 1946 och 1947 års riksdagar. Utskottet kan också hänvisa till de principbeslut som vid 1948 års riksdag och vid vårsessionen i år fattades beträffande lönerna till övningslärarna och kyrkomusikerna.

Vederbörande departementschef åberopade då som skäl för ett principbeslut såväl, som med ännu större fog skulle kunna åberopas i detta ärende. Han sade bland annat, att frågan om övningslärarnas anställnings- och löneförhållanden inneslöte en rad mycket svårösta problem och att frågan sedan lång tid varit föremål för övervägande och tidigare vid ett flertal tillfällen ställts på framtiden. Vidare betonade han, att sedan år 1947 endast gällde provisoriska avlöningsbestämmelser och att på grund härav önskemålen om en reglering gjorde sig gällande med allt mer ökad styrka.

Det kan förtjäna nämnas att i debatten här i kammaren yppades tveksamhet, när det gällde att gå in för ett principbeslut om lönereglering, varvid som motiv anfördes, att tidpunkten över huvud taget icke vore lämplig. Men även från det håll, från vilket detta framfördes, gav man vika, emedan det förelåg vissa som man förmenade starka sakska. Den gången ansåg man det nämligen viktigt, att övningslärarna bereddes en fastare ställning, och därför fingo psykologiska skäl, som talade mot ett principbeslut, vika.

Om jag nu, herr talman, övergår till att något tala om de starka sakska för att gå in för ett principbeslut, som utskottet ansett föreligga, vill jag först mera i förbigående nämna hur gammal denna fråga är. Prästlöneregleringslagen av år 1910 bygger på ett avlöningssystem, som redan vid tiden för dess tillkomst starkt avvek från den samtidiga avlöningsregleringen inom de civila och militära förvaltningsområdena. De erfarenheter, som redan vid lagens första

tillämpning vunnos rörande det då nya prästerliga avlöningssystemets ändamålsenlighet, voro mycket ogynnsamma. Det visade sig att arbetet med löneregleringen som ju som bekant genomfördes särskilt för varje pastorat var mycket omständligt, tidsödande och kostsamt. Redan för 20 år sedan framlade sakkunniga, som hade tillsatts för att utreda frågan, ett förslag, vari förordades en allmän omläggning till huvudsaklig överensstämmelse med de principer som kommit till användning inom den civila statsförvaltningen. 1931 framlades ett nytt förslag i ämnet av andra sakkunniga, men intet av förslagen föranledde något ståndpunktstagande från regeringens sida. Det är alltså en gammal fråga, och tyvärr är också den nu gällande ordningen ännu mer otillfredsställande än den ansågs vara vid nu gällande lags antagande.

Redan i 1929 års betänkande uttalade man, att det prästerliga löneväsendet blivit ett lärosystem av ansenliga mått, vars fulla behärskande blivit förbehållet ett fåtal experter. Jag måste säga, att med den lilla erfarenhet, jag vunnit genom att arbeta med denna fråga i utskottet, innebär denna bedömning sannerligen icke några överord. Det har sagts också, att det här är fråga om en finvägning som är mycket omständlig och att lönebestämmelserna närmast äro att anse som ett slags ackordstariffer. I propositionen har lämnats en redogörelse för de nu gällande prästerliga avlönings- och pensionsbestämmelserna, som ger en uppfattning om dessa bestämmelsers invecklade beskaffenhet. Varje kyrkoherde- och komministerlön bestämmes, som jag nämnde, vid särskild lönereglering i pastoratet för i regel 20 år framåt. Man får en uppfattning om hur genomgående denna differentiering av tjänsterna är, när man i propositionen får veta att åtminstone 1 200 av de 1 350 kyrkoherdarna sinsemellan ha olika kontantlöner. När man ser, hur en

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

vanlig kyrkoherdelön kan vara uppbyggd, blir man närmast förbluffad över att en sådan ordning fått vara i tillämpning i 40 års tid bland oss svenskar, som ju icke anses sakna organisationsinne.

Herr talman! Jag skall med några ord åskådliggöra det gällande lönesystemets besvärligheter. Bottenlönen utgöres av den s. k. reglerade lönen. Denna består av ett grundbelopp och fyllnadsbelopp av tre olika slag. Nu skall man emellertid icke tro att det räcker med bara tre fyllnadsbelopp. Dessa olika slags fyllnadsbelopp sönderfalla i sin tur i olika smärre belopp, alla lika omständligt finvägda. Jag kan bara nämna, att det s. k. fyllnadsbeloppet »för särskilda förhållanden i pastoratet» kan bestå av 17 olika poster, om de skulle vara tillämpliga samtidigt. Nu skall man emellertid ej heller tro, att man nöjt sig med en finvägning av de i den reglerade lönen ingående posterna, trots att den också är rätt omständlig. Nej, till den reglerade lönen har efter hand kommit en rad av olika tillägg. Man talar sålunda om provisorisk tilläggslön, fast reseanslag, tillfälligt reseanslag, nådårstillägg, semesterkostnadsbidrag, dyrtidstillägg, kristillägg, provisoriskt lönetillägg och, om det vill sig väl och man befinner sig i norra delen av landet, ödebygdstillägg. Därtill kan komma ytterligare ett par tillägg av mera specifik natur. Det är ju lätt att tänka sig, att denna mångfaldiga finvägning tar sin tid, och man blir sannerligen trött, när man bara tänker på allt arbete som måste nedläggas av alla dem som syssla med prästlönerna, och till dessa höra ej bara ett departement, två centrala ämbetsverk och ca 25 lokala myndigheter, nämligen domkapitlen och stiftsnämnderna, utan även ett antal kommunalt verksamma människor.

Reformen har så vitt angår lönestandarden anknutits till den reform, som skedde redan 1946 och 1947 beträffan-

de statstjänstemännen. Att det nu föreliggande förslaget förelåg 2 ½ år senare än motsvarande förslag beträffande statstjänstemännen i allmänhet, beror på de särskilda svårigheter som vidlåda det nuvarande föråldrade systemet beträffande prästernas löneförhållanden. När det gäller andra kategorier med likartade svåra förhållanden som gälla för övningslärarna och kyrkomusikerna, ha statsmakterna också fattat principbeslut beträffande löne reglering, och det har varit beslut som i det närmaste haft samma ekonomiska räckvidd som det förslag som nu är framlagt. Det har visat sig mycket svårt att utan föregripande av den slutliga reformen ordna med skäliga provisoriska lönetillägg åt prästerna. De starkt differentierade lönerna och de stora skillnaderna mellan högsta och lägsta lönerna för ordinarie befattningshavare medföra särskilda svårigheter. Första lagutskottet, som både 1947 och 1948 hade att behandla frågan om sådana provisoriska lönetillägg, underströk båda åren i sina utlåtanden, som blevo gillade av riksdagen, mycket starkt angelägenheten av att prästlönekommitténs utredning rörande allmän löne reglering för prästerna påskyndades. Även tre reserveranter, som 1948 inte ville vara med om ytterligare höjning av det provisoriska lönetillägget, då — som de anförde — utredningen om hela lönefrågan pågick och beslut i ärendet beräknades föreligga inom nära framtid, funno i alla fall angeläget, att lönefrågan bleve slutgiltigt löst utan tidsutdräkt. Utskottets dåvarande ordförande sade också i debatten här i kammaren, att han väntade att statsrådet vidtog erforderliga åtgärder för att proposition om möjligt skulle kunna framläggas till 1949 års riksdag. Detta motsades ej heller av någon även om tvivel yppades, om detta verkligen skulle bli möjligt.

Den meningskiljaktighet som 1948 förekom under debatten angående den

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

provisoriska löneförbättringens storlek — jag tänker ej närmare gå in på den — visar, att man svårigen kan klara sig med provisoriska lönebestämmelser på detta område.

Herr talman! Det är emellertid icke bara fråga om en löneroglering för prästerna i den meningen, att prästerna behöva högre löner. Själva lönefrågan i denna mening har icke så länge varit aktuell. Egentligen var det väl närmast först efter det civilstatstjänstemännen fingo sina löner reglerade 1947 som frågan kom att få denna aspekt. Det är nämligen i lika hög grad och sedan gammalt fråga om en rationalisering av den kyrkligt-kommunala indelningen och den prästerliga organisationen. Redan 1910 års riksdag, som antog det nu gällande lönesystemet, underströk att Kungl. Maj:t vid fastställande av lönerogleringen för de särskilda pastoraten skulle noga pröva möjligheterna för rationaliseringar och besparingar. Under den tid som gått sedan dess har också en lång rad av rationaliseringar skett. Det kan nämnas, att fastän folkmängden sedan den tiden ökat med i runt tal 1,3 miljoner människor de ordinarie tjänsterna minskats avsevärt, låt vara att åtskilliga icke ordinarie tjänster tillkommit. Rationaliseringsarbetet har emellertid, som statsrådet påpekat, svårt hämmats av det förhållandet att prästerna i motsättning till flertalet andra tjänstemän icke äro underkastade någon förflyttningsskyldighet. Även om man alltså under den tid som gått beslutat om en rationalisering, en sammanslagning av vissa pastorat, har beslutet oftast stannat på papperet, därför att det suttit en befattningshavare i någon del av det blivande pastoratet, vilken man icke kunnat rubba. Då har man fått vänta tills han avgått antingen genom befordran till annan tjänst eller på annat sätt. Detta har gjort, att nyregleringen kommit att fördröjas förfärligt länge, ibland en hel mansålder. Det ligger i sakens

natur, att man också på grund av denna ordning icke egentligen har kunnat reglera något större antal pastorat samtidigt, utan det har blivit så, att man i stort sett angripit varje särskilt pastorat för sig i samband med att man antagit löneroglering för detta. Den kyrkligt kommunala indelningsfrågan kommer emellertid nu att snarast aktualiseras.

Orsaken till detta är den ingripande omregleringen av de borgerliga primärkommunerna. Det blir nu nödvändigt att i större sammanhang taga itu med även de kyrkliga indelnings- och organisationsfrågorna. Självfallet bör man därvid ha den borgerliga kommunindelningen i åtanke, även om man inte utan vidare kan säga, att denna skall vara helt och hållet normgivande för den kyrkliga indelningen. Det är så långt ifrån att man — såsom i någon motion uttalats och även antytts i pressen och här i kammaren — icke bör genomföra lönerogleringen, innan frågorna om pastoratsindelningen och den prästerliga organisationen efter kommunsammanslagningen klarlagts, att ett genomförande av lönerogleringen tvärtom torde vara en förutsättning för att den rationalisering, som bör komma till stånd även på det kyrkliga området, skall kunna genomföras inom rimlig tid. Rationaliseringen av pastoratsindelningen kräver nämligen vidlyftiga förberedelsearbeten, och det är då mycket värdefullt att man vid dessa förberedelsearbeten kan räkna med att det finns en förflyttningsskyldighet för prästerna, en skyldighet som nu inte föreligger men som skulle komma till stånd genom ett antagande av ett principbeslut. Det är att observera, att en sådan förflyttningsskyldighet endast kan genomföras i samband med en löneroglering som är så pass förmånlig för befattningshavarna, att det endast blir ett fåtal, som stannar kvar på gammal stat. Skulle det bli för många som bli kvar, får man en dubbel olägenhet,

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

som skulle göra besväret med prästlönerna än värre än om man behåller det gamla systemet.

Beträffande själva löneavvägningen har det här gällt att åstadkomma den nödvändiga rationaliseringen av det prästerliga lönesystemet. Man har emellertid då fått tänka sig en godtagbar reglering av reallönestandarden för de prästerliga befattningarna. Att man måste tänka sig detta är ju en ren följd av de beslut, som redan fattats beträffande övriga statliga befattningshavare. De genomsnittliga löneökningarna karakteriseras av statsrådet i grova drag såsom föranledda av det statliga lönesystemets löneklassuppflyttning och dyrortsgruppering. På grund av den nuvarande ytterligt långt gående differentieringen av prästernas löner föranleder löneregleringen en mycket skiftande mångfald av både ökningar och minskningar av befattningshavarnas löner. Det är emellertid att märka, att i propositionen föreslagits avsevärda ändringar i sänkande riktning i jämförelse med kommitténs förslag. Härigenom har vunnits en beräknad kostnadsbesparing på omkring 950 000 kronor.

Frånsett biskoparnas löner, som under åberopande av en tidigare antagen jämförelsegrund nu åter föreslås bringade i nivå med landshövdingarnas löner — utom beträffande representationsbidrag — innebära de föreslagna högsta lönerna för domprostar och präster i högsta lönegraden Ca 33 i stort sett inte några höjningar. De befattningshavare det här gäller ha redan, på grund av de bestämmelser som nu gälla, med ett eller annat undantag kommit upp i ungefär samma löneställning som här föreslås. Det bör vidare framhållas, att dessa lönelägen icke bestämts genom någon okontrollerad löneutveckling, som lätt kan ske i fråga om sportler och dylikt, utan lönerna ha varit under en fortgående prövning från statsmakternas sida genom en sådan finavvägning av de olika posterna,

som jag här talat om. I själva verket sker en topphuggning av de nuvarande högsta lönerna till kyrkoherdarna, i det att den högsta lönen bestämts till löneklass Ca 33. Beträffande en del av dessa kyrkoherdetjänster blir den sålunda bestämda lönen lägre än vad som nu utgår.

Jag finner inte någon anledning till att redan nu gå närmare in på de olika lönebeloppen. Med vad jag nu sagt vill jag i alla fall, herr talman, redan nu hemställa om bifall till utskottets utlåtande, vari det yrkas, att riksdagen redan nu skall fatta principbeslut i denna fråga.

Herr SPÅNGBERG: Herr talman! Säl- lan har väl ett förslag från regeringen väckt en så stor uppmärksamhet som det här föreliggande. Det gäller ju också en uppseendeväckande stor kostnad för genomförandet av en lönereglering till förmån för denna relativt lilla samhällsgrupp, som det här är fråga om. Man får således inte vara förvånad över att människor i denna stabiliseringens och lönestoppets tid på ett alldeles speciellt sätt uppmärksamma det som föreslås i här föreliggande proposition och utskottsutlåtande.

Många skäl kunna åberopas mot ett tillstyrkande av den här föreliggande propositionen. Vi ha ju för det första dagliga påminnelser om stabiliseringspolitiken. Vi veta, att arbetare, som äro sysselsatta inom industrier där man skulle kunna påvisa mycket starka motiv för en viss löneökning, avstå från lönehöjningar för att stabiliseringspolitiken skall kunna genomföras. Det visas sålunda en samhällssolidaritet från de sämst ställda gruppernas sida, som man väl även skulle kunna vänta sig från andra håll, inte minst från den samhällsgrupp, som det här är fråga om. I de högre lönegraderna är prästerskapet, såsom herr Olsson i Mellerud anförde, så pass välavlönat, att det här inte bor-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

de bli fråga om en löneökning i nuvarande tidsläge. Man bör ju heller inte glömma bort att väga den ena gruppens inkomster mot den andra gruppens, liksom man bör väga den ena samhällsinsatsen mot den andra. Gör man det tror jag att man skall finna många andra grupper, som äro sämre ställda och som ha ett samhällsnyttigt och absolut nödvändigt arbete. Dessa borde komma före i kön när det gäller löneökningar. Jag skall erkänna, att det kanske inte är så lätt att göra en rättvis värdering av de olika gruppernas insats vid tillverkningen av den kaka, som vi gemensamt skola producera och som vi gemensamt skola fördela vid vår konsumtion. Efter som det tyngre och riskfylldare arbetet i denna fulla sysselsättningens tid emellertid börjar värdesättas på ett annat sätt än tidigare, så borde man bromsa en smula när det gäller de högsta lönerna i samhället.

Det är därför, ärade kammarledamöter, som detta förslag väckt uppmärksamhet, och det är därför som en huvudstadstidning för någon tid sedan med all rätt kunde konstatera, att det rådde oro på arbetsplatserna inför riksdagens behandling av prästlöneförslaget. Tidningsreferaten från organisationernas möten, många enskilda insändare i tidningspressen och ledande tidningsartiklar bekräfta, att denna oro är ganska allmän.

Som ett av huvudmotiven för detta förslag ha anförts de många olika bestämmelser, som finnas när det gäller prästlönerna. Detta berörde också herr Rylander i sitt anförande. Ja, ingen nekar till att det skulle vara önskvärt med en större enhetlighet härvidlag. Men är det rimligt, när man på det sätt som här sker överdriver svårigheterna med dessa bestämmelser? För närvarande medföra de väl över huvud taget inte några egentliga svårigheter. Lönerna fastställas av Kungl. Maj:t för flera år i sänder, och den nuvarande löne-regleringsperioden utgår inte förrän år

1954. Det finns alltså god tid till att pröva om frågan och lägga fram ett nytt förslag, när man om ett eller möjligen två år får se hur det går med den ekonomiska stabiliseringen. Därtill kommer ju det förhållandet, vilket måste ställas mot propositionens huvudargument — önskvärldheten av att komma bort från de många bestämmelserna — att dessa önskemål inte kunna förverkligas nu genom att antaga det här föreliggande förslaget. Detta kan ju inte ske förrän lönestoppet är hävt, och detta sker inte inom de närmaste dagarna.

En annan sak i detta sammanhang är, att vi inte veta hur det går med lönerna för övriga grupper i samhället. Vi veta ingenting om den löneökning, som kan ske den dag lönestoppet häves.

Jag vill gärna medge, att det vore önskvärt om dessa många bestämmelser — någon har kallat det kineseri — kunde avskaffas; det är dock fel att sammankoppla detta med den kraftiga löneökning, som här föreslås. Frågan hade legat annorlunda till om man kommit med förslag, som höllo sig inom ramen av de nuvarande kostnaderna. Nu medför förslaget, som alla veta, omkring 10 miljoner kronor i ökade kostnader. Åt dem som ha högre löner än de enligt det föreliggande förslaget skola ha ha samtidigt lämnats garantier för att de skola få behålla dessa för höga löner. De övriga skola få löneökningar. Trots detta säger utskottet, att förslaget syftar till att uppdraga de närmaste riktlinjerna för en kommande lönereglering. Herr Rylander hävdade också samma mening i sitt anförande, så vitt jag fattade honom rätt. Man måste väl ändå säga sig, att dessa uttalanden innehålla en sanning med viss modifikation. Förslaget innebär ju ändå mycket bestämda riktlinjer för kommande lönegradsplacering. Antages detta förslag i dag lär det knappast bli någon ny omprövning rörande lönegradsplaceringen. Jag är dock herr Rylander och naturligtvis i ännu högre

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

grad statsrådet Quensel synnerligen tacksam om de kunna garantera, att det vi i dag besluta rörande lönegradsplaceringen, det har ingen bindande verkan när nästa förslag skall framläggas inför riksdagen. Jag har dock under de snart trettio år jag tillhört riksdagen varit med om tillräckligt många beslut för att inte på allvar tro, att det går till på det sättet. Skall man uppnå det syftet, då finns det bara ett sätt som med säkerhet kan leda till omprövning, och det är att avslå föreliggande förslag.

Herr Rylander framhöll vidare, att prästerna inte haft någon löne reglering sedan år 1910. Detta framhålles även i propositionen, men det är väl allmänt känt, att prästerna sedan dess erhållit ständiga löneförbättringar. Det är sålunda orimligt att tala om att prästerna skulle stå kvar på 1910 års lönenivå. De många bestämmelser som här betecknas såsom krångel tala ju sitt tydliga språk om ständigt återkommande löneförbättringar. Allt detta som herr Rylander räknade upp i sitt anförande — provisoriskt lönetillägg, dyrtidstillägg, kristidstillägg, provisorisk tilläggs-lön, fyllnadsanslag o. s. v. — det är väl inte bara krångel utan det är väl också löneförbättringar, som ligga bakom varje sådant beslut. Denna samlade lönesumma, som man alltså nu kommer till, måste man sålunda taga hänsyn till när man bedömer prästernas löneläge.

Senast i fjol fingo ju prästerna löneökning. I propositionen om denna löneökning — jag tillät mig gå igenom den häromdagen — framhålles det, att stats-tjänarna fått det rörliga tillägget höjt från 6 till 12 procent, varför det ansågs att prästerna skulle ha motsvarande ökning. Detta blev också riksdagens beslut. Samtidigt beslöt riksdagen, att om statstjänarnas rörliga tillägg skulle ökas ytterligare — utöver siffran 12 procent — så skulle även prästerna få löneökning i motsvarande grad. Till detta komma alla andra förbättringar, som inträtt. Man kan erinra om att exempel-

vis biskoparna i fjol fingo det s. k. representationsbidraget på 2 000 kronor. Biskopen i Stockholm, som tidigare haft 6 000 kronor i hyresbidrag, fick i fjol detta ökat till 7 800 kronor.

Man kan sålunda finna, att statsmakterna väl tillgodosett prästernas ekonomiska anspråk. Prästerna befinna sig inte i något sämre läge än andra grupper, och det är därför människorna äro förvånade över att man från denna gott ställda grupps sida skall komma med förslag om denna kraftiga utgiftsökning för staten. Man skulle förstå detta om förslaget hade begränsats till de lägst avlönade tjänsterna. I en svår ekonomisk situation bör man väl ändå se till dem som ha det sämst ställt och inte till dem som kunna tillåta sig en avsevärd lyx i sin livsföring. Nu har man i stället gått hela skalan igenom från adjunkterna till ärkebiskopen.

Adjunkterna ha ju ansetts ha en dålig lön. Jag vet inte med vilka man skall göra jämförelser — jag kan dock göra sådana jämförelser, att man kan anse att deras lön är rätt god, om jag går till samhällsgrupper utanför prästerskapet. Om man anser att adjunkterna haft en så dålig inkomst att de, som påståtts, måst erhålla ersättning från kyrkoherdarna, så är det naturligtvis riktigt att ställa dem på egna ben. Det kan emellertid knappast finnas anledning att giva kyrkoherdarna en löneökning, då man nu befriar dem från de utgifter de haft för adjunkterna.

I förslaget jämför man vidare kyrkoherdarna med rektorerna vid kommunala mellanskolor. Det finns nämligen tre rektorstjänster vid de kommunala mellanskolorna i 33:e lönegraden. Följaktligen anser man det vara lämpligt — om jag förstår propositionen och utskottsutlåtandet rätt — att placera 179 kyrkoherdar i samma lönegrad som dessa. Herr Olsson i Mellerud gjorde en jämförelse mellan utbildningen för prästerna och utbildningen för vissa läroverkstjänster. Jag kan ansluta mig

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

till den utan att vidare utveckla dessa synpunkter, men jag vill framhålla att den jämförelse som utskottet här gjort är felaktig rent ekonomiskt sett. Om jag inte minns fel, äro rektorerna vid de kommunala mellanskolorna placerade i 29:e lönegraden. Sedan utgår det vissa tillägg beroende på mera krävande uppgifter. Men det finns endast tre rektorstjänster vid kommunala mellanskolor, där det högsta lönetillägget utgår. På dessa tillägg utgår emellertid inte pension. Dessa rektorer erhålla sålunda pension endast enligt 29:e lönegraden. Men de 179 kyrkoherdarna bli däremot i pensionshänseende placerade i ungefär 33:e lönegraden.

Jag kan instämma med herr Olsson i Mellerud, när han kritiserar utskottets jämförelse mellan biskopar och landshövdingar. Denna jämförelse mellan biskopar och landshövdingar tycker jag skulle stöta de kristna litet grand i deras hjärtan och samveten, inte minst med tanke på kristendomens legendariska ursprung och syften. Mästaren själv umgicks nog inte så mycket med landshövdingar och överståthållare. Han var visst fiskares och timmermäns jämlike. Men jag förstår att de finnas som anse det opassande, och jag ber om överseende, herr talman, att jag berör kristendomen när det gäller prästerskapets löner. Rost och mal ha kanske förstört förutsättningarna för en jämförelse i detta avseende.

Det finns emellertid präster som känna olust inför denna löneaktion, och det finns präster som ha givit offentligt uttryck för denna olustkänsla i tidningspressen. Det är en känd kyrkoherde i landsorten som skrivit en artikel i en huvudstadstidning, varur jag bara skall citera några rader. Han säger: »Det torde vara åtskilliga präster som i likhet med undertecknad känner en markerad olust inför den prästlönerreglering som nu är föremål för riksdagens behandling.» Det är inte på grund av den opposition som han mött, utan det är på

grund av följande som han i fortsättningen skriver: »Även om det kommer att krävas nytt riksdagsbeslut för att lönerregleringen skall träda i kraft, måste det sägas vara sällsynt psykologiskt att kasta fram och söka driva igenom denna omfattande lönerreglering för en viss tjänstemannagrupp under en tid, då man från de stora arbetarskara kräver solidarisk samling omkring 'lönestoppet'. Och för prästerna, särskilt på landsbygden, där man i regel står i närmare kontakt med varandra än i de stora städerna, kan situationen bli ganska pinsam, om lönerregleringen nu verkligen trumfas igenom.» Man kan sålunda säga att denna olust har gripit omkring sig i alla läger, när man även från prästmännens sida finner det orimligt att i dagens läge genomtrumfa detta principbeslut.

Herr Rylander berörde i sitt anförande frågan om pastoratens indelning, men han kom, såvitt jag förstår, till det resultatet att först skall man reglera lönerna, och sedan skall man bestämma uppgifterna för dem som ha fått sina löner höjda. Vid vilka statens verk och institutioner skulle man gå tillväga på detta sätt? Där är det väl så, att man först har uppgifterna för människorna klara och sedan bestämmer deras löner i förhållande till de uppgifter, det arbete och det ansvar som vederbörande tjänsteman har. Skulle man inte kunna lösa frågan om pastoratens indelning först? Det anser jag vara ur förnuftig synpunkt det enda riktiga. Jag kan inte förstå, varför man inte kan mobilisera så mycket förstånd i detta land, att det vore möjligt att genomföra vad som i detta fall är förnuftigt. Men då man nu inte vill göra det, så borde man åtminstone kunna lösa den nu föreliggande frågan i samband med pastoratens indelning. Här äro vi inne på ett område, där det verkligen skulle kunna göras mycket stora besparingar, om man sammansloge många av de alltför små pastorat som vi nu ha, samtidigt som man

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

löste prästernas lönefråga. Vi ha nämligen omkring 300 pastorat som ha högst 1 600 invånare, och dessa pastorat kunde ju lämpligen sammanslås med andra pastorat eller i vissa fall med varandra. Man skulle därigenom kunna spara in hundratals prästtjänster, och detta borde ske i samband med löneregleringen. Om det ordnades på så sätt, att denna besparing vore själva förutsättningen för löneregleringen, så kanske också prästerna skulle bli intresserade av en rationell lösning av frågan om pastoratens indelning. Som det nu är, får man nog i stället mycket bråk, mycket krångel och mycken opposition, när man skall ta itu med pastoratens indelning, ty säkerligen vilja prästerna ha de små, feta, välavlönade bitarna kvar.

Herr talman! Jag har sökt finna något skäl för ett bifall till utskottets förslag och till propositionen. Men detta har varit mig alldeles omöjligt, alla skäl tala för avslag, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Pauli m. fl. vid utskottets utlåtande förgade reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HENRIKSSON: Herr talman! Såsom redan framhållits här, har ju prästlönefrågan åstadkommit stark oro bland de arbetare och tjänstemän, som i höst på nytt ställts inför nödvändigheten att på oförändrade villkor förlänga giltighetstiden för de löner som ha gällt under innevarande år. Jag har själv under höstens lopp vid ett 40-tal sammanträden och möten varit med om att behandla frågan om inkomststabiliseringen, och jag måste säga att det har endast varit i rena undantagsfall som man därvid inte har gjort gällande, att förslaget till reglering av prästlönerna utgör ett avsteg från de linjer som ligga till grund för inkomststabiliseringen. Det är förståeligt om sådana synpunk-

ter föras fram. Som bekant är det en stor mängd rättvisekrav, som under de senare åren inte kunnat tillgodoses för olika grupper, beroende på att möjlighet därtill icke funnits, såvida inkomststabiliseringen över huvud taget skulle kunna fullföljas. Än mindre egendomligt är det att man från andra gruppers sida framför erinringar mot det nu föreliggande förslaget, när det här icke är fråga om en låglönegrupp i den meningen, att vederbörande leva på en orimligt låg levnadsstandard.

Jag har alltså mycket stor förståelse för den kritik, som har framkommit från olika löntagargruppers sida emot att det nu framlägges ett förslag av den karaktären som det här föreliggande, men jag tror dock att man till en del överdrivit denna kritik. Det beror väl i viss mån på att icke alla de, som ha uttalat sig mot prästlöneförslaget, haft möjlighet att i detalj taga del av vad förslaget innebär eller av de skäl, som föreligga för ett principbeslut i frågan. Jag anser för egen del att det i och för sig inte kan vara så upprörande, att det nu lägges fram förslag om ett principbeslut. Alla äro överens om att det lönesystem som man nu har är mycket föråldrat och att det finns anledning att så snart som möjligt försöka komma fram till någonting som kan vara mera rationellt.

Det är vidare tydligt — det framgår av en jämförelse mellan löneutvecklingen för prästerna och för andra jämförbara grupper, som äro anställda hos stat eller kommun — att löneutvecklingen för prästerna varit ofördelaktig under senare år. Att ett principbeslut fattas under en tid, då andra löner ligga stilla, kan väl inte heller vara så farligt, om det, såsom här är fallet, är alldeles klart, att de bättre lönerna icke skola träda i kraft förrän man kommit fram till en tidpunkt, då inkomststabiliseringen har upphört. Det har varit nödvändigt att förfara på detta sätt tidigare, när det gäller grup-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

per som äro anställda hos staten, och jag föreställer mig att det kan bli nödvändigt att göra det också i fortsättningen, beroende på den omständliga och tidsödande ordning som gäller i fråga om behandlingen av sådana lönefrågor, där riksdagen i sista hand skall träffa avgörandet.

Detta om själva principen. Trots min positiva inställning till frågan om ett principbeslut anser jag emellertid att det finns så många skäl, som tala emot det nu framlagda förslaget, att det icke kan bifallas i den utformning som det för närvarande har. Det gäller framför allt de lönelägen, som ha valts, inte minst för det högre prästerskapet. I det avseendet anser jag, att både departementschefen och utskottet ha på ett oberättigat sätt favoriserat prästerna.

Jag skall inte nu uppehålla tiden med att närmare ingå på de lönegradsplaceringar som äro föreslagna för var och en av de olika grupperna. Jag vill bara citera ett avsnitt av vad statskontoret anfört i sitt yttrande över det kommittéförslag som legat till grund för propositionen. Statskontoret har ju i stora stycken tagit avstånd från de föreslagna lönegradsplaceringarna, och på ett ställe säger statskontoret följande: »Kommitténs förslag, som principiellt likställer de lägst avlönade komministrarna med läroverksadjunkterna, medför att något över hälften av rikets komministrar skulle erhålla samma lönegradsplacering som läroverksadjunkterna, under det att återstående hälft erhåller en högre löneställning, ett resultat som ämbetsverket icke under några omständigheter finner godtagbart.»

Det är inte ofta, som jag har anledning att instämma i vad som i lönefrågor anföres från statskontorets sida, men i detta fall är jag villig att göra det. Jag tror att statskontoret mera än något annat organ har haft realitetssinne vid behandlingen av dessa frågor och velat avvåga befattningshavarnas

löneställning efter respektive områdets nuvarande samhällliga betydelse.

Om jag nu bortser från lönelägena i allmänhet, vilka jag för min del, som sagt, finner vara höga, återstå dock vissa speciella grupper, där det kan finnas anledning att ytterligare erinra emot de föreslagna placeringarna.

Såsom framhållits här tidigare, har man jämfört en del av kyrkoherdarna med vissa rektorer och därför velat placera dessa kyrkoherdar i lönegrad 33 i det allmänna avlöningsreglementet. Detta är den lönegrad, som för närvarande gäller för byråcheferna i de statliga verken. Nu har det emellertid sedan propositionen framlagts färdigställts en utredning rörande byråchefernas och andra chefstjänstemäns löner, och där föreslås en förbättring av lönerna för byråchefer och likställda med omkring 2 500 kronor per år. Man frågar sig därför med oro, om det löneförslag för prästerna, som vi i dag behandla, verkligen skall vara en slutgiltig lösning av prästernas lönefråga eller om det är meningen att nya förändringar skola företagas för det högre prästerskapets del, därest det kommer till stånd en förbättring av de statliga chefslönerna.

Föredragande statsrådet säger visserligen på ett ställe i propositionen, att de nu gjorda jämförelserna icke få tillskapa ett sådant mekaniserat samband mellan befattningshavargrupperna att framdeles skeende ändringar i löneavvägningen för den ena gruppen skulle automatiskt föranleda ändringar jämväl för den andra. Men all erfarenhet talar ju för att det är mycket svårt att förändra de inbördes relationerna mellan ett par grupper, som ha jämförts och i ett visst läge likställts. Vi ha just exempel på det när det gäller en av de grupper, som denna lönerogering skulle omfatta, nämligen biskoparna. I propositionen och utskottsutlåtandet framhålls, att biskoparna i löneavseende böra jämställas med

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

landshövdingarna, och detta uttalande gör man därför att det någon gång på 1860-talet ansågs att dessa grupper borde ha likadan löneställning. Men har det inte under de 90 år, som förflutit sedan dess, skett sådana förändringar i samhället, att det allvarligt kan övervägas, om inte arbetsuppgifterna och de olika befattningshavarnas betydelse för samhället kunna kräva en omvärdering av biskoparnas löneställning i förhållande till landshövdingarnas?

Om utskottets förslag skulle godkännas, betyder det att biskoparna skulle få en löneförbättring med ungefär 3 000 kronor om året, men om man tar hänsyn till det förslag rörande de statliga chefstjänstemännens löner, som föreligger och som också omfattar landshövdingarnas lönegrad, så kan den principen, att biskoparna skola placeras i samma lönegrad som landshövdingarna, komma att innebära en ytterligare löneförbättring på 5 000 kronor för biskoparna, när den s. k. byråchefsutredningens förslag efter inkomststabiliseringens upphörande kommer att genomföras. Och då skulle man alltså komma i den något underliga situationen att därför att staten behöver höja lönerna för landshövdingarna och andra chefstjänstemän för att på det sättet kunna konkurrera med de enskilda företagen om den kvalificerade arbetskraft, som behövs för att åstadkomma bästa möjliga ledning av den statliga verksamheten, så måste man också företaga en höjning av de högre lönerna på det prästerliga området, där ju inte gärna en sådan konkurrens kan sägas föreligga.

Jag skulle, såsom jag här framhållit, icke haft något emot att godtaga ett principbeslut med hänsyn till de starka skäl, som ha anförts för att få till stånd ett sådant, men på grund av de lönelägen, som ha föreslagits, kan jag inte göra det. Jag tror inte att det skulle medföra alltför stora svårigheter, om förslaget nu får ligga till sig under

någon tid för att sedan i modifierad form återkomma till riksdagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna reservationen.

Herr andre vice talmannen **OLSSON**: Herr talman! Tyvärr har jag inte haft tillfälle att följa den pågående överläggningen, men jag har begått en motion med yrkande att Kungl. Maj:ts proposition måtte lämnas utan bifall, och därför ber jag att få besvara kamraren med några ord.

I försvaret för Kungl. Maj:ts proposition har jag hört sägas, att propositionen innebär vad riksdagen själv har begärt. Riksdagen har gett löften till det svenska prästerskapet, som riksdagen måste infria. Jag har måst fråga mig, om detta påstående verkligen är riktigt. Jag har inte kunnat finna, att det är riktigt.

Sanningen är den att en revision av det krångliga avlöningsväsendet för prästerna redan på 1920-talet visade sig önskvärd. Sakkunniga brottades med uppgiften att skapa ett acceptabelt lönesystem, men Kungl. Maj:t ansåg sig inte kunna framlägga de sakkunnigas förslag för riksdagen. År 1946 gjordes det ett tredje försök genom samma års prästlönekommitté, som i oktober i fjol fullbordade den första etappen av sitt arbete. 1947 års riksdag betecknade det som ett trängande önskemål att kommitténs utredning påskyndades, så att förslag snarast kunde föreläggas riksdagen, och år 1948 underströk riksdagen på nytt angelägenheten av att prästlönekommitténs utredning rörande en allmän lönerreglering för prästerna påskyndades.

Såvitt jag kunnat se, har i riksdagen ingenting förekommit, som kan anses lägga hinder i vägen för en fri prövning av det nu föreliggande utskotts-förslaget. Riksdagen har betecknat 1947 års prästerliga lönerreglering som ett provisorium, men riksdagen har inte

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

på något sätt bundit sig i fråga om formen för en definitiv lönerreglering eller dess innehåll. Riksdagen är fri, men det kan vara skäl att i detta sammanhang erinra om att då prästernas avlöningsfråga dryftades vid fjolårets riksdag hördes också rop på återhållsamhet, och det uttalades farhågor för att en provisorisk frikostighet skulle bli prejudicerande vid en definitiv lönerreglering. I fråga om komministrarnas lönegradsplacering framhölls det i debatten, att Ca 26 icke borde överskridas. Nu föreslås av Kungl. Maj:t och utskottet Ca 28 som maximum.

Om tidpunkten just nu är lämplig för denna reform, därom lär det inte vara möjligt att uppnå någon enighet. Så långt kan även oppositionen gärna gå med att prästernas avlöningssystem tarvar rationalisering genom förenkling och att det lägst avlönade prästerskapet snarast möjligt bör få sina avlöningsvillkor definitivt förbättrade. För egen del måste jag dock göra en stilla reservation inför utskottets uttalande, att icke minst de kommunala organen pålagts ett orimligt arbete genom det prästerliga lönekineseriet. I allmänhet räcka för all del de kommunala organens åligganden mer än väl till, men i fråga om uträkningen av prästlönerna är det utan tvivel de förvaltande myndigheterna som få bära den tyngsta bördan.

Jag vill annars, herr talman, villigt erkänna, att utskottet åstadkommit vissa förbättringar i Kungl. Maj:ts förslag. Dit räknar jag utskottets klara understrykande av att en rationalisering av pastoratsindelningen snarast måste komma till stånd, så att de nu till icke ringa antal förekommande alltför små pastoraten genom indelningsändringar bringas att uppgå i större enheter. Vidare ser jag med tillfredsställelse, att utskottet avvisar den av Kungl. Maj:t föreslagna skyldigheten för pastoraten att i vissa fall tillhandahålla tjänstebostad åt icke-ordinarie präst. Erfarenheten

visar allt tydligare, att den bostadsersättning, som vid bruttolönesystem utgår för tjänstebostäder, i allmänhet är så ringa i förhållande till de nuvarande mycket höga byggnads- och underhållskostnaderna, att denna börda för kommuner och pastorat inte bör ytterligare ökas.

De av utskottet vidtagna förbättringarna i Kungl. Maj:ts förslag äro emellertid varken så många eller så betydande, att jag funnit skäl att ändra ståndpunkt. Utskottet säger en smula tveksamt, att en godtagbar reglering av reallönestandarden för de prästerliga befattningshavarna »torde» vara nödvändig också med hänsyn till den önskvärda rationaliseringen av det prästerliga lönesystemet. Jag beklagar att jag inte kunnat övertygas om att detta samband är absolut. Jag får kanske vara beredd på att räknas till dem, som genom sin bristande kännedom om förslagets verkliga innebörd löpa i fåvitsko, ty en sådan anklagelse är det ju ingen svårighet att sätta på pränt ens i ett utskottsutlåtande. Men nog förefaller det, allra helst under nuvarande förhållanden, som om en prästerlig lönerreglering med inte oväsentliga löneökningar även för de högsta och bäst ställda befattningshavarna inte borde ens i princip beslutas utan att en mera fullständig utredning i fråga om löneregleringens konsekvenser kunnat framläggas.

Det är efter min mening alltför mycket som utlämnas åt framtidens ovisslighet, om riksdagen bifaller det nu föreliggande utskottsforlaget. Det är gott och väl att utskottet så pass bestämt uttalar sig för en rationalisering av pastoratsindelningen och för en sådan rätt till tvångsförflyttning av präst som bekräftar av organisatoriska skäl — vid synnerliga skäl också i andra fall — men förflyttningsskyldigheten kan knappast få någon praktisk betydelse utan att prästvalsbestämmelserna ytterligare mjukas upp, så att församlingarna få

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

ännu mindre kvar av sin urgamla rätt att själva välja präst. Utskottet överraskar med ett uttalande om att en sådan uppmjukning är önskvärd. För min del är jag fast övertygad om att en överväldigande mängd av kyrkokenigheten skulle rösta mot en sådan uppmjukning, om saken bleve föremål för en demokratisk folkomröstning. Det borde räcka med det offer som det svenska kyrkofolket fick göra genom 1934 års prästvals lag. Tillämpningen av den har knappast uppmuntrat till fortsättning. Utskottet säger visserligen att den lösning som motsvarande problem vunnit i fråga om folkskolans lärare pekar på att de med denna uppmjukning förbundna ömtåliga frågorna icke behöva stå hindrande i vägen. Jag har någon erfarenhet i fråga om dessa tvångsflyttningar, och aldrig har jag hört någonting välvilligare, än att de betraktas som ett nödvändigt ont. Det är mycket man kan göra, om man inte frågar efter vad som i och för sig är bra. Det minsta man kan säga om vad som nu hotar är att här föreligger ett mycket ömtåligt och synnerligen svårlöst problem.

En annan viktig fråga som lämnas utanför den nu föreslagna reformen är frågan om finansieringen av kostnader för avlöningar och pensionering. Jag hoppas att utskottet inte smittats av prästlönekommitténs exempel att glömsk av alla kriser och nedåtgående konjunkturen sorglöst förtrösta på »den tendens beträffande skatteunderlagets utveckling, som framträtt under senare år». Jag hoppas, att utskottet inte heller betraktat finansieringsfrågan lika lättvindigt som en talare på 1948 års kyrkomöte, som förtröstade sig till att det ankommer på Kungl. Maj:t att göra upp finansplanen för det hela; kyrkomötet hade ingen skyldighet att hitta på besparingsmöjligheter, och man borde inte tillmäta resonemangen om vad kyrkofonden kan bära och inte kan bära någon alltför stor betydelse. För min del tror jag att det är klokt, att då man sä-

ger: »så ska vi ha't», så bör man också söka svaret på frågan: »Var ska vi ta't?» Nu lämnas finansieringsfrågan i väsentlig mån öppen. Kyrkoavgiften kan uppenbarligen inte bibehållas vid sin nuvarande nivå. En revision av finansieringsbestämmelserna i kyrkofondslagen är väl ofrånkomlig, och den allmänna kyrkoavgiftens hittillsvarande maximum måste säkert höjas. Det borde ha hört till god ordning att riksdagen fått närmare titta på denna räkning, innan en lönerreglering beslutas, som kräver en kostnadsökning på närmare 9,5 miljoner.

Det skulle kunna vara mycket att tillägga, t. ex. i fråga om den föreslagna lönegradsplaceringen, som försätter läroverkslärarna i en sådan kvarsittarklass att ett bifall till utskottets förslag måste ge ökad styrka åt deras krav på löneförbättring. Prästerna må själva bedöma, huruvida deras inplacering i det statliga lönesystemet är fullt förenligt med den kyrkans ofördunklade egenart som kyrkomötet velat värna. Utskottet avverkar med några rader de besvärliga frågorna om kommunala avlöningstillägg och den framtida dispositionen av förefintliga lönedonationer. I fråga om donationernas användning ligger fältet öppet, men kyrkomötet har för sin del uttalat att en övergång till det statliga lönesystemet inte får leda till ett bortskymmande av kyrkans rätt till sin förmögenhet eller eljest av dess ekonomiska självständighet. Vad detta betyder, vet inte jag, och ännu mindre vet jag eller någon annan, vilken ståndpunkt riksdagen kommer att inta till detta spörsmål.

Bristerna och ofullständigheten i Kungl. Maj:ts proposition motiverar fullt ut ett avslag på den nu föreslagna lönerregleringen. Den olämpliga tidpunkten för propositionens framläggande måste enligt min mening vara avgörande. Man kan liksom jag mycket väl erkänna behovet av en lönerreglering för prästerskapet och i synnerhet dess lägre be-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

fattningshavare men ändå vägra att nu vara med om denna störning på den lönepolitiska stabiliseringsfronten, i synnerhet som förslaget inte innebär någon omedelbar höjning utav lönerna. Utskottet kan inte förneka att beaktansvärda psykologiska skäl tala mot ett bifall till propositionen i nuvarande läge. Jag tror att det vore klokt att inte bagatellisera dessa skäl. Kyrkan och dess prästerskap borde ha alldeles särskild anledning att beakta de psykologiska synpunkterna, ty den stridande kyrkan, som är medveten om sin rätta uppgift, söker inte främst sina segrar på den lönepolitiska fronten. Utskottet tryggar sig vid att förhållandet till lönestabiliseringspolitiken ingående övervägts före framläggandet av Kungl. Maj:ts förslag. Men det är ingen hemlighet att meningarna på denna punkt äro starkt delade, och i varje fall har väl ingen kunnat undgå att märka, att det har blåst åtskilliga vindar, sedan detta övervägande skedde. Den ena protesten avlöser den andra, och det förkunnas från taken, att om riksdagen principiellt godkänner denna löne reglering efter alla de rekommendationer för ett lönestopp som gjorts av arbetarnas och tjänstemännens organisationer, då kommer detta självfallet att påverka statstjänstemännens lönegradsplacering. Hänvisningen till att det nu bara gäller ett principbeslut är särdeles svag. Ett principbeslut innebär ju dock att riksdagen binder sig för en framtid, om vars konjunkturer vi nu ingenting veta. Och man behöver bara göra det tankeexperimentet, att riksdagen i tro på beslutets ofarlighet skulle fatta motsvarande principbeslut för övriga löntagare — skulle någon anse ett sådant beslut vara förenligt med riksdagens ansvar?

Chefen för finansdepartementet har, sedan prästlönepropositionen framlades för mer än ett halvt år sedan, tillsatt en kommitté med uppdrag att inom ramen för det allmänna löneläget efter förhandlingar med tjänstemännens hu-

vudorganisationer verkställa en allmän översyn av lönegradsplaceringarna för statliga befattningshavare och vissa icke statliga befattningshavare med statlig lön. Det skulle inte vara lyckligt att genom ett principbeslut i fråga om prästernas lönegradsplacering föregripa denna kommittés arbetsresultat.

Sedan propositionen lades fram, har det hänt mer än detta att 1949 års tjänsteförteckningskommitté trätt i funktion och kräver hänsyn. Devalveringen har medfört allvarliga påfrestningar för stabiliseringsfronten, och statsmakterna ha fått göra sitt yttersta för att förhindra ett genombrott. Jag förstår den oro som prästlöne regleringen framkallat, och jag tror att det skulle vara oklokt och farligt att slå dövörat till för de varnande röster som höras från arbetar- och tjänstemannahåll. Ett bifall till utskottets förslag är så tillvida likartat med ett avslag, att intetdera medför någon omedelbar löneförhöjning, men ett avslag stärker den allmänna stabiliseringsfronten, och det öppnar möjlighet till att frågan nästa gång framlägges i ett större och tydligare klarlagt sammanhang, utan att riksdagen kan anklagas för att i släpphänt löftespolitik ha gynnat någon löntagarpart framför en annan.

Jag ber, herr talman, att få yrka avslag på utskottets förslag och att alltså Kungl. Maj:ts proposition lämnas utan bifall i anslutning till den av herr Pauli m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Fröderberg* och *Schmidt*.

Herr statsrådet **QUENSEL**: Herr talman! Jag ber att till en början få tacka utskottet för det stora intresse, som man ägnat åt denna fråga, och för den mångsidiga belysning, som utskottet givit de olika problemen, samt även för den förståelse för propositionens syfte som utskottets hemställan innebär.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

Prästlöneförhållandena likna inte någonting annat. Det rör sig här om en hel vetenskap, och systemet är till den grad invecklat och föråldrat, att det i praktiska sammanhang är ytterst svårt att överblicka. Som exempel vill jag — även om jag därvid i viss mån kan göra mig skyldig till upprepning av vad som förut här sagts — i korthet ange, hur en kyrkoherdelön är beskaffad.

Kyrkoherden har i botten något som kallas för reglerad lön. Denna består av dels ett s. k. grundbelopp och dels en serie s. k. fyllnadsbelopp. Grundbeloppet utgör i regel 4 000 kronor. Fyllnadsbeloppen äro tre: fyllnadsbelopp för folkmängd, fyllnadsbelopp för areal i land och fyllnadsbelopp för särskilda förhållanden i pastoratet. Det sista beloppet består av en stor mängd poster, exempelvis för duplikation i predikoskyldigheten, för betungande expedition, för bostads avlägsna belägenhet, för besvärliga färdevägar, för besvärliga tjänsteresor, för pastoratets geografiska beskaffenhet — om det är sönderskuret av ett större antal sjöar, osv. Ett maximum är emellertid satt för den reglerade lönen; den får icke överstiga 8 000 kronor. Utöver den reglerade lönen åtnjuter kyrkoherden fri bostad utan åsatt värde och — i brist på tjänstebostad — hyresersättning. Men vidare har han en ytterligare serie tilläggsposter: provisorisk tilläggs-lön, reseanslag, bidrag till bostadens uppvärmning, ödebygdstillägg i förekommande fall, dyrtidstillägg, kristillägg och provisoriskt lönetillägg. Utöver fler eller färre av dessa inmot ett 40-tal löneposter kan han också ha s. k. kommunalt tillägg, och han kan även uppbära avkomst av en s. k. prästlönedonation. — Det är, som framgår av det sagda, inte precis någon lätt uppgift att fastställa lönen för de särskilda kyrkoherdarna, och med de löpande ärendena på detta område sysselsätta sig ett statsdepartement, två centrala ämbetsverk och 25 lokala myndigheter, nämligen

domkapitel och stiftsnämnder, samt därtill åtminstone 15 000 kommunalt verksamma människor i landet. Området är kanske den allra bästa biten av svenskt krångelväsen.

I början av år 1946 tillsattes en kommitté, som fick till uppgift att åstadkomma ett det statliga lönesystemet i övrigt liknande lönesystem för prästerskapet. Ordförande i kommittén är landshövding Westling i Karlstad, ledamöter riksdagsmännen Mårtensson i Uddevalla och Rubbestad, två präster och ett kammarråd. Kommittén framlade hösten 1948 ett principbetänkande, vari enighet nåtts på alla väsentliga punkter.

År 1945 hade en kommitté tillsatts för översyn av statstjänarnas löneförhållanden i allmänhet. Prästlönekommittén hade ju en mera invecklad uppgift — nämligen att översätta ett föråldrat och oöverskådligt system till ett nytt, efter moderna principer anordnat sådant. Det är därför förklarligt att prästlönekommittén, som ju också blev tillsatt senare, icke kunde bli färdig ens med sitt principbetänkande förrän 1945 års kommittés arbete redan nått sitt slutliga resultat genom den av 1947 och 1948 års riksdagar antagna nya löne-regleringen för statstjänarna. Prästerna kommo sålunda på efterkälken. Deras löneproblem var visserligen i huvudsak en rationaliseringsfråga, men genom 1947 års allmänna löneförbättringar blev det även en lönefråga i vanlig bemärkelse.

Den proposition, som nu framlagts för riksdagen, innebär i huvudsak en hemställan om riksdagens godkännande av ett prästerligt avlöningssystem, som i görligaste mån överensstämmer med de allmänt antagna löneprinciperna. Regleringen berör något över 3 000 präster, huvudsakligen kyrkoherdar, till ett antal av 1 350, komministrar, till ett antal av 880, och kyrko- och pastoratsadjunkter.

Jag vill också erinra därom, att båda de sista riksdagarna före detta år, då

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

propositionen framlagts, nämligen 1947 och 1948 års riksdagar, i samband med beviljande av provisoriska lönetillägg för prästerna uttalat sin förväntan att förslaget snarast möjligt framlades för riksdagen.

Jag anser mig böra i detta sammanhang lämna en översiktlig framställning i största korthet av propositionens huvudpunkter.

Propositionen innehåller ganska betydande avvikelser från kommittéförslaget. En nedjustering har skett i propositionen, i det en lägre lönegrad tillagts för såväl kyrkoherdar som komministrar och inplaceringen i lönegrad vidtagits efter sparsammare principer än de av kommittén föreslagna. Propositionen intar sålunda en mellanställning mellan statskontorets ståndpunkt — som ju var den strängaste mot prästerna — och den, som intagits av flertalet övriga myndigheter och av kommittén. I den offentliga diskussionen har stundom påståtts, att propositionen icke skulle tagit tillbörlig hänsyn till de hörda myndigheternas prutningar i kommittéförslaget. Härtill må anmärkas — jag bortser nu från de remissinstanser som få anses representera kyrkliga intressen och som velat ge prästerna högre löneställning än kommittén föreslagit — att de avvikelser från kommittéförslaget, som föreslagits av myndigheterna, med undantag av statskontoret, i propositionen i huvudsak motsvaras av vidtagna nedjusteringar.

Enligt propositionen skulle normallönegraden för kyrkoherde bli Ca 29 eller lika med den av kommittén föreslagna lägsta lönegraden. I propositionen föreslås emellertid en två steg lägre lönegrad för de minsta pastoraten, alltså Ca 27. Kyrkoherdarna i de största pastoraten föreslås komma i Ca 31 eller Ca 33.

Högsta placeringen, i Ca 33, motsvarar ungefär vad kyrkoherdarna i de största pastoraten nu ha. Också kommittén hade föreslagit dessa två löne-

grader, Ca 31 och Ca 33, men med hänsyn till att en ny lägsta lönegrad införts i propositionen blir inplaceringen enligt propositionen i dessa lönegrader långt sparsammare än enligt kommittén, så att i högsta lönegraden, Ca 33, endast 179 av de 1 350 skulle taga plats. Jag vill härvid nämna, att statskontoret, som från prästerlig synpunkt representerar lågvattenmärket, liksom propositionen har Ca 29 till normallönegrad. De övriga lönegraderna enligt statskontoret skulle vara två, nämligen Ca 26 och Ca 32.

Beträffande komministrarna hade kommittén föreslagit lönegraderna Ca 26, Ca 27 och Ca 28. Propositionen har tillagt en lägre lönegrad, Ca 25. Statskontoret hade komministrarna fördelade på Ca 24 och Ca 26. Riksräkenskapsverket hade föreslagit en enhetlig grad, Ca 27. I förhållande härtill har alltså propositionen medtagit en lönegrad högre, Ca 28, och två lägre lönegrader, Ca 26 och Ca 25. Med hänsyn särskilt till inplaceringarna i lönegrad, efter areal och folkmängd, innebär propositionen även här en märkbar förskjutning nedåt i förhållande till kommitténs förslag.

Det föreslås vidare en reglerad befordringsgång för adjunkterna, som börjar i Cf 18 och slutar i Ce 24. Löne regleringen omfattar dessutom några små kategorier präster, bland dem biskoparna. År 1936 godtog riksdagen likställigheten mellan landshövding och biskop, men i propositionen iakttages likväl en väsentlig skillnad mellan dessa kategorier, i det biskoparnas — här bortser jag från ärkebiskopen — representationsbidrag föreslås till hälften av landshövdingarnas.

Jag vill i detta sammanhang ytterligare nämna, att den föreslagna löneavvägningen gjorts från den utgångspunkten, att särskilda förmåner icke få förekomma. Sålunda skall förbudet för präst att mottaga särskild ersättning för honom på grund av tjänsten

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

åliggande förrättningar ovillkorligen upprätthållas. Men inte heller några s. k. kommunala tillägg eller avkomsten av prästlönedonationer skola få åtnjutas.

I propositionen föreslås vidare att det prästerliga tjänste- och familjepensionsväsendet skall ordnas i nära överensstämmelse med vad som gäller för befattningshavare i statens tjänst. Familjepensioneringen blev redan genom riksdagsbeslut 1941 moderniserad.

Merkostnaden för lönerogleringar har beräknats till omkring 9,4 miljoner kronor, varav 1,8 miljoner falla på pensionerna. Vidare belöper sig cirka 2,6 miljoner på särskilda kostnadsersättningar och sociala förmåner, som prästerskapet såsom icke tillhörande det statliga lönesystemet hittills icke åtnjuter. För den egentliga lönerogleringen kan således beräknas cirka 5 miljoner kronor. Då de särskilda förmånerna icke gjorts till föremål för bedömning i propositionen utan få anstå till den proposition, som till en senare riksdag kan komma att framläggas, är det nu fråga om framtida kostnader till belopp om cirka 6,8 miljoner kronor, varav, som sagt, cirka 5 miljoner på själva lönerogleringen och 1,8 miljoner på pensionerna.

De genomsnittliga löneförhöjningarna för prästerna kunna i grova drag karakteriseras såsom föranledda dels av det förhållandet, att lönerna nu bli dyrortsgrupperade, dels därav att ålderstillägg införas, vilket de ordinarie prästerna för närvarande inte ha. Kostnaden kommer — till en mindre del — att betalas med överskottsavkastning från prästerliga avlöningstillgångar men i övrigt belasta den kyrkligt-kommunala beskattningen, dels i form av någon ökning av de s. k. församlingsavgifterna i sådana pastorat, som på grund av sitt större skatteunderlag icke äro berättigade till skatteutjämningsbidrag från kyrkofonden, dels genom en höjning av allmänna kyrkoavgiften

med 5—6 öre per skattekrona. Allmänna kyrkoavgiften skulle härmed komma upp till ungefär samma öretal per skattekrona, eller 15, varmed denna avgift utgick för år 1943. I år utgör den 9 öre, i fjol var den 10 öre.

Reservanterna ha uttalat en farhåga för att 1949 års tjänsteförteckningskommittés blivande arbetsresultat skulle föregripas genom det nu ifrågasatta principbeslutet om prästernas lönegradsplacering. Häremot får jag erinra om följande. På föredragning av dåvarande finansministern Wigforss beslöt Kungl. Maj:t den 13 maj innevarande år att tillsätta ifrågavarande tjänsteförteckningskommitté. Enligt föredragandens tanke borde ett nära samarbete ske mellan denna kommitté och pågående andra utredningar rörande särskilda gruppers lönegradsplacering. Redan slutförda sådana utredningar borde överlämnas till kommittén för fortsatt beredning. Nya utredningar i sådant hänseende genom speciella organ borde i möjligaste mån underlåtas.

Detta var den 13 maj. Strax förut — den 1 april — hade emellertid Kungl. Maj:t framlagt det nu föreliggande förslaget om lönegradsinplacering för prästerna. Det måste väl då också förutsättas, att dessa två i tiden så närliggande beslut icke strida mot varandra. Jag får härjämte åter erinra om att förslaget beträffande prästerna allenast avser ett överförande av dessa befattningshavare på det allmänna statliga lönesystemet och det på den punkt inom den nu gällande löneskalan, som i stort sett svarar mot prästernas hittillsvarande löneställning. Givetvis kunna allehanda spekulationer göras om att ett beslut *nu* i prästlönefrågan skulle kunna inverka störande på tjänsteförteckningskommitténs framtida förhandlingar med organisationerna för andra jämförbara personalgrupper, men jag tror verkligen, att tjänsteförteckningskommittén skall visa sig fullt kapabel att självständigt och objektivt

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

pröva de personalgrupperns tjänsteförhållanden, som komma under kommitténs bedömande.

Reservanterna ha vidare uttalat som ett skäl mot beslut vid nuvarande tidpunkt i prästlönefrågan, att de indelnings- och organisationsfrågor, som bl. a. med hänsyn till den nya kommunindelningen kunna bli aktuella på det ecklesiastiska området, visserligen icke kunna lösas utan att prästerna, på sätt i propositionen föreslås, bli förflyttningsskyldiga men inte heller förrän ändring av bestämmelserna om tjänstetillsättningar kommit till stånd, och att sådan ändring förutsätter en föregående utredning. Vidare behövdes en utredning i stiftsbandsfrågan. Härtill ber jag få anmärka, att visserligen böra dessa utredningar äga rum, men det fortsatta arbetet i kommittén drar sin rundliga tid, och det synes troligt, att de nu ifrågavarande utredningarna skola kunna bedrivas parallellt och komma till resultat inom en ej alltför avlägsen framtid. Att å andra sidan sätta i gång med dem utan principbeslut om en löneställning för prästerna, som kan förutsättas få dem att gå in på nytt lönesystem med förflyttningsskyldighet, synes föga meningsfullt. Skulle de nuvarande ordinarie prästerna vidbliva det nuvarande systemet, dröjer det ju en mansålder framåt, innan något slags rationalisering av pastoratsindelningen kan genomföras. Jag kan därför ej finna annat än att utskottets majoritet riktigt bedömt behovet av att nu fatta principbeslutet.

Sammanfattningsvis ber jag få understryka att det här icke rör sig om något brytande av lönestoppet. Kommitténs förslag till lönelemente m. m. kan ej bli färdigt än på länge. Riksdagen har i sin hand att, eftersom det måste fattas ytterligare beslut från riksdagens sida, bestämma tidpunkten för ikraftträdandet. Inte heller föreligger från regeringens sida någon avsikt att framlägga förslag om genomförandet

av löne regleringen förrän efter lönestoppets upphörande.

Vidare vill jag understryka, att behovet av beslut i principfrågorna redan nu är motiverat främst därmed, att det fortsatta kommittéarbetet och utredningsarbetet i övrigt skall ha en fast utgångspunkt för att det ej skall riskera att bli fruktlöst. Skulle nämligen *hela* frågan sedermera framläggas för riksdagen i ett gemensamt sammanhang och riksdagen då *ej* godtog huvudprinciperna — till vilka höra lönegradsbestämningarna och inplaceringen i lönegrad — ja, då måste arbetet i väsentliga delar rivas upp på nytt och resultatet bleve, att frågan icke kunde bli löst kanske på flera år efter det lönestoppet upphört, och att alla organisations- och indelningsfrågor av större betydelse måste ställas på framtiden.

Allra sist i detta sammanhang vill jag erinra därom att grupper, som vid 1947 års löne reglering kommo på efterkälken, fått röna från statsmakternas sida ett vida större tillmötesgående än som någonsin ens ifrågasatts beträffande prästerna. Med avseende på dessa andra grupper ha nämligen, som utskottet också anmärkt, besluten icke ens i fråga om *det slutliga genomförandet* gjorts beroende av lönestabiliseringspolitikens avveckling. Talet om att prästerna genom principbeslutet skulle erhålla ett bättre utgångsläge beträffande tiden efter stabiliseringspolitikens avveckling än andra grupper i samhället, saknar därför fog, enligt vad jag kan förstå.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr EDBERG: Herr talman! Om man får döma av högerns ledande organ skulle det inte vara alldeles riskfritt att ta till orda i denna fråga. Av Svenska Dagbladet i dag finner man nämligen, att motstånd mot regeringens prästlöneproposition är att förlikna inte bara

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

vid demagogi utan dessutom vid hädelse. När jag ändå tar risken att säga några ord vill jag redan från början förutskicka, att jag inte har några som helst anspråk på att kunna rätt värdera landets själavård, men om jag tror mig ha funnit, att regeringen i denna fråga kanske visat sig välvillig i överkant, så har det skett på alldeles speciella grunder. Jag vill också påstå att när jag fann att min sparsamme vän från Ödeborg inte är tillfredsställd med regeringens förslag utan ville gå ännu längre, så började jag nog smått tvivla på mitt eget förstånd. Men så sade jag mig, att det tör väl hända, att också en så nitisk väktare på sparsamhetens skansar som herr Rubbestad kan slumra till ibland. Det är bara mänskligt — även Homeros kunde som bekant slumra till stundom.

När det gäller själva huvudprincipen om att överföra prästlönerna till det civila statliga lönesystemet, tror jag säkerligen att inte från något håll några invändningar resas mot förslaget. Mot bakgrunden av nuvarande snåriga lönebestämmelser, som statsrådet Quensel nyss så värtaligt skildrat och som kanske få sägas visa mandarin-Sverige i dess fullkomning och blomma, skulle en sådan rationalisering innebära ett mycket betydande framsteg. Jag vet inte om man fördenskull vill gå lika långt som utskottet, som i sitt utlåtande karakteriserar det prästerliga löneväsendet som ett lärosystem av ansenliga mått.

Hur som helst, om det endast gällde ett principbeslut om övergång till det civila lönesystemet, tror jag säkerligen att ett sådant beslut skulle kunna fattas i en känsla av allmän tillfredsställelse. Men det gäller ju inte bara detta. Det gäller inte i huvudsak en rationaliseringsåtgärd. Det är något annat och mera det gäller, en inplacering i vissa bestämt angivna lönegrader, och det är här som betänkligheter — och rätt starka betänkligheter — måste anmäla sig, betänkligheter, som jag icke kan finna

att statsrådet Quensel på något sätt lyckats skingra eller mildra. Dessa betänkligheter göra sig gällande i två avseenden.

Den första gäller tidpunkten. Att denna kanske inte är den allra lämpligaste har förut mycket starkt utvecklats av herr andre vice talmannen och av herr Olsson i Mellerud. Jag skall inte upprensa vad som i det fallet har sagts, jag skall bara tillägga ett par reflexioner. Om det enbart hade gällt att skapa en reglerad befordringsgång för det lägre prästerskapet och ge de obehörade prästerna ett välbehövligt lönetillskott, tror jag knappast att några invändningar skulle ha rests ens om det varit fråga om en omedelbar verkställighet. Jag säger detta, trots att jag har fullt klart för mig svårigheten att bryta ut en grupp på detta sätt. Men det lägre prästerskapet utgör ett särproblem och det kan t. o. m. diskuteras, om det är alldeles rimligt att de lägre prästerna skola behöva vänta tills lönereformen i sin helhet kan genomföras.

Men något annorlunda ställer det sig onekligen för 1 350 kyrkoherdar med löner varierende mellan 10 242 kr. och 14 854 kr. per år plus förmånerna av hyresfri bostad och i förekommande fall ålderstillägg, ödebygdstillägg, reseanslag, osv. Detsamma gäller 880 komministrar med löner varierende mellan 8 356 kr. och upp till 11 256 kr. samt 12 domprostar med löner från 14 851 kr. till 16 875 kr. med vederbörliga tillägg. Om biskoparna skall jag i detta sammanhang inte tala.

Utskottet säger visserligen i sitt utlåtande, att mer väsentliga höjningar av lönerna företrädesvis komma de relativt sämre ställda prästerna till del. Helt kan väl inte detta bestridas, men jag vågar i alla fall påstå, att en medellöneökning för kyrkoherdar i 3:e löneklassen på 1 450 kr., för komministrar i samma klass på 1 800 kr. och för kyrkoherdar i 4:e löneklassen på 2 020 kr. och för komministrar i samma klass på 2 289

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

kr., att en sådan medellöneökning kanske inte kan karakteriseras som alldeles oväsentlig.

Man kan nog inte komma ifrån, att även om denna lönereglering inte skulle träda i kraft förrän nytt riksdagsbeslut träffats och först sedan lönestoppet hävts, så innebär det ett förhandslöfte till en bestämd grupp om i vissa fall rätt avsevärda löneförbättringar. Ingen skall få mig att tro, att de här uppgjorda löneskalorna komma att i någon väsentlig grad rubbas sedermera. Och ett sådant förhandslöfte är en lika ovanlig som diskutabel åtgärd.

Det har sagts av flera talare, och jag vill understryka det, att man kan inte komma ifrån att det rimmar rätt illa med stabiliseringspolitiken. Jag tror att man drar alltför stora växlar på andra gruppers kristliga fördragsamhet, om man förutsätter att ett sådant beslut inte skulle komma att utnyttjas som ett prejudikat. Här har av statsrådet Quensel och av utskottets ordförande hänvisats till riksdagsbeslutet om övningslärare och kyrkomusiker. Det åberopas alltså i denna debatt som ett prejudikat. Om vi inte låta dessa beslut förbli en engångseftergift utan fortsätta på den inslagna vägen, en väg som ovillkorligen måste te sig diskutabel, riskerar man att gärdet blir helt upprivet. Händer samma sak flera gånger, då är säkerligen prejudikatet ett faktum. Hör inte regeringens hur andra grupper redan sorla i förrummet? På vilka grunder ämnar man säga nej, om andra grupper komma och önska förhandsbeslut av samma karaktär?

Därmed, herr talman, kommer jag in på den andra sidan av saken: det gäller själva avvägningen av lönerna i förhållande till andra grupper. Jag skall villigt medge att regeringens proposition i det stycket innebär en viss nedjustering i jämförelse med kommittébetänkandet. Men jag kan ändå inte underlåta att spinna några sporadiska funderingar kring de jämförelser, som så-

väl i kommittébetänkandet som i propositionen gjorts mellan prästerna och läroverkslärarna. Jag tror att i stort sett kan kanske en sådan jämförelse godtagas, även om jag ger statsrådet Quensel helt rätt i att sådana jämförelser svårigen kunna göras helt motsägelsefria.

I regel har man jämfört komministrar med läroverksadjunkter och kyrkoherdar med lektorer. Vad finner man, om man drar ut denna jämförelse? Av 880 komministrar skulle en dryg tredjedel, närmare 300 — eller noga räknat 298 — komma att ligga över läroverksadjunkterna i lönehänseende, medan 341 skulle placeras i samma lönegrad. Men observera, att för läroverksadjunkterna är Ca 26 så gott som alltid slutstenen. Någon befordran därifrån kunna de som regel inte vänta. Komministraturen är däremot normalt att betrakta som genomgångsstation till kyrkoherdebeställning. Det går nämligen i det närmaste två kyrkoherdebefattningar på varje komministratur. Det betyder att så gott som varje komminister notoriskt har befordran att vänta — ibland kan den komma mycket snabbt. En komminister kan t. o. m. bli biskop. Om en komminister stannar som komminister, föreligga i regel alldeles särskilda förhållanden.

Om man sedan går vidare och jämför kyrkoherdarna med lektorerna, finner man att medan 741 kyrkoherdar föreslagits i samma lönegrupp som lektorerna, Ca 29, ligger också här en tredjedel — 452 stycken i 2:a till 4:e löneklassen — över lektorerna. Men det är att märka, att lektorerna som regel ha väsentligt längre utbildningstid och därmed också väsentligt större studieskuld att gälda. Detta gör att redan i samma lönegrad skulle lektorerna i de allra flesta fall sannolikt komma på en lägre standard, och då bortser jag ändå från förmånen av en billigare bostad, som prästerskapet rätt ofta har.

Skulle man gå efter utbildningstiden — mig förefaller detta vara den enda

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

rimliga utgångspunkten — tillhör nog jämförelsen mellan kyrkoherdar och lektorer de jämförelser, som ingalunda kunna sägas vara motsägelsefria. Läger man utbildningen som måttstock, blir såvitt jag kan förstå det enda rimliga att jämföra såväl kyrkoherdar som komministrar med läroverksadjunkter. Såvitt jag har kunnat finna av universitetsberedningens betänkande nr 4, är väl frågan den, om inte läroverksadjunkterna ha något längre utbildningstid, ehuru inte så mycket att det förrycker jämförelsen på samma sätt som i fallet kyrkoherdar—lektorer; lektorerna äro som sagt i Ca 29.

Om man nu gör en liten räkneoperation och adderar samman alla de belopp, som skjuta över Ca 26, för 1 350 kyrkoherdar och 298 komministrar och därifrån subtraherar lönedifferensen mellan Ca 26 och Ca 25 för de 241 komministrar, som föreslagits i 25:an, och dividerar detta med totalantalet kyrkoherdar och komministrar, kommer man till det resultatet att kyrkoherdarna och komministrarerna i genomsnitt komma att ligga ca 1 400 kr. över läroverksadjunkterna. Detta kan såvitt jag kan förstå inte vara rimligt. Jag har här inte yttrat mig och skall heller inte yttra mig om, huruvida de föreslagna lönerna äro skäliga eller inte. Det är inte mitt ärende. Jag anser mig inte vara skickad att avgöra den saken. Men om riksdagen nu beslutar att utlova dessa löner till prästerskapet, så måste det ske med blicken öppen för vilka farliga konsekvenser detta kommer att medföra för jämförliga grupper, i första hand för läroverkslärarna, men även för andra. Är riksdagen verkligen beredd att ta dessa konsekvenser, vilka ännu inte äro genomdiskuterade och ännu inte låta sig helt överblickas? Borde inte trots allt det naturliga vara att avvakta den allmänna översynen av lönegradsplaceringarna, som 1949 års tjänsteförteckningskommitté fått i uppdrag att företa?

Jag skall villigt medge, att det förelig-

ger den skillnad i tiden mellan propositionens framläggande och tillsättandet av denna kommitté, som statsrådet Quensel nyss hänvisade till. Jag är också övertygad om att kommittén, som statsrådet nyss sade, kommer att självständigt och objektivt pröva andra gruppers lönefrågor. Men vid denna prövning kan det inte hjälpas att sådana löner som de nu för prästerskapet föreslagna komma att bli riktrote för åtskilliga andra grupper. Härtill kommer ytterligare den omständigheten, att om lönerna saxningsvis höjas för olika grupper, så föreligger det stor risk för att detta kommer att förrycka rekryteringen. Redan nu kan man på något håll märka en viss tendens bland läroverkslärarna att söka sig över till prästbanan, men då denna tendens inte torde komma att få någon nämnvärd omfattning, skall jag här lämna den åsido. Betydligt allvarigare är enligt min uppfattning rekryteringsfrågan, där ju skolorna redan nu ha mycket stora besvärigheter att dras med. Vi känna alla till vilka rekryteringsvärigheter som råda t. ex. på läkarbanan. Det kan inte vara tillfredsställande, att den studerande ungdomen skall ryckas från ett område till ett annat, allteftersom utsikterna för tillfället te sig mest lockande. Även ur den synpunkten hade det säkerligen varit välbetänkt, att man hade löst lönegradsplaceringen samtidigt för olika grupper, under objektiv avvägning av arbetsförhållanden, ansvar och utbildning.

Såvitt jag förstår behöva regeringens planer inte nämnvärt rubbas av att riksdagen i dag avslår här föreliggande förslag. Jag beklagar att det inte föreligger något förslag om ett principbeslut rörande en övergång till det civila löne-reglementet i och för sig utan något försök till lönegradsinplacering. Såvitt jag kan finna av stämningen i kammaren förefinns det nog en ganska allmän åstundan efter en sådan reform. Om jag fattar saken rätt, skulle därför ett av-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

slag på Kungl. Maj:ts proposition för ingen del innebära, att riksdagen riktade sig mot denna tanke. Det skulle endast betyda, att riksdagen skjuter på själva detaljavgörandet, dels med hänsyn till att ett förhandslöfte av detta slag harmonierar illa med den allmänna prolongationspolitiken på lönefronten, dels för att bereda regeringen tillfälle att justera lönegradsplaceringarna och bättre avväga dem i förhållande till andra grupper.

Herr andre vice talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet QUENSEL: Herr talman! Med anledning av vad herr Edberg här framhållit vill jag säga, att prejudikatet beträffande övningslärarna och kyrkomusikerna inte här skulle komma att upprepas. Tvärtom skall man nu begagna tillfället att göra ett avsteg från detta prejudikat. Denna gång tillåter man nämligen inte, som fallet var förut, att löneregleringen träder i kraft, utan den saken ställes på framtiden. Man markerar sålunda att det som skedde med övningslärarna och kyrkomusikerna inte nu får ske.

Beträffande jämförelserna med lektorerna vill jag säga, att de icke befinna sig i lönegrad Ca 29 utan i Ca 30, och att huvudparten av kyrkoherdarna, omkring 900 stycken av 1 350, enligt förslaget äro placerade lägre än lektorerna. Det är klart att en jämförelse med lektorerna alltid blir nedslående för andra grupper, därför att lektorerna såvitt jag vet äro de enda, för vilka det krävs disputationssprov. Inte ens professorer behöva ju avlägga sådana prov, även om de få dokumentera sig vetenskapligt på annat sätt. Men vilka konsekvenser skulle det få för lektorernas lönegradsplacering, om detta kompetenskrav skulle bli avgörande för deras förhållande till andra löntagare?

Herr LUNDBERG: Herr talman! Jag begärde ordet närmast därför, att jag ville rikta en varm vädjan till statsrådet Quensel, regeringen och utskottsmajoriteten att de, i det läge vari vi nu befinna oss, försöka att på lämpligt sätt skjuta avgörandet i denna fråga på framtiden. Efter att ha lyssnat till statsrådet Quensels anförande måste jag dock säga, att jag nästan tvivlar på att statsrådet kan påverkas i denna riktning. Jag konstaterar nämligen, att herr statsrådet mycket skickligt undvek att ingå på de svårigheter, som man från olika håll har anført, när det gäller det allmänna löneläget och den ekonomiska politik, som vi tvingats att föra. När jag nu ändå framför denna vädjan — som jag hoppas att kammaren i övrigt skall ta hänsyn till — vill jag säga, att även om det är ett principiellt beslut vi stå i begrepp att fatta, så har det dock framkallat oro och olust och föranlett diskussioner bland stora folkgrupper i samhället, som jag tror att riksdagen gör klokt i att inte bara gå förbi. De stora lönearbetargrupperna ha fått sig till livs nödvändigheten av att skapa en allmän samling kring vår ekonomiska politik och att avstå från löneökningsskrav o. s. v. Regering och riksdag ha i olika sammanhang talat om, att vi måste föra en stram ekonomisk politik, och i stort sett har man rönt förståelse ute bland arbetarna för nytan och nödvändigheten av att få till stånd en vändning i prisutvecklingen, och arbetarna ha nu blicken öppen för att vi behöva en stabilisering av vår ekonomi.

Jag vill betona, att till det goda resultatet ha givetvis bidragit de ekonomiska upplysningar, som från olika håll ha kunnat ges, men även psykologiska faktorer ha i detta sammanhang spelat en ganska stor roll. Den svenska fackföreningsrörelsen har också nyktert tagit ställning till olika frågor. Men det är självklart, att om man från statsmakternas och regeringens sida kräver

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

att arbetarna skola ta hänsyn till framförda önskemål, så förutsätter man ju samtidigt att de mera gynnade grupperna i samhället skola visa samma hänsyn.

Det förefaller som om Kungl. Maj:ts proposition nr 204 skulle ha tillkommit vid ett tillfälle, då regeringen råkat ut för kortslutning och mist kontakten med lönearbegrupperna och sin egen ekonomiska politik. Detta är beklagligt, med hänsyn till både det känsliga läge som råder på löne marknaden och till det syfte, som propositionen är avsedd att tjäna. Regeringen och utskottsmajoriteten må tala aldrig så vackert om att det här endast gäller ett principbeslut, som skall verkställas i en framtid, och att den faktiska realbehandlingen av ärendet skall komma, när man med någon säkerhet kan beräkna att lönebestämmelserna skola sättas i funktion, så fråga sig ändå många löntagare varför regering och riksdag icke ha rekommenderat samma väg för dem. Om man i dag kan besluta om en principiell och betydlig löneökning för biskopar och kyrkoherdar, så skulle lönearbetarna vara mycket nöjda, om ett liknande beslut även fattades för deras vidkommande.

Jag vill säga, att vi här inte bara stå inför ett principbeslut, utan vi spalta ju också upp och planera de olika tjänsterna samt placera dem i olika lönegrupper. Det förefaller mig som om man i nuvarande läge bör vara ytterst försiktig med att föreslå lönesättningar i lönegraderna Co 20 och Co 21. Om regeringen och utskottsmajoriteten hade velat få in kyrkans anställda i det statliga lönesystemet, så hade det ju varit lämpligt att begränsa förslaget till det. Utskottets ordförande sade visserligen, att detta skulle medföra avsevärda svårigheter, men jag undrar om man inte ur olika synpunkter i nuvarande situation bort ta dessa svårigheter och avstå från att inplacera ifrågavarande tjänster i lönegrupper, något som måste ver-

ka mycket irriterande på andra löntagargrupper.

Jag vill deklarerar, att jag inte har någonting att erinra emot att nödiga justeringar vidtagas för sådana kyrkliga tjänster, som ur olika synpunkter kunna anses vara underbetalda, d. v. s. de lägsta tjänsterna. Men när man fastställer löneplaceringar, som mycket snart måste komma att dra med sig lönekrav från andra statligt och kommunalt anställda tjänstemän, så frågar jag mig, om stat och kommun äro beredda att i nuvarande situation ta konsekvenserna av ett sådant beslut. Även om det är vanskligt att spekulera i framtiden, vill jag ändå ställa den frågan: Kan statsrådet Quensel eller någon annan ge det löftet till de i exportindustrien anställda arbetarna, att även de skola få vissa lönejusteringar vid den tidpunkt, då de kyrkoanställdas högre löner skola börja utgå?

Jag tror inte att någon kan ge ens det löftet, att exportindustriens arbetare få behålla de löneinkomster som de nu ha.

Om riksdagen i dag fattar ett s. k. principbeslut, är det självklart att man därmed öppnar slussarna för olika lönekrav. Detta måste väl då tolkas så, att man inom regeringen och de ansvariga kretsarna menar, att den lönestoppspolitik, som vi av naturliga skäl tvingats föra, nu skulle vara definitivt ur världen och att vi i framtiden icke behöva räkna med att råka i en sådan situation, som vi i höst ha ställts inför. Om jag räknar med att samma svårigheter skulle föreligga även nästa höst, så blir det inte trevligt för riksdagens ledamöter och övriga, som skola upplysa människorna ute i bygderna om hithörande saker, att komma till dem och säga, att vi skola förlänga lönestoppolitiken ytterligare. Jag tror att det är ganska svårt för både regeringen och andra att i dagens situation säga, att läget nästa år skall vara så stabilt, att vi kunna ge sådana löften.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

När tiderna på det ekonomiska området blir mer normala och om inte några särskilda utrikespolitiska händelser inträffa, måste vi räkna med att exportindustrierna ganska snart komma att få känna av kraftig konkurrens. Jag vill då klart och tydligt säga ifrån, att om detta inträffar vid den tidpunkt, då bestämmelserna om de högre prästlönerna skola träda i kraft, då vill inte jag vara med om att säga till exportindustriens arbetare, att de i fortsättningen ensamma skola bära de bördor, som de förut tvungits att bära. Det är ur olika synpunkter angeläget att i nuvarande läge inte ordna denna fråga så, att vi binda oss för sådant, som vi i nuvarande läge icke kunna överblicka.

Jag hade hoppats att någon av kyrkans män skulle framträda och klart och tydligt säga ifrån, att även de äro beredda att ta konsekvenserna av den ekonomiska politik, som landet i dag måste föra, och att de icke vilja intaga någon undantagsställning. Så har ännu icke skett, i varje fall icke i denna kammare. Det är kanske också utopiskt att kunna förutsätta något sådant. Men jag vill säga, att hade kyrkans folk verkligen gjort detta, skulle de ha fått respekt och en goodwill som de ej skulle ha förlorat på. Vad ett principbeslut i dag kan få för verkningar gentemot kyrkans folk vill jag icke uttala mig om, men det är märkligt, om man i denna fråga liksom skall markera, att kyrkan skall intaga en särställning även i detta sammanhang. Jag tror att klokheden bjuder oss att i dagens situation icke lättvindigt räkna med att lönearbetsgrupperna ensamma under alla förhållanden skola finna sig i att vara solidariska mot den ekonomiska politik, som ett visst läge kan tvinga oss att föra. Då kyrkoherdar och andra nog icke behöva avstå några ekonomiska fördelar, om vi skjuta på frågan i detta sammanhang, så tror jag att vi kunna

säga, att det är lyckligt, att riksdagen här går försiktigt fram.

När jag ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, vill jag säga, att jag gör det icke därför, att jag vill komma åt berättigade krav, som kunna framföras från de lägre betalda inom kyrkan, utan jag gör det därför att jag vet, att den oro och de svårigheter, som vi ha att brottas med, böra bjuda till försiktighet.

Jag ber, herr talman, med dessa ord att få yrka bifall till den reservation, som innebär avslag på den framlagda propositionen.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:** Herr andre vice talman! Det är ju ganska naturligt, att en fråga av denna typ vållar delade meningar och också vållar en livlig diskussion utanför det här husets väggar. Det är ju redan i och för sig märkligt, att ett förslag till en löneroglering lägges fram medan återhållsamhet och lönestopp predikas för olika grupper.

Det är givet att när regeringen diskuterade dessa ting i våras, innan propositionen lades fram, så skedde det i samband med att riktlinjerna för den ekonomiska politiken diskuterades inom regeringen. Och de invändningar, som riktats mot propositionen i dag och i den offentliga diskussionen i övrigt, ha i stort sett ventilerats inom regeringen i våras, innan propositionen lades på riksdagens bord.

Regeringens tveksamhet var icke motiverad av att vi betraktade en löneroglering för rikets prästerskap såsom onödig. Jag tror att ingen vågar bestrida, att det nuvarande tillståndet är ett kaos, som man så fort som möjligt bör komma bort ifrån. Och ingen mer än kommunisterna har i dagens debatt hävdad, att det inte finns betydande grupper inom prästerskapet, för vilka

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

det vore önskvärt med en löne reglering. Jag tror icke att någon hävdar annat än att det vore önskvärt, att det statliga avlöningsreglementets allmänna bestämmelser, framför allt beträffande transportskyldighet, bleve tillämpade på denna grupp av statstjänare. Det var alltså inte behovet av en löne reglering som vållade tveksamhet. Riksdagen har ju så sent som 1947 och 1948 med all tydlighet sagt ifrån, att riksdagen vill ha det utredningsarbete påskyndat, som pågår för att få dessa förhållanden reglerade. Skulle regeringen till äventyrs ha varit tveksam beträffande behovet, så skulle dessa påminnelser från riksdagen ha fört oss på andra tankar.

Men vad som, trots att vi voro väl medvetna om behovet, likväl vållat diskussion inom regeringen lika väl som diskussion i denna kammare, var bland annat det spörsmålet, om det förslag som förelåg verkligen täckte de önskemål, som uttalats. Jag har fattat det så, att vad vi ville ha var en löne reglering, där prästerna glede in i det statliga lönesystemet men där hänsyn togs till det förhållandet, att statstjänstemännen fått en löne reglering 1947, varför en lönejustering uppåt samtidigt skulle ske. Den diskussion som föregick gällde alltså, om de sakkunniga riktigt översatt de löner, som nu utgå till prästerskapet, till det statliga lönesystemet med hänsynstagande till att prästerna ej kommit i åtnjutande av annat än en provisorisk lönestegring vid löne regleringen 1947. Det är naturligtvis ett räkneproblem som kan få åtskilliga lösningar. Jag tror att vi skola akta oss för att göra sådana uttalanden som här gjorts, att man utan vidare skall lägga utbildningstidens längd såsom avgörande för löneplaceringen i statstjänst. Det tror jag är uttalanden, vilka de, som gjort dem, själva komma att finna ohållbara. Det har redan påpekats, hurusom lektorerna äro de som ha den längsta utbildningstiden, formellt t. o. m.

längre än professorernas. Bara ett sådant påpekande är tillräckligt för att säga oss, att man får ha sitt förnuft i behåll och icke påstå, att en viss utbildning automatiskt bör medföra en given löneställning.

Likaså måste jag säga, att det är ett konsekvensmakeri att som en talare göra gällande, att eftersom biskoparna, med den löneställning som de få, skulle få 5 000 kronor mindre än landshövdingarna enligt ett betänkande som ligger på Kungl. Maj:ts bord, så vore det ett skäl att icke acceptera Kungl. Maj:ts proposition. Jag tror att vi få låta bli att vara så konsekventa.

Men ändå: det är klart, att när det gäller att till det statliga lönesystemet översätta de prästerliga lönerna med hänsynstagande till 1947 års löne reglering för statstjänstemännen så kan det bli olika lösningar på ekvationen. Vi trodde, när vi i regeringen gingo till en prövning, att med två så sparsamma experter som herrar Rubbestad och Mårtensson i Uddevalla var det inga risker för att de skulle komma för högt. Men jag måste ju bekänna, att vid prövningen blev jag betänksam. Det har ju i Kungl. Maj:ts proposition gjorts en väsentlig nedprutning. Denna väsentliga nedprutning visar, att man kan vara sparsammare än en så sparsam person som herr Rubbestad. Men sedan denna prutning var gjord, fingo vi den uppfattningen att nu hade vi en riktig översättning. Då menade vi, att denna löne regleringsfråga skulle behandlas precis som alla andra löne regleringsfrågor för sådana grupper som ej hunnit komma med i 1947 års löne reglering.

Här har sagts att prästerna sättas i en särställning. Det är icke riktigt. Grupp efter grupp av dem, som ej medtogos 1947, har riksdagen tagit ställning till. Jag vill icke avvisa möjligheten av att det kan komma flera sådana grupper. På ett sätt har dock, såsom statsrådet Quensel redan erinrat, prästerna ställts

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

i en särställning. De andra grupperna, som ej kommo med vid 1947 års löne-reglering, alltså övningslärare, kyrko-musiker och fångvårdsstatens tjänste-män, ha fått en löne reglering fastställd att träda i kraft viss dag. I detta fall gör man icke så, utan man behandlar prästerna litet sämre än de andra grup-perna, som ej kommo med vid 1947 års löne reglering.

Men, som sagt, översättningsfrågorna kunna diskuteras. Vi tro att den ex-pertis, som arbetat med detta, kommit fram till ett resultat som är tämligen hyggligt. Då är det den synpunkten som skall läggas till grund för löne-regleringen, om man kommit fram till ett tillgodoseende av de önskemål jag nyss anfört.

Men det är givet att detta var bara den ena, den sakliga innebörden i rege-ringens tveksamhet i våras. Det andra skälet till tveksamheten var frågan: Är det, trots att det alltså finnes skäl för en löne reglering, trots att man rent sakligt måste erkänna, att efter dessa prutningar, som ha gjorts inom rege-ringen, kunna icke befogade erinringar göras mot placeringen, ändå kanske av andra skäl olämpligt att lägga fram re-geringens förslag vid en tidpunkt, då man predikar allmän återhållsamhet? Ingen har ju ifrågasatt, att denna löne-reglering skulle träda i kraft under den tid lönestoppet varar. Men ändå måste man fråga sig: Finns det skäl som göra att man bör gå fram med detta förslag, trots de betänkligheter beträffande tid-punkten som här kunna anföras?

Ja, herr talman, av talesmän för ut-skottsmajoriteten och av statsrådet Quensel ha ju redovisats de skälen: för det första den långa tid det dröjer att utarbete följd författningar och tillämp-ningsföreskrifter. Om man vill att den-na löne reglering skall träda i kraft, när lönestoppet upphör, bör ett principbe-slut gå före för att underlätta det fort-satta arbetet.

Det andra skälet var, att om man

fattade ett principbeslut, hade man lät-tare att komma till rätta med pastorats-indelningsreformen. Jag kan icke för-stå annat än att det måste vara att vän-da helt om på förhållandena, om man tror, att det skulle vara enklare att först angripa pastoratsreformen och där-efter löneproblemet. Jag tror att stats-rådet Quensel hade alldeles rätt i att en fast grund för prästernas ställning i det statliga lönesystemet med trans-portskyldighet är den riktiga metoden att angripa detta problem, vilket vi förr eller senare nödgas göra, om ej annat så av ekonomiska skäl.

Ja, detta är två skäl som icke ha kunnat bestridas i dagens debatt. För-beredelsearbetet tar lång tid. Det är bra att ha en grund i prästerskapets över-flyttande i princip till det statliga av-löningsreglementet, när man angriper det stora problemet om pastoratsindel-ningen. Vi för vår del funno, att dessa två skäl voro tillräckligt starka för att motivera propositionens framläggande.

Men jag betonar ännu en gång, att självfallet ha vi icke tänkt oss att pro-portionen skulle komma att leda till att löne regleringen trädde i kraft under den tid lönestoppet varade.

Jag undrar, om man i diskussionen har tillräckligt beaktat vad detta i sak innebär. Efter utskottets, som jag ty-cker, föredömligt klara skrivning bör det väl ändå vara alldeles uppenbart. Men jag skall gärna från regeringsbän-ken göra en deklaration, hur vi fattat utskottets skrivning på denna punkt. Jag hoppas att jag fattat det riktigt, så att utskottets talesmän ej desavuera mig. Sambandet med lönestoppet skri-ves i utskottets motivering fast på ett långt klarare sätt än som skett tidigare. Men utskottet understryker dessutom, att tidpunkten för ikraftträdandet skall underställas riksdagen. Dessa två påpe-kanden måste jag läsa i ett samman-hang. Det måste betyda, att utskottsma-joriteten har sagt ifrån, att det skall bli en realprövning av tidpunkten, icke

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

bara en formell prövning. Det måste, såvitt jag kan begripa, betyda, att det räcker icke med att lönestoppet är formellt borta. Utskottet förutsätter, att det skall ske en allsidig prövning, huruvida läget på arbetsmarknaden är sådant att denna löne reglering skall träda i kraft. Utskottsmajoriteten har härigenom åt riksdagen garanterat en realprövning av tidpunktsfrågan.

Därmed, herr talman, borde löntagarnas naturliga önskemål, såsom de framställts här av herr Lundberg, vara tillgodosedda i det att man fått garantier för att vid en tidpunkt av vikande konjunkturer och försämrat läge på arbetsmarknaden icke Sveriges prästerskap skulle komma i åtnjutande av en betydande löneförbättring. Den skrivning, som utskottet presterat, är enligt min mening en tillräcklig garanti på denna punkt. Jag kan icke förstå, hur man, efter det att utskottets utlåtande har publicerats, fortfarande kan tala om att denna propositions antagande skulle innebära en belastning ur de synpunkter som vi här ha resonerat om.

Jag skulle dessutom, herr talman, fastän mera i förbigående, vilja säga ett ord till herr Edberg och någon annan talesman, som i likhet med en stor stockholmstidning sagt, att det är väl ändå synd om det lägre prästerskapet, ty om det lägre prästerskapets avlöningsfråga på detta sätt kopplas samman med det högre prästerskapets avlöningsfråga, kunna vi komma i det läget 1951, att regeringen och riksdagen säga: Det blir ingenting alls; läget är ej sådant att det går att genomföra löne-reformen. Då skulle det lägre prästerskapet, som tydligen enligt herr Edberg behöver en löne reglering, få stå där utan att få den.

Jag är å svenska kyrkans vägnar tacksam för detta av herr Edberg markerade intresse för det lägre prästerskapets bästa. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att då skall herr Ed-

berg gå in för propositionen, ty vi kunna 1951 befinna oss i det läget, att Sveriges riksdag säger: Nej, vi kunna icke genomföra denna löne reglering i år utan få vänta till 1952. Men samtidigt kan det i Sveriges riksdag finnas en majoritet som säger: Det finns en del präster, som behöva en provisorisk löneförbättring. Sedan man tagit propositionen och har det övre taket angivet, är det mycket lättare att ordna detta. Skälet till att riksdagen vid flera tillfällen avvisat en provisorisk löneförbättring för det lägre prästerskapet har varit, att man velat ha besked var taket ligger. Jag är övertygad om, att när herr Edberg, med det varma intresse för prästerskapet som han tillkännagav i sitt anförande, tänker på den saken, få vi i honom en varm förespråkare för Kungl. Maj:ts proposition. Då blir det lättare att hjälpa just det lägre prästerskapet.

Herr talman! Jag har redovisat de synpunkter, som voro bestämmande för regeringen, när den framlade propositionen i våras. Åtskilliga ting ha hänt sedan dess; det förnekar jag icke. Men ingenting har inträffat som påverkar vår slutsats, att det ändå är klokt att taga detta steg nu och komma till en principiell lösning på en tilltrasslad och besvärlig avlöningsfråga, som riksdagen förr eller senare ändå måste taga ställning till.

Föreliggande förslag har samlat bakom sig en större enighet, trots striderna i dagens lönedebatt, än som varit möjligt vid alla försök som tidigare gjorts att klara dessa ting. Jag tror att det skulle vara dumt av oss att icke taga chansen att åstadkomma en lösning beträffande principen. Vad gäller ikraftträdandet har riksdagen icke allnast en formell prövningsrätt utan, såvitt jag kan utläsa utskottets skrivsätt, en reell prövningsrätt, som betyder att ett antagande av propositionen icke gärna kan ha det ringaste inflytande på stabiliseringspolitiken.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr EDBERG (kort genmäle): Herr talman! Någon varm understödjare av regeringens löneproposition kan icke hans excellens herr statsministern räkna på att få i mig. När jag talat om det lägre prästerskapets löner är det därför, att så länge vi ha den förbindelse mellan stat och kyrka som vi ha, får staten se till att den någorlunda drägligt betalar sina anställda. Jag skulle gärna ha sett att det lägre prästerskapets lönefråga lösbrutits. Man kommer inte ifrån att i propositionen är den sammankopplad med löneregleringen för prästerskapet i dess helhet. Jag tror icke, uppriktigt talat, att en lösbrytning är tänkbar sådan som saken nu har upplagts.

Bara ett par ord om utbildningstidens längd, när det gäller jämförelser mellan jämförbara grupper! Jag skall giva hans excellens herr statsministern fullkomligt rätt i att man självfallet icke kan lägga utbildningstiden som en automatiskt verkande faktor i fråga om löneplaceringen. Men när det gäller två så relativt jämförbara grupper som präster och läroverkslärare, mellan vilka ju även jämförelser gjorts i kommittébetänkandet, kommer man, såvitt jag kan förstå, inte ifrån att lägga avgörande vikt vid utbildningstidens längd. Gör man detta blir den naturliga jämförelsen, att man jämför kyrkoherdar och komministrar med läroverksadjunkter. Därvidlag vill jag apropå statsrådet Quensels påpekande, att lektorerna äro placerade i lönegrad Ca 30, säga, att detta påpekande inte rubbar min hänvisning till att dock 452 kyrkoherdar skulle komma över denna lönegrad och placeras i lönegraderna Ca 31 och Ca 33. Statsrådets påpekande rubbar inte heller på något sätt min jämförelse mellan kyrkoherdarna och komministrarerna å ena sidan och läroverksadjunkterna å andra sidan, vilket visar att

den förra gruppen kommer att ligga väsentligt över den andra i lönehänseende.

Jag skall, herr talman, tillägga bara ett par ord med anledning av statsministerns uttalande, och jag skulle vilja göra det i form av två frågor — inte som någon slags interpellation — och jag tror att det skulle vara värdefullt, om herr statsministern ville besvara dem. Finner sålunda herr statsministern, att de prästerliga lönerna, sådana de äro föreslagna, äro riktigt graderade i förhållande till andra jämförbara grupperns löner — jag tänker då närmast på läroverkslärarnas? Och vidare: om så inte är fallet, är herr statsministern och regeringen över huvud taget beredda att för andra grupperns del och inom en lika snar framtid ungefär som för prästerskapet ta konsekvensen av en mera allmän lyftning med utgångspunkt från de prästerliga lönerna?

Herr OLSSON i Mellerud (kort genmäle): Herr talman! Herr statsministern säger, att genom att riksdagen tillförsäkrat sig all prövningrätt vid tidpunkten för ikraftträdandet, skulle förslaget inte innebära någon belastning. Men jag undrar om det inte här föreligger ett missförstånd. Jag har inte ett ögonblick trott att något förslag om ikraftträdande kommer under den tid lönestoppet varar; detta har jag ansett såsom fullständigt uteslutet. På den punkten finner jag således inte att någon belastning föreligger. Belastningen ligger däri, att den grupp, som vi här fatta beslut för, genom detta principavtal får eu fördel, som andra grupper på arbetsmarknaden inte kunna erhålla nu under lönestoppet; detta ha vi reservanter ansett vara en belastning.

Jag vill också göra en invändning emot påståendet att löneregleringen skulle underlätta rationaliseringen av pastoratsindelningen. Påståendet är na-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

turligtvis riktigt, nämligen så till vida, att prästerna till följd av löneregleringen få finna sig i förflyttningsskyldighet, men denna skyldighet kan praktiskt taget inte komma till tillämpning förrän vi fått en ändring till stånd i prästvalsagen; till dess blir det hela praktiskt taget bara en reform på papperet.

Vidare skulle jag ånyo vilja erinra om den invändning jag tidigare gjort därom, att när vi få ta ställning till frågan om en rationalisering av pastoratsindelningen och de prästerliga tjänsterna, komma vi att möta ett så hårt motstånd, att jag misstänker, att vi få det ytterligt svårt att kunna komma någonstans, därest vi nu skulle avhända oss möjligheten att genom en löneroglering utöva påtryckningar. Alltså böra enligt min mening en löneroglering och en reform av pastoratsindelning ske samtidigt.

En tredje synpunkt på den föreliggande frågan gäller övningsläraernas löner. Jag skall, Ers Excellens, villigt erkänna, att det som marterat vårt samvete gruvligen har varit den omständigheten, att vi böjde oss undan, när beslutet om övningsläraernas löner fattades. Men det gjorde vi i förhoppning om att det var fråga om en företeelse, som inte skulle komma igen. Jag vill nämligen framhålla, att om vi vetat, då den frågan var före, vad vi i dag veta, hade vi opponerat oss redan då.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag föreställer mig att herr Edbergs frågor voro retoriska frågor, som han menade att han inte skulle ha något svar på, ty på den första frågan hade jag i mitt anförande givit ett, som jag tyckte, uttömmande svar.

Herr Edbergs första fråga var, om jag ansåg, att den nu föreslagna lönergradsplaceringen kunde anses riktig med hänsyn till andra tjänstemanna-

grupper. Jag har på detta svarat, att frågan är svarbedömbär. Det kan nämligen finnas flera lösningar av den ekvationen, men här ha vi gjort upp ett förslag med utgångspunkt från prästernas nuvarande löner och behovet av att genom en löneroglering ge dem samma förbättring, som andra statliga tjänstemän fingo 1947. Detta är mitt svar på frågan.

Den andra frågan gällde, om jag ansåg detta förslag riktigt och om jag med hänsyn därtill vore villig att översätta denna löneroglering till läroverksläraerna. Nej, varje lönerogleringsfråga måste prövas för sig. Här ha vi en löneroglering, som tillkommit just på det sätt jag här skildrat. Det gäller en grupp, som inte var med i 1947 års allmänna löneroglering och som har ett visst löneläge, och där man nu försöker att översätta vad som skedde 1947. Det är en sak, läroverksläraernas lönefråga får prövas i sitt sammanhang.

Med det anförda har jag också svaret på herr Olssons i Mellerud inpass, ty det är ju, herr Olsson i Mellerud, ändå inte så, att det är en särskild behandling av prästerna, utan de behandlas på samma sätt som andra grupper, som inte kommo med i 1947 års löneroglering. Där kan man sedan diskutera, om denna översättning blivit riktig eller icke, men jag har svårt att tro, att det skulle innebära någon större risk för framtiden att säga, att vid en tidpunkt, som riksdagen med hänsyn till vår ekonomiska situation och med hänsyn till löneutvecklingen o. s. v. bestämmer, skall 1947 års lönerogleringsbeslut tillämpas även på prästerskapet.

Herr **RYLANDER** (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av herr statsministerns yttrande beträffande innebörden av utskottets utlåtande rörande det nya beslut, som riksdagen kunde komma att fatta, vill jag för min del säga att, såvitt jag har uppfattat

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

diskussionen i utskottet rätt, det ingenting är att erinra mot den innebörd, som excellensen ville inlägga i utskottets utlåtande. Arbetet i utskottet har vimlat av en massa frågor, i vilka utskottet fått inlåta sig på kompromisser, och jag kan avslöja, att den nu berörda frågan också är utslag av en kompromiss. Härvidlag förelåg till en början förslag om att det skulle skrivas på ett sådant sätt, att inte ens det nya beslutet i riksdagen finge fattas, medan lönestoppet ännu rådde. Senare enades man om det nu föreliggande skrivsättet, ty man fann att det kunde vara ur praktiska synpunkter lämpligt att kunna fatta ett beslut, under det att lönestoppet rådde.

När utskottet förutsätter som självklart, att löne regleringen inte kommer att genomföras så länge lönestoppet består, är det alltså en ren följd av att man ansett det självfallet, att själva tillämpningen under inga förhållanden kan följa förrän lönestoppet upphört. Ätminstone har inte jag haft någon tanke på att inte riksdagen skulle vara obunden i övrigt i alla de hänseenden, där riksdagen inte fattat beslut, alltså i alla hänseenden, som inte ingå i propositionen, främst alltså där riksdagen inte ingått i principbeslut. Alltså har riksdagen möjlighet att i sådana frågor fatta beslut och att därvid även beakta andra synpunkter än lönestoppet, som kunna göra det olägligt att genomföra ikraftträdandet vid en viss tidpunkt.

Herr SENANDER (kort genmäle): Herr talman! Ett flertal talare, senast statsministern, ha med särskild styrka framhållit, att riksdagen, även om den fattade beslut i frågan i dag, skulle ha fullt fria händer att kunna företa en realprövning, då riksdagen på nytt skall besluta i frågan. Visserligen svävade utskottsordföranden på målet, men såvitt jag fattade honom rätt hade väl statsministern knappast alldeles riktigt fat-

tat innebörden av utskottets uttalande på denna punkt.

Men om det nu är så, att riksdagen har fullt fria händer nästa gång den skall fatta beslut i frågan, om den godkänner förslaget i dag, skulle jag vilja fråga den det vederbör, vad det då kan finnas för anledning att i dag fatta beslut i frågan. Jag har uppfattat denna forcering av frågan på det sättet, att man velat genom ett beslut redan nu, medan vi ännu ha relativt goda tider, säkerställa prästerskapet för framtiden, för vilken man ju räknar med sämre konjunkturen.

Herr EDBERG (kort genmäle): Herr talman! Hans excellens statsministern gav ett mycket diplomatiskt svar på min senare fråga, då han sade, att varje grupp av lönefrågor måste lösas för sig. Men som det statliga lönesystemet är uppbyggt kommer man inte ifrån att göra jämförelser mellan olika grupper, och dessa grupper göra också sådana jämförelser sinsemellan. Man kan knappast lyfta en grupp utan att detta får konsekvenser för andra grupper; det var detta jag ville påpeka. Därtill kommer, att om man på detta sätt lyfter olika grupper växelvis kan detta åstadkomma en viss förryckning när det gäller rekryteringen på de olika lärda banorna.

Herr LUNDBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att till herr statsministern få framföra ett tack för den deklARATION han gjorde, men när herr statsministern säger, att riksdagen skall få uppta frågan till realprövning, när den skall föras ut till verkställighet, skulle jag vilja utöka min fråga så här: Är det så, att realprövningen även skall omfatta lönegrupperingen? Det är ju ändå där väsentligt delade meningar framför allt rätt.

Herr Rylander uttalade sig i sin sista replik mycket svävande, och om jag skulle tolka hans uttalande på det sätt

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

som det kanske skall tolkas, kan det finnas vissa möjligheter i det avseendet, men jag anser det uteslutet att man skulle kunna få en reglering av de olika löneplaceringarna, när vi skola ta upp frågan till verklig realbehandling.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**: Herr talman! Jag kan svara kort och gott, att lönegruppsplaceringen är den fråga vi avgöra i dag. Därför kan jag tyvärr inte svara ja på herr Lundbergs fråga.

Herr **SEVERIN**: Herr talman! Det är naturligtvis riktigt, att riksdagen äger en realprövningsrätt så till vida, att riksdagen, när Kungl. Maj:t kommer med en proposition om ikraftträdande, kan avslå den. Däremot kan riksdagen icke pröva inplaceringen i lönegrader, vilken definitivt beslutas i dag om utskottets hemställan bifalles. Utskottets ordförande har förstått sitt eget utskotts skrivning så, att det under inga förhållanden kunde ifrågasättas, att löne regleringen skulle träda i kraft under lönestoppet; sedan finns det möjligheter att ytterligare uppskjuta det hela på grund av andra anledningar. Herr statsministern fann det också naturligt, att denna löne reglering inte skulle kunna träda i kraft förrän lönestoppet upphävs.

Argumenteringen rör sig sålunda kring lönestoppet, och uppenbarligen ligger mer eller mindre klart fattat bakom dessa yttranden den tanken, att när lönestoppet upphört föreligger frihet att låta denna löne reglering träda i kraft, d. v. s. möjlighet för Kungl. Maj:t att föreslå riksdagen detta.

Det anses nu allmänt, att lönestoppet kommer att upphöra med utgången av år 1950. Alltså, innevarande höst är förutsatt som den sista, under vilken en allmän överenskommelse om avtalsprolongering skall äga rum. Det skulle därför inte överraska om man tolkade utskottets skrivning så, att efter 1950

års utgång skall prästlöne regleringen träda i kraft. Med andra ord, för 1951 års riksdag skulle proposition kunna föreligga om löne regleringens ikraftträdande. Under alla förhållanden är det klart, att om riksdagen bifaller utskottsförslaget och kallar det ett principbeslut, avser den att senare besluta dess ikraftträdande. Men det är klart att denna tidpunkt inte kan skjutas hur långt som helst in i framtiden. Ikraftträdandet måste ske under den närmaste tiden, och man kan inte förutsätta att det skall dröja 10, 20 eller 30 år. Då uppstår frågan: Vad kan den närmaste tiden ekonomiskt sett innebära för oss? En liten skrift med namnet Ekonomisk information, som utgives av staten, Svenska arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen tillsammans, publicerar vissa beräkningar om våra utsikter i ekonomiskt avseende under den närmaste tiden. Dessa beräkningar gå ut på att vi fram till 1952/53 kunna förutse en produktionsstegring, som skulle medge en standardstegring för vårt folk med en procent om året. Det nu föreliggande förslaget innebär på ett ungefär, om man räknar ifrån alla sociala tillägg, pensionskostnader o. d., en lönestegring för prästerskapet med ungefär 15 procent. Tar man med pensionskostnaderna och allt det andra, d. v. s. hela den totala kostnadssumma, som det innebär för staten, blir det en kostnadsökning på ungefär 25 procent, vilket i sin tur uppenbarligen innebär att prästerskapet får 25 procent förbättrade villkor för sitt arbete, detta medan den stora mängden av i övrigt produktivt sysselsatta människor i detta land av staten meddelas, att de kunna vänta en standardförbättring med en procent om året. Det har ofta sagts, att när lönestoppet upphör med 1950 års utgång, har man att vänta en explosion med en väldig mängd stora lönekrav. Den saken är ju inte alls omöjlig; jag vet själv ingenting därom, men jag hoppas

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

att så inte skall bli fallet. Det är inte heller omöjligt att smärre löneförhöjningar komma att beviljas, men ingen skall inbilla sig att det kan bli fråga om några stora realförhöjningar. Nu har visserligen den ekonomiska utvecklingen gått något bättre än vad den ekonomiska informationen förutsagt, produktionen har ökat något hastigare. Men å andra sidan hade man inte räknat med devalveringsförlusten, ty devalveringen medför ovillkorligen någon förlust. Hur stor den blir veta vi inte, men försiktigtvis bör man nog räkna med en viss förlust. Finansministern ansåg sig i varje fall helt nyligen böra påpeka, att vi visserligen inte behövde räkna med någon standardsänkning, men att det inte heller gavs plats för någon standardhöjning. Medan det alltså inte skall bli någon plats för en standardhöjning för de stora arbetargrupperna i samhället, skulle det för prästerna bli en höjning med 25 procent. Jag tycker faktiskt, att här föreligger en motsägelse, som jag för min del inte kan acceptera. Det skulle ju inte heller vara så egendomligt, om också riksdagen kände sig en smula olustig inför detta beslut. En gång förut under detta år har riksdagen haft en ungefär liknande fråga till behandling, nämligen fastställandet av riksdagsmännens arvoden och frågan om huruvida det kunde vara lämpligt att fastställa detta i år. Det gällde alltså riksdagens egna ledamöter, och ni veta alla, att även riksdagsmännens arvoden varit föremål för utredning. Utredningen framlade ett förslag om vissa höjningar: 12 000 kronor skulle arvodet bli för landsortsrepresentanter och 9 000 för stockholmsrepresentanter. I propositionen skrev föredragande statsrådet, dåvarande finansminister Wigfors, att i fråga om avvägningen av ersättnings storlek de år 1946 tillkallade sakkunniga hade föreslagit högre arvoden. Han redogjorde därefter för de föreslagna arvodena och tillägger: »Det rå-

dande ekonomiska läget har på senare tid påkallat stark återhållsamhet i fråga om löne- och arvodesregleringar för alla samhällsgrupper. Med hänsyn härtill är jag f. n. icke beredd att föreslå någon höjning av riksdagsmännens arvoden, trots att jag anser en sådan i och för sig väl motiverad.»

Det var inte fråga om att fatta något principbeslut, det är ingenting som riksdagen har bundit sig för. Vad var då anledningen till att riksdagen fattade detta beslut beträffande riksdagsmännens arvoden? Den ekonomiska situationen var så äventyrlig, att det var nödvändigt att begära, att de stora arbetande grupperna skulle nöja sig med de penninglöner de uppburo, och riksdagsmännen ansågo sig böra föregå med gott exempel och inte höja sina arvoden. Vi voro fullt eniga om detta beslut.

Finns det inte samma skäl för riksdagen att inta denna ståndpunkt i det nuvarande läget och att uttala, att riksdagen icke blott beträffande riksdagsmännens egna arvoden utan även beträffande samhällstjänster i övrigt skall föregå med gott exempel när vi — jag antar att det är riksdagens mening — begära av andra att de för närvarande skola avstå från lönehöjningar? Ett beslut i enlighet med det förslag som här föreligger skulle ingen privat arbetsgivare i världen våga fatta. Riksdagen vågade det inte beträffande ledamöternas arvoden. Jag håller före, att riksdagen gör klokast i att inte ge sig in på detta äventyr ens beträffande prästernas löner.

Jag yrkar bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet QUENSEL: Herr talman! Man skulle kunna karakterisera de löneökningar som här föreslås för kyrkoherdar och komministrar jämfört med statstjänarnas löneökning 1947 så, att denna senare uppgick till något mer

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

än 2 000 kronor för tjänstemän i jämförbara lönegrader, att kyrkoherdar och komministrar genom nuvarande provisoriska lönetillägg redan fått en löneökning av cirka 1 000 kronor och att de genom reformen skulle få ytterligare en löneökning med 1 000 kronor, till stor del föranledd av den föreslagna rätten till flyttning i löneklass. Kyrkoherdar och komministrar skulle alltså i fråga om löneökning inte bli fullt jämställda med de kategorier statstjänare, som voro föremål för 1947 års reform. Om man slår ut kostnaden för den egentliga löneökningen, cirka 5 miljoner kronor, på 3 000 präster, får man emellertid en medelökning per präst av cirka 1 670 kronor i stället för 1 000 kronor. Detta förklaras huvudsakligen av dels större löneökning för pastoratsadjunkterna, dels införande av dyrortsgradering, av vilken förmån prästerna hittills icke varit delaktiga. Man kan således säga, att enligt en medelberäkning prästernas löner med redan nu beviljade lönetillägg inte skulle ökas mer än lönerna för övriga statstjänare ökades år 1947. De övriga förmåner som ingå i kostnadskalkylen och som kunna medföra en standardförbättring äro inte nu föremål för bedömande, och till dem kommer riksdagen att få ta ståndpunkt om ett eller ett par år.

Herr **RUBBESTAD**: Herr talman! Jag måste bekänna, att den debatt som hittills har förts har varit ganska angenäm för mig, då det betonats från så många håll, att man måste iaktta all möjlig sparsamhet. De tonerna har jag ofta förkunnat från denna talarstol utan att de som nu ha yttrat sig ha velat lyssna. När det är så stor betänksamhet nu, hoppas jag i framtiden kunna vinna större förståelse. Jag förmodar nämligen, att denna betänksamhet inte bara skall rikta sig mot en viss klass utan mot utgiftsökningar för staten även på alla andra områden.

Herr Severin ville nyss göra gällande, att det inte finns utrymme för någon standardhöjning i det kommande och att om man nu beslutar den löne reglering för prästerna som här föreslås, skulle prästerna få en lönehöjning av 15 procent. Herr Severin är väl ändå medveten om att de löneökningar som kommo statstjänarna till del år 1946 och 1947 uppgingo till mera än 20 procent, och även de löneökningar som kommo industriarbetare och andra som äro verksamma i förvärvslivet till del belöpte sig till bortåt 25 procent.

När det nu talas om att stabiliseringspolitiken är i fara om prästernas löneläge ändras, vill jag fråga dem som så energiskt gå emot förslaget, om de vilja att prästerna skola stå i en särställning i förhållande till alla andra grupper. Svara de ja på den frågan, förstår jag hela deras resonemang. Jag begriper då att de inte vilja att prästerna i likhet med alla andra skola ha lönehöjning, men om de svara nej, då faller allt deras prat om stabiliseringen. Det är så som statsministern och statsrådet Quensel ha betonat, att detta är den sista gruppen som är föremål för löneroglering, och det är självklart att det kostar en del. Det belopp som här är angivet i propositionen, 9,3 miljoner kronor, är stort, men av detta belöpa sig 1,8 miljoner på pensionerna och på lönerogleringen bara 7,6 miljoner. Vi hörde också av statsrådet Quensel, att av dessa 7,6 miljoner ungefär 2,6 miljoner hänföra sig till de sociala förmåner, som det är meningen att prästerna skola få och som andra statstjänstemän redan nu ha. Jag förmodar att åtminstone en statstjänsteman som herr Pauli, som står för reservationen, inte vill att prästerna skola stå i särställning och inte ha samma sociala förmåner som andra tjänstemän i vårt land. Om man bedömer denna fråga objektivt, kommer man nog till en helt annan uppfattning än de ha kommit till, som yrka avslag.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

Det har tidigare betonats av flera talare, att avlöningssystemet för prästerna är ett av de mest invecklade lönesystemen vi ha i detta land, och riksdagen har många gånger, senast 1947 och 1948, uttalat, att det bör komma till stånd en ändring. Det är därför den kommitté, som har sysslat med prästernas lönefråga, har kommit fram med sitt förslag och Kungl. Maj:t har lagt fram denna proposition. Jag skulle ha önskat att Kungl. Maj:t hade följt kommitténs förslag när det gäller inplacering i lönegrad av de olika befattningshavarna. Det är inte tu tal om att vi inom kommittén ha bemödat oss så mycket som möjligt att finna den lämpligaste inplaceringsgrunden.

Herr Mårtensson i Uddevalla var ju ledamot av 1945 års lönekommitté, som föreslog löner för de statsanställda. Jag vågar försäkra, att ordföranden i denna kommitté, landshövding Westling, är den man i detta land, som bäst behärskar lönefrågor och bäst vet vad som kräves av olika befattningshavare. Ingen är mera kapabel än han att bedöma, vilket som är det rätta löneläget för den ena eller den andra gruppen. Under hela sin verksamhet i civilförvaltningen har han undersökt vilka uppgifter olika tjänstemän ha och vilken lönegrad som är lämpligast för dem. Även jag har sysslat åtskilligt med lönefrågor. Jag har deltagit i en mängd löneutredningar och anser mig därför inte vara alldeles okunnig på området, och de övriga ledamöterna av kommittén besitta en hel del sakkunskap på detta område. Jag anser därför, att Kungl. Maj:t borde ha lagt fram det förslag som utredningen kom med. Det hade varit den säkraste grunden för ett rättvist bedömande av prästernas löneläge.

Jag har nu i riksdagen väckt en motion, i vilken jag har tillstyrkt bifall till kommitténs förslag. Jag trodde det skulle vara möjligt att i utskottet vinna gehör för detta förslag, men då jag märkt att detta inte varit möjligt, har

jag inte utarbetat något särskilt förslag, och jag finner det meningslöst att här i kammaren ställa något yrkande i den riktningen. Jag måste då, när det gäller lönegradsplaceringen, i stort sett följa utskottet, trots att jag hyser rätt stora betänkligheter. Det system som kommittén föreslog var enklare. Det tillgodosåg på ett bättre sätt önskemålen om att få anslutning från lägre lönegrader uppåt som man i övrigt brukar ha i civilförvaltningen.

Det har här sagts att vi föreslagit en alltför hög lönegrad för komministrarna, Ca 26. Jag är emellertid av den bestämda uppfattningen, att vilken revision av lönegradsplaceringen som än kan ifrågakomma kommer den inte, om den är objektiv, att jäva det förhållandet, att om den stora gruppen komministrar stå i 26 lönegraden, kunna läroverkslärarna inte komma i högre lönegrad. Enligt min mening bör det vara högre placering av komministrarna än av läroverkslärarna, ty läroverkslärarna ha ju inte tjänstgöring mer än tre fjärdedelar av året, under det att prästerna tjänstgöra nästan hela året. De äro ju inte såsom andra befattningshavare berättigade till ovillkorlig semester, utan de få ofta tjänstgöra hela året, och man kan räkna med att prästerna genomsnittligt måste arbeta 20 procent mer än läroverksadjunkterna. Tar man hänsyn till detta, förstår var och en, att det vore lämpligt med en högre lönegradsplacering för komministrarna än för läroverksadjunkterna. Utbildningen för båda kategorierna är ungefär densamma.

Det argument om revision av tjänsteförteckningen som har spökat här i dag kunna herrarna ta med ro. Jag tror inte det blir någon som helst ändring i det förhållandet för flertalet tjänstemän om vi i dag fatta beslut i enlighet med utskottets förslag. Det påpekas vidare, att det föreligger förslag att byråcheferna skulle flyttas upp i Ca 37. Jag vill redan nu säga, att jag inte anser

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

det vara berättigat med en dylik uppflyttning, och till det förslaget har riksdagen möjlighet att säga nej. När det skall behandlas hoppas jag denna sparsamhetssträvan visar sig hos de herrar, som nu så ivrigt slå vakt kring stabiliseringspolitiken.

Då vi i dag besluta, att det skall anstå med prästernas löne reglering till dess lönestoppet hävs, vill jag påpeka, att det är en behandling som i rätt betydande utsträckning skiljer sig från behandlingen av andra grupper. Statsministern har pekat på behandlingen av övningslärarna. De äro inte fler än prästerna, och en löneförbättring för dem med cirka 7 miljoner kronor per år tog man utan att säga, att detta kunde anstå tills lönestoppet hävts. Detsamma gäller kyrkomusikerna. Riksdagen accepterade en löneförbättring för 2 500 kyrkomusiker, trots att inte mindre än cirka 1 700 voro folkskollärare, som genom löne regleringen fått en ganska stor lön. Detta skall förmodligen träda i kraft nästa år. Där har man alltså inte infört någon villkorlig bestämmelse för ikraftträdandet, och jag tycker det går litet långt när man här vill slå in på en annan linje när det gäller prästerna. Även de borde komma i åtnjutande av en löne reglering snarast möjligt likaväl som alla andra grupper. Det belopp det här rör sig om utgör en så försvinnande liten del av statsutgifterna, att ingen skall inbilla sig, att det påverkar stabiliseringspolitiken.

Statsministern gjorde en viss tolkning av utskottets utlåtande beträffande ikraftträdandet, och jag vill säga, att det nog inte förhåller sig riktigt så som statsministern tänkte sig. Utskottet har förutsatt, att det visserligen skall framläggas en ny proposition med det nya reglementsförslaget utarbetat i detalj, men riksdagen har fattat principbeslutet, och det är inte meningen att den skall ytterligare yttra sig om när ikraftträdandet bör ske. Det bör bedömas av Kungl. Maj:t med hänsynstagande till

förhållandena på andra områden. Om statstjänstemännen i övrigt få en lönehöjning, exempelvis genom att dyrtidstillägget höjes från 12 till 20 procent, då anse vi, att lönestoppet på sätt och vis är hävt, och då bör förbättringen träda i tillämpning också för prästerna.

Jag förstår att motståndet mot förslaget om prästlönerna bottnar i den agitation, som vissa tidningar målmedvetet ha drivit, en propaganda, som är byggd på synnerligen oriktiga föreställningar. Det är ett drygt ansvar som vilar på pressen när den med oriktiga medel vill försöka inge folk föreställningar, som inte alls överensstämmer med det verkliga förhållandet. Herr Spångberg talade i sitt anförande om den oro som råder ute i bygderna. Han pekade på en artikel i en storstadstidning, som en landsortspräst hade skickat in. Ja, herr Spångberg, jag läste också den artikeln, men jag lade märke till att den inte var signerad. Det var en anonym insändare, och man förstår nog hur det går till när en tidning tar in en sådan insändare. Det kan vara en meningsfrände till herr Spångberg och herr Severin som står bakom den. Sådana anonyma insändare äro inte mycket att tro på. Jag skulle önska, att den stora allmänheten ville bedöma frågan litet mera självständigt utan att låta påverka sig av tidningspressen.

Herr Henrikssons anförande lyssnade jag på med stort intresse. Vi veta ju, att herr Henriksson på ett speciellt sätt företräder tjänstemännen — han är ombudsman i en tjänstemannaorganisation — och det var mycket intressant att få höra hans anförande. Han var en av dem som motionerade om avslag när propositionen lades fram, och jag hade därför väntat ett mycket skarpare utfall från hans sida. Han betonade emellertid, att kritiken mot detta förslag har skjutit över målet, och han sade, att löneutvecklingen har varit till nackdel för prästerna under den senaste tiden. Det är en rätt långt gående bekännelse

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

av en motståndare till förslaget, och jag tycker herr Henriksson lika gärna kunde vara med om bifall. Den hittillsvarande eftersläpningen för prästerna skulle avhjälpas om riksdagen bifaller propositionen, och prästerna skulle bli mera rättvist ställda i förhållande till andra grupper. Jag förmodar att herr Henriksson vid litet närmare övervägande kommer till den åsikten, att det är lämpligt att rösta för bifall till propositionen och utskottets utlåtande. Det gjordes också en jämförelse mellan biskoparna och landshövdingarna. Jag vill minnas att det var herr Henriks-son som sade, att man på 1860-talet skulle gjort denna jämförelse. Men, herr Henriksson, det var så sent som 1936 efter en proposition av dåvarande statsrådet Engberg som man beslöt denna likställighet mellan biskopar och landshövdingar! Det är alltså inte mer än 13 år sedan. Nu har det emellertid på grund av prästerskapets eftersläpning blivit så att biskoparna, som då ansågos böra vara jämbördiga med landshövdingarna, ha blivit långt efter. Det är ett typiskt exempel på hur eftersatt prästerskapet blivit. Jag tycker som sagt, att om ni inte vilja särskilt gradera denna kår av tjänstemän, skulle ni kunna vara med om att skapa rättvisa för dem.

När herr Olsson i Mellerud gör gällande, att landshövdingarnas arbetsbö-
rda har ökat så mycket, vill jag säga till herr Olsson, att visst har det blivit en ökning i länsstyrelserna, men landshövdingarnas arbete har inte blivit nämnvärt utökad. Det är i stället tjänstemännen, som ha utökats, och detta har gjort att landshövdingarna i stor utsträckning kunnat hålla sig utanför landets gränser och ändå uppehålla sitt ämbete under lång tid. Andra landshövdingar, som sköta offentliga uppdrag, äro borta ifrån sina hemlän månadtals utan att det är någon risk, men detta går inte för en biskop, herr Olsson i Mellerud. Han måste sköta sina göromål undan för

undan. Beträffande utbildningen är det också en kolossal skillnad. En grovarbetare, som har gott munläder, kan bli landshövding, men det går inte lika lätt att bli biskop. Härtill fordras en grundlig utbildning. Därför skola vi i detta fall inte göra de jämförelser, som herr Olsson i Mellerud ville göra.

Sedan några ord till herr andre vice talmannen. Han talade på ett synnerligen intresserande sätt för sin motion och framhöll särskilt svårigheterna med prästvalsbestämmelserna och menade, att man inte skall rucka på dessa och gå emot församlingarnas berättigade intressen. Jag ger honom rätt i detta. Men strax efteråt kom herr andre vice talmannen in på att vi måste ha en kraftig omreglering av pastoraten. Detta ville han sätta i första rummet, innan han gick med på en lönereglering. Jag måste säga att församlingarnas vilja till motstånd blir säkerligen minst lika stor, när det gäller att draga in prästerskapet och organisationen i pastoraten som i fråga om prästvallagen och dess bestämmelser. Jag skulle önska att riksdagen kom ihåg, vad den uttalade i våras vid kyrkomusikerorganisationens genomförande. Då var det också tal om en viss omorganisation med indragning av vissa kyrkomusiker, men då sade utskottet, att det inte ville vara med om detta. Utskottet yttrade i stället: »Utskottet vill i detta sammanhang framhålla betydelsen av att församlingarnas egen mening beaktas så att sammanslagningar och uppdelningar icke beslutas mot de berörda församlingarnas vilja utan tungt vägande skäl.» Det var första lagutskottet som skrev detta, och riksdagen accepterade detta uttalande utan erinran.

Jag tror det är fullt riktigt att betona detta, ty vi skola inte inbilla oss att det går så lätt att få en ny organisation på det prästerliga området. Det kommer att bli mycket motstånd. Att det behöver vara en viss omreglering, där den nya kommungränsen skär ett

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

pastorat, äro vi allmänt på det klara med, och vi kunna eventuellt acceptera att de allra minsta pastoraten på något sätt sammanslås. Men detta är en fråga, som får ses på mycket lång sikt, och vi skola inte tro att det går i en handvändning att göra något åt denna sak. Jag tror därför att det är klokt att man inte forcerar detta ärende.

I detta sammanhang vill jag göra ett förklarande uttalande till utskottets utlåtande på s. 69 angående pastoratens omreglering. Utskottet säger: »I samband härmed vill utskottet understryka vikten av att en rationalisering av pastoratsindelningen snarast kommer till stånd. Härvid bör framför allt eftersträvas, att de nu till icke ringa antal förekommande alltför små pastoraten genom indelningsändringar bringas att uppgå i större enheter. Det synes lämpligt att i görligaste mån hänsyn tages till indelningen i borgerliga kommuner, sådan densamma kommer att gestalta sig enligt den nyligen beslutade reformen.»

Den sista meningen kan, om man inte känner närmare till saken, tolkas såsom om den nya pastoratsindelningen skulle syfta till pastorat av samma storlek som de nya storkommunerna. Så är inte meningen, utan man skall taga hänsyn till dem i den mån en pastoratsgräns bryts av en ny kommungräns.

Herr talman! Det har här anförts en hel massa saker som skäl för att avslå propositionen. Herr Olsson i Mellerud hade ytterligare ett skäl. Han menade att bostadsersättningen inte var rättvist avvägd, utan att det borde vara en klassificering i enlighet med vad som gäller för folkskollärare. Vi ifrån bygderna som sett, hur det gick till med denna klassificering, ha märkt att den väckt åtskillig irritation, och i prästlönekommittén ha vi därför ansett lämpligt att man finge en enklare form för detta med bestämmande av ett särskilt belopp för komminister och ett särskilt belopp för kyrkoherde med

hänsyn till de olika ortsgrupperna. Det är nämligen inte så med prästgårdarna som med skollärbostäderna, att det är ett någorlunda lika antal rum i varje. Vi ha prästgårdar som växla från två rum och kök upp till 21 rum och kök, och det är självklart att det inte går att klassificera dem med hänsyn till de olika prästgårdarnas storlek. Kommittén föreslog därför — vilket också Kungl. Maj:t gått in för i propositionen — att kyrkoherde skall lämna ersättningen för 6 rum och kök och komminister för 5 rum och kök och att detta skall vara lika för alla.

Det är ju på det sättet att standarden i stort sett är ganska god beträffande prästernas bostäder. Det hålls syn vart tionde år. Om det är någon brist då, blir det föreskrivet att det skall vidtagas ändringar. I regel äro därför prästgårdarna i gott stånd. Vi ha funnit denna metod enkel. Den är också lämplig ur den synpunkten att en präst, som söker en befattning, vet att de med tjänsten förenade förmånerna inte ändras i den ena eller andra riktningen, utan att det är stadgat att det och det avdraget måste han finna sig i såsom betalning för bostaden. Jag tror det är en enkel och därjämte tillräckligt rättvis gradering av prästgårdarna som är föreslagen. Jag anser därför att det inte finns något som helst skäl för ett uppskov för den sakens skull.

Beträffande finansieringen, som vissa talare varit inne på, har ju Kungl. Maj:t inte tagit ställning utan sagt, att den frågan får övervägas av prästlönekommittén under det kommande arbetet. Jag är viss om att det kommer att finnas utvägar, varigenom man kan lösa denna sak. Vi ha ju sett i propositionen, att kostnaden för den allmänna kyrkoavgiften vid ett genomförande av propositionen skulle medföra en utdebitering av 15,52 öre per skattekrona. Det är ju 15 öre som nu är norm, och det har visat sig att skatteunderlaget ökat ganska kraftigt under de två sista

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

åren. 1947 ökade det med 11 miljoner skattekronor. 1948 har det ökat med ytterligare cirka 14 miljoner skattekronor. Därför kan man räkna med att det icke behövs någon nämnvärd ökning av de 15 örena per skattekrona för den allmänna kyrkoavgift, som nu utgår, men skulle så vara fallet blir det en ganska obetydlig höjning som erfordras. Den saken få vi emellertid taga ståndpunkt till, när riksdagen nästa gång får sig förelagd tillämpningspropositionen.

Herr talman! Av vad jag nu sagt framgår, att jag i stort sett ansluter mig till utskottets förslag, även om jag hade önskat att löneställningen beträffande kyrkoherdar och komministrar hade varit en annan. Sådant som läget nu är ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Jag skall be att få korrigera en uppgift av herr Rubbestad, som han gav under sitt anförande. Han upplyste nämligen kammarens ledamöter om att industriarbetarna fått en löneökning av 25 procent från 1947 till 1948. Jag vet nu inte vilka statistiska källor, som stå till herr Rubbestads förfogande. Jag tittade emellertid i Sociala Meddelanden rörande industriarbetarlönernas förändringar och fann, att de från 1947 till 1948 stigit från index 172 till 189, d. v. s. med 17 enheter eller ungefär 10 procent.

Nu kan naturligtvis herr Rubbestad säga, att det är ingenting att tala om, om det är 10 eller 25 procent, och förmodligen har han trots all sin sparsamhet resonerat på detta sätt, när han suttit i prästlönekommittén, och förmodligen också här.

När emellertid herr Rubbestad till kammarens ledamöter uttryckte förhoppning om att människorna inte skola låta sig påverkas av tidningarna, vill jag komplettera detta med att kam-

marens ledamöter inte skola låta sig påverka av herr Rubbestads oriktiga statistiska uppgifter.

Herr HENRIKSSON (kort genmäle): Herr talman! Herr Rubbestad förstår nog själv att han drog litet förhastade slutsatser, när han trodde att han skulle kunna övertyga mig att rösta på propositionen i denna fråga.

När jag i mitt tidigare anförande konstaterade, att löneutvecklingen var mindre fördelaktig för prästerna, så var detta ett konstaterande. Det behöver emellertid inte leda till att man därför måste acceptera de löneställningar, som här ha föreslagits och som enligt min och många andras mening äro alltför fördelaktiga framför allt när det gäller det högre prästerskapet.

Om vi icke ha möjlighet, herr Rubbestad och jag, att bli eniga i denna lönefråga, kan det tänkas att vi kunna bli eniga i fortsättningen, om den omvändelse, som kännetecknar herr Rubbestads inställning till lönefrågorna i dag, också kommer att stå sig, när vi komma att behandla frågor av detta slag för andra grupper.

Herr Rubbestad erinrade om att den jämförelse, som jag tidigare gjort mellan löneställningen för biskopar och landshövdingar, inte var av äldre datum än sedan 1936. Det är riktigt. Då jämförde man sista gången, men då konstaterade man bara att det på 1860-talet varit en likställighet och att den alltjämt skulle gälla.

Statsministern sade tidigare, att det var vi som gjorde oss skyldiga till inkonsekvens när vi gjorde jämförelse mellan löneställningarna. Jag menar att inkonsekvensen ligger däri, att man oavsett den samhällsutveckling, som ägt rum, säger att biskopar och landshövdingar skola vara likställda utan att ingå på en realprövning, om arbetsuppgifterna äro av sådant slag, att de båda kategorierna böra ha lika löne-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

ställning. Det har man inte gjort vare sig i utredningens betänkande eller i propositionen, där man går förbi denna fråga med endast ett par rader.

Slutligen vill jag gent emot herr Rubbestad säga, då han menar att vi, som tala emot utskottets förslag, ha låtit oss påverka av det som skrivits i tidningspressen, att vi ha ju lika stora möjligheter att göra en saklig värdering av denna fråga som herr Rubbestad har haft.

Herr SPÅNGBERG (kort genmäle): Herr talman! Herr Rubbestad tvivlade på att det citat jag anförde från en tidningsartikel, skriven av en kyrkoherde, verkligen var äkta. Han sade, att man vet ju, hur det går till på tidningarna, när sådana saker komma in.

Jag vet inte, vilka erfarenheter herr Rubbestad har i detta fall, och jag vet inte hur det går till på bondeförbundets tidningsredaktioner, men jag känner till, vilken kyrkoherde det är som har skrivit den av mig citerade artikeln. Herr Rubbestads anförande i detta fall vittnar bara om hur lättsinnigt han bygger sin motivering, och jag ber att få tillbakavisa den insinuation, som har framslungats från herr Rubbestads sida.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Beträffande hur det går till på bondeförbundets tidningar jämfört med övriga vill jag säga till herr Spångberg, att jag tror att det går till där som på andra ställen. Om det var en kyrkoherde, som skrivit det som stod i tidningen, var det en konstig kyrkoherde.

Till herr Henriksson vill jag säga, att jag kommer naturligtvis att bedöma de övriga statstjänarnas krav och önskemål med hänsyn till det uppkomna läget och kommer att pröva dem fullt objektivt som jag alltid brukar göra.

När sedan herr Henriksson säger, att biskopar och landshövdingar ha varit

lika lönegradsplacerade före 1936, så är det alldeles fel. Det var en kolossal skillnad t. o. m. mellan de olika biskoparna före 1936.

Till herr Severin vill jag säga, att alla de uppgifter som jag nämnde om lönehöjningar kan man studera i proposition 286 vid 1948 års riksdag, den s. k. nationalbudgeten. Där finnas siffrorna.

Herr SPÅNGBERG (kort genmäle): Herr talman! Herr Rubbestad trodde, att det var en konstig kyrkoherde som hade skrivit denna artikel. Nej, jag kan försäkra att det är en kyrkoherde, som kan bedöma detta läge, vilket även framgår av hans artikel, och hans uppfattning delas av majoriteten av folket i detta land.

Herr OLSSON i Mellerud: Herr talman! Herr Rubbestad kritiserade den invändning jag hade gjort mot jämställdheten mellan landshövdingar och biskopar och ansåg den ohållbar. Jag har givetvis ingen möjlighet att kunna omvända herr Rubbestad. Det är ett personligt bedömande, vilken funktion som kan vara viktigast i samhällslivet, men utan att underskatta biskoparnas uppgifter förefaller det mig, som om herr Rubbestad behandlade landshövdingarnas uppgifter synnerligen lättsinnigt.

Jag känner till att landshövdingarna under senare tid genom sitt ordförandeskap i länsarbetsnämnderna ha möjlighet att följa hela länets näringsliv på alla dess pulserande punkter och få ingripa med sina initiativ — om det är något till karlar i varje fall — så fort det gnisslar på någon punkt. Jag är säker på att denna lilla del av landshövdingarnas ökade arbetsuppgifter är av det slag, att den kräver ett mycket kvalificerat omdöme.

Herr Rubbestad säger i fråga om bo-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

stadsersättningen, att den metod, som man från utskottets sida valt, har den fördelen att man kommer fram till en viss enkelhet. Jag skall villigt erkänna, att den metod, som man använder, karakteriseras särskilt av enkelhet, men jag är tämligen övertygad om att med det oerhört skiftande bostadsbestånd, som vi där ha att göra med, kommer det att bli omöjligt att med denna metod skapa rättvisa mellan de olika befattningshavarna. Jag är också tämligen säker på att för staten kommer det att bli en mycket dyr affär.

Herr Rubbestad vet, att när vi på andra områden genomfört bruttolönsprincipen, ha vi varit mycket angelägna om att det i dessa överenskomelser om bruttolöner inte skulle ligga liksom dolda löneförmåner av naturslag. Det är denna vettiga och kloka princip som jag hävdar, när jag vill att man skall använda ett bostadsorgan. Vi ha ju redan ett för lärarpersonalen. Det vore väl ingen svårighet att sammansätta detta på lämpligt sätt och ge det en sådan utformning, att det skulle kunna fylla uppgiften även i detta fall.

Herr FAGERHOLM: Herr talman! Det är redan mycket sagt i denna fråga — kanske några tycka att det t. o. m. är för mycket sagt. Jag skall därför begränsa mig till några få punkter i utskottets förslag. Jag kommer att ta upp frågan om förflyttningsskyldigheten och rationaliseringen av pastoratsindelningen, och jag kommer även att beröra frågans sammanhang med den allmänna ekonomiska stabiliseringspolitiken.

I fråga om förflyttningsskyldigheten och rationaliseringen av pastoratsindelningen vill jag säga, att det enligt min mening är viktigt och angeläget, att en sådan rationalisering kommer till stånd. För att rationaliseringen skall kunna genomföras fordras emellertid två saker, nämligen att prästerna åläggas skyldighet att tåla förflyttning och att

prästvalslagen ändras så att förflyttning blir möjlig. I den första frågan, skyldigheten att förflyttas, den anställningsrättsliga sidan av saken, kunna vi besluta här i riksdagen. I den andra frågan, kyrkolagstiftningsfrågan, fordras ju kyrkomötets medverkan. Den naturliga ordningen vid behandlingen av dessa två frågor är, att man först reder ut den anställningsrättsliga frågan. Göra vi inte det, torde förutsättningarna för att få kyrkomötet med på ändringar i de andra frågorna vara ganska små, och i så fall skulle en rationaliseringsplan inte kunna genomföras. Jag har velat understryka detta för att för min del motivera, varför jag inte anser, att man på de grunder som från vissa håll åberopats, nämligen att prästvalsbestämelsema måste ändras, skall uppskjuta behandlingen av denna proposition.

Vad sedan beträffar den samhällsekonomiska stabiliseringspolitiken lyssnade jag med mycket stort intresse på herr Olssons i Mellerud anförande i dag på morgonen. Som det mesta herr Olsson säger var det klokt och välbalanserat och genomtänkt. Men jag måste, trots att jag hyser den allmänna uppfattningen om herr Olssons i Mellerud uttalande i denna fråga, anmäla en mot honom avvikande mening. Herr Olsson i Mellerud säger, att han har erfarenhet av hur det här förslaget psykologiskt kan verka. Han har erfarenhet som — om jag uppfattade honom rätt — ordförande i någon interkommunal förhandlingsorganisation eller vad det nu var. Herr Olsson i Mellerud, jag har också erfarenhet om denna fråga, men från en helt annan utgångspunkt. Jag har till yrke och uppgift att vara ombudsman för en löntagarorganisation, och den löntagarorganisation jag företräder kommer att prolongera sina avtal oförändrade eller i stort sett oförändrade vid det stundande årsskiftet. Det skulle ju då vara naturligt, om jag jag skulle ha tyckt, att en sådan här åtgärd som förslaget om prästlönebe-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

stämmeelserna skulle varit ganska otrevlig, men jag har för min del inte sett saken så. Jag har inte varit tveksam.

I utskottsutlåtandet står det ju — jag citerar ordagrant, att »förslaget enbart syftar till att uppdraga de närmare riktlinjerna för en blivande reglering av prästlönerna. Ett bifall till förslaget innebär icke någon omedelbar höjning av lönerna; för att den tillämnade reformen skall kunna bli verklighet, erfordras ett nytt beslut av riksdagen, och utskottet förutsätter såsom självklart, att löne regleringen icke kommer att genomföras, så länge lönestoppet består.» Detta synes mig vara klara ord. Jag har uppfattat utskottsutlåtandet på precis samma sätt som hans excellens statsministern, och därför har jag varit med om utlåtandet. Det är alldeles klart, att om vi i dag fatta ett beslut i enlighet med det föreliggande förslaget, är därmed frågan om lönegrads placeringen som sådan löst. Däremot är frågan om när systemet skall genomföras givetvis beroende av en realprövning. Skulle det, när frågan kommer upp, visserligen inte längre vara lönestopp men en helt annan situation i fråga om den svenska samhällsekonomin, som skulle nödvändiggöra andra överväganden eller stor återhållsamhet, synes det mig fullkomligt självklart, att riksdagen måste ta detta med i bedömandet, när man skall avgöra, om förslaget skall träda i kraft eller inte.

Det föreligger mycket starka praktiska skäl för att man skall förfara på det sätt som regeringen här har föreslagit, nämligen att göra den uppdelningen av detta lagstiftningsarbete, att man först tar den så att säga principiella delen. Herr Mårtensson i Uddevalla och herr Rubbestad och andra medlemmar av lönekommittén ha i utskottet givit klart belägg för att det är praktiska skäl som tala för detta förfaringsätt. Lönestoppet kan ju inte innebära — det måste väl även de som talat mot detta förslag medge — att

all löneplanering, all verksamhet för att reda ut lönesystem och vad därmed sammanhänger skall stoppas upp. Riksdagen kan ju inte under denna tid lägga armarna i kors, när det gäller sådana frågor, vilka ofta äro mycket tidsödande. Det måste väl räcka med att riksdagen klart och tydligt säger ifrån, att den ekonomiska effekt, som en löne reglering skulle medföra, inte får inträda, förrän den samhällsekonomiska situationen förändrats.

Jag skulle vilja sluta med att säga, att om de, som drivit fram en opinionsstorm mot detta förslag på olika håll ute bland löntagarorganisationerna och i pressen, i stället hade använt sin tid till att upplysa om hur saken verkligen ligger till på det sätt t. ex. som hans excellens statsministern upplyst oss om i dag, skulle man inte haft denna opinionsstorm. Det är detta angrepp mot förslaget, som skapar de skadliga verkningarna av förslaget, inte förslaget som sådant. Vi måste enligt min bestämda uppfattning även under lönestoppstider ha möjlighet att fortsätta att arbeta med planering i fråga om löner och sådant. Det väsentliga är ju, att vi inte genomföra några höjningar, och det har ju ingen ifrågasatt.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Det kan ibland ha sitt intresse att kontrollera herr Rubbestads statistiska uppgifter. Jag erinrade nyss i en replik om att medan han gjorde gällande, att industriarbetarlönerna från 1947 till 1948 stigit med 25 procent, visade socialstyrelsens index ungefär 10 procents ökning. Han hänvisade mig då till propositionen 1948:286. Jag gick därför efter denna proposition och titade i den och fann, att nationalbudgetdelegerades beräkningar sluta på en höjning inte av 25 procent mellan 1947 och 1948 utan av 7 procent, så-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

ledes 3 procent mindre än socialstyrelsens.

Herr RUBBESTAD (kort genmäle): Herr talman! Med anledning av det sista yttrandet av herr Severin ber jag honom att läsa vad som står på s. 52 Bilaga B till Kungl. Maj:ts proposition nr 286. Då skall han finna, att industriarbetarlönerna höjdes med 17 procent 1947 och med 7 procent 1948. Det blir alltså 24 procent.

Herr MÅRTENSSON i Uddevalla: Herr talman! Jag förstår den tveksamhet, som gör sig gällande i denna fråga, men i anslutning därtill vill jag framhålla, att här är det endast frågan om ett principbeslut och att frågan således ånyo måste föreläggas riksdagens prövning, innan beslutet kan träda i kraft. Jag vill därför understryka vad statsministern tidigare har framhållit, nämligen att innan någon löne reglering enligt detta förslag kan träda i kraft, måste först riksdagen fatta definitiva beslut. Jag utgår vidare ifrån att frågan inte kommer att föreläggas riksdagen för slutlig prövning, förrän de ekonomiska förutsättningarna för reformens genomförande föreligger.

Här har talats ganska mycket om det ekonomiska läge, som landet kan befinna sig i om några år, och jag förutsätter, att om det ekonomiska läget skulle bli svårartat, så kommer denna fråga inte heller att föreläggas riksdagen. Jag vill tillägga, att det ekonomiska läget kan bli så svårartat, att även lönefrågor för andra tjänstemannagrupper kunna bli föremål för en viss omprövning.

Herr andre vice talmannen nämnde något om finansieringen av detta förslag, och han ansåg, att den var en av de svagaste punkterna i förslaget. Ja, herr talman, jag skall gärna erkänna, att finansieringsfrågan inte har hunnit utredas på ett tillfredsställande sätt. Med anledning därav vill jag emellertid

ställa den frågan, hur det skulle funnits möjlighet för kommittén att fullgöra den beställning riksdagen har gjort såväl 1947 som 1948 och som gick ut på att prästlönekommittén skulle påskynda sitt arbete så att prästlönefrågan snarast möjligt kunde föreläggas riksdagens prövning. Om kommittén skulle gått in för att göra en omfattande utredning om finansieringsmöjligheterna, så är jag rädd för att det hade dröjt ytterligare några år, innan frågan hade kunnat ligga på riksdagens bord.

Nu görs det i denna debatt gällande, att det föreliggande förslaget är alltför omfattande och alltför kostsamt. Ja, om man ser på det belopp av mellan 9 och 10 miljoner kronor som det skulle kosta, om förslaget helt skulle genomföras, så är det ju en ganska betydande summa. Men jag tror ändå, att det skulle bli svårt att utarbeta ett förslag som bleve nämnvärt billigare, under förutsättning att prästerna skola behandlas på samma sätt som övriga statstjänstemän och beredas samma förmåner som dessa. Ifrån statsrådsbänken har i denna debatt redan framhållits, att prästernas löner för närvarande inte äro dyrtortsgraderade i hela sin utsträckning. Det förekommer heller inga ålderstilllägg för de prästerliga befattningshavarna, och deras sociala förmåner, pensioner o. s. v. äro inte heller anpassade efter de grunder som för närvarande äro gällande för statstjänstemännen. Det är just anpassningen efter de för övriga statstjänstemän gällande bestämmelserna på de nu nämnda punkterna, som förorsakar de väsentligaste kostnadsökningarna.

Om vi se på den sammanlagda kostnadsökning som i propositionen beräknats för förslagets genomförande — nu har inte hela detta förslag framlagts — komma vi till en summa av 9 383 800 kronor. Om vi dela upp dessa kostnader, finna vi, att 1 800 000 kronor hänföra sig till pensionerna. Om prästerna skola ha sociala förmåner i samma ut-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

sträckning som övriga statstjänstemän, kostar det cirka 2 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Då återstår det något mer än 5 miljoner kronor. Större delen av dessa 5 miljoner kronor gå till dyrortsgradering av lönerna och till ålderstillägg. Om vi studera propositionen och även utskottets utlåtande, så finna vi, att om prästerna hade placerats i första löneklassen av de föreslagna lönegraderna, hade löneförbättringen blivit i medeltal för kyrkoherde 330 kronor, för komminister 440 kronor och för kyrkoadjunkt 700 kronor. En pastoratsadjunkt skulle efter 3 $\frac{1}{2}$ års tjänstgöring erhållit en löneförbättring av 1 100 kronor. Räkna vi ihop vad detta sammanlagt skulle innebära, finna vi, att 1 350 kyrkoherdar och 880 komministrar skulle fått en löneförbättring av tillhopa 832 700 kronor. Denna summa är inte så synnerligen svindlande. För de 346 kyrkoadjunkterna skulle löneökningen sammanlagt bli 242 200 kronor och för de 365 pastoratsadjunkterna efter 3 $\frac{1}{2}$ års tjänstgöring tillhopa 401 500 kronor. Sammanläggas dessa belopp komma vi till en summa av 1 476 400 kronor. Detta är den löneökning prästerna skulle fått, om de placerats i lägsta löneklassen i respektive lönegrader. Detta visar vad jag förut framhållit, nämligen att det är ålderstilläggen och delvis dyrortsgraderingen, som draga de största kostnaderna av de 5 miljonerna.

Nu kan man naturligtvis invända, att det kan ifrågasättas, om prästerna skola få tillgodoräkna sig ålderstillägg. Jag har emellertid den bestämda uppfattningen, att om prästerna skola beredas samma förmåner, samma rättvisa som övriga statstjänstemän, måste de ha rätt att tillgodoräkna sig ålderstillägg. I annat fall skulle det kunna inträffa, att en präst, som hade haft en tjänstgöring på 20—30 år, skulle placeras i lägsta löneklassen i respektive lönegrad och alltså fått samma löneställning som en nybliven befattningshavare. Jag kan verkligen inte finna, att det skulle ligga

någon rättvisa i ett dylikt system. Jag skall gärna erkänna, att jag inte är någon stor beundrare av prästerna, men så länge vi ha en statskyrka, måste vi även ha statskyrko-tjänstemän, och då skola vi även se till att dessa tjänstemän få samma behandling som övriga statstjänstemän få.

Här har även ställts frågan, om en biskop bör tillerkännas samma lön som en landshövding. Ja, detta är enligt min mening mycket tveksamt. Jag har den uppfattningen att en landshövding i regel har både större och svårare arbetsuppgifter än en biskop. Emellertid har det redan erinrats om att riksdagen 1936 beslutat, att biskoparna skola jämställas i lönehänseende med landshövdingarna, och när riksdagen fattat ett sådant beslut brukar det respekteras. Då skulle det väl ändå varit ganska egendomligt, om en kommitté, som hållit på att utreda frågan om prästlönerna, skulle framkommit med förslag om att biskoparna inte längre skulle jämsättas med landshövdingarna i lönehänseende. Det blir en fråga som Kungl. Maj:t och riksdagen i första hand få ta ställning till.

Herr Henriksson frågade om framläggande inför riksdagen av förslag om väsentlig höjning av lönerna till byråchefer, landshövdingar m. fl. skulle inverka på de löner som fastställas för prästerna. Jag vill med anledning därav bara hänvisa till vad utskottet säger på s. 70 i sitt utlåtande, där det understryker vad föredragande statsrådet har sagt i den frågan. Det innebär, att om det skulle framläggas proposition inför riksdagen om en väsentlig höjning av lönerna till vissa högre statstjänstemän — även till landshövdingar — så skall det inte ha någon direkt inverkan på de löner, som riksdagen i år fattar principbeslut om vad beträffar prästerna.

Vidare har det talats om pastoratsindelningen. Herr Spångberg gjorde gällande, att det hade varit lämpligast att först göra en indelning av pastora-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

ten och sedan fatta beslut om en löne-reglering för prästerna. Jag tror inte att den vägen är framkomlig. Frågan om indelningen av pastoraten måste underställas kyrkomötet, innan den kan föreläggas riksdagen, och jag har den bestämda uppfattningen, att den lämpligaste vägen att komma fram på, när det gäller denna fråga, är att först genomföra en löne reglering och sedan vidtaga en rationalisering av pastoratsindelningen. Herr Spångberg trodde, att en reglering av pastoratsindelningen efter det prästerna fått sin lönefråga löst skulle möta mycket motstånd från prästernas sida. Emellertid vill jag framhålla för herr Spångberg, att om vi se på löneställningen för kyrkoherdarna i de små pastoraten, finna vi, att de bli placerade i 27 lönegraden. Om man sammanslår pastoraten till betydligt större enheter än de nuvarande, kan man eventuellt utgå ifrån att kyrkoherdarna där komma att placeras i 29 lönegraden. Tror inte herr Spångberg, att kyrkoherdarna då komma att arbeta för en sammanslagning av pastoraten för att därigenom komma i åtnjutande av en högre löneställning? Beträffande pastoratsindelningen vill jag understryka vad utskottet skrivit, nämligen att en omfattande rationalisering bör företagas, och den måste igångsättas snarast möjligt. Det finns för närvarande ca 1 350 pastorat i landet. Efter kommunsammanslagningen kommer antalet borgerliga kommuner att minska från ca 2 350 till 800. Efter denna omorganisation av de borgerliga kommunerna förefaller det mig helt enkelt omöjligt att bibehålla den nuvarande pastoratsindelningen, utan pastoraten måste i största möjliga utsträckning anpassas efter de borgerliga kommunerna. Genomföres en sådan rationalisering, tror jag, att denna löne reglering för prästerna om 10 eller 15 år inte kommer att betyda några utgiftsökningar för staten.

Det skulle vara mycket att tillägga i

denna fråga, men jag skall, herr talman, inskränka mig till detta. Jag vill dock nämna ett par ord om ett yttrande av herr Edberg, vari han gjorde gällande, att det föreligger stora möjligheter att förbättra lönerna och anställningsvillkoren för de lägre prästerna. Jag har den bestämda uppfattningen, att det inte finns någon möjlighet att genomföra en ordentlig löne reglering för endast en grupp av dessa befattningshavare, utan skall det bli en löne reglering måste den ske i ett sammanhang. Menar herr Edberg kanske, att de lägre prästerliga befattningshavarna endast skola få ett provisoriskt lönetillägg? Ett sådant är naturligtvis möjligt att genomföra under förutsättning att ett tak fastställes, men menar herr Edberg med sitt inlägg att icke blott lönerna utan även semester och övriga förmåner skola regleras för dem och alltså det statliga löne- och tjänstereglementet tillämpas, vill jag säga, att det är omöjligt att genomföra, om man inte tar hela förslaget på en gång.

Herr talman! Jag har fogat en reservation till detta utskottsutlåtande. Det är nämligen så, att utskottet på en punkt har velat gå längre än Kungl. Maj:t. Utskottet har delvis bifallit motionerna I: 318 och II: 405. Detta medför en utgiftsökning utöver vad som föreslagits i propositionen på ca 32 000 kronor. Jag kan emellertid inte finna, att det i nuvarande läge är lämpligt och försvarbart att ytterligare öka utgifterna på detta område, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring däri som jag har föreslagit i min till utskottsutlåtandet fogade reservation, vilket innebär ett avslag på motionerna I: 318 och II: 405.

Herr SEVERIN (kort genmäle): Herr talman! Jag vet inte, om kammarens ledamöter äro lika intresserade av statistiska studier som herr Rubbestad och

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

jag. Det replikskifte, som här förekommit mellan honom och mig, är emellertid en utmärkt illustration till det gamla ordspråket, att det finns tre sorters lögn: vanlig lögn, förbannad lögn och statistik.

I sitt senaste anförande hänvisade herr Rubbestad beträffande inkomststegringarna till s. 52 Bilaga B till propositionen 1948:286. Om jag fattade honom rätt talade han i sitt föregående anförande om stegringen från 1947 till 1948, men i sitt sista anförande tog han även med 1946. Det gör emellertid detsamma. Han hänvisade nu som sagt till s. 52 i nämnda bilaga. Där finns en tabell med rubriken »Inkomstsummor åren 1943—1948». Den gäller inte lönerna utan inkomsterna, och jag förmodar, att alla inse, att det är skillnad mellan en lönesats och en inkomstsumma. På s. 52 i bilagan står följande: »Såsom framgår av tabellerna skulle den totala inkomstökningen 1947 ha uppgått till omkring 1 600 miljoner kronor eller 12 %. Denna skulle praktiskt taget helt ha kommit på löntagarna, vilkas inkomstökning därigenom procentuellt blev något större, eller 15 %. För 1948 synas löntagarinkomsterna stiga med omkring 1 160 miljoner kronor eller 10 %, ...» Det är inte fråga om lönesatserna utan om den totala summan utbetalda löner, vilken summa naturligtvis kan stiga högt, även om lönesatserna för övrigt äro oförändrade, herr Rubbestad. Om t. ex. tio man arbeta på samma ställe och ha 100 kronor var i veckan och man anställer ytterligare tio man med samma lön stiger lönesumman med 100 %, men lönesatsen blir oförändrad. Det är detta herr Rubbestad inte begripit eller inte velat begripa. Vill han ha reda på lönesatsen, bör han läsa s. 49 i bilagan, där det står: »Man finner alltså att 1948 års lönenivå för industriarbetare ligger sammanlagt ca 7 % högre än genomsnittet för kalenderåret 1947, även om någon nämnvärd uppåtgång i löne-

nivån inte skulle inträffa efter februari 1948.» Det var alltså lönenivån, inte den totala lönesumman.

Herr **RUBBESTAD** (kort genmäle): Herr talman! Även om det är lönesumman, som där avses, är det ändå lönen, som är det väsentliga, och inte vill väl herr Severin göra gällande, att folk mängden här i landet från 1946 till 1948 ökat med 25 %? Löneökningen var ju 25 %. Jag förmodar, att herr Severin väl ändå måste erkänna, att lönens belopp per individ ökat i nästan samma utsträckning.

Herr **HEDLUND** i Östersund: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av det yrkande som jag förstod att herr Mårtensson skulle komma med. Vi ha nämligen i det sammansatta utskottet ansett det berättigat att soulagera komministrarna i de nordligaste länen på grund av de strapatser de äro utsatta för i förhållande till sina kolleger i mer koncentrerade pastorat och på grund av den isolering och de karriärsvårigheter som de äro underkastade. Det rör sig om en årlig utgiftssumma av 32 000 kronor. Den summan är inte att förakta, men rättvisan kräver den, och vi sträva ju efter att de som arbeta inom de nordliga stiftens också skola få vederlag för de vedermoder de äro utsatta för.

Jag skall inte alls försöka övertyga motståndarna till propositionen om att de felbedöma frågan, när de säga, att propositionen utgör ett hinder för lönestoppet. Det som hans excellens herr statsministern och herr statsrådet Quensel inte lyckats med kan inte heller jag lyckas med. Men jag måste ju säga, att när jag har hört debatten i dag och hört tonerna från dem som äro motståndare till propositionen, har jag svårt att förstå, hur man kan framhärda i sina påståenden och därpå bygga sina avslagsyrkanden.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

Jag har i många år i första lagutskottet samarbetat med herr Olsson i Mel-lerud, en av de män som alltid velat taga ställning till alla ärenden endast på grund av starka sakliga skäl. Det har nästan varit besvärligt att samarbeta med honom, därför att han varit för saklig. Nu ställer han sig emellertid på avslagslinjen och bygger sina yrkanden på argument, som jag är övertygad om att han själv inte tror på, på lönestoppet. Detta utgör en fara för stabiliseringspolitiken, säger han, och vi få inte äventyra något så viktigt som detta.

Jag måste ju säga, att när vi år 1947 i första lagutskottet fick propositionen om en provisorisk löneförbättring för prästerna, låg det i öppen dag för alla inom utskottet och även inom riksdagen i sin helhet, att det är orimligt att fortsätta med ett lönesystem, uppbyggt så som prästernas. Därför uttalade riksdagen på första lagutskottets förslag år 1947, att prästernas lönefråga skyndsamt måtte föreläggas riksdagen. Det är därför orättfärdigt att i dag säga, att prästerna inte borde vara så mammonbitna och kräva höjda löner utan borde bringa ett offer för det allmännas bästa genom att avstå härifrån. Kom ihåg: det är riksdagen som begärt denna lönereglering. År 1948, d. v. s. i fjol, uttalade riksdagen också med mycket stor skärpa, att förslag i ärendet måste komma fram. Det lönesystem som gäller är orimligt, och den löneinkomst vissa präster ha är för låg; det är under all statens värdighet att ha det på detta sätt. Det fanns lönestopp även år 1948, när riksdagen gjorde detta uttalande och krävde denna proposition. Till vilka konsekvenser skall det leda, om riksdagen ett år ropar på en reform, som man året därefter, när det kommer ett förslag i frågan, låter falla under bordet? Riksdagen bör ju även tänka litet på sitt eget anseende. Nog kunde riksdagen likaväl i fjol bedöma, huruvida en väntad proposition i prästernas lö-

nefråga skulle inverka menligt på lönestoppet, som då var mycket mera aktuellt än nu, men det oaktat sade riksdagen, att den ville ha en proposition i ärendet.

Kan någon ledamot här i kammaren tänka sig, att prästerna, om de varit inrangerade i det statliga lönesystemet, år 1947 inte skulle ha fått en lönereglering och löneplacering snarare liknande den lönekommittén föreslagit än den Kungl. Maj:t nu föreslår? Den saken skulle inte alls ha diskuterats, och jag begriper inte, varför man nu tar upp en så våldsamt strid om den.

Jag är mycket lyhörd för vad de människor säga, som äro berörda av lönestoppet, d. v. s. fackföreningar och med dem likställda organisationer, men om enskilda organisationer på grund av felaktig information sätta i gång en opinionsrörelse emot ett ärende i riksdagen, är det riksdagens skyldighet att upplysa om vad frågan gäller och inte falla undan för opinionsrörelsen.

Ännu har såvitt jag vet inte någon ledande organisation givit sitt missnöje till känna. LO har inte sagt någonting och inte heller andra ledande tjänstemannagrupper. När man sålunda bygger upp en opinionsrörelse på den fullständigt felaktiga informationen, att lönestoppet riskeras och att prästerna gå fram hjärtlost mot de andra, som underkastat sig lönestoppet, måste jag i rättvisans intresse inlägga en gensaga.

Utskottet har skrivit på ett sätt, som statsministern har tolkat alldeles riktigt. Om — men det tror ju ingen människa — när lönestoppet inte längre existerar och riksdagen på nytt får behandla frågan om prästernas löner, förhållandena äro sådana, att de tjänstemän, med vilka prästerna äro jämställda, skulle vara nödsakade att finna sig i en löneminskning, är det ju helt naturligt, att även prästerna få göra det, det beslut som fattas i dag till trots. Vad den ena tjänstemannagruppen i ett så-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

dant läge får finna sig i får även den andra, d. v. s. prästerna, givetvis finna sig i.

Man söker även värdesätta olika ämbetsmäns uppgifter. När man gör jämförelser mellan biskopar och landshövdingar, vilkenderas arbete som är mest betydelsefullt för samhället, blir det beroende på vad man personligen anser som det mest värdefulla. Jag har på grund av min tjänsteställning på nära håll sett landshövdingars arbete. Det är oerhört betungande och kräver sin man. Det måste vara stora begåvningar på landshövdingestolarna, och det ha vi också. De ha händerna fulla av arbete. Jag har också tillhört domkapitlet i några år och sett vad biskoparna ha att göra, och de ha också händerna fulla, men att bedöma, vem av dem som utför det för samhället mest betydande arbetet, är omöjligt, eftersom deras arbetsuppgifter äro så artskilda. Somliga anse att en landshövding som inviger ett pensionärshem utför en stör-

re samhällsuppgift än en biskop som inviger en nyrestaurerad kyrka. Därför tycker jag, att riksdagen inte skall göra sådana jämförelser. Båda dessa ämbetsmannagrupper ha en stor samhällsuppgift att fylla, och därefter skola de ha betalt.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta längre. Jag yrkar givetvis bifall till utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 5.01 em.

In fidem

Gunnar Britth.

Onsdagen den 7 december.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes därvid förhandlingarna till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m. (forts.)

Herr andre vice talmannen anmälde, att överläggningen rörande sammanstatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående nya grunder för avlöningen av präster m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades där-

vid enligt förut gjord anteckning ordet till

Herr BERGSTRAND, som yttrade: Herr talman! Det vore kanske förmätet att tänka sig, att man efter en så lång debatt skulle kunna komma med nya skäl för och emot den sak, som vi nu ha diskuterat hela dagen. När jag ändå dristat mig att begära ordet är det därför att det förefaller mig, som om man i åtminstone ett par hänseenden skulle kunna ge något fylligare belysning åt denna fråga. Även om ingen skulle ändra den inställning han har förut, så kan det kanske bidra till att väcka en smula eftertanke hos någon. Dock

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

kan jag naturligtvis inte undvika att i någon mån upprepa några av de skäl, som förut ha anförts.

Det tycks råda en fullkomlig enighet om att det verkligen är en betydande vinst med den rationalisering av prästlönesystemet, som föreslås i utskottets förslag. Det har påpekats hur drygt det varit för myndigheterna att räkna ut de olika delposterna. Jag skulle också vilja erinra om en annan sak. Det är inte helt utan sin betydelse för församlingarnas egen skull, att en förenkling kommer till stånd. Som förhållandena nu äro har en församlingsbo som regel mycket svårt att över huvud taget bilda sig en uppfattning om vad det är som ingår i prästlönerna. Det är möjligt — och jag tror det är ganska säkert — att just detta förhållande många gånger har givit upphov till ganska groteska missstag. Ibland — och inte så sällan — får man höra uttalanden om att prästerna ha sådana kolossala löner. Jag tror att det därvidlag mest är antalet ingående delposter, som har givit anledning till denna enligt min mening felaktiga uppfattning. Lika vanligt är det emellertid att man möter den motsatta uppfattningen, att prästerna äro underbetalda. Jag antager att detta beror på att människor tro, att den reglerade grundlönen är den enda ersättning som tillkommer prästerna — plus bostadsförmånen och några enstaka smärre ersättningar, såsom ersättning för ved, för skjuts o. d. Otvivelaktigt blir det en mycket stor vinning i detta hänseende, om det nya förslaget antages.

Antages förslaget kommer en 40-årig löneruleringsform, som alltid varit oformlig, att avskaffas. Jag skulle vilja fråga om det manne finns någon annan löntagargrupp i detta land med en likartad utbildning, som så länge har godtagit så låga löner, som prästerskapet i genomsnitt haft. Dessa löneförhållanden ha för de yngsta varit så låga, att man kan beteckna dem såsom usla. (Ja, det kanske finns ytterligare en grupp,

nämligen de frikyrkliga predikanterna, som också ha mycket låga löner, men det är en sak som vi här i riksdagen inte ha något att göra med.)

När jag tänker på denna sak tycker jag det är svårt att frigöra sig från det intrycket, att det fordrats en mycket god portion självupppoffring från alla dem, som ha ägnat sig åt dessa ämbeten. Det vittnar om en offervillig inställning, och det vittnar mycket gott om allvaret och styrkan i den idealitet, som har lett dessa människor in på dessa tjänster, trots den genomsnittligt låga ersättning för arbetet som de haft att vänta.

Det har sagts i tidningarna, att våra präster skulle ha en hel del extra förtjänster. Jag tror att detta är i allra högsta grad överdrivet. I varje fall förekommer inte sådant i det stift jag är bosatt, och jag tror inte ens att det förekommer så ofta i storstäderna. Jag vet dessutom att även om det förekommer, så är det inte alltid säkert, att dessa extrainkomster hamna i prästens privata kassa. För många präster är det en heder sak att låta dessa extrainkomster gå till en kassa, som användes till församlingsarbetet.

Varför har det dröjt så länge innan något löneruleringsförslag för prästerna över huvud taget har lagts fram? Jag har nyss nämnt en orsak, men jag skulle i detta sammanhang vilja peka på ännu en sak. När andra löntagargrupper mer eller mindre tvingat sig till en bättre ställning, så är det därför att de ha kunnat ställa mycket stor makt bakom sina krav. När det gäller prästerna tror jag mig utan överdrift kunna säga, att kyrkans *världsliga* makt förvisso är ganska obetydlig för närvarande. Ju mer sekulariseringen har gått fram, desto mindre har denna makt blivit. För egen del tror jag inte att detta är så olyckligt; kyrkan har inte förlorat något väsentligt på detta, kanske tvärtom. Det kan i viss bemärkelse innebära en vinning för kyrkan.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

Ty om kyrkan också har förlorat i makt, så har den för den skull inte förlorat i inflytande. När jag säger att detta inflytande under de senaste decennierna inte har minskat utan snarare ökat, så vet jag, att jag har ganska många med mig. Andra skulle väl kunna säga, att det i dagens situation inte alls ser ut på det sättet. Men häftigheten i den opposition, som för närvarande bedrivs mot kyrkan, är dock på sitt sätt ett mycket tydligt bevis för att det inte är mot någonting betydelseöst man vänder sig.

För att i övrigt ge stöd åt min uppfattning skulle jag vilja ta ett par exempel. Låt mig gå ett par decennier tillbaka i tiden. Alla minnas vi den renässans för religiöst liv och religiös tanke, som då rådde i detta land och som kortast kan exemplifieras med ett enda namn: Nathan Söderblom.

Jag kan gå litet längre fram — till krigstiden. Vi veta, att de förtvivalade människorna under krigstiden på ett helt nytt och avgörande sätt sökte sig till kyrkan. Och tänka vi på vilka samhällsgrupper det var som verkligen visade det sanna modet, då tror jag att prästerna komma mycket högt upp på skalan. I hela Norden stod väl den uppfattningen obestridd, att just prästerna som sådana visade en resning, som ingav tröst och förtroende hos många. Enligt min mening är det inte alls konstigt, att det låg till på det sättet. Allt det bästa, som människorna innerst längta efter, fann sitt uttryck i kyrkan, och därför var det en självklar sak att människorna sökte sig dit när det blev bekymmersamt och hårda tider. Där fanns den tröst och den vägledning de behövde.

Nu kanske någon skulle vilja invända, att dessa saker inte äro någonting att tala om, därför att denna tid redan har passerat. Jag skulle då vilja fråga om det är någon, som i dagens situation bestrider, att dessa förhållanden snart nog skulle kunna komma på nytt? Äro

vi klara på den saken, då få vi nog draga vissa konsekvenser. Kyrkans budskap, prästens budskap, det är förvisso något som inte till sitt innehåll förnyas, men formen måste förnyas, och det är en utomordentligt viktig och angelägen sak att de som ge form åt budskapet äro intellektuellt högtstående och så väl utbildade att de i varje tidsläge förstå att ge budskapet på ett sådant sätt, att det verkligen talar till människornas hjärtan.

Härav följer emellertid att om kyrkan skall kunna locka till sig högtstående begåvningar som på riktigt sätt kunna bära fram detta budskap, då måste staten se till — om den nu finner budskapet behövt och nödvändigt — att det på ett värdigt sätt kommer att sörjas för dem, som ge sig in på denna bana. De som gå in på banan borde inte behöva frukta att behöva för all framtid — i varje fall för en väsentlig del av framtiden — dragas med dryga studiekulder.

Det nu föreliggande förslaget innebär — som det sagts här förut — att det inte blir någon omedelbar löneförhöjning. Det är endast ett principbeslut, som skall fattas. Men det blir ett beslut som — om det nu kommer att fattas — ändå får sin betydelse, eftersom det visar, att staten uppskattar kyrkans arbete och lovar att när lönestoppet och den ekonomiska situationen det medger även prästerna skola beredas skäligen ersättning.

Det framgår tydligt av vad jag sagt, varför jag anser mig böra ge min anslutning till utskottets förslag. Allra minst förstår jag mig på dem som säga, att eftersom vi nu ha lönestopp, så skola vi inte antaga denna proposition. Det är alldeles påtagligt att knappast någon proposition blivit så väl genomarbetad och genomtänkt som denna. När en dag — kanske det blir ganska snart — lönestoppet släpper, och »syndafloden», som somliga tro, kommer över oss, då förefaller det mig där-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

för vara utomordentligt lyckligt att redan på förhand ha denna sak klar. När man nu säger att detta kommer att medföra, att även andra grupper komma att ställa krav på löneförbättringar, då kan jag inte förstå annat än att det är riktigt att, om dessa grupper ha sin ställning lika utarbetad och klart motiverad, även deras önskemål läggas fram för riksdagen, så att vi veta vad vi ha att vänta.

Herr Edberg frågade om vi voro beredda att taga konsekvenserna, om det kommer krav från andra kårers sida. Jag skulle vilja ge en fråga tillbaka till herr Edberg — jag kan emellertid inte se honom här —: Är han beredd på att säga nej, om en utredning verkligen visar, att det är rimligt och angeläget att även andra lönegrupper med motsvarande eller högre utbildning behöva komma i åtnjutande av en löneförbättring, nödvändig ej minst för kvalificerad nyrekrytering till dessa banor?

Ja, herr talman, jag skall inte fortsätta mitt anförande längre; debatten har ju dragit ut på tiden länge ändå. På grundval av vad som anförts i utskottet och av dem som försvarat utskottets ståndpunkt samt med hänvisning till vad jag nu sagt skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härefter anförde:

Herr FAST: Herr talman! Ja, det är ju här inte fråga om att avskaffa statskyrkan utan om något vida enklare. Det gäller nämligen en reglering av prästernas löner. Jag vill dock gärna erkänna, herr talman, att för dem, som i likhet med mig vilja ha statskyrkan kvar och anse att den fyller en viktig samhällsfunktion, likväl finns det sambandet, att vi anse att man bör vara mån om att erhålla en god utbildning av prästerna med möjligheter till ett gott urval, så att det blir plats för tolerans och inte bara bokstavligen högt i tak i den svenska kyrkan.

Jag begärde ordet på ett tidigt stadium av debatten, och det är väl nu inte mycket att tillägga. Argumenten för och emot ha varit tillräckligt dryftade, men det är ett par synpunkter, som jag i all korthet ber att få understryka. Vi böra ju snart vara färdiga för votering.

För det första vill jag konstatera — och det med tillfredsställelse — att under den tid jag suttit i riksdagen och vi haft att behandla en stor grupps lönefråga är detta en av de få gånger, som man inte blivit överhopad med cirkulär, uppvaktningar länsvis o. s. v. Man har hållit sig fullkomligt lojal och icke gjort några som helst försök till påtryckningar. Jag sätter värde på detta, och jag tror, att i det avseendet kunna prästerna vara ett föredöme för många andra grupper. Jag tror nämligen inte på betydelsen av dessa uppvaktningar, som ofta ske i lönefrågor.

När jag har gjort detta påpekande vill jag säga ett ord om den s. k. lönestabiliseringen, som skulle utgöra ett hinder för att nu fatta det beslut, som jag hoppas riksdagen kommer att fatta. Det är ingenting, som jag egentligen haft så svårt att förstå som detta resonemang. Det förhåller sig ändå i verkligheten på det sättet, att om denna utredning hunnit bli färdig i tid så att man kunnat lägga fram förslag i samband med 1947 års löneroglering, då hade även prästerna varit med och vi hade inte behövt debattera denna sak i dag. Prästernas lönesystem med en rad därmed sammanhängande frågor var emellertid så invecklat, att man inte hann lägga fram förslag i tid. Vid denna löneroglering sade man ifrån, att de grupper, som inte kunde komma med vid denna tidpunkt, skulle behandlas senare undan för undan, och då är det väl ganska naturligt att man fullföljer detta och håller det löfte, som gavs i det sammanhanget.

När man vill göra gällande, att detta förslag psykologiskt har en betydande inverkan på de grupper, som deltaga i

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

lönestabiliseringen, så kan jag inte heller förstå detta resonemang. Denna proposition har legat på riksdagens bord hela året, under hela den tid alltså, som resonemang ha förts med tjänstemannagrupperna, arbetargrupperna o. s. v. Det är väl ingen som har kunnat tänka den tanken fullt ut, att regeringen skulle vara beredd att utan vidare avstå från att försvara sin proposition eller att rent av taga tillbaka den? Det vore ju tänkbart. Man har således varit fullt medveten om att detta förslag skulle komma att genomföras i den mån det är politiskt möjligt att genomföra det.

Det förvånar mig emellertid en smula att de, som ha varit sakligt missnöjda med förslaget, inte ha gjort försök att komma fram med positiva förslag och ändringar i den föreliggande propositionen. Jag vill gärna bekänna att det finns punkter, som jag är ganska missnöjd med. Jag är således ingalunda hundraprocentigt nöjd med detta förslag, men det tjänar ingenting till att i detta sammanhang taga upp detta till diskussion, eftersom vi nu stå i det läget att vi måste antaga detta förslag eller avslå det. Det finns inte några möjligheter att ställa några säryrkanden. Man har avstått från att komma fram med positiva anvisningar och i stället sagt, att man inte vill tillstyrka detta på grund av den principiella synpunkten att nuvarande tidpunkt inte skulle vara lämplig att lägga fram detta förslag. Man har emellertid då tydligt förbisett att det här är fråga om en grupp, som har rättighet att göra anspråk på att bli behandlad i likhet med andra tjänstemannagrupper i det svenska samhället.

Jag skall i detta sammanhang inte gå in på huruvida den eller den kyrkoherden eller komministern, biskopen eller domprosten blivit för högt placerad. Jag saknar förutsättningar för att med hundraprocentig säkerhet bedöma denna sak. När man emellertid på den

motsatta sidan avstått från att göra denna detaljkritik och bara avstyrkt med hänsyn till ett enda principiellt skäl, då måste jag säga att ställningen är ganska svag, i synnerhet som man ändå måste erkänna, att talet om de psykologiska verkningarna i detta sammanhang är minst sagt överdrivet. Över huvud taget har jag under åhörandet av denna debatt fått det intrycket, att man drivit upp denna fråga till proportioner, som inte motsvara verkligheten.

Till sist vill jag, herr talman, säga ett ord angående rationaliseringen av pastoratsindelningen. Jag har haft det föga angenäma nöjet att här i riksdagen vid ett par tillfällen avstyrka motioner angående utredning om en annan pastoratsindelning. Jag har varit tvungen att vädja till kammaren att inte bifalla dessa motioner. Varför har jag nu gjort det? Jo, jag har påpekat att vi inte orka med mer än en sak i sänder. Vi måste först gå i land med kommunindelningen. Jag har även lika uttryckligt förklarat, att när denna indelning är i hamn, då är det nödvändigt att också taga itu med pastoratsindelningen. Nu är kommunindelningen i det närmaste klar. Om riksdagen nu tar Kungl. Maj:ts förslag, så har man förutsättningarna klara för att, när regeringen finner tidpunkten lämplig, igångsätta en utredning, som kommer att bli mycket besvärlig, arbetstyngd och tidskrävande. Även om man gör de nödvändiga förarbetena så fort de principiella förutsättningarna härför äro för handen, så räknar jag ändå med att det säkerligen kommer att dröja en tioårsperiod innan vi äro framme vid slutmålet: ett färdigt förslag till en rationaliserad pastoratsindelning. Denna fråga har nu aktualiserats på ett alldeles särskilt sätt. När man sett hur pastoraten i det ena länet efter det andra — efter kammarkollegii förslag och Kungl. Maj:ts beslut — sönderde-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

lats, så har man litet varstans ute i kommunerna sagt sig, att det i längden inte går att ha det på det sättet.

Jag har den uppfattningen, att när pastoratsindelningen kan genomföras, så inbesparas i samband därmed så många tjänster, att den här föreslagna lönereform, som vi i dag skola fatta principbeslut om, kommer att betala sig själv. Och även om detta inte skulle bli fallet helt och hållet, så står det ändå så mycket att vinna på denna reform, som jag har den bestämda uppfattningen är ofrånkomlig, att det är bäst att genomföra den så fort som möjligt.

Om man har klart för sig att det här gäller ett arbete under tio års tid, så förefaller mig det resonemang som förts här i dag, nämligen att man först skall avvakta en ny pastoratsindelning, innan man gör upp en ny löneplan för prästerna, såsom ganska orimligt. Det är naturligtvis otänkbart med ett sådant uppskov, det förstår var och en. Därför har man såvitt jag förstår inte något annat att göra än att vända på steken och börja i den ända, som Kungl. Maj:t och utskottet här ha föreslagit.

Jag tror därför att vi handla riktigast och på längre sikt även ekonomiskt mest fördelaktigt, om vi nu bifalla utskottets förslag, till vilket jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Gustafsson* i Bogla.

Herr **GUSTAFSSON** i Borås: Herr talman! Jag hade från början knappast tänkt yttra mig i denna fråga, och när jag nu ändå har begärt ordet skall jag inte ta kammarens uppmärksamhet i anspråk någon längre tid.

När man tar del av det förslag till nya grunder för avlöning av präster, som prästlönekommittén här har avgivit, och till utskottets behandling av ärendet, så har man svårt att komma

ifrån, att det är skäligt att något positivt göres för att härvidlag få till stånd en bättre tingens ordning. Om man följer systemet för prästernas avlöning några århundraden tillbaka i tiden — tiondesystemet, påskboten och allt vad det nu hette — och jämför det med vårt nuvarande system, så konstaterar man, att en utveckling till det bättre här har skett. Men det framgår också tydligt av utredningarna, att det nuvarande prästerliga lönesystemet är synnerligen labyrinthartat. Det torde vara endast ett fåtal personer förbehållet att behärska hela detta invecklade system, dess källor och tillämpningar. Det nu framlagda reformförslaget är visst det tredje i ordningen sedan omkring 1920, och det borde få röna ett bättre öde än sina föregångare, helst som det är utarbetat på riksdagens eget uppdrag.

Om huvudsyftet med den föreslagna reformen har varit att åstadkomma en rationalisering av det prästerliga lönesystemet, så är det väl ganska naturligt att riksdagen fattar ett principbeslut om prästernas inordnande i det statliga lönesystemet. Det är svårt för mig att finna något bärande skäl varför ett sådant principbeslut icke skulle kunna fattas nu. Det har redan påpekats, att riksdagen under vårsessionen i år fattade ett liknande beslut för övningslärare och kyrkomusiker. Man ansåg sig kunna göra det utan att stabiliseringspolitiken rubbades. Det förslag, som riksdagen här står i begrepp att besluta om, kommer ju att stanna på papperet så länge lönestoppet varar. Man anser emellertid ett beslut nu vara nödvändigt för att kunna arbeta vidare. Reformens slutliga genomförande kräver sedan en ny proposition och ett nytt beslut av riksdagen. Eftersom detta klart framgår, tycker jag att de psykologiska skäl, som här ha anförts mot Kungl. Maj:ts förslag, dämpas högst betydligt.

Det mest vanskliga av allt vanskligt

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

synes vara siffror och statistik. Det märkte man inte minst för en stund sedan under tankeutbytet mellan ett par av kammarens ledamöter. Det har också i tidningspressen framhållits, att den föreslagna lönerenformen skulle tillföra en relativt liten tjänstemannagrupp mellan 9 och 10 miljoner kronor i löneökningar. Enligt utskottet skulle summan däremot stanna vid ungefär 5,1 miljoner kronor, vilket onekligen är en ganska betydande skillnad. Det som synes mig personligen tala mest för anslutning till förslaget är den förbättring, som reformen skulle innebära för de lägst betalda prästerna, d. v. s. det yngre prästerskapet. Det torde inte vara en dag för tidigt, att det för dem sker en ändring till det bättre.

Jämförelserna mellan biskoparnas och landshövdingarnas löneförmåner äro kanske inte särskilt lyckade, men därom beslutade ju riksdagen själv för åtskilliga år sedan. Det föreliggande förslaget torde dock innebära, att vissa kyrkoherdar få vidkännas sänkta löner, medan det för andra kommer att bli status quo. Om man betraktar prästerna som statstjänare — vilket man väl ur den synpunkt som riksdagen måste se saken måste göra, då man behandlar frågan om prästernas löneställning i statskyrkan, sedd ur andra aspekter än de andliga — så tycker jag att det är rimligt att de lägst avlönade prästerna, i en tid då detta är möjligt, lyftas upp till den nivå, som jämställda statliga befattningshavare uppflyttades till för snart tre år sedan. Om den nu föreliggande propositionen hade framlagts tidigare och då anknutits till den år 1946/47 genomförda allmänna lönerenformen för statens tjänstemän, så hade frågan antagligen redan varit avgjord. Att så inte skedde berodde till stor del på de svårigheter, som prästlönekommittén haft att kämpa med, när det gäller de problem, som det nuvarande starkt föråldrade systemet har medfört.

Vid den slutliga behandlingen av hela detta förslag är det ju riksdagen obetaget att vidtaga smärre ändringar i förslaget, men om inte huvudfrågorna lösas i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts proposition, torde det inte vara möjligt att arbeta vidare. Ett onödigt fördröjande kan inte heller vara riktigt eller önskvärt.

Jag skall här inte ingå på några jämförelser mellan präster och läroverkslärare. Sammankopplandet av dessa båda yrkeskategorier tycker jag inte är särskilt lyckligt. Det teoretiska underlaget för å ena sidan rektorer och lektorer vid läroverken och prästerliga befattningshavare å andra sidan är nog inte riktigt jämförbart. Det torde också vara ofrånkomligt, att om inte våra läroverk i framtiden skola komma att lida ännu större brist på dugligt folk än vad redan nu är fallet, så måste statsmakterna ta akademikernas löneproblem under omprövning. Riksdagen har ju själv att bestämma när detta skall ske.

Den främsta orsaken till att jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag är att jag anser det vara rätt och riktigt att det lägre prästerskapet får sin lönefråga löst till det bättre. Tidpunkten när de högre lönerna skola tillämpas skall ju inte bestämmas i dag. Nu gäller det endast att göra ett klart uttalande i frågan. Så länge vi äga en statskyrka anser jag det vara skäligt att kräva, att ingen kyrkans tjänare hålles nere ekonomiskt, utan att prästerna i stället i lönehänseende komma i linje med andra jämförbara befattningshavare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Stjärne*.

Fru BOMAN: Herr talman! Jag skall här helt utelämna det resonemang, som i dag har förts omkring den förelig-

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

gande propositionen i vad det gäller lönegrader o. d. Däremot vill jag på denna fråga lägga en annan synpunkt, som jag anser vara ofrånkomlig.

Vid varje debatt om lönerörelser för den ena eller andra gruppen — det må ha gällt sjuksköterskor, barnmorskor, hemkonsulenter eller någon annan kategori — ha ifrågavarande gruppers representanter i kammaren mycket kraftigt understrukt, att just dessa människor behövas för att fylla nödvändiga arbetsuppgifter i samhället. Den saken har man varit mycket fast och bestämt övertygad om. Man har också framhållit, att det därför också varit absolut nödvändigt att se till, att de funnits till hands för att fylla sina uppgifter. Under sådana lönedebatter har man gång på gång understrukt, att lönesättningen därvidlag inte spelar den minsta rollen. Jag vill nu bara helt kort och gott säga, att vi i dagens läge behöva dem, som vi här resonera om, nämligen prästerna. Det andliga läget i vårt land är sådant, att varje representant för evangeliskt och kristet arbete behövs. Vid behandlingen och lösningen av en mångfald frågor, som riksdagen måste besluta om — vi ha stått inför åtskilliga av dem redan, och åtskilliga komma ännu att läggas fram på riksdagens bord — skulle vi ha nytta av ett vidgat samarbete med prästerna. Det är inte så länge sedan som riksdagen och kyrkomötet intogo sina positioner inför dagens läge och proklamerade, att den svenska linjen är den kristna linjen. Om det på detta sätt uttalade önskemålet skall kunna förverkligas, så måste vi få med alla kyrkans krafter i arbetet. Jag anser det då vara dålig logik att i dag motarbeta en av de medverkande parterna i det gemensamma arbetet och därmed omöjliggöra det uttalade önskemålets förverkligande.

Jag framhåller behovet av prästerna så mycket mer som jag representerar en bygd, där kyrkan och prästen betyder rofästhet, trygghet och säkerhet

för befolkningen. Jag vet, att prästerna i min hemtrakt, övre Norrland, arbeta på ett helt annat sätt än prästerna längre söder ut. Arbetsförhållandena för prästerna därhemma äro helt anorlunda än för den stora gruppen av prästmän i landet för övrigt. Vi tala ofta om Norrland som de stora avståndens land. Om det däruppe är stora avstånd för andra människor, så är detta fallet inte minst för dem, som utföra det andliga och kyrkliga arbetet. Men jag vet, att däruppe i norr är en mycket fast kontakt knuten mellan befolkning, kyrka och prästerskap. Människorna i dessa avlägsna bygder äro starkt medvetna om att de behöva prästerna. Om vi anse att vi behöva dessa tjänare i den andliga tjänsten, så skola vi också utnyttja dem i det arbete, där riksdagen icke enbart kan lösa uppkommande frågor utan kan göra det på ett bättre sätt i samarbete med dem. Då bjuder också logiken — som herr Hedlund i Östersund har anfört — att vi ordna deras löneförhållanden på ett tillfredsställande sätt.

Några talare i dag ha uttalat den meningen, att majoriteten av svenska folket troligen är på den sida, som yrkar avslag på den föreliggande propositionen. Jag vill inte gå så långt, utan jag vill gärna säga att jag är tveksam om hur därmed kan förhålla sig. Men det vet jag, att om riksdagen ställdes inför ödebygdens isolerade, fattiga människor, så skulle dessa människors inställning vara klar för kyrkan och prästen. De betyda högtid och helg för befolkningen, men de betyda också, som jag sade förut, rofästheten i tillvaron. Prästen och kyrkan äro därför högst nödvändiga som uppehållande kraftfaktorer.

Herr talman! Den föreliggande frågan har flera aspekter än den ekonomiska, som herr Bergstrand också mycket riktigt har framhållit, och av den anledningen skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

Herr HALLÉN: Herr talman! Det är med stor tvekan som jag tar till orda i denna debatt — inte minst efter det, som min ärade vän herr Fast här har sagt om den tystnad, som rikets prästerskap tycks ha ålagt sig i denna fråga. Vi ha heller inte gjort som en annan kår, som här om året under en julhelg finkammade den svenska riksdagen och bearbetade varenda riksdagsman för att pressa fram vissa lönekrav.

Jag skulle inte heller ha tagit till orda, herr talman, om jag hade befunnit mig i den ställningen, att den ifrågasatta lönereformen för mig hade inneburit förmåner eller hjälp av något slag. Såvitt jag kan se är det nu inte så. Jag har i 40 år tjänat i den svenska kyrkan, och jag skulle egentligen tjäna där ytterligare fem år. Det är för övrigt underligt, att vi utgöra den enda kår i riket, som har så lång tjänstetid, att vi först efter fyllda 70 år kunna få nedlägga vårt arbete. Om emellertid denna lönereform skulle gå igenom, så blir emeritiåldern nedflyttad till 65 år, och med ett övergångsstadgande skulle det bli möjligt för mig att inom två år sluta denna del av mitt arbete. Jag skulle alltså inte på något sätt bli delaktig av de eventuella lönejusteringarna uppåt.

Det är under denna förutsättning jag har dristat mig att ta till orda. Jag har verkligen, ärade kammarmarknader, en gång tidigare yttrat mig i prästerliga lönefrågor. Jag tror det var för två år sedan. Den gången gällde det ett extra kristillägg för prästerskapet, och jag talade då emot den s. k. kategoriklyvningen, alltså emot den allt för skarpa ekonomiska gränsen mellan kyrkoherdarna och det s. k. lägre prästerskapet och till förmån för de lägst betalda prästerna.

Jag förmenar därför, att det är ursäktligt att jag här har tagit till orda, eftersom det inte kan sägas, att jag talar enbart som part i målet.

Jag skulle vilja vädja till kammaren att en liten smula reflektera över vad det är, som ligger bakom striden om prästlönerna. Det är nog inte bara det att partilinjerna sprungit sönder och att vi ha den ovanliga och mycket stimulerande känslan av att inte veta hurudan utgången kommer att bli, utan det är också något annat. Om det här i stället hade gällt en annan yrkesgrupp med 2 000 à 3 000 medlemmar, så undrar jag, om intensiteten i känslorna hade varit lika stark, som den nu på många håll är. Vad beror denna intensitet på? Jag tillåter mig att ett ögonblick ta kammarens tid i anspråk med en liten återblick på svunna tider.

Kyrkan har så att säga att kämpa med permanent misstro och avoghet från breda folklager i vårt land. Detta är ett bittert minne från gångna tider och en följd av den ställning, som kyrkan intog, när de fattigare klasserna i vårt land sökte slå sig fram till en bättre och rättfärdigare ställning. Människorna äro ofta sådana, att de glömma vad dagens goda gärning kan utträta, men gångna års oförrätter kunna de bevara i minnet. Detta är också fallet här. När man ser på namnen under avslagsmotionerna i de båda kamrarna, så kan man ur åtminstone vissa namn utläsa, att sådana bittra minnen och känslor föresvävat undertecknarna. Jag skulle också vilja våga det påståendet, herr talman, att det är nog icke enbart lönetekniska motiv, som ha föresvävat alla motionärerna. Det finns några av dem — jag säger några, det är långt ifrån de flesta — som om den religiösa verksamheten i vårt land ha brukat använda uttrycket att vi sprida den religiösa fördummelsen. Och jag misstänker, att för *dem* kommer det alltid att föreligga »lönetekniska skäl» och betänkligheter mot att bereda prästerskapet en tryggare ställning. Jag säger detta ingalunda som någon anklagelse mot motionärerna eller kritikerna över

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

huvud taget. Vi måste naturligtvis förutsätta att det är rent sakliga och objektiva betänkligheter de ha.

För att nu icke ta tiden alltför mycket i anspråk, herr talman, och för att undvika att upprepa de argument, som nu äro ganska väl genomtröskade från alla håll, skall jag bara stanna vid två av dem. Det ena är att det blir åtskilliga hundratals prästmän, kyrkoherdar i större församlingar, som få en högre lön än lektorerna. Man framhåller att dessa senare genom sin licentiatexamen behövt betydligt längre studietid, minst ett år eller kanske ännu mer, än kyrkoherdarna, och att det då är orättfärdigt att kyrkoherdarna få högre lön. Jag vill inte alls bestrida att man mycket väl kan resonera på det sättet. Jag har emellertid icke funnit det så förfärligt upprörande, om t. ex. i andra fall människor med mycket mindre akademisk utbildning och till och med sådana, som alldeles sakna akademisk utbildning, ha fått högre lön. Det finns många bland vårt lägre prästerskap som ha lägre löner än en folkskollärare — och jag har inte reagerat mot detta — för att inte tala om kommunalanställdas löner. Jag vet att det finns samhällen, där en stadsarkitekt avlönas med 20 000 kronor och en kommunal folkskolinspektör med 19 000 kronor, och deras akademiska utbildning kanske inte är någon alls. Jag anför inte detta som intäkt för några krav. Dessa paralleller äro inte så alldeles självfallna. Men jag skall tillåta mig att ta ett exempel som är synnerligen färskt och hämtat ur verkligheten, och jag gör det för att man skall kunna något bedöma, vilka uppgifter en kyrkoherde i en medelstor församling här i vårt land har att fylla och ställa dem i jämförelse med en lektors uppgifter.

Vad denna medelstora församling beträffar — jag skall för ögonblicket icke säga vilken det är — förhåller det sig så, att det är två församlingar som bilda en kyrklig samfällighet med

70 000 invånare. Ordföranden för samfälligheten har kanske inte så värst betungande arbete, men ordföranden i samfällda kyrkorådet har det så mycket värre. Han skall svara för en budget på 1 700 000 kronor. Kyrkoherden är dessutom ordförande i den s. k. personalkommittén i staden, som skall svara för 80 anställda, alltifrån kyrkokamrern till kyrkogårdspersonalen, därav ett tjugotal på expeditionen. Dessutom är han ordförande i byggnadskommittén, som har hand om underhållet och skötseln av kyrkor, församlingshus, prästgårdar, ekonomibyggnader o. s. v. Han är vidare ledamot av kyrkogårdsnämnden, boställsstyrelsen och aktiv ledamot av fattigvårdsstyrelsen. Denne kyrkoherde är dessutom ordförande i fyra fondstyrelser. Han har dagligen 4—5 timmars expeditiönsarbete på pastorexpeditionen förutom de sedvanliga förrättningarna och predikningarna. Det vill inte mycket fantasi till för att förstå, att det är en arbetsbörda som verkligen fyller de allra största krav. Jämför man nu honom med en lektor i latin och grekiska — icke i samma stad utan i en grannstad — så har den senare 20—22 timmars tjänstgöring per vecka, men han har naturligtvis också arbete med att rätta skrivböcker och annat sådant hemarbete. Jag kan icke känna mig det minsta upprörd om mannen med den arbetsbörda jag här skisserat skulle få en tusenlapp mer än denne lektor. Kammarens ledamöter kunna ju själva göra en jämförelse mellan dessa båda.

Det var det ena jag ville ha sagt i denna fråga. Det andra är redan vidrört av flera talare, även av herr Fast i hans anförande. Det är frågan om tillskapandet av nya kyrkliga storförsamlingar i analogi med våra storkommuner. Jag måste säga att ingenting har retat mig som präst under många år så mycket som åsynen av det stelbenta sätt på vilket kyrkan arbetar. Jag vet att bara hemma i mitt stift ha vi en församling på 250 personer med egen

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

präst. Vi ha en annan på 550 personer också med egen präst och en annan med 600 personer o. s. v. Sedan vet jag att det finns stora stadsförsamlingar med bortåt 110 000 invånare, såsom Brännkyrka församling, med ett fåtal präster, som helt enkelt hålla på att stupa av överansträngning. En sådan avvita arbetsordning får man leta efter på många håll. Det är klart att alla anse att vi måste komma ifrån detta och få en rationell upprensning av dessa förhållanden. Den framtingar sig, ärade kammarledamöter, inte minst av det skälet att vi nu stå inför en ytterst allvarlig prästbrist, som gör att man icke kan få alla prästerliga tjänster besatta. Denna reform kommer att tvingas fram fortare än vi räknade med i fråga om storkommunerna.

Då säger man, att vi skola först genomföra denna reform och vänta med det andra eller, såsom en herre från socialstyrelsen sagt i Aftontidningen häromdagen, lägga hela löneförslaget på is. Ärade kammarledamöter, jag misstänker, att då hinner nog den isen smälta och åtskilligt annat, ty det är säkert, som herr Fast sade, icke gjort i en handvändning att åstadkomma en definitiv lösning av denna fråga. Vi ha ju i färskt minne, hur kommunerna ha stretat emot när det gällt storkommunernas tillkomst, och vad som har skett i detta fall ute i bygderna är ju bara en mild västanfläkt mot vad som är att vänta, när vi skola genomföra dessa kyrkliga storkommuner, som jag ändå anser att vi skola komma fram till. Jag skulle vara glad, om jag finge deltaga i en utredning härom och skulle helt enkelt önska att den kunde sättas i gång så fort som möjligt, men den tar så många år, att det vore nästan cyniskt att begära att framför allt det s. k. lägre och sämst avlönade prästerskapet skulle få vänta i så många år på att få sina löner reglerade. Herr Fast nämnde en tidpunkt, tio år, och det är nog vad sakkunniga anse vara den ungefärliga

tiden. Särskilt svårt blir det, om storförsamlingarna skola sammanfalla med storkommunerna. Dessa skära stundom pastoratsgränserna, och detta medför synnerligen svåra problem i fråga om vidräkningen de olika församlingarna emellan, när det gäller den för ett pastorat gemensamma ecklesiastika jorden o. d.

Jag skulle, herr talman, vilja tillägga ännu en sak, och om jag då skulle våga sätta en liten rubrik på denna del av mitt anförande skulle jag vilja kalla den för »Bakom fasaden». Det har här i dag hörts röster som ha antytt — det gjorde min ärade vän på värmlandsbänken — att egentligen går det ingen nöd på prästerna. De kunna gott klara sig. Det lägre prästerskapet kanske behöver en hjälp, men i övrigt går det nog så bra, och man har framhållit de stora, fina och präktiga bostäderna och prästgårdarna. Herrarna och damerna kunna studera vice talmannen Olssons i Mora motion, där han talar om hur dessa stora prästgårdar i regel tillkommit på yrkande från prästerligt håll. Men de där stora, väldiga husen är ju inte alls det nu arbetande och levande prästerskapet ansvarigt för. Jag har inte som herr vice talmannen så stor erfarenhet av hur det ser ut norr om Dalälven, men när det gäller landet söder om Dalälven tror jag, att jag kan våga yttra mig med en viss sakkännedom. Jag har nämligen under ett 40-tal år som föreläsare plöjt igenom hela denna del av Sverige och hållit bortåt 1 800 föreläsningar och gästat bygderna ganska ingående. Jag kan ju säga i förbigående att i många år fick också jag känna på något av den där vinden från storstrejksåret, då prästgårdarna helt enkelt inte öppnades. Nu äro tiderna åtskilligt annorlunda, och nu är det väl snarare tvärtom, gudskelov.

Om man nu ser litet bakom fasaden, vad kan man då se? Jo, först och främst vad gäller de där stora bostäderna, där prästerna sitta och hovera sig i dessa

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

bostadsbristens tider, hur hänger det ihop med dem? Jag har varit i många prästgårdar, där man stängt av elementen och bara haft belysning i några rum och där några rum till och med varit omöblerade eller där prästerna fått dragas med många års skulder för att möblera dessa förfärligt stora hus. Man har inga hembiträden; dels finnas inga att få, dels skulle prästernas lön inte räcka till att betala de 150 å 200 kr. per månad, som det skulle kosta. Nå, det kan man ju säga att det är lagom åt dem, det behöva de inte ha mer än andra människor. Det kan ju vara riktigt, men har man en stor barnskara och ett hus som ständigt är öppet för besök och kanske är ett centrum för mycket arbete i bygden, är det inte så roligt för en prästfru att inte ha någon hjälp att tillgå. Jag har också sett nästan komiska exempel på att åldrande präster fått deltaga i allehanda husliga bestyr och sköta värmepannan, om de haft någon, eller sådant. Ja, det är ju inte något föraktligt i detta.

Jag har nämnt detta bara för att påvisa, att det inte är så flott och fint bakom fasaden som man inbillar sig. Visserligen finns det en del präster som ha god ekonomi och pengar på banken, men de äro sannerligen lätt räknade. Jag har i allmänhet funnit en svag ekonomi hos prästerna, och vad beror den på? Jo, det är en sak som verkligen kammaren bör tänka på. Det kan hända att de fackföreningar som protesterat inte känna till det, och känna de till det, kanske det ändå inte gör något intryck på dem. Det är det förhållandet att man i dessa prästgårdar haft en kanske något envis ambition att man skulle försöka ge sina barn en gedigen utbildning. Utan att nämna några namn vet jag att många gamla borgerliga släkter i detta land ha tillfört den svenska staten samt dess ämbets- och tjänstemannavärld en lång rad av lysande och trofasta tjänstemän, lärare, domare och vetenskapsmän, som i

påfallande många fall ha sina rötter i Sveriges prästgårdar. Det har kostat pengar att ge barnen utbildning, och det gör det ännu i dag. Jag gästade här-omdagen en komminister, som hade ett förtvivlat arbete med att hålla sin pojke vid akademien, vilket kostade bortåt 1 700 å 1 800 kronor i terminen. Han hade inte pengar till detta, utan denne man, som nätt och jämnt kommit från sina egna studieskulder, hade fått lägga upp en ny skuldserie med nya lån, växlar och sådant. Han sade som många andra bruka säga: Tänk, vi ha icke större ekonomisk äregririghet i denna tid än att vi hoppas kunna få, innan vi dö, göra rätt för oss och komma ifrån våra skulder!

Detta är, ärade kammarledamöter, ingen svartmålning. Det är en ytterst vanlig bild av vad som finns bakom fasaden. Jag skulle inte ha nämnt detta utan nöjt mig med att veta det, men jag har känt det obehagligt vid många besök, när jag sett denna torftighet och försakelse samt känt den liksom bittra tystnad som kom till synes.

Jag skall sluta med att säga att många präster ha frågat mig om möjligheten att denna löneroglering skulle kunna förverkligas. Jag har då sagt rent ut, att det är inte säkert att den kan komma än på en tid. Först och främst är det osäkert om förslaget går igenom i riksdagen, ty det har kommit i ett psykologiskt mycket olämpligt ögonblick — det äro vi ju alla ense om. Vidare har jag sagt att genomförandet av lönerogleringen sammanhänger icke bara med lönestoppets upphävande. — För egen del — och det vill jag gärna ta till kammarens protokoll — tycker jag att detta förslag skall icke komma tillbaka, det vill säga för bestämmande av en viss tidpunkt för dess genomförande, förrän icke blott naturligtvis lönestoppet är hävt utan även den ekonomiska balansen är återvunnen i vårt land, så att vi inte ha vare sig lågkonjunktur eller kris att räkna med. Det vore ju

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

obehagligt för vårt lands präster att kanske i en period av inbrytande arbetslöshet få dessa sina angelägenheter ordnade.

Sedan skulle jag också vilja anknyta, och därmed slutar jag, till ett ord av statsministern, då han sade att riksdagens prövningsrätt är inte beskuren i och med att detta förslag nu antages, utan när det åter kommer en proposition i fråga om förslaget ikraftträdande, kan man till den knyta vilka förbehåll som helst. Nu vet jag mycket väl att man svarar, att det brukar riksdagen inte göra. En god praxis är att sedan man en gång gått in för en princip, går man inte ifrån den. Det vet jag också, och jag säger inte detta för att föranleda någon till något slags ogrundad optimism i detta stycke. Men det finns delar av förslaget, som för allmänheten te sig mindre sympatiska och som riksdagen har möjlighet att justera till om den så skulle vilja. Några talare ha i det sammanhanget pekat på biskopars och domprostares löner. Visserligen är det praxis att ej ändra på lönegradsplaceringar, men konstitutionellt finns inget hinder därför. Om riksdagen skulle vilja lägga detta på minnet och, när ärendet återkommer, göra en revision och beskära dessa topplöner, så skulle det nog kunna vinnas en mycket stor enighet därom här i kammaren.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HJALMARSON: Herr talman! På detta stadium av debatten skall jag givetvis inte fördjupa mig i många detaljer, när det gäller den fråga som här diskuteras. Efter de anföranden, som ha hållits av statsministern och statsrådet Quensel, synes det mig inte heller vara nödvändigt.

Jag har i främsta rummet begärt ordet i anledning av det uttalande, som utskottet gör rörande pastoratsindel-

ningen och där det heter, att en rationalisering av pastoratsindelningen snarast bör komma till stånd. Såsom alla veta, har den nya kommunindelningen medfört åtskilligt gnissel. Svårigheterna skulle säkerligen inte bli mindre, när det blir fråga om en ny indelning av pastoraten, och redan på grund härav borde det finnas anledning att handla med en viss varsamhet. Men härtill kommer ett annat och tyngre vägande skäl. När kommunreformen beslöts, gjordes, såvitt jag har kunnat se, frågans lösning icke beroende av någon motsvarande lösning av frågan om pastoratsindelningen. Detta är också ganska naturligt, ty pastoratsindelningen måste ju bedömas även med hänsyn till prästmännens uppgifter och till hans möjligheter att i görligaste mån stå i personlig kontakt med församlingens medlemmar. Det måste därför vara välbetänkt att gå försiktigt fram, när det gäller en ändring av pastoratsindelningen.

Man måste också beakta att det på detta område finns vissa traditionella värden, och om vi nu skulle, såsom den föregående ärade talaren ansåg, försöka åstadkomma en rationalisering, så böra vi väl ändå se till, att inte dessa värden försvinna vid denna rationalisering. Det finns allt skäl att vara akt-sam även om dessa värden.

Vad till sist själva lönefrågan beträffar vill jag bara framhålla följande. Lönestoppspolitik kan inte rimligen åberopas mot Kungl. Maj:ts här föreliggande förslag. Vad det nu gäller är helt enkelt en anpassning i princip efter andra tjänstemäns löneställning, en anpassning som redan borde ha varit i praktiken genomförd. Jag tror också att om den svenska fackföreningsrörelsen själv skulle ställas inför en liknande situation, så skulle den näppeligen komma fram till någon annan ståndpunkt än vad utskottsmajoriteten här har stannat för.

Att det lägre prästerskapet länge har

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

fått arbeta under mycket dåliga ekonomiska villkor synas ju de flesta vara ense om. Jag måste dock för min del beklaga, att utskottet inte har ansett sig kunna tillstyrka den motion, som avgivits av herr Skoglund m. fl. och där man hemställer att särskild hänsyn måtte tagas till den s. k. duplikations-tjänstgöringen vid lönegradsplaceringen. Vid kyrkoherdarnas lönegradsplacering inverka de ersättningsbelopp för duplikationstjänstgöring, som finnas inarbetade i den reglerade lönen, men så är inte fallet vid lönegradsplaceringen för komministrar och kyrkoadjunker.

Det hade varit önskvärt att även dessa synpunkter kunnat beaktas i utskottets förslag.

Vad slutligen det högre prästerskapet beträffar, är det ju där fråga om att åstadkomma en lönegradsplacering, som står i konsekvens med vad som redan genomförts för andra jämförliga befattningshavare. Den ovillighet att draga en sådan konsekvens, som på sina håll kommit till uttryck, är enligt mitt förmenande djupt beklaglig. Det gäller här en högt kvalificerad grupp av kyrkans tjänare, som gör en livsviktig insats för samhället. Den tendens, som även i andra sammanhang understundom framträder att behandla sådana grupper snävare än andra, kan inte i längden vara till gagn för det allmänna.

Jag ber, herr talman, även för min del att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BOMAN i Kieryd: Herr talman! Jag skulle ha kunnat inskränka mig till att instämna med den föregående talaren, men då jag varit med om att foga en blank reservation, nr 2, till utskottets utlåtande, så vill jag endast deklarera att denna reservation tillkommit just på grund av det uttalande, som herr Hjalmarson här har berört, nämligen rörande pastoratsindelningen. Jag skall vid denna sena tidpunkt inte taga

upp den frågan på annat sätt än att jag vill vädja till herr statsrådet att beakta de synpunkter, som ha anförts av herr Hjalmarson.

Riksdagen har ju för icke så länge sedan fattat beslut om kommunsammanslagningen, och denna sak har ute i kommunerna vållat en viss irritation — sinnena äro ganska upprivna på många håll. När detta beslut fattades, sades det ifrån att det icke skulle komma att beröra den kyrkliga indelningen, men innan kommunindelningsreformen hinner träda i kraft, är man från riksdagens sida färdig att förklara, att vi snarast böra taga itu med en ändring av pastoratsindelningen.

Jag vill, herr statsråd, understryka att även om man måste göra en rationalisering också på detta område — och jag är för min del fullt medveten om att en sådan bör komma till stånd — så måste man ta mycket varsamt på spörsmålet och inte skynda fortare än att opinionen därute i någon mån hinner smälta det nya. Man bör arbeta med och inte mot opinionen, så att inte människorna få en känsla av att reformerna tvingas fram alldeles för fort och utan hänsyn till de lokala förhållandena.

I övrigt vill jag, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SPÅNGBERG: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att rikta en replik till en av de föregående talarna, men när jag under tiden har tänkt över saken har jag kommit till den uppfattningen, att det egentligen är så många andra som ha yttrat sig på samma sätt som han, att min replik måste ges en bredare bas och inte bara riktas till en av talarna.

Flera talare här ha uttryckt den åsikten, att intresset för avslag på propositionen skulle ha kommit till synes först sedan tidningarna tagit upp frågan. Jag vill gentemot detta genmäla, att det inte

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

finns någon som helst saklig grund för detta påstående. Jag vill hänvisa till de motioner, som väcktes då propositionen framlämnades till riksdagen. Enbart från socialdemokratiskt håll avgavs i denna kammare en avlagsmotion med 29 namnunderskrifter, och i första kammaren väcktes samma motion av 28 ledamöter. Vid denna tidpunkt kunde inte någon ha hunnit påverkas av tidningarnas skrivelser.

Det har vidare anförts, att motståndarna till förslaget inte riktigt ha förstått dess innebörd, och man har i detta sammanhang påpekat att förslaget kommer tillbaka till riksdagen igen. Ja, detta visste vi redan från början, ty det framgår ju av propositionen. Det är alltså ingenting nytt som man här har kommit med.

Det är sålunda icke på grund av bristande kännedom om förslagets innebörd liksom inte heller på grund av tidningarnas skrivelser som motionerna om avslag ha kommit till, utan det är med kännedom om förslagets innehåll, som vi ha väckt dessa motioner, och motståndet utifrån har säkerligen tillkommit under samma förutsättningar.

Jag har velat anföra detta för att äntligen göra slut på talet om att motionärerna liksom oppositionen över huvud taget ha blivit påverkade av tidningarnas skrivelser och inte ha förstått förslagets verkliga innehåll.

Herr OHLIN: Herr talman! Det är inte för att försöka tillföra denna långa och uttömmande debatt några nya synpunkter, som jag begärt ordet, utan endast för att mycket kort understryka ett par synpunkter, som väsentligen ha bidragit till mitt ståndpunktstagande. Jag förbigår därvid, herr talman, den mycket viktiga omständigheten att vårt lands präster onekligen äro en grupp, som i lönepolitiskt hänseende är mera

eftersatt än de flesta andra grupper. Det är, såsom med rätta har betonats av flera talare här, en exceptionellt lång tid, som har gått sedan den senaste löne regleringen för prästernas del -- prästerna ha sannerligen fått vänta i lönepolitikens sakristia mycket länge.

Vad jag skulle vilja beröra äro de psykologiska skäl, som ha anförts mot att man redan nu fattar ett principbeslut. Dessa skäl kunna naturligtvis inte fränkännas en viss tyngd, men den beror naturligtvis rätt mycket på med vilket allvar man i olika kretsar upplyser folk om hurudana förutsättningarna för löne regleringen äro och vilka orsaker, som ha gjort att regeringen och utskottet trots lönestoppet ha velat få till stånd ett principbeslut i nuvarande läge. Jag tror att om man klargör, att det föreligger en lång lönepolitisk eftersläpning för prästerskapets del och att, såsom här har framhållits, löne regleringen inte skall träda i kraft förrän på ett senare stadium, så komma dessa psykologiska reaktioner att bli betydligt svagare än vad som nu befaras.

Det finns också, herr talman, psykologiska reaktioner av annat slag, som kunna förtjäna att framhävas. Man kan ju diskutera om regeringen gjort vårt lands prästerskap någon tjänst genom att lägga fram propositionen nu i stället för nästa år -- för min del undrar jag, om det inte varit lika bra att få till stånd ett beslut nästa år -- men när propositionen i alla fall har framlagts och har tillstyrkts av utskottsmajoriteten, så skulle det nog leda till en hel del inte särskilt önskvärda psykologiska reaktioner, om kammaren nu skulle avslå propositionen. Ett sådant beslut skulle säkerligen i vida kretsar och ingalunda endast bland prästerskapets medlemmar med rätt eller orätt -- för min del anser jag snarare med orätt -- uppfattas som uttryck för en viss avoghet mot kyrkans män, en bristande förståelse för de insatser som kyrkan

Nya grunder för avlöningen av präster m. m.

gör. Många av dem, som här tala mot propositionen, äro efter vad jag kan förstå fullständigt fria från varje sådan bristande förståelse eller avoghet och grunda i stället sitt ståndpunktstagande på sakliga skäl, som jag ingalunda vill bagatellisera. Men när man, på sätt som här skett, räknar med psykologiska reaktioner, så bör man inte förbise, att det även finns psykologiska reaktioner, som tala till förmån för ett positivt beslut i dag.

Till sist vill jag beträffande avvägningen mellan lönerna för olika präster och för andra tjänstemän säga, att det kan naturligtvis diskuteras, om inte i vissa fall skillnaden mellan den föreslagna reglerade lönen för en del präster och den lön, som utgår för vissa andra statstjänstemän med ungefär motsvarande akademiska utbildning, blir för stor. Men sådana inadvartenser uppkomma ju ofrånkomligen alltid i ett land, där det inte finns möjlighet att reglera alla löner på en gång. Och vi måste väl ändå, herr talman, erkänna att det under många år har funnits en dylik inadvartens och en betydande sådan till prästerskapets nackdel. Även om det nu under kortare tid skulle bli en liten inadvartens till vissa prästers fördel, så undrar jag om detta i och för sig kan vara ett tillräckligt skäl mot att företaga en löne reglering.

Det är klart att ett positivt beslut kan åstadkomma, att lönepolitiken för vissa andra grupper av tjänstemän blir aktuell under kommande år, men det kommer den att bli i varje fall. Det har nyligen framlagts ett viktigt kommittébetänkande, som gäller just lönerna för statliga tjänstemän med akademisk utbildning — jag tänker på den s. k. byråchefsutredningen. Att problemet alltså kommer att aktualiseras och omfatta stora grupper med sådan utbildning är enligt min mening ofrånkomligt. Man skall inte tro att man skall kunna undgå detta genom att i dag fälla det före-

liggande förslaget. Jag har gjort mig den frågan, herr talman, om ett positivt beslut i dag skulle på något olämpligt sätt binda statsmakterna vid de ställningstaganden, som man sålunda kommer att ställas inför under kommande år, och jag har kommit till den slutsatsen, att någon sådan olämplig eller sakligt icke motiverad bindning inte uppkommer.

Det är därför, herr talman, som jag i likhet med många andra ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Pauli m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Herr Spångberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta stats- och första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Pauli m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 114 ja och 98 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Fortsatt tillämpning av lagen med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Härpå gav herr talmannen propositioner beträffande motiveringen, nämligen dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av den lydelse av motiveringen, som föreslagits i den av herr Mårtensson i Uddevalla avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Mårtensson i Uddevalla begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner sammansatta stats- och första lagutskottets motivering i utskottets förvarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av motiveringen, som föreslagits i den av herr Mårtensson i Uddevalla avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt utskottets motivering.

§ 2.

Fortsatt tillämpning av lagen med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 54, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 23 april 1948 (nr 175) med särskilda bestämmelser om dispositionen av

aktiebolags vinstmedel, dels ock i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr SENANDER: Herr talman! Frågan om aktiebolagens vinstmedel har ju varit föremål för diskussion på de arbetarmöten, som ha hållits på olika ställen ute i landet med anledning av lönestoppet. Vi på vårt håll ha under dessa diskussioner alltid framhållit, att medan de stora massorna pressats på olika sätt, så ha bolagen praktiskt taget fått sitta i orubbat bo. Från deras sida, där man varit anhängare av lönestoppet, har gjorts gällande att detta vårt påstående beträffande bolagen är ovederhäftigt. Man har sagt, att den s. k. steriliseringen av bolagsvinsterna är av sådan natur, att bolagen också ha fått sitta åtskilligt emellan för den förda stabiliseringspolitiken.

Såsom framgår av propositionen, är i själva verket den s. k. steriliseringen av bolagsvinsterna inte mycket värd, då ju bolagen endast under viss angiven tidrymd behöva avstå från dessa medel, som sedan återbetalas till bolagen, t. o. m. med 2 procents ränta. Det har emellertid framhållits, att åtgärden ändock skulle ha sin stora betydelse ur stabiliseringssynpunkt, då bolagen av sina vinstmedel skulle behöva på detta sätt avstå inemot 250 miljoner kronor om året.

Utskottet konstaterar nu i sitt utlåtande, att åtgärden icke haft någon nämnvärd effekt ur penningpolitisk synpunkt, då resultatet endast har blivit ungefär hälften av vad man räknat med. Man hade väntat att under de två första åren ungefär 500 miljoner kronor skulle insättas på spärrkonto, men i verkligheten har inte ens halva detta belopp influtit.

Utskottet säger vidare att åtgärden i fråga ur penningpolitisk synpunkt icke kan ha någon avsevärd inverkan.

Fortsatt tillämpning av lagen med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel.

Det är däremot ett faktum att omkostnaderna, som man räknat till 5 miljoner kronor om året, äro så stora, att de icke uppväga den fördel ur penningpolitisk synpunkt som man har räknat med.

Jag fastslår att utskottet i verkligheten har konstaterat, att vad man nu avser att förlänga egentligen är ett fiasko. Jag har velat fästa uppmärksamheten vid detta därför att man, som jag tidigare sagt, i debatten alltid använt den anordning, som man nu vill förlänga, som ett motargument mot vårt påstående att de stora massorna klämmas efter i lönestoppets tecken, medan bolagen praktiskt taget sitta i orubbat bo, i varje fall slippa mycket lindrigt undan.

Jag har, herr talman, med vad jag sagt velat konstatera, att de argument, som man anfört mot oss i den offentliga debatten, icke hålla. Bolagen ha som vanligt kunnat klara sig undan till och med denna lindriga åtgärd, som syftar till att också komma åt bolagens vinstmedel. Faktum är att denna åtgärd icke haft någon nämnvärd effekt när det gäller att begränsa bolagens möjligheter att disponera över sina vinster.

Jag har intet yrkande.

Herr RYLANDER: Herr talman! Jag skall ej vid denna sena timme gå in i ett längre bemötande av vad herr Senander här har sagt.

Det var ganska intressant på sitt sätt att höra, hur herr Senander här uppträdde som »advokat för lönestoppet» i både detta ärende och det närmast föregående om prästlönerna. Han synes lika nitiskt strida mot som värna om det. Jag vill emellertid säga, att utskottet i sin skrivning på denna punkt varit enigt om att det företrädesvis är av psykologiska skäl, som man nu förlänger denna lagstiftning. Det är ganska klart att en förlängning bör komma till stånd vad beträffar utdelningsstoppet. Vad å andra sidan beträffar den

andra delen, nämligen frågan om fortsatt skyldighet för bolagen att insätta medel å spärrkonto i riksbanken, förhåller det sig väl så, att om det icke hade inträffat något alldeles särskilt på hösten, nämligen devalveringen, skulle icke ens regeringen ha ifrågasatt en förlängning på den punkten.

Då utskottet går med på en förlängning är det därför att utskottet anser, att man bör undvika varje åtgärd som kan uppfattas som ett gynnande av någon särskild grupp, något som skulle kunna störa den vilja som man ju förutsätter förefinnas hos alla att hjälpa till med stabiliseringspolitikens genomförande.

Jag anser mig icke behöva närmare gå in på denna sak utan ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SENANDER: Herr talman! Jag vet icke om jag missuppfattade utskottets talesman, men jag tyckte han sade, att jag uppträdde som advokat för lönestoppet. Jag kan icke förstå vad jag skulle ha yttrat som han kunde uppfatta på det sättet. Jag har alltid talat emot lönestoppet och kommer att göra det i fortsättningen också. Jag har nu endast fastslagit, att den åtgärd varom här är fråga ej fått den effekt man åsyftat. Det är för övrigt en åtgärd som man i den offentliga agitationen använt som motvikt till vårt motstånd mot lönestoppet.

Det var intressant att konstatera att utskottets talesman fastslog, att vad man här föreslagit är förestavat av psykologiska skäl. Det var mycket trevligt med ett dylikt erkännande som ej givits tidigare. Vi notera med tacksamhet detta.

Lönestoppet för arbetarna är ju en faktisk realitet. Det har ej med psykologiska skäl att göra. Men när det gäller bolagen har man vidtagit åtgärder av psykologiska skäl, d. v. s. i verkligheten

Fortsatt tillämpning av lagen med särskilda bestämmelser om dispositionen av aktiebolags vinstmedel.

ten har man lurat arbetarna till den tron, att man också ingriper mot bolagen.

Herr ANDERSSON i Mölndal: Herr talman! Jag tror att herr Senander här blandar ihop två frågor. Det är nämligen på det sättet att första lagutskottet nu föreslår, liksom det gjort tidigare år, att vinstbegränsning som motsvarar lönestoppet även skall gälla under nästkommande år, medan man däremot varit tveksam i fråga om förlängning av spärrkontoinsättningen, detta med hänsyn till att man anser att denna inte haft den stora betydelse, som man förutsatte att den skulle ha när man genomförde lagen.

Obestriddligt är emellertid att tillsammans med alla de andra åtgärder, som vidtagits för att skapa stabilisering av de ekonomiska förhållandena, har också denna bidragit till att åstadkomma ett helt annat läge än det, vari vi befunno oss vid det tillfälle, då vi behandlade frågan om insättning på spärrkonto. Men i fråga om vinstbegränsningen råder det ingen tvekan inom utskottet. På den punkten anser man att det bör råda paritet mellan löner och vinster, och det är därför en förlängning av denna lags giltighet nu föreslås.

Herr SENANDER: Herr talman! Vad herr Andersson i Mölndal yttrade förstod jag inte riktigt innebörden av. Jag har fastslagit att utskottet självt konstaterar, i ordalag som inte kunna missförstås, att denna bestämmelse icke har medfört vad man väntade. Den har bara givit halva det belopp man beräknade, och detta visar vilka möjligheter bolagen ha att sno sig undan. Och det ha de också gjort i detta fall, trots det faktum att bolagen, sedan de haft sina medel insatta på spärrkonto i tre år, då få tillbaka medlen med 2 procents ränta. Arbetarna, som få avstå

från förbättringar i lönehänseende och som dessutom på grund av de nya och ökade konsumtionskatterna fått lämna en ganska anseelig tribut, ha inga utsikter att få tillbaka ett öre.

Det är detta vi ha konstaterat, och jag vill ha fastslaget en gång för alla, att hela denna agitation om att man skulle ställa arbetare och bolag »i paritet» är bluff och ingenting annat.

Herr ANDERSSON i Mölndal: Herr talman! Att den sammanlagda summan som insatts på spärrkonto inte har blivit vad man tänkt sig är säkerligen beroende på ett flertal olika faktorer. Dels ha vinsterna för bolagen under det senaste året genomgått en förändring i den riktningen, att de inte blivit lika stora som de varit under tidigare år, och dels ha dessutom vissa bolag varit undantagna från skyldighet till insättning på spärrkonto, men de ha i stället fått insätta sina vinstmedel i konjunkturutjämnande fonder.

Frågan vad dessa medel skola användas till har inte utskottet haft att behandla, den kommer att behandlas av de parter, som ha intresse av dessa konjunkturutjämningsfonder. Till ifrågavarande resultat har också bidragit att man velat befrämja en ökad produktion och därför medgivit frihet från insättandet på spärrkonto.

Herr SENANDER: Herr talman! Det är ganska olustigt att höra hurusom socialdemokrater här gå upp och dra en lans för bolagen och tala om de minskade vinsterna. Ett faktum är emellertid att minskningen av vinsterna mest har orsakats av att man ökat avskrivningarna och placerat vinstmedel i fonder. I verkligheten ha bolagen haft minst lika stora vinster under det gångna året som tidigare!

Vidare anfördes ej. Kammarern biföll utskottets hemställan.

§ 3.

Ändring i lagen om expropriation m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 24 mars 1949 dagtecknad proposition, nr 184, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation,
- 2) lag om ändrad lydelse av 4 kap. 10 och 11 §§ vattenlagen,
- 3) lag angående ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 384) om återköpsrätt till fast egendom,
- 4) lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385),
- 5) lag om ändrad lydelse av 17 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent, samt
- 6) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft sexton i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

- nr 325 av herr *Eriksson, Einar*, m. fl.,
 nr 326 av herr *Domö m. fl.*,
 nr 327 av herr *Ekman*,
 nr 328 av herr *Lindblom m. fl.*,
 nr 330 av herr *Grünebo m. fl.*,
 nr 336 av herr *Sundberg, Carl*, och
 nr 337 av herrar *Holmbäck* och *Andersson, Elon*, samt

inom andra kammaren

Ändring i lagen om expropriation m. m.

- nr 413 av herr *Skoglund* i Doverstorp m. fl.,
 nr 414 av herr *Edenman m. fl.*,
 nr 418 av herr *Hedlund* i Rådom m. fl.,
 nr 425 av herr *Ohlin m. fl.*,
 nr 426 av herr *Ståhl*,
 nr 427 av herr *Nilson* i Spånstad,
 nr 428 av herr *Häckner*,
 nr 429 av herr *Hæggbloom* och
 nr 430 av herr *Nilsson* i Kristinehamn.

I motionerna I: 326 och II: 413, vilka voro likalydande, hade yrkats, att förevarande proposition måtte avslås och att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om ett på förnyad utredning grundat förslag till lagstiftning i ämnet, varvid de i motionerna framförda synpunkterna borde beaktas.

I de likalydande motionerna I: 336 och II: 429 hade hemställts, att propositionen icke måtte bifallas samt att riksdagen måtte uttala sig för en fortsatt utredning av den föreliggande frågan med beaktande av vissa i motionerna närmare angivna synpunkter.

I motionen II: 426 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta vidtaga vissa i motionen föreslagna ändringar i och tilllägg till propositionen eller, därest dessa förslag ej komme att bifallas, riksdagen måtte avslå propositionen.

I övriga i anledning av propositionen väckta motioner hade framställts yrkanden beträffande särskilda delar av förslaget.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom förevarande proposition framlagda lagförslagen — måtte för sin del antaga i utskottets hemställda intagna förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation,
- 2) lag om ändrad lydelse av 4 kap. 10 och 11 §§ vattenlagen.

Ändring i lagen om expropriation m. m.

3) lag angående ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 384) om återköpsrätt till fast egendom,

4) lag om ändring i byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385),

5) lag om ändrad lydelse av 17 § förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent, samt

6) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 19 juni 1919 (nr 367) om fri rättegång;

B) att de i anledning av propositionen väckta motionerna I: 325—328, 330, 336 och 337 samt II: 413, 414, 418 och 425—430, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet ovan under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade fogats ett flertal reservationer.

I en med I) betecknad, av herr *Wistrand* och fru *Ewerlöf* beträffande det genom propositionen framlagda förslaget i dess helhet avgiven reservation hade hemställts,

att Kungl. Maj:ts proposition nr 184 måtte av riksdagen avslås;

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att utredning måtte verkställas angående behovet av en utsträckt expropriationslagstiftning för tillgodoseende av fätorternas bostadsbehov och, om utredningen skulle giva vid handen att behov av en sådan lagstiftning föreläge, att Kungl. Maj:t måtte låta, med beaktande av lagrådets yttrande över det lagförslag, som låge till grund för Kungl. Maj:ts proposition nr 184, utarbета nytt förslag till lagstiftning i ämnet; samt

att de i anledning av propositionen väckta motionerna, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Övriga vid utlåtandet fogade reservationer innefattade ändringsyrkanden beträffande särskilda delar av förslaget.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag till *lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation* skulle 1 § i lagen erhålla följande lydelse:

1 §.

Fastighet, som — — — för orten;

14. för tillgodoseende av fjällrenskötselns behov;

15. för stärkande av ofullständigt jordbruk; eller

16. för att säkerställa att mark på skäliga villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar eller för att eljest i kommuns ägo överföra mark, som icke är tätbebyggd, för upplåtelse med tomträtt.

Särskild rätt — — — till nationalpark.

I motionen II: 426 hade föreslagits, att det måtte stadgas, att endast sådan jord, som innefattades i upprättad generalplan eller bostadsförsörjningsplan, skulle kunna bli föremål för expropriation i nu förevarande fall.

I likalydande motionerna I: 330 och II: 418 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att rätt till expropriation skulle kunna medgivas av jord, vilken vore oundgängligen erforderlig för kommuns behov av tomtmark för bostads-, industri- eller därmed jämförligt ändamål och som icke utan kommunens ingripande kunde väntas bli utnyttjad för sådant ändamål inom skälig tid.

I motionen I: 328 hade hemställts, att förslaget om rätt till expropriation för förvärv av mark för tomträttsupplåtelse ej borde genomföras, att expropriation för tätbebyggelseändamål icke borde komma i fråga beträffande mark, som redan vore tätbebyggd, samt att expropriation av icke tätbebyggd mark för bostadsändamål och därmed sammanhängande åtgärder borde medgivas endast under förutsättning att kommunernas behov av marken vore ostridigt ådagalagt genom en på grundval av demografiska och andra utredningar utar-

betad generalplan samt att detta behov vore aktuellt i den meningen, att exploatering av marken för det uppgivna ändamålet icke låge alltför långt fram i tiden.

I motionerna I: 337 och II: 425, vilka voro likalydande, hade hemställts, att regeln om rätt till expropriation för att överföra mark i kommuns ägo för upplåtelse med tomträtt måtte utgå ur förslaget samt att regeln om expropriation för säkerställande av tätbebyggelse måtte omformuleras så att den komme att gälla endast inom stadsplan, byggnadsplan eller av Kungl. Maj:t eller länsstyrelsen fastställd generalplan, i samband varmed det uttalats som önskligt, att ordet säkerställa kunde utbytas mot annat uttryck och att lagtexten kunde bliva klarare.

I motionen II: 428 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta, att i den föreslagna punkt 16 av 1 § orden »där — — tomträtt» skulle utgå.

I utskottets förslag hade 1 § lagen om expropriation upptagits i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

I en av herrar *Holmbäck*, *Hallagård*, *Jacobsson* i Igelsbo, *Stjärne* och *Hedlund* i Rådom avgiven, med II) 1:o) betecknad reservation beträffande denna paragraf hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att 1 § i förslaget till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation skulle erhålla följande lydelse:

1 §.

Fastighet, som — — — för orten;

14. för tillgodoseende av fjällrensköt-selns behov;

15. för stärkande av ofullständigt jordbruk; eller

16. för att säkerställa att mark inom fastställd generalplan, fastställd stadsplan eller fastställd byggnadsplan är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar.

Ändring i lagen om expropriation m. m.

Särskild rätt — — — till nationalpark.

Vidare hade herr *Lundberg* i en med II) 2:o) betecknad, beträffande samma paragraf avgiven reservation föreslagit ändring i viss del av utskottets motive-ring.

7 § lagen om expropriation skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag erhålla denna avfattning:

7 §.

För fastighet, som exproprieras, skall erläggas löseskilling motsvarande fastighetens värde med hänsyn särskilt till ortens pris och fastighetens avkastning. Exproprieras en del av en fastighet och lider återstoden skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, skall ersättning därför gäldas. Uppkommer eljest genom expropriationen skada för ägaren, skall ock sådan skada ersättas.

Är den — — — kan meddelas.

I motionen I: 328 hade yrkats, att riksdagen måtte vidtaga den ändringen i det framlagda förslaget, att nu gällande värderingsregler bibehölles.

Jämväl i likalydande motionerna I: 337 och II: 425 hade yrkats, att Kungl. Maj:ts förslag måtte så ändras, att 7 § expropriationslagen finge behålla sin nuvarande lydelse.

I likalydande motionerna I: 330 och II: 418 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i expropriationslagen skulle stadgas, att löseskilling skulle erläggas med fastighetens fulla värde liksom ock för intrång.

Slutligen hade i motionen II: 428 yrkats, att riksdagen måtte besluta, att uttrycket fastighetens »fulla» värde skulle bibehållas i 7 § expropriationslagen.

Utskottets förslag upptog 7 § i den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Beträffande denna paragraf hade i en med III) 1:o) beteckad, av herrar *Holmbäck*, *Hallagård*, *Jacobsson* i Igelsbo,

Ändring i lagen om expropriation m. m.

Stjärne och *Hedlund* i Rådombeslutet avgiven reservation hemställt, att riksdagen måtte besluta, att 7 § i förslaget till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation skulle undergå endast den ändringen att tredje stycket upphävdes och att paragrafen följaktligen skulle erhålla följande lydelse:

7 §.

För fastighet, som exproprieras, skall erläggas löseskilling motsvarande fastighetens fulla värde. Exproprieras en del av en fastighet och lider återstoden skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, skall full ersättning därför gäldas. Uppkommer eljest genom expropriationen skada för ägaren, skall ock sådan skada fullt ersättas.

Är den — — — kan meddelas.

Därjämte hade herr *Lundberg* i en med III) 2:o) betecknad reservation i fråga om denna paragraf hemställt om ändring i viss del av utskottets motivering.

15 § lagen om expropriation skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag avfattas sålunda:

Expropriationsdomstol består av ordförande och fyra ledamöter. Ordförande är ägodelningsdomaren i orten. Av ledamöterna skola två vara särskilt utsedda expropriationstekniker och två nämndemän i orten. I mål av mindre betydelse är expropriationsdomstol domför med, förutom ordförande och nämndemän, endast en expropriationstekniker.

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, är expropriationsdomstol domför med ordföranden ensam.

I likalydande motionerna I: 337 och II: 425 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta, att expropriationsteknikerna skulle hava ställning som sakkunniga

och ej som domare eller, om de skulle bliva domare, de liksom motsvarande befattningshavare vid vattendomstolorna, vattenrättsingenjörerna, skulle tillättas på livstid.

Även i motionen II: 428 hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att expropriationsteknikerna ej skulle erhålla ställning såsom domstolsledamöter utan endast såsom sakkunniga.

Utskottets förslag innebar, att 15 § skulle lyda på följande sätt:

Expropriationsdomstol består — — — (Kungl. Maj:ts förslag) — — — en expropriationstekniker.

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, är expropriationsdomstol domför med ordföranden ensam.

I en beträffande denna paragraf avgiven, med IV) betecknad reservation hade herrar *Hallagård* och *Hedlund* i Rådombeslutet hemställt, att riksdagen måtte besluta, att förevarande paragraf skulle erhålla följande lydelse:

15 §.

Expropriationsdomstol består av ordförande och två ledamöter. Ordförande är ägodelningsdomaren i orten. Ledamöterna skola vara nämndemän i orten.

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, är expropriationsdomstol domför med ordföranden ensam.

I fråga om 16 § lagen om expropriation hade Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

16 §.

För att tjänstgöra i expropriationsdomstolar förordnar Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer,

för en tid av tre år i sänder lämpligt antal expropriationstekniker, av vilka hälften skall hava erfarenhet i fråga om fastighetsvärdering inom tätorter och hälften beträffande dylik värdering å landet. Om de sålunda utsedda och den sakkunskap envar av dem företräder lämnas uppgift till expropriationsdomstolarnas ordförande.

Utskottet hade i sitt förslag upptagit samma paragraf i denna avfattning:

16 §.

För att tjänstgöra i expropriationsdomstolar förordnar Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, för en tid av sex år i sänder för varje län lämpligt antal expropriationstekniker, av vilka hälften skall hava erfarenhet i fråga om fastighetsvärdering inom tätorter och hälften beträffande dylik värdering å landet. Om de sålunda utsedda och den sakkunskap envar av dem företräder lämnas uppgift till ordförandena i länets expropriationsdomstolar.

I en med V) 1:o) betecknad, av herrar *Hallagård* och *Hedlund* i Rådom avgiven reservation hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att förevarande paragraf skulle erhålla följande lydelse:

16 §.

För att avgiva utlåtande i expropriationsmål förordnar Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, för en tid av sex år i sänder för varje län lämpligt antal expropriationstekniker, av vilka hälften skall hava erfarenhet i fråga om fastighetsvärdering inom tätorter och hälften beträffande dylik värdering å landet. Om de sålunda utsedda och den sakkunskap envar av dem företräder lämnas uppgift till ordförandena i länets expropriationsdomstolar.

Vidare hade herrar *Lundberg* och *Andersson* i Alfredshem i en med V)

Ändring i lagen om expropriation m. m.

2:o) betecknad reservation hemställt, att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt — måtte besluta, att förevarande paragraf skulle erhålla den i propositionen upptagna lydelsen.

Kungl. Maj:t hade i fråga om 37—39 §§ lagen om expropriation föreslagit följande lydelse:

37 §.

Sedan stämning i expropriationsmålet utfärdats, äge den exproprierande taga fastigheten i besittning, om han hos Konungens befallningshavande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta från tillträdesdagen samt sist å fjortonde dagen före nämnda dag giver ägaren och, om arrendators, hyresgästs eller annans rätt beröres, denne under rättelse om att fastigheten skall tagas i besittning. Är fall som i 12 § sägs för handen, må den fastighet eller rättighet tillståndet till expropriationen omfattar tillträdas av den exproprierande, om han ställer säkerhet för därå belöpande expropriationsersättning jämte ränta och meddelar underrättelse enligt vad nyss är sagt.

Därest å fastigheten finnes byggnad, där dess ägare eller på grund av avtal annan har sin bostad, vare dock bostadens innehavare ej pliktig att därifrån avflytta förr än å den fardag för avträde av förhyrd lägenhet, som först inträffar sedan tre månader förflutit efter det han mottagit underrättelse om att fastigheten skall tagas i besittning.

Enligt vad i 38 § stadgas vare för tillträde i vissa fall även nedsättande av ersättning erforderligt.

38 §.

Vägrar ägaren den exproprierande att utan gäldande av ersättning taga fastigheten i besittning, förordne därom den domstol, där expropriationsmålet är anhängigt.

Ändring i lagen om expropriation m. m.

Finnes å fastigheten byggnad, där ägaren har sin bostad eller vars avstående eljest medför särskild olägenhet för ägaren, eller är fastigheten av väsentlig betydelse för ägarens bärgning, eller prövar domstolen ägaren eljest hava giltigt skäl för sin vägran, må förordnande om fastighetens upplåtande meddelas allenast under villkor att den exproprierande hos Konungens befallningshavande nedsätter tre fjärdedelar av det belopp, vartill expropriationsersättningen av domstolen uppskattas i avbidan på att lagakraftägande dom i målet föreligger.

Vad om ägare sålunda stadgas äge motsvarande tillämpning beträffande arrendator, så ock beträffande hyresgäst eller annan som på grund av avtal har sin bostad i byggnad å fastigheten.

Vid nedsättningen ingive den exproprierande till Konungens befallningshavande gravationsbevis rörande fastigheten.

39 §.

Över beslut, varigenom enligt 38 § förordnats om tillträde, må klagan ej föras.

I likalydande motionerna I: 337 och II: 425 hade yrkats, att förslaget i dessa delar måtte omarbetas efter följande i motionerna angivna riktlinjer:

»1) Rätt för exproprianten att taga fastigheten i besittning innan expropriationsersättningen slutgiltigt bestämts bör finnas endast efter särskilt beslut av expropriationsdomstolen. Sådant beslut bör kunna fattas endast i fall, då exproprianten visar att särskild skyndsamhet är av betydande vikt för honom. Det är på denna ståndpunkt bl. a. den tyska rätten står genom sitt Dringlichkeitsverfahren.

2) Exproprianten bör vara skyldig att på ett tidigt stadium, helst redan i stämningen i expropriationsmålet, yrka på att få taga fastigheten i besittning innan expropriationsersättningen

slutgiltigt bestämts, om han skall kunna få rätt till sådant besittningstagande.

3) I samtliga fall då fastighet tages i besittning innan ersättningen slutgiltigt bestämts böra de ersättningsberättigade ha rätt till en preliminär expropriationsersättning.

4) Den procentsats av den preliminära ersättningen, till vilken de ersättningsberättigade böra ha rätt, bör såsom föreslogs i 1910 års kommittéföreläggelse bestämmas till 100 procent av fastighetens eller rättighetens preliminärt fastställda värde. Den, som tvingas avstå sin jord, sitt arrende eller sin bostad, bör alltså ha rätt till i princip full kompensation även preliminärt.

Vid framläggande av detta förslag få vi stryka under, att vi icke ha något att erinra mot att då det gäller försvarsändamål nuvarande regler få stå kvar. Vi hava ej heller erinran mot en lagstiftning, som bygger på den nuvarande 54 § expropriationslagen och med det innehåll att exproprianten alltid äger att mot erläggande av den expropriationsersättning, som bestämts i första instans, och mot avstående av sin rätt att söka nedsättning av detta belopp taga fastigheten i besittning.»

Utskottet hade i sitt förslag givit dessa paragrafer följande lydelse:

37 §.

Om det är av synnerlig vikt för den exproprierande att innan expropriationen fullbordats taga i besittning den fastighet eller rättighet, som tillståndet till expropriationen omfattar, äge expropriationsdomstolen förordna där- om, sedan stämning i målet utfärdats. Därvid skall som villkor för tillträde föreskrivas, att den exproprierande hos Konungens befallningshavande ställer pant eller borgen för expropriationsersättningen jämte sex procent årlig ränta från tillträdesdagen.

Tiden för tillträdet skall bestämmas så, att ägare eller annan, vars rätt beröres, får skäligen rådrum efter det han

fått del av domstolens beslut. Därest å fastigheten finnes byggnad, där dess ägare eller på grund av avtal annan har sin bostad, må tillträdet till bostaden icke bestämmas till tidigare dag än den fardag för avträde av förhyrd lägenhet, som först inträffar sedan tre månader förflutit från delgivningen.

Enligt vad i 38 § stadgas skall i vissa fall som villkor för tillträde även föreskrivas att ersättning nedsättes.

38 §.

Där det ej är uppenbart, att expropriationsersättningen blir obetydlig, skall domstolen på yrkande av ägaren som villkor för tillträdet tillika föreskriva, att den exproprierande hos Konungens befallningshavande nedsätter belopp, som av domstolen bestämmas. Beloppet må ej sättas lägre än tre fjärdedelar av det belopp, vartill expropriationsersättningen av domstolen förberedelsevis uppskattas, och ej heller lägre än vad den exproprierande i målet erbjuder eller vad denne har att erlægga på grund av dom i målet, som mot honom vunnit laga kraft.

Vad om ägare sålunda stadgas äge motsvarande tillämpning beträffande annan, vars rätt beröres.

Vid nedsättningen ingive den exproprierande till Konungens befallningshavande domstolens beslut ävensom gravationsbevis rörande fastigheten.

39 §.

Beslut i fråga, som avses i 37 eller 38 §, må meddelas utan huvudförhandling. Innan beslut meddelas, skola parterna erhålla tillfälle att yttra sig.

Mot beslut, som av expropriationsdomstol meddelats under rättegången i fråga, varom förmåles i första stycket, skall talan föras särskilt. Mot hovrättens beslut i dylik fråga må talan ej föras.

I en med IX) betecknad reservation hade herr *Lundberg* hemställt, att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts

Ändring i lagen om expropriation m. m.

förslag på denna punkt — måtte besluta, att förevarande paragrafer skulle erhålla den i propositionen upptagna lydelsen.

Beträffande 67 § lagen om expropriation hade Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

67 §.

Den exproprierande vare pliktig att, i den mån ej annat föranledes av vad i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken stadgas, ersätta motparten hans kostnader å expropriationsmålet, vid expropriationsersättningens fördelning och eljest i anledning av expropriationen.

I motionen II:430 hade hemställts, att 67 § i föreliggande förslag måtte omarbetas enligt närmare angivna grunder, innefattande att expropriatens rätt till ersättning för expropriationskostnad borde begränsas sålunda, att ovillkorlig sådan rätt borde — bortsett från de i 67 § i förslaget angivna begränsningarna — gälla allenast i fråga om expropriationskostnad i första instans samt att i övrigt rättegångsbalkens bestämmelser om rättegångskostnad i tvistemål borde tillämpas jämväl i expropriationsmål, dock med det tillägget, att överinstans borde, oavsett nämnda bestämmelser, äga att, där så funnes skäligt, tillerkänna expropriat ersättning för kostnader vid instansen i fråga, varjämte i motionen hemställts, att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga ändringar uti denna och eventuellt andra paragrafer.

Utskottets förslag innebar godkännande av paragrafen i den av Kungl. Maj:t föreslagna avfattningen.

I en av herrar *Lundberg*, *Andersson* i *Alfredshem* och *Jansson* i *Hällefors* beträffande denna paragraf avgiven, med X) betecknad reservation hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att förevarande paragraf skulle erhålla följande lydelse:

Ändring i lagen om expropriation m. m.**67 §.**

Den exproprierande vare pliktig att, i den mån ej annat föranledes av vad i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken stadgas, ersätta motparten hans kostnader vid expropriationsdomstolen, vid expropriationsersättnings fördelning och eljest i anledning av expropriationen. Oavsett vad i rättegångsbalken stadgas om skyldighet att ersätta rättegångskostnad i högre rätt, vare den exproprierande, om särskilda skäl därtill föranleda, skyldig ersätta motparten dylik kostnad.

Enligt det i propositionen upptagna förslaget till *lag angående ändring i lagen den 20 juni 1924 (nr 384) om återköpsrätt till fast egendom* skulle 10 § i lagen erhålla följande lydelse:

10 §.

Varder ej överenskommelse, som i 9 § sägs, träffad, skall för fastigheten erläggas en i penningar på en gång utgående löseskilling motsvarande fastighetens värde, sådant det befinnes under antagande dels att, för obestämd tid framåt eller, där återköpsrätten förbehållits endast för viss tid, under den enligt avtalet återstående tiden, varje ägare av fastigheten är bunden av återköpsrätten och det i samband därmed avtalade villkor angående fastighetens användning, och dels att fastigheten i övrigt icke besväras av andra rättigheter än dem, som vid försäljning av fastigheten i den ordning, utsökningslagen bestämmer, äga företräde framför återköpsrätten eller ock äro av försäljningen oberoende.

Vid värdering — — — motsvarande tillämpning.

Utskottets förslag i denna del innebar godkännande av den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

I en beträffande denna paragraf av herrar *Holmbäck, Hallagård, Jacobsson* i Igelsbo, *Stjärne* och *Hedlund* i Rådom avgiven, med XI) betecknad reserva-

tion hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att förevarande paragraf skulle erhålla följande lydelse:

10 §.

Varder ej överenskommelse, som i 9 § sägs, träffad, skall för fastigheten erläggas en i penningar på en gång utgående löseskilling motsvarande fastighetens fulla värde, sådant det befinnes under antagande dels att, för obestämd tid framåt eller, där återköpsrätten förbehållits endast för viss tid, under den enligt avtalet återstående tiden, varje ägare av fastigheten är bunden av återköpsrätten och det i samband därmed avtalade villkor angående fastighetens användning, och dels att fastigheten i övrigt icke besväras av andra rättigheter än dem, som vid försäljning av fastigheten i den ordning, utsökningslagen bestämmer, äga företräde framför återköpsrätten eller ock äro av försäljningen oberoende.

Vid värdering — — — motsvarande tillämpning.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes, beträffande föredragnings sättet, ordet av

Herr **HELLBACKEN**, som anförde: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 34 hemställs,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att de av utskottet tillstyrkta lagförslagen föredragas vart för sig, det första paragrafvis med slutstadganden, ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställa föredragas;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsa i

vidare mån än sådant av någon kammararens ledamot begäres; samt

att för den händelse något av lagförslagen kommer att helt eller delvis återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Denna hemställan bifölls.

I enlighet härmed föredrogs först *Punkten A.*

1) *Utskottets förslag till lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation.*

Sedan 1 § föredragits, yttrade:

Herr JACOBSSON i Igelsbo: Herr talman! Då jag jämte andra ledamöter av andra lagutskottet reserverat mig rörande förevarande utskottsutlåtande, ber jag att få säga några ord.

Själva principen att kommunerna böra erhålla rätt att tvångsvis förvärva mark för bebyggelse, där sådan mark eljest icke är på skäligena villkor tillgänglig, vilja vi icke bestrida. Det kan ju för resten erinras om att kommunerna genom tidigare beslut av riksdagen blivit ålagda att ansvara för att det finnes tillräckligt med lämpliga bostäder för inbyggarna. Rätten för kommunerna att under vissa förhållanden expropriera mark inom område, där stadsplan finnes fastställd, finnes redan nu enligt 1947 års byggnadslag.

Då det gäller expropriationsändamålen har folkpartiet i sin motion deklarerat en från det kungl. förslaget avvikande mening. Vi anse nämligen, att man ej bör gå så långt som man enligt detta förslag vill gå. I propositionens förslag till ändringar i lagtexten till 1 § punkt 16 heter det: »för att säkerställa att mark på skäligena villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar eller för att

Ändring i lagen om expropriation m. m.

eljest i kommuns ägo överföra mark som icke är tätbebyggd för upplåtelse med tomträtt».

Utskottet har tillstyrkt propositionen. Vi från folkpartiet ha ansett att förslaget går för långt. I den reservation som är avgiven av herr Holmbäck m. fl. framhålles, att expropriation bör få ske endast inom områden för fastställd stadsplan, fastställd byggnadsplan och fastställd generalplan. Vi kunna sålunda ej dela den uppfattning som är propositionens och till vilken utskottets majoritet anslutit sig, att mark bör kunna få exproprieras redan innan plan i vederbörlig ordning blivit fastställd, om förebragt utredning kan anses tillfyllestgörande visa att marken behövs för dylikt ändamål.

Om utskottets förslag härutinnan godtages, kommer kommunen att kunna expropriera mark för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar för fritidsområden m. m. redan innan det är avgjort, om området över huvud taget får användas för dylikt ändamål. Vi kunna icke ansluta oss till en sådan uppfattning, utan vi anse att det för expropriation ifrågasatta områdets lämplighet för bebyggelse m. m. bör vara av vederbörande myndigheter prövad och fastställd genom viss planläggning.

När man skall lagstifta på ett sådant här område, bör man, enligt vårt förmenande, gå fram med en viss försiktighet.

Den kungl. propositionen innehåller förslag — detta framgår av den nyss upplästa lagtexten — om expropriation av mark för upplåtande av tomträtt. Detta har utskottet även tillstyrkt. Reservanterna kunna icke ansluta sig till denna uppfattning. Detta ståndpunkts-tagande till propositionen och utskotts-förslaget innebär från vår sida icke något ställningstagande till själva tomt-rättsinstitutet som sådant utan avser endast rätten att för ändamålet exproprie-ra mark.

Ändring i lagen om expropriation m. m.

Expropriation av mark för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar i övrigt kan enligt föreliggande förslag icke ske om ägaren till marken själv vill bebygga densamma eller på skäliga villkor är villig att upplåta den till annan som vill bygga. Då det däremot gäller expropriation av mark avsedd att upplåtas med tomträtt, kan ägaren av marken ej freda sig på detta sätt, när ingen enskild kan upplåta mark med tomträtt.

Vi befara här att en sådan bestämmelse kan skapa möjlighet till kommunala markmonopol, något som enligt vår uppfattning icke kan anses önskvärt lika litet som enskilda sådana monopol.

Det är visserligen sant att kommunen, när det gäller tomträtten, är bunden så till vida att området måste användas för det ändamål, för vilket marken exproprieras, ty i annat fall kan den förre ägaren göra sin rätt till återköp gällande inom 20 år efter det att marken förvärvats genom expropriationen. Man frågar sig då, om det icke vore bättre för kommunen, om man vill upplåta mark till tomträtt, att eventuellt använda sådant område som kan förvärvas genom frivilliga upplåtelse.

I propositionen och i utskottets utlåtande hävdas, att man på detta sätt kan förbehålla för det allmänna den värdestegring som området undergår. Enligt vårt förmenande äro de olägenheter som förorsakas av rätten till expropriation för tomträtt större än den vinst man skulle göra genom att eventuell värdestegring skulle förbehållas det allmänna. Hela problemet om oförtjänt värdestegring skall ju, enligt vad som framhålles i propositionen, upptagas i annat sammanhang.

Då det gäller kronans, kyrkans och universitetens mark har i folkpartiets motion framhållits önskvärdheten av att pågående utredningar om upplåtelse av kronans och kyrkans mark måtte påskyndas. I den återopade motionen

har dessutom framhållits, att det måste anses vara ett elementärt rättvisekrav att i fråga om expropriation det allmännas och de enskildas jord ställes så att säga på samma linje. Dessa synpunkter ha också framhållits av utskottet. Universitetens jord kan, enligt nu gällande praxis, bli föremål för expropriation.

Då det gäller värderingsreglerna innehåller den nuvarande expropriationslagen i sin 7 § en bestämmelse om att exproprierad egendom skall ersättas med fulla värdet och att intrång och skada på grund av expropriationen skall ersättas enligt samma regler. I propositionen är uttrycket fulla värdet utbytt mot fastighetens värde med hänsyn till särskilt ortens pris och fastighetens avkastning samt att intrång och skada skall ersättas. I propositionen uttalas vidare, att vad som föreslås icke är avsett att ändra den grundsats som nu gäller att den eller de ersättningsberättigade skola bibehållas orubbade vid den ekonomiska ställning de såsom helhet räknat tidigare innehaft. Man har endast velat ha bort det förhållandet, att de nuvarande expropriationsnämnderna emellanåt bestämt för höga värden. Utskottet har anslutit sig till den i propositionen uttalade uppfattningen och tillstyrker bifall till den föreslagna omformuleringen av 7 § i expropriationslagen.

I reservationen av herr Holmbäck m. fl. har framhållits, att reservanterna ej ha någonting emot att endast vad som kan betecknas som fulla värdet skall utgå för egendom som tages i anspråk för expropriation. Detta innebär icke något försvar om övervärden någon gång utdömts. Vi förmena nämligen att det har varit en felaktig praxis om så har skett.

Då propositionen nu föreslår en ny organisation i stället för nuvarande expropriationsnämnderna, nämligen expropriationsdomstolar i första instans med besvärsmått till hovrätt och högsta

domstol, anse vi att därmed tillräckliga garantier skapats för att rätta värden komma att utdömas. Någon anledning att därför ändra formuleringen av 7 § finnes enligt vårt förmenande icke. För framtiden får man i expropriationsdomstolarna organ, vilkas kompetens att tolka gällande bestämmelser torde vara ostridig. Och över expropriationsdomstolarna komma hovrätterna och högsta domstolen, d. v. s. landets högsta judiciella myndigheter, att stå som instanser. Man kan därför förutsätta att prövningen av värdesättningen bör kunna bli den bästa möjliga. Vi anse därför, att det finnes fullgoda skäl för att bibehålla 7 § i oförändrat skick.

Då det gäller organisationen har det, som jag nyss nämnde, föreslagits, att man skall ersätta de nuvarande expropriationsnämnderna med expropriationsdomstolar. Förslaget om omorganisation möter icke någon gensaga från vårt håll. Delade meningar ha varit rådande under förarbetena till lagen om t. ex. de föreslagna expropriationsteknikernas ställning. För folkpartiets del ha vi helst sett, att teknikerna blivit sakkunniga utanför domstolen. Vi ha nämligen förmenat, att det skulle vara till fördel för prövningen och målets handläggning, om man fått argumentera med de sakkunniga teknikerna i dessa saker inför domstolen, och kanske skulle man i åtskilliga fall därigenom kunna undvika att besvär anföres mot expropriationsdomstolens beslut. Det är visserligen sant att dessa expropriationsdomstolar i motsats till vad expropriationsnämnderna ha haft att göra måste i den skrivna domen angiva skälen varför de kommit till det eller det resultatet. Men det kommer att bli ganska svårt att kunna angiva detaljerna till alla domskälen. För den skull skulle det vara fördelaktigare om teknikerna stode utanför domstolen. Den domstol som varit förebild för expropriationsdomstolen, nämligen vattenrättsdomstolen, har man mycket god erfarenhet

Ändring i lagen om expropriation m. m.

av. De experter som där motsvara teknikerna äro de s. k. vattenrättsingenjörerna. Dessa tillsätts ju för hela sin tjänstetid. Enligt propositionens förslag skulle teknikerna utnännas av Kungl. Maj:t för en tid av tre år i lämpligt antal för varje län. Vi ha emellertid, när det gäller teknikerna, från folkpartiets sida gått med på att dessa få vara ledamöter av expropriationsdomstolen men att de skulle tillsättas för en tid av 6 år i stället för föreslagna 3 år. Inom utskottet har träffats en kompromiss, och utskottet föreslår därför att expropriationsteknikerna skola tillsättas för en tid av 6 år. Vi dela den uppfattningen och ha därför ingenting att anmärka på utskottsförslaget i denna del.

Ja, herr talman, jag skall be att med dessa ord få yrka bifall till den reservation som är fogad till förevarande utskottsutlåtande av herr Holmbäck m. fl. i den nu föredragna punkten.

Herr **HEDLUND** i Rådombud: Herr talman! Förevarande förslag syftar som bekant till att erforderlig mark för tätbebyggelse skall stå till förfogande mot skälig kostnad. Detta syfte är uppenbarligen lofvärt. Då jag nu yttrar mig tämligen kritiskt om olika punkter i förslaget, beror detta ingalunda på att jag inte är införstådd med detta syfte.

Förslaget går ut på ändring i tre viktiga hänseenden, nämligen i fråga om expropriationsändamålen, värderingsreglerna och förfarandet vid expropriation. Det bygger på ett betänkande av markutredningen. I fråga om personvalet i utredningen har jag tidigare i en interpellation till justitieministern påtalat att detta syntes vara så ensidigt, att man kunde befara ett åsidosättande av markägarnas intressen. Farhågorna ha besannats.

Visserligen har justitieministern på en och annan punkt vidtagit ändringar till det bättre, och första lagutskottets majoritet, d. v. s. utskottets socialdemo-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

krater, som ensamma stå för utlåtandet, synes där detta varit möjligt och utan att ändra lagtexten och utan att direkt kollidera med justitieministerns uttalanden i motiveringen ha intresserat sig för att slipa av det mest stötande i detta förslag. Men utskottsförslaget är likväl enligt min mening mycket otillfredsställande.

Beträffande expropriationsändamålen föreslår utredningen kort och gott, att kommunerna skola få rätt att tvångsförvärva all mark, som erfordras för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar. Att markägaren till äventyrs vill själv bebygga eller ock sälja marken till rimligt pris, bör enligt markutredningen icke hindra att expropriation beviljas. Justitieministern synes emellertid icke ha kunnat helt följa utredningen på denna punkt. Han torde tvärtom ha avsett, att expropriation — utom vad angår mark som avses att upplåtas med tomträtt — skall vara utesluten, om markägaren själv bebygger eller till rimligt pris säljer marken.

Andra lagutskottet skingrar på den här punkten varje tvivel, som till äventyrs kan ha förelegat tidigare. Det säger: »Om det finns befogad anledning antaga, att den enskilde markägaren själv exploaterar marken eller eljest är beredd att upplåta den för exploatering mot skäligt pris måste det anses säkert, att marken är på skäliga villkor tillgänglig för tätbebyggelse, och under sådana förhållanden saknas förutsättning för att marken skulle kunna exproprieras.» Utskottet framhåller vidare att om en ej alltför obetydlig del av den mark, som bedömes svara mot exploateringsbehovet, tillhör sådan ägare som bebygger eller säljer marken till rimligt pris, så saknas rätt till expropriation. En annan förutsättning som utskottet betonar är, att marken skall behövas och även lämpa sig för tätbebyggelseändamål.

Huruvida utskottet accepterat markutredningens och departementschefens

tanke, att kommunerna skola på ett tidigt stadium tvångsvis kunna få förse sig med jord i sådan omfattning, att man vid planernas utarbetande icke behöver känna sig alltför bunden med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna, är oklart. Uttalandet synes närmast innebära att kommuner skola få expropriera mark, även om man inte kan säga mer om dess behövlighet än att det kan hända att marken behövs för ett av flera tänkbara planläggningsalternativ. Det kan emellertid då svårigen förenas med utskottets kategoriska uttalande, att just den ifrågasvarande marken skall vara behövlig för tätbebyggelseändamål.

Oavsett hur det förhåller sig på denna punkt är det emellertid klart, att utskottsförslaget medger rätt till expropriation för tätbebyggelse, redan innan det ens är avgjort, att marken får användas för tätbebyggelseändamål. Enligt vår mening är det minsta man kan fordra, att den saken är avgjord. Om man inte fordrar detta, komma markägarna i alltför hög grad att utsättas för expropriationer, som senare visa sig onödiga. Vi ha därför icke kunnat biträda ett förslag, som lämnar någon möjlighet till expropriation innan stadsplan, byggnadsplan eller generalplan blivit upprättad och fastställd av vederbörande myndighet.

För en stund sedan sade jag att justitieministern inte hade kunnat följa markutredningen i dess förslag om att expropriation får ske, även om markägaren själv vill bygga eller till rimligt pris sälja sin mark för bebyggelse. Men vad justitieministern givit med ena handen, tar han igen med den andra. Han föreslår nämligen att kommunerna för att upplåta tomträtt skola få expropriera oberoende av huruvida markägaren själv vill bebygga marken eller upplåta den till bebyggelse på skäliga villkor.

I den mån det finns kommuner, som på sin mark vilja upplåta tomträtt, och

människor som äro beredda att uppföra bostäder, så är det med den utformning tomträttsinstitutet har inte mycket att erinra mot att en sådan upplåtelse får det allmännas sanktion. Om sålunda en kommun, som expropriert mark för bebyggelse, säljer den eller upplåter tomträtt till densamma saknar därför i och för sig betydelse i detta sammanhang. Vad som däremot är väsentligt är, att om kommun förklarar sig skola använda marken för tomträtt, så bli möjligheterna att få expropriera helt oberoende av om ägaren vill bebygga marken eller sälja den till rimligt pris. Härigenom öppnas uppenbarligen möjligheter för kommunala markmonopol. Och all monopolbildning på detta område kan liksom på så många andra innebära betydande olägenheter för allmänheten.

I det här sammanhanget skulle jag vilja peka på att det knappast finns anledning tro, att i en sådan stad som Stockholm vidgade expropriationsmöjligheter skulle i någon högre grad påverka tomt- och därmed bostadskostnaderna. Den slutsatsen tycker jag man är berättigad draga av officiella uppgifter om stadens markinköp, m. m. Ur Stockholms stads årsbok för 1948 inhämtar man, att medelpriset för den mark om ca 200 milj. kvm, som staden inköpt för stadsområdets utvidgande och för stadens vattenledning, uppgår till ca 27 öre per kvm. I detta aktstycke får man därjämte veta, att staden upplåtit 12 940 tomter med tomträtt för en tomträttsavgäld av ca 72 öre per kvm, vilket kapitaliserat efter en räntefot av 3 % blir 24 kr. per kvm. Motsvarande siffror ge vid handen, att avgälden för upplåtelser under 1947 uppgår till 1 krona 17 öre per år eller kapitaliserad till 39 kr. per kvm. Visserligen kan det hända att stadens utgifter för vatten, avlopp, gator m. m. äro så stora, att dessa belopp kunna betraktas som skäliga. Men så mycket hör man kunna säga, att även om råmarken stått till

Ändring i lagen om expropriation m. m.

förfogande gratis och man alltså ej behövt ge 27 öre för den, har kostnaden, 24 kr. per kvm, ej därigenom kunnat nedbringas så mycket, att tomtkostnaden kan sägas bli nämnvärt mindre.

Vilka äro då motiven till att expropriation för tomträtt skall få äga rum under andra förutsättningar än om kommunen avser att sälja marken? Två skäl ha uppgivits. Kommunen skulle genom att upplåta tomträtt ha friare händer att vid behov framdeles disponera marken på annat sätt. Vidare skulle markens värdestegring tillfalla kommunen. Rent formellt är naturligtvis det första skälet riktigt. Men i praktiken ser det annorlunda ut. Kommunen har som bekant avsevärda möjligheter att, även om enskilda rå om marken, tvångsvis göra förändringar i dispositionen, som kunna vara påkallade. Å andra sidan vore det säkerligen förhastat att utgå från att kommunen vid en tid då tomträtten upphör skulle kunna behandla tomträttsinnehavarna hur som helst. Tvärtom skulle nog omdispositioner, som icke vore sakligt starkt motiverade, utlösa en mycket hård opposition inom samhället. Med hänsyn härtill kan man med fog säga, att skillnaden i dispositionsfriheten i själva verket icke är så stor.

Det andra skälet, nämligen att tillföra samhället värdestegringen, är säkerligen huvudmotivet till förslaget om expropriation för tomträtt. Gent emot detta måste emellertid erinras om att frågan, under vilka förutsättningar och i vilken omfattning oförtjänt värdestegring bör tillfalla det allmänna, ännu icke är utredd. Att genom expropriation för tomträttsupplåtelse indraga värdestegring från vissa fastighetsägare innebär rena godtycket. Vill kommunen redan innan frågan om värdestegringen blivit lagligen reglerad komma i åtnjutande av denna, kan man för övrigt ofta anlita samma väg som den Stockholms stad synes ha beträtt, nämligen att genom frivilliga köp förvärva bety-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

dande markområden. Kostnaden för köpen, 27 ör per kvm, synes knappast ha varit orimlig.

Den andra huvudfrågan i förslaget angår expropriationsersättningen. Gällande regler säga att det skall utgå full ersättning för vad som avstås. Ja, det låter ju rimligt, tycker man. Men nu är det så att man har fått för sig, att detta uttryck skulle ha varit skulden till att övervärden utdömts på sina håll. Jag säger att man fått för sig, ty det finns inte minsta utredning om att eventuella övervärderingar skulle ha berott på lagens föreskrift, att ersättningen skall vara full.

Lagrådet, som väl får anses vara auktoritativt i fråga om lagtolkning, tillmäter ordet »full» ersättning en speciell innebörd, nämligen den, att om detta ord finns med så skall i tveksamma värderingsfall det högre beloppet utdömas. Borde inte en sådan regel vara självklar? Att bli utsatt för expropriation är naturligtvis oftast ett obehag. Detta är särskilt påtagligt, om det är fråga om att avstå en del av trädgård till gata eller att avstå från kanske hela sitt hem för ett eller annat allmänt ändamål. Nog bör det väl i den situationen vara angeläget att tillse, att inte vederbörande som påbröd på detta obehag skall få en ekonomisk förlust på halsen, beroende på att man i tveklaktiga värderingsfall har underlåtit att döma ut det högre värdebeloppet.

Utskottet har gjort sig till tolk för den meningen, att de nya värderingsbestämmelserna skola ges samma innebörd som de gamla och att alltså icke den, från vilken expropriation sker, skall bära den med osäkerheten förenade risken. Man spørjer då förgäves efter anledningen till att inte lagtexten får bibehålla de uttryck som återge den regel, som ändå förklaras vara riktig. Det uppgivna skälet, att man därigenom skall kunna undgå övervärdering, förefaller föga övertygande.

Varför skall man stoppa undan denna regel i motiveringen? Det verkar faktiskt som om man leker kurragömma med sig själv i detta fall.

Den tredje huvudfrågan är expropriationsmyndighetens organisation. Här skränker jag mig till att vidröra endast en punkt, nämligen expropriationsteknikernas ställning. I departementspromemorian i denna fråga hade teknikerna givits ställning som sakkunniga utanför domstolen. I propositionen ha de gjorts till domare. Goda skäl tala enligt mitt förmenande för att man skall låta dem gå domstolen till handa som sakkunniga. Genom att göra dem till domare i första instans löper man risken att göra flerstansordningen till blott ett sken. Om i första instans men icke i högre ingå sakkunniga domare, kommer det säkerligen att bli så att högre rätt sällan vågar sig på att ändra en gjord värdering. Detta är till nackdel för enhetligheten men kan också menligt påverka möjligheten att få fram riktiga avgöranden, något som i det långa loppet kan undergräva förtroendet för våra domstolar.

Som en sammanfattning av det föreliggande förslaget till ändring i expropriationslagen skulle jag vilja säga följande. Uppenbarligen är det ett viktigt samhällsintresse att bebyggelse kan ske, där sådan behövs. Men det är också ett intresse att tryggheten i äganderätten behålles så långt sig göra låter utan att tillgodoseendet av andra viktiga samhällsintressen äventyras. Man finner knappast någonstans i förarbetena att en verklig avvägning företagits mellan dessa båda intressen. Det verkar nästan som om intresset för trygghet i äganderätten och angelägenheten av att icke i oträngt mål beskära denna inte alls beaktats. Visserligen har utskottet genom sina uttalanden från dessa utgångspunkter förbättrat förslaget, men det synes mig i alla fall oacceptabelt.

Herr talman! Under återopande av

vad jag nu anfört tillåter jag mig hemställa om bifall till utskottets förslag med de ändringar däri, som innefattas i reservationerna av herr Holmbäck m. fl. samt av herr Hallagård och mig.

Fru EWERLÖF: Herr talman! Högern har i sin partimotion liksom i sin reservation till utskottets utlåtande i expropriationsfrågan förordat, att utredning skulle verkställas angående behovet av en utvidgad expropriationslagstiftning för tillgodoseende av tätorternas bostadsbehov. Jag skall självfallet inte här försöka gå in på den rent juridiska sidan av saken, därtill är jag inte kapabel, utan jag skall bara i korthet försöka motivera högerns reservation.

När vi yrka på en förnyad utredning åsyftas därmed även en utredning huruvida luckor finnas i vår expropriationslagstiftning av sådan art och sådant innehåll, att tätorternas utveckling därigenom kan bli hämmad. I de föreliggande utredningarna har det framhållits, att det är ett par huvudgrupper av markägare, som man med nuvarande bestämmelser inte kan rå på, nämligen kronan och kyrkan. Det praktiskt taget enda konkreta fall där det påvisats, att utvecklingen försvårats till följd av markägarnas motstånd har just varit sådana fall, då marken ägts av nyssnämnda rättssubjekt. Varken under förarbetena till förslaget eller under utskottsbehandlingen har konkret påvisats, att någon enskild markägare lagt hinder i vägen. Från högerns utgångspunkter har det därför varit naturligt, att en förändrad expropriationslagstiftning skulle röna inflytande av nyssnämnda förhållanden. Inte desto mindre har expropriationsfrågan i vad den avser mark tillhörig kronan och kyrkan inte lösts, utan detta väsentliga spörsmål har i stället ställts på en oviss framtid. Vi anse detta vara en brist, och redan av

Ändring i lagen om expropriation m. m.

denna anledning ha vi avstyrkt det föreliggande förslaget. Jag vill i detta sammanhang understryka, att en lag, som genom utvidgning av kommunernas expropriationsmöjligheter kan förhindra osund spekulation av jord och få till stånd behövlig bebyggelse på lämpliga områden, kan vara till stort gagn. 1947 års byggnadslag har i detalj reglerat det rättsområde, som berör förhållandet mellan allmänt och enskilt intresse när det gäller utnyttjande av mark för byggnadsändamål. Byggnadslagen innebär betydande nyheter och tillför det allmänna befogenhet till genomförande av dessa planer. Den ledande principen är att det allmänna skall ha befogenhet att bestämma både var och när tätbebyggelse får uppkomma. Frågan om ett visst område får tagas i anspråk för tätbebyggelse avses i första hand skola prövas i samband med planläggningen, alltså vid upprättandet av regionplan eller generalplan. Regionplan innebär som bekant flera kommuners planläggning, och någon fastställelse av regionplanerna skall inte ske. Generalplan omfattar endast en kommun eller del därav och utgör grundval för ordnandet av samhället i princip. Sedan fastställelse skett får nybyggnad inte ske i strid mot planen. Stadsplanen är den konkreta utformningen av ett visst kvarter eller del därav, och byggnadsplanen är en ytterligare utformning av bebyggelsens huvudgrunder. Det förefaller som om man på kommunalt håll härigenom skulle ha fått goda instrument för en aktiv bostadsplanering, i varje fall har man full sysselsättning med att skaffa kompetent personal för att hantera dessa nya medel. I hela vårt land finns det visst för närvarande endast ett fåtal »auktoriserade» generalplanerare, och hittills ha vi kanske inte en enda generalplan fastställd.

Folkpartiet och bondeförbundet ha i sin gemensamma reservation gått den

Ändring i lagen om expropriation m. m.

socialdemokratiska majoriteten så till vida till mötes, att man önskar införa expropriation redan när generalplan fastställts. Men hur kan detta förenas med uppfattningen, att det är självklart att s. k. expropriation i förråd inte skall få ske och att den enskilde markägaren skall få rätt att värja sig för expropriationshot genom att själv genomföra bebyggelse. Generalplanen är inte så utformad, att bebyggelsen kan ske i enlighet med denna. Generalplanen skall ange grundragen för markens användning till olika ändamål såsom för tätbebyggelse, viktiga trafikleder och andra allmänna platser. Men innan stadsplan fastställts kan inte bebyggelse äga rum. Antag att en generalplan fastställts för ett visst område. Därvid anges, att delen A skall bebyggas för till exempel 1 000 innevånare. Hur skall markägaren på detta stadium kunna bevisa sin avsikt att vilja genomföra bebyggelsen? Kan kommunen vara nöjd med att markägaren förklarar sig beredd att när stadsplanen en gång i en mer eller mindre avlägsen framtid utlagts bebygga området, eller finns det något annat system för hur man tänker sig, att markägaren skall kunna värja sig? Det är nämligen väl att märka, att äganderättsförhållandena sedan generalplanen fastställts och intill tidpunkten för den reella exploateringen kunna ha förändrats många gånger om. Kommunen kan givetvis med fog säga, att en förklaring från markägarens sida att han i sinom tid skall bebygga området inte kan vara tillräcklig, och kräver ytterligare handling. Så länge man har stadsplaneringens fastställelse som det avgörande för expropriation finns möjlighet att konkret bestämma och avgöra, huruvida en reell exploateringsavsikt föreligger. Men inför det diffusa begreppet generalplan, må vara att den är fastställd, kan man inte få saken lika klart tillrättalagd.

Ett bifall till förslaget skulle uppenbarligen komma att få menlig återverkan för jordbrukarna i städernas tillväxtzon. Åtskilliga jordbrukare inom denna rayon befara att få sin mark exproprierad av en kommun, som förmenar sig ha för avsikt att sedermera upplåta den med tomträtt. För den, som vill värna om de självägande jordbrukarnas rätt att sitta i orubbat bo och inte i onödan behöva störas av expropriationslystna kommuner, ter sig utvecklingen av expropriationsrätten för tomträtt särskilt motbjudande. Även folkpartiets förslag att expropriation skall få ske av mark, som ingår i fastställd generalplan, kommer att försätta många jordbrukare i ett besvärligt dilemma, ty generalplanerna omfatta självfallet inte blott den bebyggda delen av samhällena, utan däri ingå även sådana områden, som kunna komma att bebyggas kanske först om 20 år. Enligt vår mening hade det därför varit en naturlig sak att en jordägare åtminstone skulle kunna få besked, huruvida expropriation skall ske inom den närmaste 5- eller 10-årsperioden. Det har understundom gjorts gällande, att expropriationslagstiftningen är en fråga, som endast berör de stora markägarna. Men detta är väl ändå ett fundamentalt misstag, ty de som komma i farozonen för en expropriation äro i första hand ägare av jordbruk i städernas utkanter och vidare ägare av egna hem, villor och småstugor.

Som högern i sin reservation inledningsvis framhållit är i ett demokratiskt samhälle avvägningen mellan allmänt och enskilt intresse en både svår och grannlaga uppgift. Den enskilda äganderätten till jord är inte endast en verklighet med djupa historiska rötter, den fyller också viktiga funktioner i samhället. Därför är denna avvägning så utomordentligt viktig.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till den reservation,

som har avgivits av herr Wistrand i första kammaren och av mig i denna kammare.

Herr HEDLUND i Rådomb (kort genmäle): Herr talman! Fru Ewerlöf har uttryckt sin förvåning över att bondeförbundets representanter i utskottet kunnat sträcka sig så långt att de velat vara med om expropriation inom område, där generalplan föreligger. Ja, detta ha vi ansett oss kunna göra särskilt med hänsyn till att andra lagutskottet så starkt har betonat, att just den ifrågavarande marken skall vara behöflig för tätbebyggelseändamål.

Om vi sedan skulle säga några ord om på vilket sätt man bäst gagnar jordbruksbefolkningen skulle det från min sida endast vara det, att jag inte tror att man gör detta bäst genom en enständig och steril nejsägning.

Herr FAGERHOLM: Herr talman! Fru Ewerlöf har berört högerns allmänna inställning till expropriationsfrågan. Jag skall för min del företrädesvis beröra frågan ur rättslig synpunkt eller, om jag så får säga, ur rättspolitisk synpunkt.

Frågeställningen är i detta avseende i viss mån unik. Det föreligger en strid eller polemik eller vad vi skola kalla det mellan landets justitieminister och landets högsta rättsvårdande myndighet ur juridisk synpunkt, nämligen lagrådet. Lagrådet har sagt ifrån mycket kraftigt, jag skall citera några punkter av vad det sagt. Lagrådet säger: »Den administrativa makten tillägges inom mycket vida gränser en hart när oinskränkt handlingsfrihet gentemot de enskilda markägarna.» Lagrådet säger också något om, att skyddet för den enskildes rätt bara består däri att man hoppas eller förväntar sig att den administrativa makten inte skall missbru-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

ka sin rätt. Och sedan fortsätter lagrådet med ett uttalande, som blivit starkt kritiserat av justitieministern. Lagrådet säger sålunda följande: »För den allmänna rättsuppfattningen i vårt land måste det utan tvivel te sig främmande att i den betydande utsträckning som här föreslagits utbyta den lagstadgade tryggheten mot ett osäkerhetstillstånd, där den administrativa makten efter fritt skön samt mer eller mindre svävande lämplighetsgrunder äger avgöra om den enskildes äganderätt — det må röra sig om större eller mindre jordbruk, större eller mindre bostads- eller andra fastigheter — skall utan tvingande skäl uppföras.» På detta svarar justitieministern i stort sett på följande sätt. Justitieministern säger, att bedömandet beror på den samhällsekonomiska värderingen, ståndpunkt kan inte fattas enbart på juridisk grund, och han fortsätter med att säga, att bedömningen måste grundas på politisk uppfattning. Jag för min del kan inte finna annat än att justitieministern alldeles har talat bredvid lagrådets yttrande, och jag skall närmare gå in på detta. Vad är det lagrådet kanske främst påpekat? Jo, det har påpekat osäkerheten till följd av den utformning lagen fått och som följd av de administrativa myndigheternas fullmakter. Justitieministern har grundat sitt ståndpunktstagande på den bostadspolitiska målsättningen, på den omfattning i vilken kommunerna skola engagera sig i bostadspolitiken och vad därtill hör. Detta är ju två alldeles skilda frågor. Jag tror inte, att justitieministern som jurist kan förneka, att det finns något som heter det allmänna rättsmedvetandet eller den allmänna rättsuppfattningen. Jag tror inte heller, att justitieministern kan förneka, att det överensstämmer med allmän rättsuppfattning, att om en enskild medborgare skall avhändas sin rätt, skall detta grundas på klara lagbud och inte på ensidig maktutövning från

Ändring i lagen om expropriation m. m.

samhällets sida. Om detta förnekas, förnekas också därmed själva grundvalen för den rättsordning vi ha. Den som litet grand sysslat med jordrättens historiska utveckling har sett, hurusom en röd tråd, eller vad vi kunna kalla det, alltifrån Gustav Vasas strider med allmogen om regalrätten och fram till modern tid gått just detta rättsskydd för den enskilde gentemot kronans och det allmännas anspråk på marken. Den lag som nu stiftas är inte någon lag för några år eller den tid vår nuvarande justitieminister sitter; det är en lag på lång sikt. Den nuvarande expropriationslagen har gällt sedan 1917, alltså över 30 år. Den första expropriationslagen av denna typ kom till redan under första årtiondet av 1800-talet. Det är alltså en fråga på lång sikt.

Jag för min del finner justitieministerns svar till lagrådet olyckligt. Jag tycker att det ställer den socialdemokratiska civillagstiftningens principer i en sämre dager än de verkligen förtjäna. Jag har i varje fall uppfattat det så, att man i den socialdemokratiska civillagstiftningen fortfarande håller mycket fast på kravet, att den enskilde skall ha rättssäkerhet. Jag skall gå in på denna fråga senare, men innan jag gör detta skulle jag vilja beröra en grundläggande samhällsfråga, nämligen förhållandet mellan rätt och politik. Det är en frågeställning, som innerst inne sammanhänger med varje form av statsbildning och alltid har gjort det. Det skulle föra för långt att gå in på saken i hela dess vidd, och jag vill bara göra det konstaterandet, att varje lagstiftningsfråga har en politisk och en rättslig aspekt. Den politiska avgör vad som lagen sakligt sett skall innehålla, och den rättsliga bur lagen skall utformas så att den inte kommer i strid med de rättsprinciper, som bära upp samhället. Om jag får återgå till lagrådets synpunkt här så är det just det ena ledet i förhållandet mellan rätt och politik, som lagrådet betonat, statens

skyldighet att se till att rätten blir objektiv, och inte alls den politiska sidan, som justitieministern velat göra gällande.

Vilka krav måste man ställa på en lagstiftning alldeles oavsett vad lagstiftningen innehåller? Jo, det är såvitt jag kan förstå detta, att det skall finnas rättssäkerhet, att lika skola bedömas lika, och att lagstiftningens tillämpning inte svänger hit och dit med de politiska kastvindarna, att det med andra ord blir stabilitet i lagtillämpningen. Lagrådet har påpekat, att i det avseendet brister den lag, som här är framlagd.

Om jag sedan får övergå till den aktuella lagfrågan har den precis som varje annan lagfråga en politisk och en rättslig aspekt. Den politiska aspekten är hur mycket kommunerna skola engagera sig i bostadspolitiken, hur långt få de gå och på vilket sätt kan man stödja dem. Den rättsliga sidan är hur lagen skall utformas så att den når sitt syfte, nämligen att ge kommunerna och det allmänna den makt, som behövs, med bibehållen rättssäkerhet.

Jag vill nämna, att jag personligen är mycket positivt inställd till bostadspolitiken. Jag anser att det är en naturlig sak att tätorterna med den nära sammanlevnad, som det moderna samhällslivet medför, få tillfälle att ändamålsenligt planera sin bebyggelse, att skapa sunda och goda förhållanden. Jag vill ha sagt detta därför att inte min rent juridiska granskning av lagförslaget skall missuppfattas, jag kommer nämligen att i det följande helt och hållet uppehålla mig vid de juridiska frågorna, och jag kommer inte att tala som partipolitiker.

Vad kan man nu uppställa för mera konkreta krav på en lagstiftning av detta slag? Ja, rättsmaterialet måste ju vara lagtexten och motiven. På lagtexten måste man i första hand ställa det kravet, att den skall vara fullständig och ge den verkliga grunden för myn-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

digheternas handlanden, och motive-
ringen måste motsvara lagtexten. Olika
uttalanden måste stämma. Det som be-
slutats i olika instanser måste samman-
falla. Herr talman! När det gäller den
väsentliga punkten i lagförslaget, ut-
vidningen av expropriationsrätten, så
fyller lagförslaget icke dessa krav. Lag-
texten består av en allmän principde-
klaration, som icke ger några konkreta
hållpunkter. Justitieministerns motiv
innehålla en glidande argumentering,
där vissa uttalanden ej kongruera med
varandra. Utskottets motiv gå i vissa
punkter mot justitieministerns; i vissa
punkter sammanfalla de och i vissa
punkter är det nyansskillnader. Det är
icke bara fallet när det gäller detalj-
frågor utan också på centrala punkter.

Eftersom jag sade, att jag talar ej
som politiker utan som jurist, är det
sålunda min skyldighet att bevisa mina
påståenden. Jag har då icke politikerns
fördel att få tala utan att behöva
bevisa.

Jag vill börja med lagtexten. Först
talas det om att expropriation kan ske
»för att säkerställa att mark på skä-
liga villkor är tillgänglig för tätbebyg-
gelse och därmed sammanhängande an-
ordningar eller för att eljest i kommu-
nens ägo överföra mark, som icke är
tätbebyggd, för upplåtelse med tomt-
rätt». Ingen kan bestrida att denna lag-
text är elastisk som en gummisnödd.
Den kan betyda, att nästan allting kan
exproprieras, och den kan betyda, att
nästan ingenting kan exproprieras. Om
den får den ena eller den andra bety-
delsen beror på vilket statsråd som skall
tillämpa den. Statsrådet Zetterberg till-
lämpar den säkerligen på ett annat sätt
än ett borgerligt statsråd, och ett folk-
demokratiskt statsråd skulle tillämpa
den på ett tredje sätt. Det är sålunda
beroende på uttolkaren, på den admi-
nistrativa myndighetens egen uttolk-
ning av vad paragrafen innebär.

Men vad som är nästan lika farligt är
att lagtolkningen beror på något helt

annat också, nämligen vilken moderikt-
ning som för tillfället härskar inom
stadsplaneringskonsten. Det är alldeles
klart, att om det högsta modet, som
omfattas av kommunerna, är att bygga
höghus med koncentrerad bebyggelse
för att få ner reseavstånden och ned-
bringa ledningskostnader o. d., kommer
icke lagen att få samma verkningar och
expropriation icke att beviljas i sam-
ma omfattning som om man i stället
vill ha låghus- eller villaområden. Så-
lunda äro lagtextens bestämmelser helt
elastiska och kunna varieras av olika
omständigheter, som ingen i förväg kan
förutse.

Jag tvekar ej att säga att det är yt-
terligt olyckligt att dessa bestämmelser
i vår jordlagstiftning, som innebära vad
jag skulle våga kalla det största ingri-
pandet i de enskildas jordäggande un-
der de sista hundra eller tvåhundra
åren, fått en dylik ur rättssäkerhets-
synpunkt otymplig utformning. Det är
ändå allvarligare, eftersom det ej är
domstolar utan administrativa myndig-
heter, i sista hand Kungl. Maj:t, som
skola tillämpa dem. Denna tillämpning
blir i sin tur beroende av de dagspoli-
tiska kastvindarna. Jag skulle vilja
fråga mig, om riksdagen verkligen bor-
de vara beredd att giva den administra-
tiva makten en sådan myndighet över
medborgarna, en sådan fullmakt som
i och för sig ej har några klara gränser.

Jag vill uttryckligen understryka, att
med detta syftar jag icke i första hand
på den nuvarande socialdemokratiska
regeringen eller på vår nuvarande justi-
tieminister. Jag tror icke att deras
ståndpunktstagande kommer att bli så
förfärligt mycket annorlunda än vad
man möjligtvis kan utläsa ur motiven.
Det innebär kanske i och för sig ingen
revolution. Men vem vet hur man be-
dömer dessa frågor om tio, tjugu eller
trettio år? Under hela tiden ligger full-
makten hos Kungl. Maj:t.

Det är en lagstiftningsmetod som jag
icke kan finna riktig. Jag tycker att

Ändring i lagen om expropriation m. m.

riksdagen som vårdare även av vad man skulle kunna kalla folkets oberoende och rätt mot den centrala makten, den må vara socialdemokratisk eller något annat, icke bör glömma bort att den har denna uppgift.

Jag skall övergå till justitieministerns motiv. Jag nämnde nyss, att justitieministern i sina motiv tillämpat en glidande argumentering. Jag skall påvisa detta.

När det gäller villkoren för rätt att expropriera, aktualitetskravet eller vad vi vilja kalla det, yttrar sig justitieministern på följande sätt. *Till att börja med* säger han något av innehåll, att expropriation bör kunna beviljas då det behöves för att bostadsbrist skall bli avhjälpt och en bostadsreserv anskaffas. Det är alltså ett nära liggande fall, ett aktuellt krav, en ganska naturlig beskrivning som man ej har någon anledning att opponera sig emot. *Några rader längre ner* säger justitieministern i sina motiv, att expropriation skall kunna ske för att kommunerna i förebyggande syfte skola få ett förråd av mark redan innan plan fastställts. Ungefär så falla orden. Det är sålunda en allmän rätt som helt och hållet exkluderar den begränsning som kunnat ligga i de tidigare motiven. Men justitieministern fortsätter *på ett senare ställe* med att säga, att expropriation kan ske i den omfattningen, att man vid blivande planers utarbetande icke behöver känna sig alltför bunden med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna av olika alternativ. Vad betyder detta uttalande? Det ger en möjlighet att så att säga expropriera för säkerhets skull. Man säger att man vet ej vilket som blir bäst, att bygga bron på det ena eller det andra stället, och för säkerhets skull bör man expropriera så att det passar för båda alternativen. Då finnes det ej något aktualitetskrav kvar.

Sedan *till sist* i detta sammanhang ha vi det som utsuddar alla preciseringar i det tidigare sagda. Justitieministern

säger, att alldeles oavsett den aktuella situationen på tomtmarknaden, bör man få expropriera för att sedan upplåta marken med tomträtt, såvida det — tills vidare — icke gäller ett tätbebyggt område. Med detta uttalande blir expropriationsrätten fullständigt obegränsad. Såvitt jag kan läsa lagtexten rätt kräves för rätt att expropriera för att upplåta med tomträtt icke att detta sker för att »säkerställa att mark på skäligen villkor är tillgänglig för tätbebyggelse». Det står nämligen »eller för att eljest i kommunens ägo överföra mark etc.».

Lagrådet har påpekat denna svävande motivering. Om jag får vara litet ironisk så kanske jag får säga, att justitieministerns motiv i propositionen påminna närmast om en välsorterad juridisk diversehandel. Det finnes motiv passande för alla tänkbara tillfällen. Det är bara att taga för sig vad som passar. Det säger sig självt vilka risker detta innebär. Jag skall vara ärlig och säga, att detta gäller kanske icke precis den nuvarande justitieministern. Men vi veta ej vem efterträdaren blir.

Om man sålunda hoppas, att när man ej kan hitta något i den elastiska lagtexten så skall man hitta något i motiven, blir man ganska besviken, ty där hittar man över huvud taget ingenting som ger fastare hållpunkter.

Jag har tidigare dristat mig att säga, att utskottets motiv icke hänga ihop med justitieministerns motiv. Trots detta har ingen ändring i lagtexten genomförts. Jag syftar på följande fall. Jag berörde nyss att för expropriation för tomträtt fordras icke enligt lagtexten att sådan är nödvändig för att säkerställa att mark på skäligen villkor är tillgänglig för bebyggelse. Det kan ske bara därför att det anses vara bra att denna upplåtelseform kommer i gång. Justitieministern har själv sagt, att oavsett det aktuella läget på tomtmarknaden kan man expropriera för detta ändamål. Men utskottet säger på s. 20, att förutsättning för denna expropria-

tionsgrund är att marken behöves för tätbebyggelse. Det är en annan sak. Såvitt jag förstår strider utskottets motivering mot lagtexten. Men ändå har någon ändring av denna ej skett.

Jag skulle vilja fråga justitieministern: Om det vore så, att min tolkning av utskottets utlåtande är riktig, hur blir den gällande rätten? Är det justitieministerns motivering eller utskottets motivering eller själva lagtexten? Naturligtvis själva lagtexten!

Nu tycker någon att jag kalfatrat olika uttalanden i motiven och förarbetena. Men jag vill understryka, att det är på dessa uttalanden det hänger, hur lagen kommer att bli tillämpad, kanske icke det första, andra eller tredje året men sedan. Man måste veta vad man syftar till åtminstone på lång sikt.

Jag kan fortsätta i detta avseende med att rada upp uttalanden från markutredningen, justitieministern och utskottet samt belysa, hur de än sammanfalla, hur det än är nyansskillnader och hur de än till och med i några fall gå emot varandra. Jag skall ej göra detta, åtminstone ej för ögonblicket.

Jag återvänder till den rent rättspolitiska frågan i detta sammanhang. Rättskällan vid den fortsatta tillämpningen av expropriationslagen blir lagtexten och motiven. Jag anser mig kunna konstatera — och därutinnan kan man säkerligen hålla med mig — hur svävande och ogenomskådliga dessa motiv äro och hur de kunna läsas på olika sätt. Jag skulle vilja påstå, att de äro motsäggande, svävande och icke nöjaktiga. Är detta nu en lagstiftningsteknik som vi vilja ha? Vilja vi att ett rättsmaterial av denna typ skall bilda grundvalen för de vidsträckta ingrepp mot enskilda medborgares rätt, som göras från statsmakternas sida? Jag vill uttryckligen säga, att jag vet ej, hur långt ingripanden skola ske. Men vad jag opponerar mig emot är att det äger rum på dessa lagtekniskt lösa grunder som här sker,

Ändring i lagen om expropriation m. m.

om lagen går igenom. Då kan icke ens den yppersta expertis i landet i ett konkret fall avgöra, huruvida man har att räkna med expropriation eller ej. Det är väl ändå en rättsordning, som vi ej äro vana vid hittills. Det betyder en uppluckring.

Jag vill understryka — jag tror att fru Ewerlöf också gjorde det — att det är icke en intressefråga mellan å ena sidan kommunerna och samhället samt å den andra sidan ett antal stora bolag och rikemän. Det är en fråga som på det kraftigaste berör folkets breda lager. Jag tror ej att det blir några större skrällar i Stockholm eller de andra stora städerna men väl i de mindre städerna och i landsbygdens tätorter. Vilka äga marken runt om dessa? Det är bönder, hantverkare och pensionärer som kanske köpt en tomt. Det är folk i största allmänhet. Det kan sålunda icke sägas, att jag med detta dragit en lans för rikemännens intressen. Tvärtom, jag vill upprepa vad jag sagt förut: Äro vi verkligen beredda att giva en sådan makt åt regeringen, icke åt den regering som sitter nu, ty denna fullmaktslag är ej tidsbunden, utan åt en regering, som kanske finns om 20—30 år? Man måste ju veta, att om man en gång givit en fullmakt blir det ganska svårt att taga igen den.

Jag skall bara i förbigående göra en liten granskning av lagens innehåll på några punkter. Det finnes många andra viktiga punkter som jag av tidskäl nödgas gå förbi. Jag vill först fästa uppmärksamheten på själva konstruktionen av mom. 16 i lagens 1 §. Om jag ej läst alldeles fel består detta moment av två led: det ena »för att säkerställa att mark på skäligen villkor är tillgänglig för tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar». Det är det ena alternativet. Det andra ledet lyder »eller för att eljest i kommunens ägo överföra mark, som icke är tätbebyggd, för överlåtelse med tomträtt». Det är

Ändring i lagen om expropriation m. m.

det andra alternativet. Är detta icke fallet skulle det vara obegripligt med denna satsbildning »eller för att eljest etc.».

Eftersom man har att räkna med att tomträttsupplåtelse kommer att bli den normala formen, när samhällena avhända sig mark, så kanske det blir det andra ledet i detta moment som blir den egentliga expropriationsanledningen i många fall. Utskottet har gjort ett begränsande uttalande, som icke återfinnes hos justitieministern. Vad gäller då? Jag vill bara fråga.

Vidare säger justitieministern, att expropriation, dock ej för upplåtelse med tomträtt, kan ske av redan tätbebyggd mark, t. ex. i samband med en ökning av exploateringstalet. Detta skulle kunna ske redan innan ny stadsplan vore fastställd och således innan den enskilde tomtägaren kunde värja sig. Det kan bli ganska belysande att se hur det går. Markutredningen talar om att ändra trevåningshus till sjuvåningshus. Man frågar sig: Varför just sådana fall som trevåningshus? Justitieministern talar om att ändra villabebyggelse till hyreshus; han är alltså försiktigare. Vad säger utskottet? Utskottet har verkligen reagerat på ett mycket hälsosamt sätt och sagt, att det kan endast ske i undantagsfall, om synnerligen starka skäl föreligga. Dessa formuleringar förelågo icke i justitieministerns motiv, i varje fall icke så starka. Om utskottet ej infört dessa begränsningar skulle nog alla egnahemsägare blivit mer eller mindre livrädda för sina områden.

Men jag vill ännu en gång ställa frågan. Utskottet säger, att expropriation i detta fall skall endast ske då synnerligen starka skäl föreligga. Den lag, som nu skall antagas, är en civillag som stiftas gemensamt av Kungl. Maj:t och riksdagen. Utskottets uttalande kan möjligtvis binda justitieministern, om justitieministern säger, att det överensstämmer med hans uppfattning. Men det kan icke i det långa loppet bilda rätt. Jag frågar: Varför har ej denna mycket

viktiga begränsning kommit in i själva lagtexten, när utskottet i alla fall ansett den nödvändig?

Jag skall återgå till det s. k. aktualitetskravet, som jag nämnt förut. Enligt min uttolkning uppställes icke detta aktualitetskrav i andra ledet, alltså när det gäller att förvärva mark för tomträttsupplåtelse. Även i denna punkt finnas vissa skiftningar mellan justitieministern och utskottet. Utskottet har producerat en ny bestämning. Det heter, att det måste vara möjligt att tillgripa expropriation »ej obetydlig tid innan marken skall exploateras». Justitieministern säger »på ett relativt tidigt stadium». Varför säger utskottet icke det samma som justitieministern? Är det därför att det är en skillnad mellan »ej obetydlig tid innan» och »ett relativt tidigt stadium»?

Jag skall nu övergå till den andra tvistefrågan. Det gäller frågan om expropriationsersättningens storlek. Ur rättssäkerhetssynpunkt ligger denna fråga till på ett annat sätt. Det finnes ingenting att erinra i och för sig mot den tankegång som ligger bakom justitieministerns förslag, nämligen att tillämpningen kommer att ske av domstolar, som ej äro beroende av dagspolitiska kastvindar. I alla fall tycker jag att läget är en aning speciellt. Å ena sidan säga justitieministern och utskottet, att full ersättning skall utgå. Men man tror sig ha konstaterat, att det blir för höga ersättningar. Därför stryker man ordet »full» när det gäller ersättningen, samtidigt som man ivrigt talar om att domstolarna skola döma som om det stode »full ersättning». Jag förstår ej vad denna cirkelmanöver skall tjäna till. Såvitt jag förstår ligger frågan om ersättningens storlek till på ett annat sätt. Huruvida ersättningen kommer att förefalla högre eller lägre beror enligt min uppfattning på vilken part i expropriationsmålet som har bevisbördan. Det har herr Hedlund i Rådombudet redan berört. Om den ena parten

säger, att han vill ha så och så mycket, och företer en god utredning om detta, och den andra parten, det allmänna, som skall exproprieras, säger: Jag vill giva så och så mycket, och även han företer en god utredning, så står alltså uppfattning mot uppfattning. Vem vinner? Jo, den som icke behöver bevisa, den som i tveksamma fall får rätt. Det talar, såvitt jag kunnat finna, justitieministern icke närmare om. Möjligen kan hans åtgärd att stryka orden »full ersättning», såsom påpekades av herr Hedlund i Rådombeslutet, vara uttryck för att man vill åstadkomma en omkastning av bevisbördan.

Det har nämnts, att när det gäller expropriation ha ersättningarna blivit för höga. Vi hade en liknande fråga uppe vid riksdagens vårsession. Det gällde frågan om skadestånd åt sådana, som blivit misshandlade, för ideell skada och allt detta. Där äro ersättningarna notoriskt för små, beroende på att den skadelidande skall bevisa den skada han lidit.

Dess bättre har emellertid utskottet i expropriationsersättningsfrågan givit klart besked i bevisbördefrågan, och det vill jag tillgodoräkna utskottet som kanske den viktigaste åtgärd det vidtagit. Utskottet har sagt, att bevisbördan åvilar den som exproprierar, dvs. det allmänna. Det är klart besked, och det är utomordentligt viktigt att detta säges ut. Det överensstämmer med svensk rättsuppfattning på den punkten. I jämförelse härmed spelar enligt min mening frågan om huruvida hänsyn skall tagas till ortens pris eller markens avkastning mindre roll.

Det har inträffat ett pikant intermezzo i detta sammanhang. Justitieministern har tillkallat en offentlig utredning, som skall fastställa normer. Jag har inte sett handlingarna i ärendet, men det är alldeles klart att en sådan kommitté inte kan uppdraga normer för hur domstolarna skola handla. Det kan inte ens justitieministern göra, utan

Ändring i lagen om expropriation m. m.

det fordras lag för att det skall kunna ske. Utskottet har tagit bestämt avstånd från förfaringssättet, och här kommer det pikanta. Utskottet har nämligen sagt: »De sakkunnigas uttalanden kunna icke vara att betrakta på annat sätt än reflexioner i en av en enskild person utgiven lagkommentar eller i ett vetenskapligt arbete.»

Jag tror icke ett utskott har sagt någonting så elakt på ett så älskvärt sätt gentemot en minister, i varje fall icke under de senaste riksdagsåren. Det är ju ett specifikt betyg för en offentlig utredning, som landets justitieminister tillsätter, att dess arbete skall betraktas som »reflexioner».

Jag skall inte fortsätta mycket längre utan övergår till en sammanfattning. Jag avstår från att gå in på frågan om expropriationsdomstolarnas sammanställning och om tidpunkten för tillträde. Det är viktiga frågor, men det skulle föra för långt att ta upp dem vid denna sena timme. Samtidigt som jag uttrycker min positiva inställning till bostadspolitiken, vilket inte har med min kritik av lagförslagets utformning att göra, vill jag rent allmänt säga, att jag finner lagförslaget alltför oklart och svävande. Det lägger en i förväg icke begränsad makt i händerna på en administrativ myndighet. Den ger med andra ord den administrativa myndigheten en fullmakt in blanco, oavsett vilken den administrativa myndigheten är. Uppläggningsmedföret att rättsosäkerhet skapas, och en bärande princip för förhållandet mellan det enskilda och det allmänna trädes för när, nämligen rättsprincipen, att en enskild person icke skall utan klara skäl avhändas sin egendom. Hur mycket som skall avhändas honom är en politisk fråga, men att det skall vara klara skäl och klara bestämmelser, det är en rättsuppfattningsfråga. Jag kan heller inte finna, att man ännu hunnit pröva 1947 års byggnadslag så länge, att man vet hur den kommer att utfalla.

Ändring i lagen om expropriation m. m.

Såsom väl redan har framgått av det sagda vill jag, herr talman, ansluta mig till det avslagsyrkande, som framställles i herr Wistrands och fru Ewerlöfs reservation.

Herr LUNDBERG: Herr talman! Betydelsen av den föreslagna ändringen i expropriationslagen är väl i främsta rummet av kommunal karaktär. Genom statsmakternas och kommunernas aktiva bostadspolitik och tätorternas tillväxt har det blivit nödvändigt att skapa ett bättre instrument, som dels möjliggör en bättre planering av bebyggelsen, dels hindrar ägare att betinga sig oskäligen priser för tomtmark. Den utvidgade rätten att expropriera står därför enligt min mening i absolut beroendeställning till de värderingsregler, som praktiskt komma att tillämpas. Att detta är riktigt framgår bland annat av att byggnadslagens utvidgade expropriationsrätt inte har kunnat utnyttjas praktiskt på grund av de priser som fått betalas vid expropriation.

Jag tror inte heller att, såsom de ärade föregående talarna synas göra gällande, den föreslagna ändringen av expropriationslagen kommer att få till följd att tillgripandet av expropriation kommer att hastigt öka. Lagens styrka kommer inte att ligga i att den utnyttjas. Jag vill påpeka, att kostnaderna för expropriation komma att bli mycket höga och att detta kommer att verka återhållande. Lagens främsta styrka ligger därför i att lagen finns till. De flesta tomtförvärven komma nog även i fortsättningen att göras upp på godvillighetens väg och till priser, som jord- och markägarna komma att vara nöjda med.

Lagen kommer enligt mitt sätt att se att i främsta rummet kunna nyttjas mot dem som i dagligt tal bruka kallas tomtjobbare, den sociala bostadspolitikens marodörer. När allt sålunda talar för att lagen i den praktiska tillämp-

ningen i främsta rummet kommer att nyttjas gentemot denna grupp, är det självfallet av den allra största betydelse, att lagens och tillämpningsföreskrifternas utformning blir hård, om vi verkligen skola kunna stävja den skadliga verksamhet, som riktar sig mot hela den sociala bostadspolitiken.

Jag måste erkänna, att jag inte kan förstå den veklagen, som från olika håll har höjts mot denna lag. Det förefaller mig som om alla partier principiellt skulle vara eniga om en lagändring. Högern yrkar visserligen avslag på propositionen, men avslagsyrkandet är inte principiellt utan praktiskt-tillämpningsmässigt motiverat. Herrar Holmbäcks och Elon Anderssons motion kan väl karakteriseras så, att folkpartiet även i denna fråga vill säga ja och ha möjlighet att ur politisk lämplighetssynpunkt välja det som vid olika tillfällen kan vara lämpligt att föra fram. Bondeförbundet har inte heller anfört några principiella skäl mot förslaget. Det har i stort sett stannat vid jordvärderingsreglerna, och detta har gjorts på sådant sätt, att man måste fråga sig, om jordbrukets lönsamhet är så hög, att de förutsatta värderingsreglerna vid avträde av jord till tomtmark skulle utgöra en praktisk förräntningsnorm för jord som användes för vanligt jordbruk. Jag kan inte förstå att det är något jordbrukarintresse att få fram tomtpriser, vilkas höjd inte kan undgå att påverka även det pris, som hederliga svenska jordbrukare rätteligen skola betala för jordbruksjord. Att bondeförbundets intressen skulle domineras av de intressen, som äro knutna till tomtmarksjordarna och inte den jord, som användes för egentligt jordbruk, förefaller mig egendomligt och ur landsbygdens synpunkt betänkligt.

Jag har velat konstatera den principiella anslutning till lagen, som vid utskottsbehandlingen kom till uttryck hos alla i utskottet företrädda partier. De frågor, som skilja utskottets ledamöter,

ligga enligt min mening på det ekonomiska intresseplanet och bero på de enskildas och partiernas olika sociala syn på denna fråga.

Jag åhörde med ett visst intresse den rättsprincipiella föreläsning, som herr Fagerholm höll. Jag frågar mig emellertid, om det är lämpligt att i detta sammanhang företa en disputation i denna fråga. Man kan naturligtvis hålla på hur länge som helst med att diskutera hur stor vikt man skall tillmäta enskild rätt och allmän rätt och hur man skall avväga dem mot varandra och med att diskutera rättsosäkerhet och enskild och allmän trygghet. Det är riktigt, som herr Fagerholm sade, att rätten skall vara objektiv och att lika skall dömas lika, men om någon i detta land skulle ha önskat att dessa principer hade gällt, så vore det väl arbetarrörelsen i dess barndom. Rättsuppfattningen och inställningen till hur en lag skall tolkas ha alltid i viss mån varit och komma alltid att bli beroende av den politiska ställning och makt som olika partier ha.

Visst skall lag tillämpas objektivt, men om lag stiftas av en demokratisk församling och förändras på sådant sätt till anda, innehåll och utformning, att den kan tjäna vissa syften, då förstår jag inte, att man i detta sammanhang skulle förbryta sig på den heliga enskilda rätten, såvida man inte menar, att de makthavande skulle sätta lagen ur funktion och gå vid sidan av densamma.

Herr Fagerholm kräver, att lagtexten skall vara fullständig och stämma med motiven, och han påtalar, att lagtexten är elastisk. Det är väl så, att varje lagtext är mer eller mindre elastisk ur juridisk synpunkt. Jag måste som lekman ofta fråga mig, hur det är möjligt att olika jurister komma till olika resultat, beroende på hur skickliga de äro att tolka lagtexten. Jag tror att när man i det fallet börjar tala om juridisk diversehandel, och om man

Ändring i lagen om expropriation m. m.

förmenar, att justitieministern öppnar möjligheter för sådan, vill jag säga, att herr Fagerholm gör sig skyldig till juridisk diversehandel som den praktiske jurist han är. Om vi skola diskutera diversehandelsprinciper, är det givet att vi i olika sammanhang kunna bli delade.

Herr Fagerholm säger också, att man i detalj bör lösa de olika frågorna. Personligen har jag den uppfattningen, att vi skola be Gud bevara oss för en detaljlagstiftning. Om vi vilja att Krångel-sverige skall blomstra, då herr Fagerholm, skola vi släppa juristerna till att skriva detaljlagar, som folk i allmänhet har mycket svårt att tolka. Jag tror det kan vara lämpligt att i det sammanhanget säga, att herr Fagerholm bör se frågan sådan den är. Det gäller en praktisk social lagstiftning, med vilken man försöker komma till rätta med ett problem som samhället brottas med.

När jag ser de olika motiveringarna i denna fråga, vill jag säga till herr Fagerholm och även till fru Ewerlöf, att jag förstår högerns motiv för avslag, men det är ju så, att högern också begär en utredning. När det begärs en utredning brukar man ibland tala om att man tar detta för att förhindra någonting som man inte vill ha, och de intressen högern anser sig företräda äro väl sådana, att partiet anser det lämpligast med avslag. När jag har hört hur folkpartiets och bondeförbundets representanter i utskottet enat sig om att dels avstyrka expropriation i syfte att i kommuns ägo överföra mark med tomträtt, dels yrka, att värderingsregeln i 7 § om en löseskilling, motsvarande fastighetens fulla värde, skall bestå, då frågar jag mig emellertid, om dessa partier enat sig om att bli advokater för intressen, som jag trodde numera lågo utanför deras sociala synkrets. Kunna vi icke åstadkomma en radikal förändring i kommunernas möjligheter att även på lång sikt planera bebyg-

Ändring i lagen om expropriation m. m.

gelse för bostäder och industrier, så att detta sker till priser som stå i samklang med vad som gäller för den omfattande och kostsamma statliga bostadspolitiken, då vill jag säga till både folkpartiet och bondeförbundet, att det är föga glädje med att stifta en lag, som tar bort förutsättningarna för att den praktiskt skall kunna verka. Jag har den uppfattningen, att 7 §, som handlar om värderingsreglerna, är av avgörande praktisk betydelse för kommunerna. Det föreliggande förslaget är enligt min mening en minimilagstiftning, och vi böra hålla i minnet, att det är ur den synpunkten vi skola granska lagtexten och de olika motive- ringarna.

Lagstiftningen på detta område är mycket svår, och utskottet har brottats med många olika problem. Om vi skola kunna utforma lagparagrafer som fylla de ändamål vi åsyfta, skulle det måhända bli en lag av ganska omfattande format. Emellertid ha både utskottet och justitieministern varit på det klara med att lagtext och motivering måste komplettera varandra i all social lagstiftning. Det är därför angeläget att man försöker få en överensstämmelse i detta fall mellan lagtext och motivering, men det är också angeläget att ett utskott ser till, att motiveringen inte blir sådan, att en lagparagraf hänger i luften. Enligt min mening har även majoriteten inom andra lagutskottet kostat på sig utsvävningar i fråga om motiveringen, vilka medfört, att propositionens innehåll tunnats ut betänkligt. Orsaken till att jag har reserverat mig även beträffande motiveringen är att jag anser det viktigt, att inte motive- ringen sätter lagens syfte på spel eller tunnar ut lagen. När jag önskar strykningar i skrivningen exempelvis på s. 20 i utskottets betänkande, vill jag ha en begränsad skrivning om förut- sättningarna för att man skall få exprop- riera mark. Inom parentes vill jag

säga, att den skrivning utskottet har presterat vid justeringen borde få gälla i detta sammanhang. Jag anser det viktig- tigt att man inte där tunnar ut lagen.

I fråga om skrivningen på sidorna 35 och 36 föreslår jag en begränsning i fråga om värderingsreglerna, samt- idigt som jag anser det vara inkon- sekvent, såsom herr Fagerholm här på- pekade, att utskottet förordar att Kungl. Maj:t skall utge denna handbok eller exempelsamling för att få en enhetli- gare bedömning, men sedan i sista me- ningen förtar värdet av denna handbok. Jag har därför yrkat, att denna även av herr Fagerholm påpekade mening skall utgå ur motiveringen.

Herr Fagerholm har tydligen med en viss förtjusning tittat just på denna skrivning, och jag förstår honom mer än väl. Även om man menar, att endast samma värde som en vetenskaplig av- handling skulle tillmätas denna hand- bok, så är det väl ändå här fråga om en vetenskaplig avhandling, tillkom- men under sådana förhållanden, att dess värde vid en kritisk granskning skall visa sig bestående.

I fråga om expropriationsteknikerna, som skola ingå i expropriationsdomsto- larna, råder det delade meningar. Att man med expropriationstekniker menar icke blott högskoleutbildat folk utan jämväl personer, som genom praktisk eller annan verksamhet äro sakkunniga i de frågor, som domstolen skall pröva, anser jag vara självklart, men jag har velat understryka det i detta samman- hang. Dessa tekniker skola inte ha någ- ra ordinarie tjänster vid domstolarna. De äro sakkunniga på sitt område. Men det finns ju ingen som helst anled- ning att, innan vi ha vunnit tillräcklig erfarenhet på detta område, tillsätta dessa tekniker på längre tid än som fö- reslagits i propositionen. När därför herr Andersson i Alfredshem och jag ha yrkat bifall till Kungl. Maj:ts för- slag om att 16 § skall få den lydelse,

som föreslås i propositionen, så anse vi att det är skäl ur olika synpunkter att begränsa tiden till tre år.

I 37 och 39 §§ behandlas förutsättningarna för ett s. k. förtida tillträde. I herrar Holmbäckes och Elon Anderssons motion kritiserar detta förfarande, och utskottet har även tillmötesgått motionärerna på denna punkt. Jag har anmält en avvikande mening gent emot utskottsmajoriteten, och jag ber att med några ord få motivera detta.

Jag skall erkänna, att jag inte är s. k. aktiv kommunalpolitiker, men i min dagliga gärning kommer jag ändå i kontakt med våra kommunalmän, och jag måste erkänna att jag har mycket stor respekt för deras sunda omdöme. De flesta riksdagsledamöterna äro väl mer eller mindre aktiva kommunalpolitiker, och det förvånar mig därför att riksdagen, vilket kan spåras även i detta utskottsbetänkande, ofta synes anse att kommunalpolitikerna skulle sakna sans och måtta i ekonomiska ting och i fråga om hänsyn. Ett förtida tillträde kommer inte att tillgripas annat än när det är absolut nödvändigt. Kommunalmännen komma exempelvis att noga pröva en sådan fråga, innan de verkställa den, ty de ekonomiska konsekvenserna äro minst sagt hårda för den exproprierande parten. Att en kommun ändå kan tvingas att tillgripa detta förfarande beror ju inte minst på att ett expropriationsärende enligt den nya lagen även kan bli föremål för prövning i högre instans. Motionärerernas och utskottets förslag kan jag därför inte anse vara berättigat, utan jag vill beteckna det hela som ett uttryck för en önskan att även här berika Krångelsverige, och denna sjukdom synes finnas inom alla partier i riksdagen och annorstädes. Propositionens förslag är så avvägt, att det tillfredsställer de krav och hänsyn, som böra gälla. Jag yrkar, herr talman, givetvis bifall till min reservation, som också innebär ett bifall till propositionen.

Ändring i lagen om expropriation m. m.

I herr Nilssons i Kristinehamn motion upptages ett annat viktigt spörsmål, som även har sammanhang med lagens möjligheter att fullfölja tvist till högre rätt. Det är ju så, att i första instans slipper alltid expropriaten att betala rättegångskostnaden, men enligt propositionen skulle även expropriaten utan risk för kostnader kunna fullfölja ett mål i alla instanser. Detta förhållande leder till ett orimligt förfarande i dessa tvister och inbjuder faktiskt en expropriat att missbruka denna rätt och fullfölja en tvist till högre rätt, om han själv inte behöver riskera att betala några kostnader därför. Ett dylikt förhållande är ägnat att minska effektiviteten hos det framlagda lagförslaget, och det kan befaras att en kommun, åtminstone om det område kommunen önskade förvärva har endast begränsat värde, med hänsyn till risken att få vidkännas betydande rättegångskostnader avstår från att anlita expropriationsförfarandet och i stället antingen underlåter att förvärva marken eller också för den betalar ett pris, som är högre än det som rätteligen hade bort utgå. Jag delar därför inte de skäl, som utskottet och propositionen anföra på denna punkt, och jag yrkar bifall till den vid 67 § avgivna reservationen, som även innefattar bifall till herr Nilssons i Kristinehamn motion och som också innebär den uppfattning, som framförts i Göta hovrätts remissvar.

Det är givet att när en viktig förändring vidtages i denna lagstiftning, skulle mycket kunna anföras. Jag har föreslagit vissa strykningar i motiveringen och även försökt att komplettera lagtexten, men jag måste erkänna att jag är tveksam på vissa punkter. Jag är tveksam speciellt med avseende på en del skrivingar i utskottets utlåtande, som kunna verka så, att lagens kraft kan åsidosättas. Det är givet att det skall vara delade meningar i detta ärende. Vi ha fått en provkarta från

Ändring i lagen om expropriation m. m.

de övriga politiska partierna. Jag måste ju säga, att så fort man skall genomföra en lagstiftning för att få en bit mark till egna hem åt folk eller till bostad åt hemlösa, så verkar det nästan som om det skulle komma fram ett underligt önsketänkande i de olika sammanhagen. En som har sysslat med denna lagstiftning erinrade vid ett tillfälle om vad en dalmas hade sagt: »Om jag hade Siljan i helvetet, kunde jag portionera ut den för 50 öre glaset.» Det är nog faktiskt på det sättet, att många jord- och tomtägare synas tro, att just deras egendom alltid skall komma i en tätbebyggelse och att de utan hänsyn till andra skola kunna bara taga åt sig. Det är givet att skälig hänsyn skall tagas, men hänsyn bör även tagas till de människor, som sakna egendom av en eller annan orsak. Det är också självklart, att de, som behöva hjälp för att få en bostad, även skola kunna åberopa rättsskydd från samhällets sida.

Aven om jag på vissa punkter har gjort en del randanteckningar, måste jag likväl erkänna att justitieministern med denna proposition har tagit ett steg i rätt riktning. Jag är förvissad om att många tacksamhetens tankar komma att gå till justitieministern för propositionen, speciellt från de folkgrupper som ha små ekonomiska tillgångar. Det är givet, att även om man inte är nöjd i alla detaljer, så har jag ändå den känslan att vi alla och envar kunna anse, att denna lag kommer att ur bostadssocial synpunkt vara av den största betydelse.

Herr Fagerholm talade om att riksdagen skulle vara vårdare av folkets rätt. När jag bedömer expropriationslagen, finner jag det självklart, att riksdagen genom antagande av denna lag blir vårdare av en allmänhetens eller folkets rätt på ett sådant sätt att vi kunna säga, att den fyller en länge väntad och stor uppgift.

Herr talman! Med dessa erinringar

och med yrkande om bifall till den reservation, som jag har avgivit, är jag redo att rösta för den lag och det utskottsförslag, som här presterats, och jag hoppas att lagen skall bli till gagn för bostadspolitikern och det svenska folket.

Herr FAGERHOLM (kort genmäle): Herr talman! Herr Lundberg fällde ett uttryck, som var beklagligt och som jag tycker han själv skall beklaga. Han gjorde nämligen gällande, att den kritik, som jag och andra hade uttalat, var ett uttryck för att vi skulle vara »advokater för skumma intressen». Jag utgår från, herr Lundberg, att detta menade ni inte, och i så fall tycker jag ni skall säga det. Vi ha var och en rätt att här framföra våra åsikter utan att därför misstänkliggöras på detta sätt.

Herr Lundberg returnerade min lilla ironiska anmärkning mot justitieministern med att mitt föredrag var ett uttryck för juridisk diversehandel. Det är ju klart, herr Lundberg, att detta är bekvämt för herr Lundberg, när han inte hinner hitta på något annat, att använda samma tillspetsning som andra talare gjort. Det är ingenting att säga om herr Lundbergs uttalande i och för sig, men jag vill påpeka, att i den mån den principiella uppfattning jag givit uttryck för är ett uttryck för ett juridiskt diversehandleri, så säger herr Lundberg därmed att lagrådet hänger sig åt sådan verksamhet, ty i alla bärande avseenden var mitt anförande ett utvecklande av lagrådets tankegångar. Jag tror inte att herr Lundberg är kompetent att sätta sig till doms över ledamöternas i högsta domstolen förmåga att bedöma denna lag.

Herr Lundberg valde exempel från arbetarrörelsens barndom. Det var mycket egendomligt, ty om herr Lundberg undersöker arbetarrörelsens tidigare inställning till lagstiftningsfrågor, skall han finna, att den innebar just att

man inte ville lämna staten någon som helst makt över arbetsavtal eller kollektivavtal, inte ens den mest oskyldiga lagstiftning, ty staten kunde då använda denna som ett instrument mot arbetarrörelsen, d. v. s. hängiva sig åt viss maktutövning gentemot fackföreningsrörelsen. Alltså, man misstrodde staten. Excellensen Undén skrev en hel bok om detta, som gav uttryck för arbetarrörelsens inställning, och ännu så sent som 1928 satte sig arbetarrörelsen emot en laglig reglering av kollektivavtal.

Herr talman! Jag skall inte på denna korta replik gå in på något bemötande av herr Lundberg. Det är meningslöst. Herr Lundbergs anförande mot mig visar, att han inte förstått det principiella resonemang, som legat bakom lagrådets ståndpunktstagande och som jag givit uttryck åt. Under sådana förhållanden är det meningslöst att försöka övertyga herr Lundberg. Jag vill endast säga, att herr Lundberg vet inte vem som är mest positiv i bostadsfrågan, herr Lundberg eller jag. Den frågan har jag över huvud taget inte talat om. Vad jag har talat om är, hur vi skola skriva lag och rätt i detta land, så att det blir rättssäkerhet. Både herr Lundberg och jag äro säkerligen överens om att lagen bör vara sådan, att den ger så stor rättssäkerhet som möjligt.

Herr LUNDBERG (kort genmäle): Herr talman! Jag får säga gent emot herr Fagerholm, att den motivering och den utläggning han här åstadkom mot denna proposition gjorde, att man kunde tolka vissa uttalanden så, att man ville slå vakt om intressen, som givetvis komma att strida mot den sociala bostadspolitik.

Vad gäller lagrådet så är det ju ändå så, att även lagrådet, när det bedömer en lag, inte är fritt från att vara bemittat av en viss politisk syn eller tankeinställning i fråga om lagar, som

Ändring i lagen om expropriation m. m.

givetvis kunna ha tradition och bygga på något i äldre rättsuppfattning, men som det är angeläget att man inte tillmäter så stor betydelse.

Sedan talade herr Fagerholm om arbetarrörelsens intresse för lagstiftning. På den tid, från vilken jag anförde mitt exempel, hade den svenska arbetarrörelsen icke säte och stämma i denna riksdag. Herr Fagerholm vet också, att lagar nyttjades mot arbetarrörelsen. När sedan viss arbetslagstiftning kom till, var det naturligt att samma arbetarrörelse, som hade fått vidkännas hur lag kan nyttjas i olika sammanhang, var misstänksam mot det nya som kom, och det var detta som gjorde att man var betänksam.

Den positiva inställningen till bostadsfrågan kunna vi diskutera hur länge som helst. I varje fall tror jag nog att herr Fagerholm måste medgiva, att denna lag behövs, om vi över huvud taget skola kunna lösa vissa bostadspolitiska problem.

Herr FAGERHOLM (kort genmäle): Herr talman! Herr Lundberg sade att arbetarrörelsens aversion mot lagstiftning hänförde sig till tiden innan arbetarrörelsen hade säte och stämma i riksdagen. Herr Lundberg, dessa diskussioner utspelades 1910, 1911, 1912, 1914 och 1928, och om jag inte minns fel var under hela denna period det socialdemokratiska partiet det största partiet i riksdagen! Det är nog anledning för herr Lundberg att titta litet på sammanhanget där.

Jag vill sedan bara konstatera, att herr Lundberg nu ändrat sitt uttalande rörande mina motiv så, att herr Lundberg inte längre säger, att jag är företrädare för skumma intressen, utan att han möjligen kan tolka mitt anförande så, att jag hade intressen, som stredo mot den sociala politiken. Det är något annat, och det skulle herr Lundberg ha sagt ifrån början. Men då är den saken klar.

Ändring i lagen om expropriation m. m.

Herr talman! Jag tror att herr Lundberg är i fullkomligt god tro och absolut ärlig, när han säger: Jag litar på att det inte blir någon olägenhet när regeringen tillämpar denna lag. Mitt svar på detta är: Men hur vet herr Lundberg hur det är om tio eller tjugo år, om det då sitter en folkdemokratisk regering? Man vet ingenting om detta.

Herr talman! Jag har bara velat framkasta dessa synpunkter.

Herr LUNDBERG (kort genmäle):
Herr talman! Skola vi börja diskutera lagstiftning under folkdemokratier o. d. skola vi komma ihåg, att då äro de normer, som skola gälla för denna lag och andra lagar i detta land, satta ur spel. Då är det över huvud taget rättslöshet och inte ett rättssamhälle, som kommer

att råda. Jag tror därför att herr Fa-gerholm i detta sammanhang bör försöka hålla sig till det som vi tro skall vara uttryck för politiskt handlande i detta land.

Som tiden nu var långt framskriden och många talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande förevarande utlåtande till morgondagens plenum kl. 11 fm.

§ 4.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 11.15 em.

In fidem

Gunnar Britth.